UNIWERSYTET EKONOMICZNY W POZNANIU

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Artykuł:

Piekałkiewicz Jan: Wydatki i dochody miast liczące poniżej 20 tysięcy mieszkańców

Źródło:

Kwartalnik Statystyczny Tom V 1928 zeszyt 3, strony 951-1120

Artykuł zdigitalizowany i udostępniony cyfrowo w ramach zadań projektu pt. „Digitalizacja i udostępnianie online »Bibliografii gospodarki Wielkopolski 1919-39« H. Maciejewskiej” (SONB/SP/550684/2022)

Minister Edukacji i Nauki

Społeczna Odpowiedzialność Nauki

Dr. JAN PIEKAŁKIEWICZ

Wydatki i dochody miast liczących poniżej 20 tysięcy mieszkańców

Wstęp

Na mniejsze miasta zwraca się naogół bardzo mało uwagi ze szkodą dla znajomości stosunków w nich panujących; przeważna część badań, dotyczących gospodarki miejskiej, skierowuje się do miast większych, tworzących bardziej skomplikowane organizmy gospodarcze, zajmujące coprawda w rozwoju życia miejskiego przodujące stanowisko. Jednakże i małe miasta nie powinny być zaniedbywane, gdyż ich liczba jest bez porównania większa, niż większych miast, a również i odsetek ludności, zamieszkującej je w Polsce, jest znaczny, jak możemy się o tem przekonać z następującego zestawienia:

Miasta według liczby mieszkańców — Villes d'après le nombre des habitants

30. IX 1921

Liczba mieszkańców	Liczba miast *Nombre de villes*		Ludność — *Habitants*		Nombre d'habitants
	w liczbach bezwzględnych *chiffres absolus*	w odsetkach *proportions pour cent*	w liczbach bezwzględnych *chiffres absolus*	w odsetkach *proportions pour cent*	
Ogółem	**621**	*100,0*	**6 345 905**	*100,0*	**Total**
do 5 000	373	*60,1*	1 061 795	*16,7*	jusqu'à 5 000
5 001—10 000	141	*23,2*	990 391	*15,6*	5 001—10 000
10 001—20 000	58	*9,3*	787 986	*12,4*	10 001—20 000
20 001—50 000	35	*5,6*	1 057 114	*16,7*	20 001—50 000
50 001 i wyżej	11	*1,8*	2 448 619	*38,6*	50 001 et au-dessus

Miasta mniejsze, do 20 tysięcy mieszkańców, stanowią na terenie objętym spisem ludności z 1921 roku, t. j. bez Górnego Śląska, miasta Wilna i powiatów: Wilno-Troki, Oszmiana i Święciany — 92,6% ogólnej liczby miast Polski, gdy na miasta, liczące 20 i więcej tysięcy mieszkańców, przypada zaledwie 7,4% ich ogólnej liczby. Coprawda w większych miastach skupia się większy odsetek ludności, a mianowicie 55,3% ludności miejskiej Polski, jednakże mniejsze miasta mają nieco mniej niż połowę ogólnej ludności miast, a mianowicie 44,7%. Tak znaczna liczba jednostek samorządów miejskich, w których zamieszkuje tak poważny odsetek ludności miejskiej, nie może być pomijana i powinniśmy dokładnie zbadać gospodarkę finansową tych miast, ich wydatki i dochody.

Zaliczając wszystkie miasta liczące poniżej 20 tysięcy mieszkańców do kategorji miast mniejszych, musimy jednakże przeprowadzić pewien ich podział, albowiem zróżniczkowanie badanych miast, ich gospodarki finansowej w zależności od wielkości miast, jest dość duże. W naszem opracowaniu przyjmujemy następujące trzy podgrupy miast mniejszych: a) miasta liczące do 5 tysięcy mieszkańców, b) od 5—10 tysięcy, c) od 10—20 tysięcy mieszkańców.

Dlaczego przyjęliśmy te granice, a nie inne? Ścisłego uzasadnienia dać nie możemy. Powodowaliśmy się pewnem wyczuciem charakteru miast w zależności od liczby mieszkańców, poza tem również przy spisie ludności zostały przyjęte powyższe kategorje ze specjalnem ponadto wyodrębnieniem miast

liczących od 501 do 2000 mieszkańców, w których zamieszkuje zaledwie 2,1% ludności miejskiej. Ustalone przez nas typy posiadają mniej więcej jednakowy odsetek ludności, a mianowicie: w miastach do 5 tysięcy—16,7%, w miastach od 5—10 tysięcy—15,6%, od 10—20 tysięcy—12,4%, — nasze więc podgrupy dzielą badaną zbiorowość na trzy mniej więcej równe części.

Dane o wydatkach i dochodach mniejszych miast Główny Urząd Statystyczny zbierał dotąd nie dla wszystkich miast polskich, gdyż wymagało to więcej pracy, niż można było poświęcić na to zagadnienie, lecz jedynie dla części miast. Wydatki i dochody za rok 1927 zostaną zebrane dla wszystkich miast, w następnych jednak latach przewiduje się zbieranie danych znowu tylko dla części miast.

W jaki sposób ustaliliśmy, które miasta powinne podlegać badaniom?

Przy opracowywaniu wydatków i dochodów gmin wiejskich Główny Urząd Statystyczny posługiwał się metodą obliczania danych tylko dla niektórych powiatów. W każdem województwie wybrano z reguły 3 powiaty, położone w różnych częściach województwa i mające możliwie różne warunki gospodarcze i dla tych trzech powiatów zbierano dane tak co do wszystkich gmin wiejskich, jak również co do miast mniejszych. W ten sposób otrzymano dane o wydatkach i dochodach mniejszych miast za rok 1924. Wobec tego jednak, że uwzględniane dla statystyki gmin wiejskich powiaty nie obejmują dostatecznej liczby miast różnych typów w poszczególnych dzielnicach, przy zbieraniu danych za rok 1925 uzupełniono wykaz miast przez dodanie miast z innych powiatów, dla których dane o gminach wiejskich nie są zbierane. W ten sposób liczba miast została zwiększona w tym celu, aby każdy typ miast w każdej dzielnicy był dostatecznie reprezentowany.

Zestawienie według województw i typów, przez nas powyżej ustalonych, ogólnej liczby miast oraz liczby miast uwzględnionych w naszej pracy przedstawia się, jak następuje:

Liczba miast — Nombre de villes

Województwa *Départements*	Ogółem — *Total*			Miasta uwzględnione *Villes envisagées*			Stosunek miast uwzględnionych do ogólnej liczby *Rapport du nombre des villes envisagées au nombre total*		
	do 5000 mieszk. *jusqu'à 5 000 habit.*	od 5001 do 10 000 mieszk. *de 5 001 à 10 000 habit.*	od 10 001 do 20 000 mieszk. *de 10 001 à 20 000 habit.*	do 5000 mieszk. *jusqu'à 5 000 habit.*	od 5001 do 10 000 mieszk. *de 5 001 à 10 000 habit.*	od 10 001 do 20 000 mieszk. *de 10 001 à 20 000 habit.*	do 5000 mieszk. *jusqu'à 5 000 habit.*	od 5001 do 10 000 mieszk. *de 5 001 à 10 000 habit.*	od 10 001 do 20 000 mieszk. *de 10 001 à 20 000 habit.*
Ogółem — Total . .	**360**	**154**	**62**	**82**	**36**	**23**	*22,78*	*23,38*	*37,10*
Woj. centralne	**95**	**76**	**25**	**22**	**15**	**5**	*23,16*	*19,74*	*20,00*
Dép. du centre									
Warszawa	21	26	9	7	5	1	*33,33*	*19,23*	*11,11*
Łódź	23	7	7	5	2	2	*21,74*	*28,57*	*28,57*
Kielce	7	21	2	—	3	1	—	*14,28*	*50,00*
Lublin	10	15	4	1	4	—	*10,00*	*26,67*	—
Białystok	34	7	3	9	1	1	*26,47*	*14,29*	*33,33*
Woj. wschodnie	**35**	**12**	**6**	**13**	**3**	**3**	*37,14*	*25,00*	*50,00*
Dép. de l'est									
Wilno	11	—	1	3	—	1	*26,27*	.	*100,00*
Nowogródek	3	4	2	3	1	1	*100,00*	*25,00*	*50,00*
Polesie	11	5	—	4	—	—	*36,36*	—	.
Wołyń	10	3	3	3	2	1	*30,00*	*66,67*	*33,33*
Woj. poznańskie i pomorskie .	**114**	**23**	**8**	**25**	**6**	**7**	*21,93*	*26,09*	*87,50*
Dép. de Poznań et de Pomorze									
Poznań	94	17	3	19	4	3	*20,21*	*23,53*	*100,00*
Pomorze	20	6	5	6	2	4	*30,00*	*33,33*	*80,00*
Woj. śląskie — *Dép. de Silésie*	**9**	**2**	**5**	**3**	—	**3**	*33,33*	—	*60,00*
Woj. południowe	**107**	**41**	**18**	**19**	**12**	**5**	*17,76*	*29,27*	*27,78*
Dép. du sud									
Kraków	34	10	6	6	3	2	*17,65*	*30,00*	*33,33*
Lwów	40	10	7	5	4	1	*12,50*	*40,00*	*14,29*
Stanisławów	11	12	2	2	3	1	*18,18*	*25,00*	*50,00*
Tarnopol	22	9	3	6	2	1	*27,27*	*22,22*	*33,33*

Dla całej Polski uwzględniono 22,8% miast liczących do 5 tysięcy mieszkańców, 23,4% miast od 5—10 tysięcy i 37,1% miast liczących od 10 — 20 tysięcy mieszkańców. Wyższy odsetek miast liczących od 10 — 20 tysięcy mieszkańców został spowodowany tem, że liczba tych miast w Polsce jest daleko mniejsza niż w typach poprzednich i wynosi 62, wówczas gdy miast do 5 tysięcy mieszkańców jest 360, a od 5—10 tysięcy — 154. Wobec mniejszej liczby miast od 10—20 tysięcy zastosowanie tego samego odsetka, co do poprzednich dwóch kategoryj, spowodowałoby ujęcie w niektórych dzielnicach tak niewielkiej liczby miast, że przyczyny czysto przypadkowe, ten lub inny charakter miasta uwzględnionego miałby zbyt wielki wpływ na wynik badań, dlatego też w tej kategorji staramy się ująć większy odsetek miast, ażeby operowanie większą liczbą możliwie wyrównało przyczyny czysto przypadkowe.

Jednakże, nawet przy uwzględnieniu większego odsetka miast liczących od 10—20 tysięcy, liczba uwzględnionych miast tej kategorji jest dla całej Polski niższa niż dla 2 poprzednich i wynosi 23 miasta, gdy w grupie miast do 5 tysięcy uwzględniono 82, a od 5—10 tysięcy—36; możemy więc stwierdzić, że dla miast do 5 tysięcy otrzymane liczby będą najbardziej miarodajne do wnioskowania o całokształcie miast tego typu, tembardziej, że miasta najmniejsze są organizmami najmniej skomplikowanemi i najmniej różniącemi się pomiędzy sobą, ma się rozumieć, w granicach poszczególnych dzielnic. Najmniej pewne będą miasta od 10—20 tysięcy wobec ich niewielkiej ilości i bardziej skomplikowanego charakteru gospodarki miejskiej.

W poszczególnych dzielnicach odsetek uwzględnionych miast waha się silniej, jednakże dla żadnej dzielnicy i dla żadnego typu miast nie jest o wiele niższy od $^1/_5$ części. Najmniejszy odsetek dają miasta do 5 tysięcy mieszkańców w województwach południowych—17,8%, najwyższy odsetek sięga nawet 87,5% dla miast od 10—20 tysięcy mieszkańców województw poznańskiego i pomorskiego.

Wahania w obrębie poszczególnych województw liczby miast uwzględnionych są jeszcze większe: najniższy odsetek uwzględnionych miast mamy w województwie lubelskiem dla miast do 5 tysięcy—10,0%, najwyższy w województwie wileńskiem i poznańskiem dla miast od 10—20 tysięcy mieszkańców, gdyż uwzględniono wszystkie miasta tego typu, t. j. 100%. Dla poszczególnych województw liczba miast jest, naszem zdaniem, zbyt małą, aby można było z dostatecznem prawdopodobieństwem wnioskować na ich podstawie o wszystkich miastach, dlatego też w badaniach naszych będziemy ograniczali się do dzielnic zasadniczo jednorodnych pod względem struktury samorządów miejskich i stopnia rozwoju miast.

Różna struktura i różny stopień rozwoju miast w poszczególnych dzielnicach nie pozwala nam na operowanie liczbami dla całej Polski. Jak się niżej przekonamy, różnice pomiędzy miastami tej samej wielkości w różnych dzielnicach są tak znaczne, że niemożliwem jest badanie ogólnych sum uwzględnionych miast dla całej Polski, tembardziej, że w poszczególnych dzielnicach nie uwzględniliśmy miast w tym stosunku, w jakim miasta poszczególnych dzielnic znajdują się do całości miast Polski, dlatego też sumy całej Polski dawałyby nam zupełnie przypadkowe ustosunkowanie wydatków i dochodów badanych przez nas miast. Większe przytem znaczenie miałaby ta dzielnica, w której odsetek uwzględnionych miast odnośnego typu jest względnie wyższy.

Dane o ludności w miastach poszczególnych typów według województw oraz w miastach uwzględnionych, a także stosunek liczby mieszkańców miast uwzględnionych do liczby mieszkańców ogółem, podaje nam następująca tablica:

Liczba mieszkańców — Nombre d'habitants

Województwa *Départements*	Ogółem — *Total*			W miastach uwzględnionych *Dans les villes envisagées ayant*			Stosunek mieszk. miast uwzględnionych do ogólnej liczby *Rapport du nombre des habit. des villes envisagées au nombre total*		
	do 5 000 mieszk. *jusqu'à 5 000 habitants*	od 5 001 do 10 000 mieszk. *de 5 001 à 10 000 habitants*	od 10 001 do 20 000 mieszk. *de 10 001 à 20 000 habitants*	do 5 000 mieszk. *jusqu'à 5 000 habitants*	od 5 001 do 10 000 mieszk. *de 5 001 à 10 000 habitants*	od 10 001 do 20 000 mieszk. *de 10 001 à 20 000 habitants*	do 5 000 mieszk. *jusqu'à 5 000 habitants*	od 5 001 do 10 000 mieszk. *de 5 001 à 10 000 habitants*	od 10 001 do 20 000 mieszk. *de 10 001 à 20 000 habitants*
Ogółem — Total . .	**1 026 621**	**1 066 520**	**832 472**	**244 528**	**248 417**	**293 043**	*23,82*	*23,29*	*35,20*
Woj. centralne . . . . . *Dép. du centre*	**296 965**	**535 598**	**343 431**	**67 986**	**109 366**	**70 476**	*22,89*	*20,42*	*20,52*
Warszawa	70 678	179 367	128 056	21 023	34 007	15 132	*29,74*	*18,96*	*11,82*
Łódź	79 079	51 692	86 863	19 634	13 369	23 673	*24,83*	*25,86*	*27,25*
Kielce	23 107	147 002	28 942	--	23 709	17 202	—	*16,13*	*59,44*
Lublin	34 489	109 138	57 221	2 964	29 519	—	*8,59*	*27,05*	—
Białystok	89 612	48 399	42 349	24 365	8 762	14 469	*27,19*	*18,10*	*34,17*

(dok.—fin)

Województwa *Départements*	Ogółem — *Total*			W miastach uwzględnionych *Dans les villes envisagées ayant*			Stosunek mieszk. miast uwzględnionych do ogólnej liczby *Rapport du nombre des habit. des villes envisagées au nombre total*		
	do 5 000 mieszk. *jusqu'à 5 000 habitants*	od 5 001 do 10 000 mieszk. *de 5 001 à 10 000 habitants*	od 10 001 do 20 000 mieszk. *de 10 001 à 20 000 habitants*	do 5 000 mieszk. *jusqu'à 5 000 habitants*	od 5 001 do 10 000 mieszk. *de 5 001 à 10 000 habitants*	od 10 001 do 20 000 mieszk. *de 10 001 à 20 000 habitants*	do 5 000 mieszk. *jusqu'à 5 000 habitants*	od 5 001 do 10 000 mieszk. *de 5 001 à 10 000 habitants*	od 10 001 do 20 000 mieszk. *de 10 001 à 20 000 habitants*
Woj. wschodnie	108 281	89 871	76 199	38 548	23 302	36 558	*35,60*	*25,93*	*47,98*
Dép. de l'est									
Wilno	31 901	—	10 182	7 762	—	10 182	*24,33*	.	*100,00*
Nowogródek . . .	9 359	28 714	24 872	9 359	6 367	13 401	*100,00*	*22,17*	*53,88*
Polesie	30 868	38 589	—	10 503	—	—	*34,03*	.	.
Wołyń	36 153	22 568	41 145	10 924	16 935	12 975	*30,22*	*75,04*	*31,53*
Woj. poznańskie i pomorskie	267 983	154 596	101 964	66 955	39 102	85 713	*24,98*	*25,29*	*84,06*
Dép. de Poznań et de Pomorze									
Poznań	208 495	112 580	43 982	50 261	26 290	43 982	*24,08*	*23,35*	*100,00*
Pomorze	59 488	42 016	57 982	16 694	12 812	41 731	*28,06*	*30,49*	*71,97*
Woj. śląskie	27 993	14 420	78 406	9 704	—	46 965	*34,67*	—	*59,90*
Dép. de Silésie									
Woj. południowe	325 399	272 035	232 472	61 335	76 647	53 331	*18,85*	*28,18*	*22,94*
Dép. du sud									
Kraków	91 773	63 906	79 767	18 002	16 860	12 187	*19,62*	*26,38*	*15,28*
Lwów	118 624	68 325	100 048	14 193	26 415	19 417	*11,96*	*38,66*	*19,41*
Stanisławów . . .	35 354	81 210	20 627	7 676	20 463	10 597	*21,71*	*25,20*	*51,37*
Tarnopol	79 648	58 594	42 030	21 464	12 909	11 130	*26,95*	*22,03*	*26,48*

W całej Polsce liczba mieszkańców miast uwzględnionych w miastach do 5 tysięcy mieszkańców wynosi 23,8%, w miastach od 5—10 tysięcy—23,3%, w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców — 35,2%. Jak widzimy, dosyć poważny odsetek stanowi ludność miast uwzględnionych, przyczem analogicznie, jak i dla liczby miast, odsetek uwzględnionej ludności w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców jest znacznie wyższy, co, ma się rozumieć, zostało spowodowane większym odsetkiem uwzględnionych miast. W poszczególnych dzielnicach najniższy odsetek uwzględnionej ludności mamy w miastach do 5 tysięcy mieszkańców w województwach południowych, a mianowicie 18,9%, natomiast najwyższy odsetek w miastach od 10—20 tysięcy ludności w województwach poznańskiem i pomorskiem—84,1%.

Jeżeli przyjmiemy, że liczba mieszkańców, charakteryzuje typ miast, to zachodzi pytanie, w jakim stosunku znajduje się przeciętny typ miast powyższych trzech kategoryj do przeciętnego typu miast uwzględnionych?

Odpowiedź daje nam następujące zestawienie:

Mieszkańców przeciętnie na 1 miasto — Nombre d'habitants par ville

Województwa *Départements*	Ogółem — *Total*			W miastach uwzględnionych *Dans les villes envisagées*		
	do 5 000 mieszkańców *jusqu'à 5 000 habitants*	od 5 001 do 10 000 mieszkańców *de 5 001 à 10 000 habitants*	od 10 001 do 20 000 mieszkańców *de 10 001 à 20 000 habitants*	do 5 000 mieszkańców *jusqu'à 5 000 habitants*	od 5 001 do 10 000 mieszkańców *de 5 001 à 10 000 habitants*	od 10 001 do 20 000 mieszkańców *de 10 001 à 20 000 habitants*
Ogółem — Total . .	**2 851,7**	**6 925,5**	**13 426,9**	**2 982,9**	**6 900,5**	**13 320,1**
Odchylenie względne	*4,57*	*0,36*	*0,80*			
Ecart proportionnel						
Woj. centralne — *Dép. du centre* .	3 125,9	7 047,3	13 737,2	3 090,3	7 291,1	14 095,2
Odchylenie względne	*1,14*	*3,46*	*2,61*			
Ecart proportionnel						
Warszawa	3 365,6	6 643,2	14 228,4	3 003,3	6 801,4	15 132,0
Łódź	3 438,2	7 384,6	12 409,0	3 926,8	6 684,5	11 836,5
Kielce	3 301,0	7 000,1	14 471,0	—	7 903,0	17 202,0
Lublin	3 448,9	7 275,9	14 305,3	2 964,0	7 379,7	—
Białystok	2 635,6	6 914,1	14 116,3	2 707,2	8 762,0	14 469,0

(dok.—fin)

Województwa *Départements*	Ogółem — *Total*			W miastach uwzględnionych *Dans les villes envisagées*		
	do 5 000 mieszkańców *jusqu'à 5 000 habitants*	od 5 001 do 10 000 mieszkańców *de 5 001 à 10 000 habitants*	od 10 001 do 20 000 mieszkańców *de 10 001 à 20 000 habitants*	do 5 000 mieszkańców *jusqu'à 5 000 habitants*	od 5 001 do 10 000 mieszkańców *de 5 001 à 10 000 habitants*	od 10 001 do 20 000 mieszkańców *de 10 001 à 20 000 habitants*
Woj. wschodnie—*Dép. de l'est* .	**3 093,7**	**7 489,3**	**12 699,8**	**2 965,2**	**7 767,3**	**12 186,0**
Odchylenie względne	*4,15*	*3,71*	*4,05*			
Ecart proportionnel						
Wilno	2 900,1	—	10 182,0	2 587,3	—	10 182,0
Nowogródek	3 119,7	7 178,5	12 436,0	3 119,7	6 367,0	13 401,0
Polesie	2 806,2	7 717,5	—	2 625,8	—	—
Wołyń	3 615,3	7 522,7	13 715.0	3 641,3	8 467,5	12 975,0
Woj. poznańskie i pomorskie . .	**2 350,7**	**6 721,6**	**12 745,5**	**2 678,2**	**6 517,0**	**12 244,7**
Dép. de Poznań et de Pomorze						
Odchylenie względne	*13,93*	*3,04*	*3,93*			
Ecart proportionnel						
Poznań	2 218,0	6 622,4	14 660,7	2 645,3	6 572,5	14 660,7
Pomorze	2 974,4	7 002,7	11 596,4	2 782,3	6 406,0	10 432,8
Woj. śląskie—*Dép. de Silésie* .	**3 110,3**	**7 210,0**	**15 681,2**	**3 234,7**	—	**15 655,0**
Odchylenie względne	*4,00*	—	*0,17*			
Ecart proportionnel						
Woj. południowe—*Dép. du sud* .	**3 041,1**	**6 635,0**	**12 915,1**	**3 228,2**	**6 387,3**	**13 332,8**
Odchylenie względne	*6,15*	*3,73*	*3,23*			
Ecart proportionnel						
Kraków	2 639,2	6 390,6	13 294.5	3 000,3	5 620,0	12 187,0
Lwów	2 965,6	6 832,5	14 292,6	2 838,6	6 603,8	19 417,0
Stanisławów	3 214,0	6 767,5	10 313,5	3 838.0	6 821,0	10 597,0
Tarnopol	3 620,4	6 510,4	14 010,0	3 577,3	6 454,5	11 130,0

Jak widzimy, różnice pomiędzy przeciętną w Polsce dla wszystkich miast każdego typu, a przeciętną dla miast uwzględnionych są bardzo nieznaczne, odchylenie względne (stosunek różnicy pomiędzy przeciętną dla wszystkich miast, a przeciętną dla miast uwzględnionych do przeciętnej dla wszystkich miast) wynosi dla miast do 5 tysięcy mieszkańców 4,57%, w miastach od 5—10—0,36%, w miastach od 10—20—0,80%. Najwyższe odchylenie wykazują miasta do 5 tysięcy mieszkańców, następnie od 10—20, a najmniejsze od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, jednakże i w miastach, mających największe odchylenie, jest ono bardzo nieznaczne.

W poszczególnych dzielnicach odchylenie znajduje się mniej więcej w powyższych granicach z wyjątkiem jedynie miast do 5 tysięcy mieszkańców, dla których w województwach poznańskiem i pomorskiem odchylenie względne wynosi 13,93%, co stanowi dosyć poważny odsetek.

W poszczególnych jednak województwach odchylenie jest daleko znaczniejsze, tak naprzykład w województwie kieleckiem odchylenie dla miast od 10—20 tysięcy mieszkańców wynosi 18,87%, a w miastach do 5 tysięcy w województwie poznańskiem—19,27%.

Na podstawie powyższych liczb możemy stwierdzić, że przeciętny typ miasta uwzględnionego jest bardzo zbliżony w dzielnicach do przeciętnego typu miasta w odnośnych dzielnicach. Wyjątek stanowią może jedynie tylko województwa poznańskie i pomorskie w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, natomiast w poszczególnych województwach różnice są daleko poważniejsze, wskutek czego dla województw uwzględnione miasta niedostatecznie ściśle reprezentują wszystkie miasta poszczególnych województw.

Ostateczne jednak sprawdzenie, czy wybór miast był trafny, może być dokonane po opracowaniu danych dla wszystkich miast. Jak już wspominaliśmy wyżej, zebranie danych za rok 1927 jest przewidziane dla wszystkich miast. Mając dane dla wszystkich miast za pewien okres, będziemy mogli zbadać, w jakim stopniu dane miast uwzględnionych systematycznie znajdują się do danych wszystkich miast i w razie konieczności będziemy mogli przeprowadzić odpowiednie poprawki w wykazie miast stale opracowywanych, uwzględnić miasta lepiej charakteryzujące odnośny typ i wykreślić zbyt odbiegające od przeciętnego typu. Ma się rozumieć, takie poprawki utrudnią porównanie z danemi dla lat poprzednich, lecz na przyszłość pozwolą nam na podstawie badań części miast mieć bardziej dokładny obraz o całokształcie stosunków w miastach poszczególnych dzielnic i typów.

Dane o wydatkach i dochodach części miast są zbierane, poczynając od 1924 roku, na podstawie ankiety, rozsyłanej za pośrednictwem wydziałów powiatowych do poszcze-

gólnych miast i wypełnianej przez te miasta pod kontrolą wydziałów powiatowych. System ten zasadniczo różni się od systemu przyjętego przy opracowaniach zamknięć rachunkowych w miastach liczących 20 i więcej tysięcy mieszkańców. Dla tych ostatnich miast opracowanie dokonywane jest na podstawie zamknięć rachunkowych, które są nadsyłane do Głównego Urzędu Statystycznego i w tymże Urzędzie opracowywane[1]. Ma się rozumieć, system ankietowy daje pole do większego subjektywizmu w klasyfikacji poszczególnych wydatków i dochodów, wskutek czego porównalność danych dla poszczególnych miast jest znacznie mniejsza, niż porównalność danych opracowanych na podstawie zamknięć rachunkowych. Jednakże w jednostkach finansowych mniejszych, jakiemi są miasta do 20 tysięcy mieszkańców, zakres działania i rodzaj wydatków i dochodów nie są zbyt skomplikowane, dlatego też należy przypuszczać, że subjektywizm klasyfikacji nie ma zbyt wielkiego pola do przejawiania się, wskutek czego dane są dosyć porównalne. System ankietowy ma natomiast tę dodatnią cechę, że wymaga daleko mniej pracy, niż opracowanie zamknięć rachunkowych. Przy opracowaniu danych za rok 1926 zadecydowano jednak dla miast o bardziej skomplikowanym charakterze gospodarki, a mianowicie dla miast województwa śląskiego żądać na przyszłość również i zamknięć rachunkowych.

Schemat ankiety za rok 1924 miał za podstawę schemat klasyfikacji, przyjętej dla finansów komunalnych w Głównym Urzędzie Statystycznym. Schemat ankiety za rok 1925 i 1926 został przystosowany do wymagań rozporządzenia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 28 czerwca 1926 roku, wydanego w porozumieniu z Ministerstwem Skarbu w sprawie wykonania paragrafu 11 punkt b rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 czerwca 1924 roku o obowiązku i sposobie pokrywania wydatków przez związki komunalne, oraz niektórych innych paragrafów tegoż rozporządzenia[2]. W rozporządzeniu powyższem został ustalony schemat budżetów związków komunalnych, i do tego schematu zostały naogół przystosowane ankiety o wydatkach i dochodach mniejszych miast w Polsce w latach 1925 i 1926. Chociaż w systemie opracowań Głównego Urzędu Statystycznego istnieją pewne różnice z powyższem rozporządzeniem, różnice te jednak, jak naprzykład zaliczanie wydatków na szkolnictwo rolnicze do wydatków na oświatę, a nie do wydatków na popieranie rolnictwa, są wyrównywane przy opracowaniu; wymaga to coprawda większej pracy w Głównym Urzędzie Statystycznym, lecz zato mniejsze miasta nie mają rozbieżnych schematów, co mogłoby wywołać zamieszanie.

Dane za rok 1924 ogłoszone w *Roczniku Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej* za rok 1925/26 obejmują inną liczbę miast, niż dane dla lat 1925 i 1926, dlatego też w naszych uwagach, analizując zasadnicze liczby dla 1926 roku, będziemy się posługiwali w niektórych wypadkach porównaniem jedynie z danemi za rok 1925.

Wydatki

Stosunek wydatków r. 1926 do wydatków z r. 1925

Rok 1926 pod wielu względami różni się od r. 1925. Dlatego też specjalnie powinno nas interesować, jak odbiły się zmiany zaszłe w 1926 r. na finansach mniejszych miast, w szczególności w jakim stopniu wydatki 1926 r. uległy zmianie w porównaniu z rokiem poprzednim. Wobec tego, że w r. 1926 posiadaliśmy dane dla niektórych miast, które w 1925 r. nie zostały uwzględnione, musieliśmy dokonać specjalnych obliczeń, biorąc jednakowe liczby miast dla obu lat. Dane o zmianach procentowych wydatków z podziałem na ich główniejsze kategorje dla badanych przez nas miast, przedstawiają się, jak następuje:

Wzrost względnie zmniejszenie wydatków rzeczywistych w roku 1926 w porównaniu z 1925 r. w odsetkach
Accroissement ou diminution des dépenses effectives en 1926 comparativement à l'année 1925 en proportions pour cent

Rodzaj wydatków	Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*						
Wydatki ogółem	+ 18,8	+ 12,6	— 5,5	+ 22,5	+ 3,9	**Total des dépenses**
Zwyczajne	+ 12,3	+ 23,2	+ 4,3	— 1,1	+ 2,1	Ordinaires
Nadzwyczajne	+ 59,5	— 44,2	— 32,3	+ 115,7	+ 8,9	Extraordinaires
Zaległe	— 31,1	+ 440,6	+ 16,5	. *a*	— 74,0	Arriérées

a W 1925 roku nie było wcale wydatków zaległych, które w 1926 r. wynosiły 2,3 tys. złotych.
a En 1925 il n'y avait point de dépenses arriérées, lesquelles en 1926 montaient à 2,3 mille zlotys.

1 Ob. Henryk Moszczyński — Wydatki i dochody większych miast w Polsce, *Kwartalnik Statystyczny* r. 1928 zesz. 2 oraz osobna odbitka.
2 Dziennik Ustaw Rz. P. r. 1926 № 75 poz. 433.

(dok.—fin)

Rodzaj wydatków	Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Miasta od 5 001 — 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*						
Wydatki ogółem	+ 16,7	+ 9,2	+ 59,1	—	+ 10,8	**Total des dépenses**
Zwyczajne	+ 12,2	+ 32,0	+ 13,5	—	+ 30,4	Ordinaires
Nadzwyczajne	+ 13,1	— 47,0	+ 366,2	—	— 30,4	Extraordinaires
Zaległe	+170,7	+ 145,4	— 100,0	—	+1480,9	Arriérées
Miasta od 10 001 — 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*						
Wydatki ogółem	+ 4,6	+ 2,1	+ 7,3	+ 9,0	+ 9,5	**Total des dépenses**
Zwyczajne	+ 14,6	+ 2,4	+ 11,8	— 8,5	+ 13,4	Ordinaires
Nadzwyczajne	— 11,2	+ 11,7	— 19,1	+ 63,6	— 28,2	Extraordinaires
Zaległe	+ 0,9	— 11,9	+ 561,2	— 85,2	+ 760,7	Arriérées

Analizując powyższe liczby, musimy przedewszystkiem pamiętać, że w r. 1926 zaszły poważne zmiany wartości nabywczej naszej waluty. Przeciętny kurs dolara w r. 1926 w porównaniu z r. 1925 był wyższy o 54,81%. Wartość jednak nabywcza złotego wewnątrz kraju nie zmieniła się w takim samym stosunku, jak zewnętrzna wartość nabywcza — w stosunku do walut obcych. Dlatego też nie możemy operować przy naszej analizie wzrostem kursu dolara. Musimy scharakteryzować zmiany wewnętrznej wartości nabywczej złotego.

Przeciętny wskaźnik kosztów utrzymania w Warszawie w 1926 r. wzrósł w porównaniu z przeciętną z 1925 r. o 22,29%. O ile chodziłoby o ustalenie zmian wartości nabywczej złotego w stosunku do usług, t. j. przedewszystkiem w stosunku do płac funkcjonarjuszów miejskich, to wskaźnik kosztów utrzymania byłby może najbardziej miarodajnym poza specjalnym wskaźnikiem płac. Jednakże obliczony wskaźnik charakteryzuje nam wyłącznie ruch kosztów utrzymania w Warszawie, który może nie być całkowicie identyczny w przecięciu dla całej Polski.

O ile chodzi o określenie zmian wartości nabywczej złotego w stosunku do towarów wewnątrz Państwa, to miarodajnemi są zmiany wskaźnika cen hurtowych w Polsce. Przeciętny wskaźnik cen hurtowych w Polsce wzrósł w 1926 r. w stosunku do przeciętnej z 1925 r. o 31,90%.

Uogólniając możemy powiedzieć, że liczba złotych z 1926 r. powinna być o 20—30% wyższą, aby przedstawiać tę samą wartość nabywczą, co złote z 1925 r. Mając tę miarę, możemy przystąpić do analizy wzrostu wydatków w mniejszych miastach.

Wydatki ogółem w miastach do 5 tys. mieszkańców wzrosły najbardziej w woj. śląskiem, mianowicie o 22,5%. Biorąc jednak pod uwagę zmianę wartości nabywczej złotego w 1926 r., możemy stwierdzić, że wydatki miast woj. śląskiego pozostały mniej więcej na tym samym poziomie. Następnie pod względem wysokości wzrostu idą woj. centralne (18,8%), woj. wschodnie (12,6%), południowe (3,9%). W województwach poznańskiem i pomorskiem mamy nawet obniżenie ogólnej kwoty złotych, wydatkowanych w 1926 r., o 5,5%. We wszystkich więc województwach z wyjątkiem woj. śląskiego możemy stwierdzić zmniejszenie większe lub mniejsze realnej kwoty wydatkowanej w r. 1926.

W miastach od 5 do 10 tys. mieszkańców najwyższy wzrost wydatków przypada na woj. poznańskie i pomorskie (59,1%). W tych więc województwach realne wydatki w 1926 r. wzrosły, w pozostałych odsetek wzrostu jest daleko niższy, mniejszy niż wzrost cen wewnętrznych, a mianowicie w woj. centralnych —16,7%, w woj. południowych—10,8%, w woj. wschodnich 9,2%. Porównywając wzrost wydatków w miastach od 5 do 10 tys. mieszkańców z miastami do 5 tys. mieszkańców, możemy stwierdzić, że w miastach od 5 do 10 tys. mieszkańców wzrost był mniejszy w woj. centralnych i wschodnich, znacznie większy w woj. poznańskiem i pomorskiem i nieco większy w woj. południowych.

W miastach od 10 do 20 tys. mieszkańców różnice w odsetkach wzrostu są bardzo nieznaczne. Najwyższy wzrost możemy stwierdzić w woj. południowych (9,5%), najniższy w woj. wschodnich (2,1%). We wszystkich miastach omawianego typu realna wartość wydatków uległa zmniejszeniu. W porównaniu z miastami od 5 do 10 tys. mieszkańców we wszystkich dzielnicach wydatki wzrosły w stopniu niższym.

Uogólniając nasze uwagi, możemy powiedzieć, że tylko wyjątkowo miasta zdołały utrzymać swoje wydatki w 1926 r. na real-

nym poziomie wydatków z 1925 r. Wchodzą tu w grę miasta do 5 tys. woj. śląskiego i miasta od 5 do 10 tys. mieszkańców woj. poznańskiego i pomorskiego.

Wydatki zwyczajne i nadzwyczajne mogą w poszczególnych latach stanowić różną część ogólnych wydatków, mogą się zmieniać w rozmaity sposób, dlatego też musimy zbadać również, jak te dwa rodzaje wydatków z osobna kształtowały się w r. 1926 w porównaniu z r. 1925.

Wydatki zwyczajne przeznaczone są na zaspokojenie bieżących potrzeb ludności miejskiej, zadawalniając je w pewnej mierze, i muszą ulegać naogół z roku na rok mniejszym zmianom niż wydatki nadzwyczajne. Zmniejszenie wydatków zwyczajnych odbija się na gospodarce miejskiej w sposób silniejszy, zmniejszając zakres normalnych prac samorządu, niż zmniejszenie się wydatków nadzwyczajnych, które dążą do polepszenia istniejącego stanu rzeczy.

Wydatki zwyczajne w miastach do 5 tys. mieszkańców zmieniły się w r. 1926 w porównaniu z r. 1925 w sposób bardzo różnorodny. W woj. wschodnich wydatki wzrosły o 23,2%, t. j. pozostały mniej więcej na poziomie z r. 1925. W pozostałych województwach maximum wzrostu możemy stwierdzić w woj. centralnych (12,3%), w rzeczywistości jednak taki odsetek wzrostu wskazuje nam na zniżkę realnych wydatków miast woj. centralnych. Jeszcze niższy odsetek wzrostu nominalnych wydatków mamy w woj. poznańskiem i pomorskiem (4,3%), w woj. południowych (2,1%), a w woj. śląskiem możemy nawet stwierdzić obniżenie się nominalnej wysokości wydatków o 1,1%.

W miastach od 5 do 10 tys. mieszkańców rozpiętość wahań wzrostu wydatków jest znacznie mniejsza. Maximum przypada również na woj. wschodnie (32,0%), drugie miejsce zajmują woj. południowe (30,4%). Miasta więc tych dwu grup województw zachowały, względnie nawet nieco zwiększyły swe realne wydatki w 1926 r. Nie możemy tego powiedzieć o woj. poznańskiem i pomorskiem oraz centralnych, w których wzrost wydatków nominalnych wynosi odpowiednio 13,5% i 12,2%. W porównaniu z miastami do 5 tys. mieszkańców, wyższy wzrost wydatków zwyczajnych możemy stwierdzić w woj. południowych oraz poznańskiem i pomorskiem, a w mniejszym stopniu w woj. wschodnich. W woj. centralnych wydatki wzrosły nieco mniej niż w miastach do 5 tys.

W miastach od 10 do 20 tys. mieszkańców mamy znowuż daleko większe wahania zmian wydatków zwyczajnych. Maximum przypada na woj. centralne (14,6%). W żadnej więc grupie województw realne wydatki nie pozostały na poziomie z r. 1925, lecz się dosyć znacznie obniżyły. Po woj. centralnych najwyższy wzrost wykazują woj. południowe (13,4%), następnie woj. poznańskie i pomorskie (11,8%) i wschodnie (2,4%). Woj. śląskie wykazuje zniżkę o 8,5%.

Naogół możemy powiedzieć, że wydatki zwyczajne w 1926 r. zostały utrzymane na poziomie r. 1925, względnie nieco go przekroczyły tylko w woj. wschodnich w miastach do 5 tys. mieszkańców i w miastach od 5 do 10 tys. mieszkańców, jak również w woj. południowych w miastach od 5 do 10 tys. mieszkańców.

We wszystkich pozostałych miastach realne wydatki zwyczajne uległy w r. 1926 zmniejszeniu.

Wydatki nadzwyczajne w miastach do 5 tys. mieszkańców wykazują nadzwyczaj silne wahania. Maximum wzrostu możemy stwierdzić w woj. śląskiem—115,7% (wówczas gdy wydatki zwyczajne wykazują zniżkę o 1,1%), następnie w woj. centralnych (59,5%), południowych (8,9%). Bardzo poważną natomiast zniżkę wydatków wykazują woj. wschodnie (44,2%) oraz poznańskie i pomorskie (32,3%).

W porównaniu z wydatkami zwyczajnemi odsetek wzrostu wydatków nadzwyczajnych jest wyższy w woj. śląskiem, centralnych i południowych, w pozostałych dwu grupach województw—niższy.

W miastach od 5 do 10 tys. mieszkańców wahania zmian są jeszcze wyższe. Maximum wzrostu przypada na woj. poznańskie i pomorskie plus 366,2%, następnie idą woj. centralne (13,1%), natomiast woj. wschodnie wykazują zmniejszenie o 47,0%, a południowe o 30,4%.

W porównaniu z wydatkami zwyczajnemi wydatki nadzwyczajne wzrosły w stopniu silniejszym w woj. centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem, a bez porównania w mniejszym stopniu w woj. wschodnich i południowych, wykazując nawet wzrost ujemny, t. j. zmniejszenie.

W miastach od 10 do 20 tys. mieszkańców najwyższy wzrost wydatków nadzwyczajnych ma woj. śląskie (63,6%), następnie idą woj. wschodnie (11,7%), w pozostałych mamy zniżkę wydatków nadzwyczajnych, najwyższą w woj. południowych (28,2%), następnie w woj. poznańskiem i pomorskiem (19,1%) i w woj. centralnych (11,2%). W porównaniu z wydatkami zwyczajnemi, wydatki nadzwyczajne wzrosły w stopniu silniejszym

w woj. śląskiem i wschodnich, w pozostałych w stopniu mniejszym, właściwie nawet się zmniejszyły.

Uogólniając możemy powiedzieć, że polityka miast różnej wielkości i w różnych dzielnicach w stosunku do wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych była niejednolita.

W miastach do 5 tys. mieszkańców przeważają miasta, które w większym stopniu zmniejszyły swe wydatki zwyczajne, aby można było zwiększyć wydatki nadzwyczajne. W miastach od 5 do 10 tys. mieszkańców tendencje te się równoważą. Natomiast w miastach od 10 do 20 tys. mieszkańców wydatki nadzwyczajne uległy naogół większemu zmniejszeniu, niż wydatki zwyczajne.

W woj. wschodnich w dwu typach z badanych trzech, wydatki zwyczajne pozostały na poziomie z r. 1925, wówczas gdy wydatki nadzwyczajne uległy bardzo poważnemu zmniejszeniu, bo prawie o połowę.

Zupełnie inną politykę możemy stwierdzić w woj. śląskiem, w którem zmniejszonym nie tylko realnie, lecz nominalnie wydatkom zwyczajnym odpowiada wzrost i to nawet poważny, szczególnie w miastach do 5 tys. mieszkańców, wydatków nadzwyczajnych. Pozostałe grupy województw zajmują stanowisko pośrednie pomiędzy powyższemi dwoma krańcowemi grupami.

Przeciętny wzrost wydatków w poszczególnych grupach miast zaciera indywidualne różnice istniejące w poszczególnych miastach. Dla wyrobienia sobie dokładniejszego obrazu zmiany wydatków w roku 1926 w porównaniu z rokiem poprzednim, opracowaliśmy dla każdego miasta osobno zmiany procentowe wydatków w 1926 roku w porównaniu z rokiem poprzednim.

Dane dla miast do 5 tysięcy mieszkańców podaje nam poniższa tablica:

Wzrost i zmniejszenie wydatków rzeczywistych w roku 1926 w stosunku do roku 1925 w odsetkach
Accroissement ou diminution des dépenses effectives en 1926 par rapport à 1925 en proportions pour cent

Miasta do 5 000 mieszkańców
Villes jusqu'à 5000 habitants

Odsetki *Proportions pour cent*	Grupy województw *Groupes de départements*				
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*
Ogółem—Total	22	13 [a]	25 [b]	3	19 [a]

[a] W tem 1 miasto, dla którego dane za 1925 r. są nieznane.
[b] W tem 3 miasta, dla których dane za 1925 r. są nieznane.
[a] Y compris 1 ville pour laquelle les données de 1925 sont inconnues.
[b] Y compris 3 villes pour lesquelles les données de 1925 sont inconnues.

(dok.—fin)

Odsetki *Proportions pour cent*	Grupy województw *Groupes de départements*				
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*
Wzrost *Accroissement*	Liczba miast — *Nombre de villes*				
Razem—*Ensemble*	**16**	**9**	**11**	**2**	**13**
0 — 5,0	2	3	2	—	1
5,1— 10,0	1	1	1	—	3
10,1— 20,0	5	1	2	—	3
20,1— 30,0	—	2	4	—	2
30,1— 40,0	2	—	—	1	2
40,1— 50,0	2	1	—	1	2
50,1— 70,0	3	1	1	—	—
70,1— 90,0	—	—	—	—	—
90,1—110,0	1	—	—	—	—
110,1—130,0	—	—	—	—	—
powyżej 130,0	—	—	1 [c]	—	—
Zmniejszenie *Diminution*	Liczba miast — *Nombre de villes*				
Razem—*Ensemble*	**6**	**3**	**11**	**1**	**5**
0 — 5,0	1	2	3	—	2
5,1—10,0	1	1	1	—	—
10,1—20,0	3	—	2	—	1
20,1—30,0	1	—	2	—	1
30,1—40,0	—	—	2	—	—
40,1—50,0	—	—	1	1	1

[c] 185,0%.

Przedewszystkiem musimy stwierdzić bardzo dużą skalę wahań: są miasta, w których wydatki obniżyły się o 40—50%, gdy w innych wzrosły poważnie—powyżej 130%.

Jeżeli będziemy uważali, że odchylenia od kwoty wydatków w 1925 roku w kierunku zwyżki do 5% i zmniejszenia również do 5% mogą być uważane jako nie mające większego znaczenia, to najwyższy odsetek miast, w których wydatki pozostały względnie na niezmienionym poziomie wykazują województwa wschodnie (41,7%), następnie województwa poznańskie i pomorskie (22,7%), południowe (16,7%) i centralne (13,6%), w województwie zaś śląskiem niema ani jednego miasta, w którem wydatki pozostałyby bez zmiany.

Jeżeli weźmiemy pod uwagę, że wartość nabywcza złotego w roku 1926 była inna niż w roku 1925, bo jak wzmiankowaliśmy wyżej, przeciętny wskaźnik kosztów utrzymania jest wyższy w roku 1926 niż w roku 1925 o 22,3%, a wskaźnik cen hurtowych o 31,9%, to możemy przyjąć, że wydatki miast, w których wzrosły one od 20—30% w złotych nominalnych, pozostały w rzeczywistości bez zmiany. Największy odsetek miast należących do tej grupy mamy w województwach wschodnich (22,2%), następnie w województwach poznańskiem i pomorskiem (36,4%) i woje-

wództwach południowych (15.4%), w województwach centralnych i śląskiem żadne miasta nie należą do tej grupy.

Porównywając liczbę miast, w których wydatki w roku 1926, licząc w złotych nominalnych, uległy zmniejszeniu, możemy stwierdzić, że największy odsetek tych miast możemy zauważyć w województwach poznańskiem i pomorskiem, a mianowicie 50%, następnie w województwie śląskiem (33,3%), w południowych (27,8%), w centralnych (27,3%) i wschodnich (25,0%).

Jeżeli weźmiemy pod uwagę deprecjację złotego, opierając się na wskaźnikach kosztów utrzymania i cen hurtowych, to możemy uważać, że we wszystkich miastach, w których wydatki nie wzrosły ponad 20%, w rzeczywistości wartość kwot wydatkowanych zmniejszyła się. Obliczając stosunek miast, które wykazały zmniejszenie po dodaniu miast, które wykazały wzrost do 20%, możemy stwierdzić, że największy odsetek miast, w których tak pojęte wydatki zmniejszyły się, przypada na województwa poznańskie i pomorskie (72,7%), następnie idą województwa południowe (66,7%), wschodnie (66,7%), centralne (63,6%) i śląskie (33,3%).

Jak widzimy, w przeważającym odsetku, z wyjątkiem woj. śląskiego, ogólna wartość wydatków jest niższa niż w 1925 r. Nie można jednak twierdzić, że w tym samym stosunku, w jakim obniżyła się suma wydatków, zmniejszył się stopień zaspokojenia potrzeb ludności, albowiem wobec obniżenia się naogół realnych płac pracowników samorządowych w roku 1926 te same usługi mógł okazać samorząd niższym kosztem.

Najważniejszą przyczyną zmian, porównywając tak nominalną ilość wydanych w złotych, jak i ich rzeczywistą wartość nabywczą, jest zniżka wartości nabywczej złotego, która odbiła się w różnym stopniu na poszczególnych rodzajach dochodów, a więc i na ogólnej sumie wpływów, będących do dyspozycji samorządów, co musiało wywrzeć wpływ na wydatki. Różnym również był wpływ zmiany wartości nabywczej złotego i na poszczególne rodzaje wydatków: płace zmieniały się inaczej niż ceny towarów. Drugą zasadniczą przyczyną silnych wahań w ogólnej sumie wydatków są wydatki nadzwyczajne. Dokonywanie w pewnym roku inwestycyj wpływa bardzo poważnie na ogólną sumę wydatków tego roku. Jeżeli inwestycje były dokonywane w roku 1925, a brak takowych w 1926 roku, wówczas wydatki odnośnego miasta wykazują bardzo poważną zniżkę i odwrotnie, jeżeli w roku 1925 inwestycyj nie było, a natomiast były one dokonywane w roku 1926, mamy silny wzrost procentowy wydatków.

Z jakichby przyczyn nie wynikała niestałość wydatków miast, należy uważać ją za cechę ujemną i to przedewszystkiem dlatego, że racjonalne wydatkowanie zmiennej wysokości kwot wymaga zmiany w organizacji aparatu administracyjnego, poza tem zmiany wysokości wydatków mogą się ujemnie odbijać na obywatelach przez nierównomierne w poszczególnych latach obciążanie ich daninami publicznemi. Z tego punktu widzenia mniej szkodliwem jest wyrównywanie różnic w wydatkach drogą zaciągania pożyczek, względnie przez jakieś inne dochody nadzwyczajne bez zmiany w wysokości obciążenia podatkami ludności. Jednakże bardziej racjonalnym wydaje się nam taki system gospodarki miejskiej, przy której kwoty dokonywanych wydatków w poszczególnych latach są do siebie zbliżone, wykazując przytem pewien stały wzrost. Taki jednak system w wielu miastach nie posiadających elementarnych urządzeń jest w praktyce niemożliwy do przeprowadzenia, gdyż szybkie usunięcie istniejących braków jest jednym z wymogów stawianych samorządom.

Analogiczne dane dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Wzrost i zmniejszenie wydatków rzeczywistych w roku 1926 w stosunku do roku 1925 w odsetkach
Accroissement et diminution des dépenses effectives en 1926 par rapport à 1925 en proportions pour cent

Miasta od 5 001 — 10 000 mieszkańców
Villes de 5 001 à 10 000 habitants

Odsetki *Proportions pour cent*	Grupy województw *Groupes de départements*			
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*
Ogółem—Total	**15**	**3**	**6** [a]	**12**
Wzrost *Accroissement*	Liczba miast—*Nombre de villes*			
Razem—*Ensemble* .	**10**	**3**	**3**	**10**
0 — 5,0	1	1	—	—
5,1— 10,0	—	—	—	1
10,1— 20,0	3	2	1	2
20,1— 30,0	2	—	1	3
30,1— 40,0	1	—	—	2
40,1— 50,0	—	—	—	—
50,1— 70,0	—	—	—	1
70,1— 90,0	1	—	—	1
90,1—110,0	2	—	—	—
110,1—130,0	—	—	—	—
powyżej 130,0	—	—	1[b]	—

a W tem 1 miasto, dla którego brak danych za 1925 r.
b 335.1 %.

a Y compris 1 ville, pour laquelle les données relatives à 1925 font défaut.
b 335.1 %.

(dok.—fin)

Odsetki *Proportions pour cent*	Grupy województw *Groupes de départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznan et de Pomorze*	południowe *du sud*
Zmniejszenie *Diminution*	Liczba miast—*Nombre de villes*			
Razem—*Ensemble* .	5	—	2	2
0 — 5,0	—	—	—	—
5,1—10,0	1	—	1	—
10,1—20,0	3	—	—	—
20,1—30,0	—	—	1	—
30,1—40,0	1	—	—	1
40,1—50,0	—	—	—	—
50,1—70,0	—	—	—	1

Licząc analogicznie jak dla typu poprzedniego wzrost lub zmniejszenie o 5% za względnie nieznaczne, możemy stwierdzić, że nominalna ilość wydatkowanych złotych nie zmieniła się w roku 1926 w najwyższym odsetku miast w województwach wschodnich (33,3%), a następnie w województwach centralnych (6,7%), w dwóch pozostałych dzielnicach miast w tej grupie wcale niema. Jak widzimy, odsetki miast o niezmienionych wydatkach w omawianym typie są niższe, niż w grupie miast do 5 tysięcy mieszkańców.

Licząc, że realna wartość wydatków nie zmieniła się w tych miastach, w których wydatki wzrosły od 20—30%, możemy stwierdzić największy odsetek takich miast w woj. poznańskiem i pomorskiem (33,3%). Zbliżony odsetek mają województwa południowe (30,0%), niższy województwa centralne (20,0%), w województwach wschodnich miast takich wogóle niema.

Odsetek miast, których wydatki nominalne w roku 1926 zmniejszyły się, jest największy w województwach poznańskiem i pomorskiem (40,0%), następnie w województwach centralnych (33,3%) i w województwach południowych (16,7%), w województwach wschodnich niema miast w tej grupie.

Biorąc pod uwagę realną wartość wydatków, t. j. licząc wszystkie miasta, w których wydatki wzrosły nominalnie nie wyżej jak o 20%, możemy stwierdzić najwyższy odsetek miast z obniżoną wartością realną wydatków w województwach wschodnich (100,0%), centralnych (60,0%), poznańskiem i pomorskiem (60,0%) i południowych (41,7%).

Jak widzimy, odsetek miast ze zmniejszoną wartością realną wydatków we wszystkich dzielnicach był bardzo wysoki.

Dane dla miast od 10—20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Wzrost i zmniejszenie wydatków rzeczywistych w roku 1926 w stosunku do roku 1925 w odsetkach

Accroissement et diminution des dépenses effectives en 1926 par rapport à 1925 en proportions pour cent

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców
Villes de 10 001 à 20 000 habitants

Odsetki *Proportions pour cent*	Grupy województw *Groupes de départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*
Ogółem—Total	5	3	7 [a]	3	5
Wzrost *Accroissement*	Liczba miast — *Nombre de villes*				
Razem—*Ensemble* .	2	2	4	2	4
0 — 5,0	—	1	1	—	—
5,1—10,0	—	—	—	—	2
10,1—20,0	—	1	—	—	1
20,1—30,0	1	—	1	2	—
30,1—40,0	1	—	—	—	1
40,1—50,0	—	—	2	—	—
50,1—70,0	—	—	—	—	—
Zmniejszenie *Diminution*	Liczba miast — *Nombre de villes*				
Razem—*Ensemble* .	3	1	2	1	1
0 — 5,0	1	—	—	—	—
5,1—10,0	1	—	1	—	—
10,1—20,0	1	1	—	1	1
20,1—30,0	—	—	1	—	—

a W tem 1 miasto, dla którego brak danych za r. 1925.

a Y compris 1 ville, pour laquelle les données relatives à 1925 font défaut.

Wydatki w granicach od plus 5% do minus 5% w województwach wschodnich mają 33,3% miast, w województwach centralnych—20,0%, w pozostałych województwach niema miast w tej grupie. W grupie miast, których wzrost wydatków wynosi od 20—30%, mamy 100,0% w województwie śląskiem, w województwach centralnych—50,0%, a w woj. poznańskiem i pomorskiem—25,0%. Jak widzimy, liczba miast, w których wydatki pozostały na względnie niezmienionym poziomie, tak biorąc nominalne kwoty, jak i ich wartość realną, jest w tej grupie miast względnie nieznaczna. Najwyższy odsetek miast, w których nominalna wysokość wydatków zmniejszyła się, mamy w województwach centralnych (60,0%), następnie w województwach wschodnich, poznańskiem, pomorskiem oraz śląskiem (33,3%) i w województwach południowych (20,0%). Wydatki realnie zmniejszyły się w największym odsetku miast w woj. wschodnich (100,0%), następnie południowych (80,0%), centralnych (60,0%), poznańskiem i pomorskiem (50,0%), a najmniej w śląskiem (33,3%).

Wysokość wydatków

Przed przystąpieniem do omówienia poszczególnych rodzajów wydatków, musimy przedewszystkiem zapoznać się z wielkością jednostek gospodarczo-skarbowych, z któremi będziemy mieć do czynienia. Musimy zbadać wielkość wydatków przeciętnie na jedno miasto w różnych dzielnicach, a następnie odchylenia od przeciętnej wielkości wydatków poszczególnych miast.

Dane o przeciętnej wysokości wydatków w różnych typach miast i dzielnicach podaje nam następująca tablica:

Wydatki rzeczywiste na 1 miasto
Dépenses effectives par ville

Tysiące złotych—*Milliers de zlotys* 1926

Grupy miast *Groupes de villes*	Grupy województw *Groupes de départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*
Do 5000 mieszkańców . *Jusqu'à 5 000 habitants*	42,5	54,5	83,7	79,2	66,4
od 5 001—10 000 mieszk. *de 5 001—10 000 habit.*	173,4	200,1	294.4	—	141,4
od 10 001—20 000 mieszk. *de 10 001—20 000 habit.*	309,4	202,9	609,6	1556,4	394,1

W miastach do 5 tysięcy mieszkańców największe przeciętne sumy wydatków możemy stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem (83,7 tys. zł.). Następnie kolejno idą województwa: śląskie (79,2 tys. zł.), południowe (66,4 tys. zł.), wschodnie (54,5 tys. zł.) i centralne (42,5 tys. zł.). Jak widzimy, wahania pomiędzy minimalnemi wydatkami województw centralnych a maksymalnemi województw poznańskiego i pomorskiego są bardzo znaczne, prawie dwukrotne.

W miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców największą przeciętną kwotę mają województwa poznańskie i pomorskie (294,4 tys. zł.), dalej następują wschodnie (200,1 tys. zł.), centralne (173,4 tys. zł.) i nakoniec południowe (141,4 tys. zł.). Województwa centralne zajmują miejsce przedostatnie, wówczas gdy w poprzednim typie miały najniższe wydatki. Skala wahań przeciętnych wydatków jest już nieco wyższą niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców.

W miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców wyróżnia się woj. śląskie (1 556,4 tys. zł.), następne z kolei województwa poznańskie i pomorskie mają przeszło 2,5 razy niższą sumę (609,6 tys. zł.). Następne miejsce zajmują województwa południowe (394,1 tys. zł.), centralne (309,4 tys. zł.) i wschodnie (202,9 tys. zł.). Różnice w miastach od 10 do 20 tys. mieszkańców są bardzo wysokie, prawie 8-krotne pomiędzy minimum a maxisymum wydatków.

Uogólniając nasze uwagi, możemy stwierdzić, że różnice pomiędzy przeciętną wysokością wydatków miast tego samego typu są bardzo znaczne, najwyższe w miastach względnie największych, od 10 do 20 tysięcy mieszkańców.

Przeciętne wydatki poszczególnych dzielnic różnią się dość poważnie, najwyższe naogół są w województwie poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem, kolejność pozostałych województw jest dość różnorodna.

Przeciętna wysokość wydatków jednego miasta, charakteryzując nam ogólny poziom wydatków, nic nam jeszcze nie mówi o odchyleniach wielkości wydatków poszczególnych miast.

Dla scharakteryzowania różnic, istniejących w poszczególnych miastach, w ich ogólnej sumie wydatków rzeczywistych opracowano następujące zestawienie:

Miasta według wysokości wydatków rzeczywistych
Villes d'après le montant des dépenses effectives

Miasta do 5 000 mieszkańców
Villes jusqu'à 5 000 habitants

1926

Złote—*Zlotys*	*Groupes de départements* Grupy województw centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*
Razem—*Ensemble* .	**22**	**13**	**25**	**3**	**19**
Do-*Jusqu'à* 10 000	1	—	1	—	—
10 001— 20 000	3	—	3	—	2
20 001— 30 000	6	1	2	1	3
30 001— 40 000	3	5	1	—	3
40 001— 50 000	3	2	4	—	1
50 001— 60 000	2	—	1	—	1
60 001— 70 000	2	1	—	—	1
70 001— 80 000	—	—	2	1	2
80 001— 90 000	—	2	1	—	1
90 001—100 000	—	2	2	—	2
100 001—120 000	—	—	1	—	2
120 001—140 000	2	—	3	1	—
140 001—160 000	—	—	1	—	—
160 001—180 000	—	—	1	—	—
180 001—200 000	—	—	—	—	—
200 001—250 000	—	—	1	—	1
250 001—300 000	—	—	1	—	—

Jak widzimy, miasta do 5 tysięcy mieszkańców posiadają bardzo różnorodne kwoty wydatków rzeczywistych. W województwach centralnych jedno miasto posiada poniżej 10 tysięcy zł. wydatków, dwa zaś od 120—140 tysięcy zł. W województwach wschodnich jedno miasto przypada na grupę 20—30 tysięcy zł., dwa na grupę od 90—100 tysięcy zł.

Różnorodność możemy również stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem: jedno miasto ma do 10 tysięcy zł. i jedno od 250—300 tysięcy zł. W województwie śląskiem wahania są znacznie słabsze — jedno miasto wydało od 20—30 tysięcy zł. i jedno od 120—140 tysięcy zł. W województwach południowych dwa miasta mają wydatki od 10—20 tysięcy zł. i jedno od 200—250 tysięcy zł.

Najliczniejszą grupę w województwach centralnych stanowią miasta, których wydatki wynoszą od 20—30 tysięcy zł. Sąsiednie grupy są dość równomiernie reprezentowane i jedynie 2 miasta odchylają się bardzo silnie, mając jak to już wspominaliśmy od 120—140 tysięcy zł. wydatków. W województwach wschodnich najliczniejszą jest grupa od 30—40 tysięcy zł. W grupach od 40 do 50 tysięcy zł., od 80—90 i 90—100 tysięcy zł. mamy jednakowe liczby miast, zwraca uwagę, że grupy najniższe (do 10 tysięcy zł. i od 10—20 tysięcy zł.) w województwach wschodnich wcale nie są reprezentowane. W województwach poznańskiem i pomorskiem najliczniejszą jest grupa od 40—50 tysięcy zł. Bardzo rozpowszechnioną jest również grupa od 10—20 tysięcy zł. i od 120—140 tysięcy zł. W województwach poznańskiem i pomorskiem zwraca uwagę, że prawie wszystkie grupy posiadają swych reprezentantów, a brak ich jedynie w grupie od 60—70 tysięcy zł. i od 180—200 tysięcy zł. Przy prawie takiej samej liczbie miast w województwach centralnych, w tych ostatnich brak miast w 9 grupach. W województwie śląskiem trzy uwzględnione miasta zostały zaliczone do trzech różnych grup, dość poważnie różniących się co do wielkości wydatków. W województwach południowych najliczniej reprezentowane są grupy od 20—30 i od 30—40 tysięcy zł. Poza tem wszystkie miasta za wyjątkiem jednego wchodzą od grupy 10—20 tysięcy (granica dolna) aż do grupy 100—120 tysięcy zł. Bardzo silnie różni się jedno miasto (Przeworsk), którego wydatki wynoszą 200—250 tysięcy zł.

Porównywając dane dla poszczególnych dzielnic, możemy stwierdzić, że w województwach centralnych powyżej 50 tysięcy zł. wydatków posiadało 27,3% miast, w województwach wschodnich—38,5%, w województwach poznańskiem i pomorskiem—56,0%, w województwie śląskiem—66,7%, w województwach południowych—52,6%. Największy więc odsetek miast, których wydatki przekraczają 50 tysięcy złotych ma województwo śląskie, następnie województwo poznańskie i pomorskie, południowe i wschodnie, a na ostatniem miejscu województwa centralne.

Dane dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Miasta według wysokości wydatków rzeczywistych
Villes d'après le montant des dépenses effectives

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców
Villes de 5 001 à 10 000 habitants 1926

Złote — *Zlotys*	Grupy województw *Groupes de départements*			
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*
Razem — *Ensemble*	**15**	**3**	**6**	**12**
50 001—100 000	1	—	—	4
100 001—150 000	10	—	1	4
150 001—200 000	1	1	2	1
200 001—250 000	—	2	1	2
250 001—300 000	1	—	1	1
300 001—350 000	1	—	—	—
350 001—400 000	—	—	—	—
400 001—450 000	—	—	—	—
450 001—500 000	—	—	—	—
500 001—600 000	1	—	—	—
600 001—700 000	—	—	—	—
700 001—800 000	—	—	1	—

W województwach centralnych $^2/_3$ miast przypada na miasta, w których wydatki wynoszą od 100 do 150 tysięcy zł. i tylko pozostała część dzieli się nierównomiernie według dość różnorodnych grup, przyczem jedno miasto ma 50—100 tysięcy zł. wydatków, jedno (Otwock) 500—600 tysięcy zł. W województwach wschodnich dwa miasta posiadają wydatki od 200 do 250 tysięcy zł., jedno od 150—200 tysięcy zł. W województwach południowych najbardziej są reprezentowane miasta z wydatkami od 50—100 tysięcy zł. i od 100—150 tysięcy zł.

Ponad 200 tysięcy zł. wydatków posiada następujący odsetek miast: w województwach centralnych 20% ich ogólnej liczby, w województwach wschodnich—66,7%, w województwach poznańskiem i pomorskiem—50% i w województwach południowych—25%.

Jak widzimy, odsetek miast, mających względnie największe wydatki, jest najwyższy w województwach wschodnich, co należy uważać za dość przypadkowe, następnie w województwach poznańskiem i pomorskiem. Województwa południowe i centralne mają odsetek zbliżony, wówczas gdy w miastach do 5 tysięcy mieszkańców odsetki miast, mających wydatki ponad 50 tysięcy zł. bardzo się różniły.

Dane dla miast od 10—20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Miasta według wysokości wydatków rzeczywistych
Villes d'après le montant des dépenses effectives

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców
Villes de 10 001 à 20 000 habitants

1926

Złote — *Zlotys*	Grupy województw *Groupes de départements*				
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*
Razem — *Ensemble*	5	3	7	3	5
50 001— 100 000	—	1	—	—	—
100 001— 150 000	—	—	—	—	1
150 001— 200 000	1	—	—	—	—
200 001— 250 000	—	—	—	—	1
250 001— 300 000	1	1	1	—	2
300 001— 350 000	1	1	—	—	—
350 001— 400 000	1	—	1	—	—
400 001— 450 000	1	—	—	—	—
450 001— 500 000	—	—	2	—	—
500 001— 600 000	—	—	1	—	—
600 001— 700 000	—	—	—	—	—
700 001— 800 000	—	—	1	—	—
800 001— 900 000	—	—	—	—	1
900 001— 1000 000	—	—	—	—	—
1 000 001— 1100 000	—	—	—	—	—
1 100 001— 1200 000	—	—	1	1	—
1 200 001— 1300 000	—	—	—	1	—
2 200 001— 2300 000	—	—	—	1	—

W województwach centralnych najniższe wydatki miast tego typu wynoszą od 150 — 200 tysięcy zł., najwyższe zaś od 400—450 tysięcy zł. W województwach wschodnich mamy jedno miasto z wyjątkowo niskiemi wydatkami dla tej grupy—50—100 tysięcy zł., podczas gdy maksymalne wydatki wynoszą 300—350 tysięcy zł. W województwach poznańskiem i pomorskiem wydatki minimalne miast są dość blizkie wydatków maksymalnych miast województw centralnych, a szczególnie wschodnich. Najniższe wydatki wynoszą 250 — 300 tysięcy zł., a maximum wydatków (Ostrów Poznański) przypada na grupę 1 100 — 1 200 tysięcy zł. W województwie śląskiem wydatki minimalne są jednakowe z maksymalnemi w województwach poznańskiem i pomorskiem 1 100—1 200 tysięcy zł., wówczas gdy maximum wynosi od 2 200—2 300 tys. zł. Województwa południowe zbliżają się raczej do województw centralnych, minimalne zaś wydatki wynoszą 100—150 tys. zł., a tylko jedno miasto ma wydatki od 800—900 tysięcy zł.

Dla scharakteryzowania wydatków miejskich w uzależnieniu od liczby ludności w miastach uwzględnionych służą następujące liczby przeciętnych wydatków na jednego mieszkańca:

Wydatki rzeczywiste na 1 mieszkańca
Dépenses effectives par habitant 1926

Grupy miast *Groupes de villes*	Grupy województw *Groupes de départements*				
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*
Do 5 000 mieszkańców *Jusqu'à 5 000 habitants*	13,74	18,38	31,23	24,49	20,57
od 5 001—10 000 mieszk. *de 5 001—10 000 habit.*	23,79	25,77	45,17	—	22,13
od 10 001—20 000 mieszk. *de 10 001—20 000 habit.*	21,95	16,65	46,89	99,42	27,99

Jak widzimy, najniższą przeciętną w miastach do 5 tysięcy mieszkańców możemy stwierdzić w województwach centralnych, następnie idą województwa wschodnie, południowe, śląskie, poznańskie i pomorskie, przyczem przeciętna w tych ostatnich województwach jest prawie trzykrotnie wyższa, niż w województwach centralnych.

W miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców najniższe wydatki przypadają na województwa południowe, nieco więcej wykazują województwa centralne, niewiele więcej od tych ostatnich województwa wschodnie, natomiast daleko więcej województwa poznańskie i pomorskie. Porównywając liczby dla miast do 5 tysięcy i od 5—10 tysięcy dla każdej grupy województw, możemy stwierdzić, że we wszystkich dzielnicach wydatki przeciętne na jednego mieszkańca są wyższe w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców. Największą przytem różnicę wykazują województwa centralne, a mianowicie wzrost o 73,1 %, najniższą natomiast województwa południowe, bo o 7,6%.

W miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców wahania przeciętnych wydatków są nadzwyczaj silne, daleko silniejsze niż w pozostałych typach miast, maximum mamy w województwie śląskiem (99,42 zł.), minimum w województwach wschodnich (16,65 zł.); województwa poznańskie i pomorskie mają przeciętne wydatki przeszło dwa razy niższe, niż w województwie śląskiem (46,89 zł.); południowe (27,99 zł.) i centralne (21,95 zł.) zbliżają się raczej do wschodnich.

Porównywając wielkość przeciętnych wydatków na jednego mieszkańca w miastach różnego typu w poszczególnych dzielnicach, możemy stwierdzić, że w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych przeciętne wydatki stale wzrastają w związku ze wzrostem wielkości miast. W wo-

jewództwach centralnych i wschodnich wzrastają w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców i maleją w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców. Względna więc intensywność wydatków w miastach tego ostatniego typu jest niższa niż w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, co jest dosyć dziwne. W województwach wschodnich przytem przeciętne wydatki w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców są niższe niż wydatki w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W województwie śląskiem liczby dla miast do 5 tysięcy mieszkańców i od 10—20 tysięcy mieszkańców wykazują przeszło czterokrotny wzrost wydatków w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców. Naogół można więc powiedzieć, że z pewnemi wyjątkami istnieje współzależność dodatnia pomiędzy wysokością wydatków na jednego mieszkańca a wielkością miast.

Porównywając ogólne liczby wydatków w różnych miastach poszczególnych typów, nie braliśmy jednak pod uwagę, że w obrębie tego samego typu znajdują się miasta, różniące się bardzo znacznie pod względem ilości mieszkańców, a jeszcze w większym stopniu ogólną sumą wydatków.

Dla scharakteryzowania intensywności wydatków poszczególnych miast opracowaliśmy zestawienie, w którem wszystkie miasta podzieliliśmy na grupy według wysokości wydatków rzeczywistych, przypadających przeciętnie na jednego mieszkańca.

Dane dla miast do 5 tysięcy mieszkańców podajemy poniżej.

Miasta według wysokości wydatków na 1 mieszkańca
Villes d'après le montant des dépenses par habitant

Miasta do 5 000 mieszkańców
Villes ayant moins de 5 000 habitants

1926

Złote—*Zlotys*	Grupy województw *Groupes de départements*				
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*
Razem—*Ensemble*	22	13	25	3	19
5,01— 10,00	7	1	1	—	6
10,01— 15,00	8	4	2	1	3
15,01— 20,00	5	4	7	1	2
20,01— 25,00	—	1	2	—	3
25,01— 30,00	2	2	5	—	2
30,01— 35,00	—	1	4	—	2
35,01— 40,00	—	—	1	1	—
40,01— 45,00	—	—	—	—	—
45,01— 50,00	—	—	—	—	—
50,01— 55,00	—	—	1	—	—
55,01— 60,00	—	—	1	—	—
60,01— 65,00	—	—	—	—	—
65,01— 70,00	—	—	—	—	—
70,01— 75,00	—	—	—	—	1
200,01—210,00	—	—	1	—	—

Wahania przeciętnych wydatków na jednego mieszkańca są bardzo znaczne, nie biorąc nawet pod uwagę jednego miasta w województwie pomorskiem, w którem wydatki wynoszą od 200—210 zł., gdyż miasto to (Gdynia) jest w specjalnych warunkach i liczba mieszkańców z 1921 roku różni się bardzo od liczby mieszkańców z 1926 roku wskutek szybkiego wzrostu ludności, a poza tem wydatki Gdyni, miasta i portu nowopowstającego, z konieczności muszą się bardzo różnić od przeciętnego miasta polskiego.

W województwach centralnych przeciętna waha się od 5—10 zł. aż do 25—30 zł., przyczem najliczniejszą jest grupa miast, w których przeciętne wydatki na jednego mieszkańca wynoszą od 10—15 zł., następną z kolei jest grupa od 5 do 10 zł. W województwach wschodnich skala wahań jest nieco wyższa, przy tejże samej dolnej granicy maximum przypada na grupę od 30—35 zł. Najliczniejszemi są też grupy od 10—15 zł. i 15—20 zł. W województwach poznańskiem i pomorskiem skala wahań jest jeszcze większa, nie mówiąc już o Gdyni, w której wydatki wynoszą od 200—210 zł., jedno miasto posiadało od 50—55 zł., jedno od 55—60 zł., najliczniejszą natomiast grupą jest grupa od 15 do 20 zł., następnie grupa od 25—30 zł. W województwie śląskiem minimalne wydatki wynoszą od 10—15 zł., maksymalne zaś od 35—40 zł. W województwach południowych jedno miasto (Przeworsk) ma wydatki 70—75 zł., dla pozostałych największe wydatki wynoszą 30—35 zł., najliczniejszą jest grupa od 5—10 zł.

Powyżej 20 zł. wydatków w województwach centralnych ma 9,1% miast, w województwach wschodnich 30,8%, w województwach poznańskiem i pomorskiem 60,0%, w województwie śląskiem 33,3%, w województwach południowych 42,1%.

Największy więc odsetek miast, posiadających wysokie względnie wydatki na jednego mieszkańca, posiadają województwa poznańskie i pomorskie.

Analogiczne dane dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Miasta według wysokości wydatków na 1 mieszkańca
Villes d'après le montant des dépenses par habitant

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców
Villes de 5 001 à 10 000 habitants 1926

Złote — *Zlotys*	Grupy województw *Groupes de départements*			
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*
Razem — *Ensemble*	15	3	6	12
10,01— 15,00	3	—	—	5
15,01— 20,00	7	—	—	2
20,01— 25,00	1	2	1	1
25,01— 30,00	—	—	1	1
30,01— 35,00	3	1	1	1
35,01— 40,00	—	—	2	1
40,01— 45,00	—	—	—	—
45,01— 50,00	—	—	—	—
50,01— 55,00	—	—	—	1
55,01— 60,00	—	—	—	—
60,01— 65,00	—	—	—	—
65,01— 70,00	1	—	—	—
70,01— 75,00	—	—	—	—
75,01— 80,00	—	—	—	—
80,01— 85,00	—	—	—	—
85,01— 90,00	—	—	—	—
90,01— 95,00	—	—	—	—
95,01—100,00	—	—	—	—
100,01—110,00	—	—	—	—
110,01—120,00	—	—	1	—

W grupie tej możemy stwierdzić zupełny brak miast, w których wydatki wynosiłyby od 5—10 zł. W województwach centralnych maximum przypada na 65—70 zł. (Otwock), a najliczniejszą grupą jest grupa od 15—20 zł., wówczas gdy dla miast poprzedniego typu do 5 tysięcy mieszkańców najliczniejszą grupą była grupa od 10—15 zł. W województwach wschodnich najniższa liczba jest dość wysoka a mianowicie 20—25 zł. Takie same minimum możemy stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem, przyczem maximum różni się bardzo silnie, a mianowicie od 110 do 120 zł. (Szamotuły), w województwach południowych najliczniejszą grupą jest grupa 10—15 zł., dosyć poważnie różni się jedno miasto, posiadając 50—55 zł. (Czortków).

Ponad 20 zł. na jednego mieszkańca przeciętnie w województwach centralnych ma 33,3% miast, w województwach wschodnich 100,0%, w województwach poznańskiem i pomorskiem 100,0%, w województwach południowych 41,7%. Województwa więc poznańskie i pomorskie oraz wschodnie stoją na pierwszem miejscu, przyczem w województwach poznańskiem i pomorskiem są silniej reprezentowane miasta z wyższą przeciętną, następnie idą miasta województw południowych, a na ostatniem miejscu centralnych.

Dane o wydatkach rzeczywistych na jednego mieszkańca w poszczególnych miastach, mających od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, przedstawiają się, jak następuje:

Miasta według wysokości wydatków na 1 mieszkańca
Villes d'après le montant des dépenses par habitant

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców
Villes de 10 001 à 20 000 habitants 1926

Złote — *Zlotys*	Grupy województw *Groupes de départements*				
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *du Silésie*	południowe *du sud*
Razem — *Ensemble*	5	3	7	3	5
5,01— 10,00	—	1	—	—	—
10,01— 15,00	—	—	—	—	—
15,01— 20,00	1	1	—	—	4
20,01— 25,00	4	1	—	—	—
25,01— 30,00	—	—	1	—	—
30,01— 35,00	—	—	1	—	1
35,01— 40,00	—	—	—	—	—
40,01— 45,00	—	—	3	—	—
45,01— 50,00	—	—	1	—	—
50,01— 55,00	—	—	—	—	—
55,01— 60,00	—	—	—	—	—
60,01— 65,00	—	—	—	—	—
65,01— 70,00	—	—	—	—	—
70,01— 75,00	—	—	1	—	—
75,01— 80,00	—	—	—	1	—
80,01— 85,00	—	—	—	—	—
85,01— 90,00	—	—	—	—	—
90,01— 95,00	—	—	—	1	—
95,01—100,00	—	—	—	—	—
100,01—110,00	—	—	—	—	—
110,01—120,00	—	—	—	—	—
120,01—130,00	—	—	—	1	—

Przeciętne wydatki od 5—10 zł., których w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców wcale nie zaobserwowaliśmy, w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców posiada jedno miasto. W województwach centralnych maksymalne przeciętne wydatki przypadają na grupę 20—25 zł., podobnie w województwach wschodnich. W województwach poznańskiem i pomorskiem wydatki minimalne na jednego mieszkańca są znacznie wyższe od maksymalnych w dwóch poprzednich dzielnicach, a mianowicie wynoszą 25—30 zł., a maksymalne (Ostrów Poznański) 70—75 zł. W województwie śląskiem najniższe przeciętne wydatki (Cieszyn) wynoszą 75—80 zł., a maksymalne 120—130 zł. (Mysłowice). Województwa południowe są bardziej zbliżone do województw centralnych, maximum przypada na grupę 30—35, najliczniej zaś reprezentowana jest grupa od 15—20 zł. na jednego mieszkańca.

Ponad 20 zł. w województwach centralnych ma 80% miast, we wschodnich 33,3%, w poznańskiem i pomorskiem 100%, w śląskiem 100%, w woj. południowych 20%. Poraz pierwszy województwa centralne mają odsetek miast, których wydatki przekraczają 20 zł., wyższy niż w województwach południowych i wschodnich.

Wydatki zwyczajne, nadzwyczajne i zaległe

Ustosunkowanie wydatków roku sprawozdawczego zwyczajnych i nadzwyczajnych oraz wydatków zaległych, t. j. tych, które powinny być dokonane w roku poprzednim, jednakże w rzeczywistości zostały wydatkowane w roku sprawozdawczym, podaje nam następująca tablica:

Wydatki zwyczajne, nadzwyczajne i zaległe—Dépenses ordinaires, extraordinaires et arriérées

1926

Rodzaj wydatków	Tysiące złotych *Milliers de zlotys*					W %% wydatków rzeczywistych %% *des dépenses effectives*					Nature des depenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*										
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*											
Wydatki ogółem . .	933,9	708,6	2 091,3	237,7	1 261,5	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Total des dépenses**
Zwyczajne . .	670,2	531,6	1 718,8	155,3	857,8	71,8	75,0	82,2	65,3	68,0	Ordinaires
Nadzwyczajne .	234,9	103,0	359,0	80,1	402,2	25,1	14,5	17,2	33,7	31,9	Extraordinaires
Zaległe	28,8	74,0	13,5	2,3	1,5	3,1	10,5	0,6	1,0	0,1	Arriérées
Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*											
Wydatki ogółem . .	2 601,3	600,4	1 766,2	—	1 696,4	100,0	100,0	100,0	—	100,0	**Total des dépenses**
Zwyczajne . .	1 615,2	470,0	1 027,7	—	1 241,7	62,1	78,3	58,2	—	73,2	Ordinaires
Nadzwyczajne .	826,6	95,0	738,5	—	400,3	31,8	15,8	41,8	—	23,6	Extraordinaires
Zaległe	159,5	35,4	—	—	54,4	6,1	5,9	—	—	3,2	Arriérées
Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*											
Wydatki ogółem . .	1 546,9	608,8	4 019,0	4 669,1	1 970,5	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Total des dépenses**
Zwyczajne . .	1 003,9	485,3	3 356,5	2 892,1	1 715,3	64,9	79,7	83,5	61,9	87,1	Ordinaires
Nadzwyczajne .	484,0	74,1	580,4	1 771,4	201,6	31,3	12,2	14,4	38,0	10,2	Extraordinaires
Zaległe	59,0	49,4	82,1	5,6	53,6	3,8	8,1	2,1	0,1	2,7	Arriérées

Ustosunkowanie wydatków zwyczajnych do ogólnej sumy wydatków rzeczywistych w miastach do 5 tysięcy mieszkańców waha się bardzo znacznie, największy odsetek wydatków zwyczajnych mają województwa poznańskie i pomorskie (82,2%), najmniejszy miasta województwa śląskiego (65,3%). Jak widzimy, na krańcach znajdują się miasta, zdawałoby się najbardziej do siebie zbliżone rozwojem gospodarki miejskiej. Niski względnie odsetek wydatków zwyczajnych w województwie śląskiem został spowodowany wysokiemi wydatkami na majątek komunalny, o czem mowa niżej.

Z pozostałych grup województw najwyższy odsetek wydatków zwyczajnych do rzeczywistych mają województwa wschodnie (75,0%), dalej idą województwa centralne (71,8%) i południowe (68,0%).

Wobec zaliczenia do wydatków nadzwyczajnych prawie wyłącznie wydatków inwestycyjnych, należy uważać takie ukształtowanie wydatków, przy których nadzwyczajne zajmują znaczny odsetek, za korzystne dla samorządu, albowiem wskazuje to na przeznaczenie większych względnie kwot na wydatki, zwiększające czy to wartość zakładów i urządzeń miejskich, czy też majątku komunalnego w ścisłem tego słowa znaczeniu oraz majątku przedsiębiorstw. Z tego punktu widzenia możemy stwierdzić najbardziej korzystne ukształtowanie wydatków nadzwyczajnych w województwie śląskiem, w którem przeszło $^1/_3$ część wszystkich wydatków (33,7%) przypada na wydatki nadzwyczajne. Bardzo bliski odsetek wykazują województwa południowe (31,9%), znacznie niższy, jednakże jeszcze dość wysoki mają województwa centralne (25,1%), następnie idą województwa poznańskie i pomorskie (17,2%) i województwa wschodnie (14,5%). Niskie odsetki województw poznańskiego i pomorskiego i woj. wschodnich zostały prawdopodobnie spowodowane zupełnie różnemi przyczynami: względnem zaspokojeniem potrzeb i posiadaniem dostatecznych urządzeń i majątku miejskiego w woj. poznańskiem i pomorskiem i brakiem środków na inwestycje przy bardzo niskim poziomie urządzeń miejskich w woj. wschodnich.

W miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców najwyższy odsetek wydatków zwyczajnych mają województwa wschodnie (78,3%),

wówczas gdy w miastach do 5 tysięcy mieszkańców na pierwsze miejsce wysuwały się województwa poznańskie i pomorskie, a wschodnie znajdowały się na drugiem miejscu. Drugie miejsce w miastach od 5—10 tysięcy zajmują województwa południowe (73,2%), dalej idą województwa centralne (62,1%) i województwa poznańskie i pomorskie (58,2%).

Największy odsetek wydatków nadzwyczajnych w stosunku do ogółu wydatków rzeczywistych posiadają województwa poznańskie i pomorskie (41,8%), znacznie niższy województwa centralne (31,8%), południowe (23,6%) i na ostatniem miejscu, tak samo jak w miastach do 5 tysięcy, mamy województwa wschodnie.

Porównywając wielkość wydatków nadzwyczajnych w tych samych dzielnicach, możemy stwierdzić wzrost odsetka wydatków nadzwyczajnych w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców najwyższy w województwach poznańskiem i pomorskiem, bo przeszło dwukrotny (41,8% i 17,2%), następnie w województwach centralnych (31,8% i 25,1%) i nakoniec w województwach wschodnich (15,8% i 14,5%). Zniżkę odsetka wydatków nadzwyczajnych wykazują jedynie województwa południowe (23,6% i 31,9%).

W miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców wydatki zwyczajne wynoszą najwyższy odsetek w województwach południowych (87,1%), następnie idą województwa poznańskie i pomorskie (83,5%), wschodnie (79,7%), centralne (64,9%), śląskie (61,9%). Wahania odsetka wydatków zwyczajnych są w tej grupie dość poważne, tu znajduje się maximum odsetków zwyczajnych ze wszystkich omawianych typów miast, z drugiej zaś strony tylko w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców w województwach poznańskiem i pomorskiem stwierdzamy odsetek niższy (58,2%) niż odsetek wydatków zwyczajnych w województwie śląskiem dla miast od 10—20 tysięcy mieszkańców (61,9%).

W porównaniu z grupą miast od 5--10 tysięcy mieszkańców odsetek wydatków zwyczajnych wzrósł we wszystkich bez wyjątku województwach i to w niektórych przypadkach — w województwach poznańskiem i pomorskiem w stopniu bardzo poważnym od 58,2% do 83,5%.

Najwyższy odsetek wydatków nadzwyczajnych w miastach od 10—20 tysięcy znajdujemy w województwie śląskiem (38,0%), nieco niższym jest odsetek województw centralnych (31,3%), znacznie niższy w woj. poznańskiem i pomorskiem (14,4%), we wschodnich (12,2%) i południowych (10,2%). Jak widzimy, wahania są bardzo znaczne, prawie czterokrotne.

W porównaniu z miastami od 5—10 tysięcy mieszkańców we wszystkich przypadkach odsetek wydatków nadzwyczajnych zmniejszył się. Stąd można wnioskować, że miasta od 10—20 tysięcy mieszkańców mniejszy nacisk kładły na ulepszenie urządzeń miejskich, niż miasta od 5—10 tysięcy mieszkańców.

Uogólniając nasze uwagi co do ukształtowania się wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych, możemy powiedzieć, że odsetek wydatków zwyczajnych waha się od 58,2% w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców w województwach wschodnich do 87,1% w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców w woj. południowych.

W związku ze zwiększeniem się typu miast odsetek wydatków zwyczajnych prawidłowo rośnie w województwach południowych oraz wschodnich. W województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem maleje w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, a rośnie w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców. W woj. śląskiem maleje w miastach od 10—20 tysięcy w porównaniu z grupą do 5 tysięcy. Współzależność więc pomiędzy wielkością miast i odsetkiem wydatków zwyczajnych nie jest zbyt ścisła, w każdym razie silniejsza jest tendencja zwiększenia się odsetka wydatków zwyczajnych w związku ze wzrostem wielkości miast.

Najniższe wydatki zwyczajne mamy w miastach województwa śląskiego, następnie w województwach centralnych, województwa poznańskie i pomorskie wykazują największą skalę wahań—od 58,2% do 83,5%.

Wydatki nadzwyczajne wahają się od 10,2% w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców w województwach południowych, do 41,8% w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców w województwach poznańskiem i pomorskiem. Najwyższy naogół odsetek wydatków nadzwyczajnych posiadają miasta od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, co wskazuje, że miasta tego typu najsilniej względnie dążą do udoskonalenia urządzeń miejskich.

Z poszczególnych grup województw najwyższy odsetek wydatków nadzwyczajnych ma województwo śląskie w obydwu typach uwzględnionych miast ponad $^1/_3$ ogólnej sumy wydatków. Drugie miejsce zajmują województwa centralne, w których we wszystkich typach wydatki nadzwyczajne są wyższe od $^1/_4$ ogółu wydatków. Najniższy naogół odsetek wydatków nadzwyczajnych możemy stwierdzić w województwach wschodnich, w których maximum odsetka wydatków nadzwyczajnych

równa się 15,8%, minimum 12,2%. Miasta województw wschodnich, najbardziej upośledzone jak dotychczas pod względem urządzeń miejskich, poświęcały najmniej względnie wysiłków na podźwignięcie swych urządzeń do wyższego poziomu.

W związku z wielkością miast odsetek wydatków nadzwyczajnych systematycznie maleje w miastach województw południowych, natomiast w centralnych, wschodnich i w województwach poznańskiem i pomorskiem wzrasta w miastach od 5 do 10 tysięcy i maleje w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, w województwach wschodnich oraz w poznańskiem i pomorskiem poniżej nawet poziomu miast do 5 tysięcy mieszkańców. W województwie śląskiem odsetek wydatków w miastach od 10 do 20 tysięcy jest wyższy niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. Wyraźnej więc współzależności pomiędzy wielkością miast a wysokością odsetka wydatków nadzwyczajnych stwierdzić nie można, jednak daje się zauważyć raczej tendencja do zmniejszenia się tego odsetka.

Wydatki zaległe w miastach do 5 tysięcy mieszkańców wahają się bardzo silnie w poszczególnych dzielnicach. Najniższy odsetek mają województwa południowe (0,1%), najwyższy wschodnie (10,5%). Tak poważny odsetek wydatków zaległych w województwach wschodnich został spowodowany dużemi kwotami tych wydatków, we wszystkich trzech uwzględnionych miastach województwa wołyńskiego, natomiast wydatki zaległe w województwach wileńskiem, nowogródzkiem i poleskiem są nieznaczne. Poza województwami wschodniemi dość poważny odsetek wydatków zaległych wykazują województwa centralne—3,1%.

Wydatki zaległe należy uważać za objaw nienormalny, o ile zaległość przekracza pewien odsetek. Jednakże ich charakter jest różny w zależności od tego, czy wydatki zaległe zostały spowodowane opóźnieniem wpływu dochodów, czy też wogóle niedostateczną ilością dochodów.

Porównywając z tego punktu widzenia kwoty wydatków zaległych ze sumą dochodów zaległych dla poszczególnych grup, możemy stwierdzić, że w województwach centralnych dochody zaległe były wyższe od wydatków zaległych (52,4 tys. i 28,8 tys.), taki sam stosunek możemy stwierdzić w województwach wschodnich (103,5 tys. i 74,0 tys.) i w województwach poznańskiem i pomorskiem (28,2 tys. i 13,5 tys.), natomiast w województwie śląskiem i południowych wydatki zaległe są wyższe od dochodów zaległych: wydatki województwa śląskiego—2,3 tys. dochody zaś—1,7 tys., a w południowych—1,5 i 1,2 tys.; jednakże wobec bardzo nieznacznej kwoty tak wydatków zaległych, jak i dochodów zaległych, przewyżka wydatków nad dochodami nie ma naogół większego znaczenia.

W poszczególnych jednak miastach ustosunkowanie wydatków i dochodów zaległych przy dużych zaległościach świadczy o niekorzystnym układzie stosunków finansowych miast. Tak naprzykład w mieście Lubomi województwa wołyńskiego wpływy zaległe wynoszą 12363 zł., a wydatki zaległe 21899, tak samo w mieście Ołyka dochody zaległe wynoszą 15243, a wydatki zaległe—23126 zł.

Takie ustosunkowanie wpływów i wydatków zaległych przerzuca na rok sprawozdawczy pokrycie deficytów za rok poprzedni, o ile przytem pozostałość kasowa była mniejsza od różnicy pomiędzy wydatkami zaległemi i dochodami zaległemi.

W miastach od 5 — 10 tysięcy mieszkańców najwyższy odsetek wydatków zaległych wykazują województwa centralne, województwa wschodnie stoją już na drugiem miejscu, następnie idą województwa południowe, a w województwach poznańskiem i pomorskiem wcale niema wydatków zaległych. Brak kompletny wydatków zaległych w województwach poznańskiem i pomorskiem jest, naszem zdaniem, nieco podejrzany, można przypuszczać, że wydatki zaległe nie zostały dostatecznie ściśle wyodrębnione z wydatków roku bieżącego, gdyż z reguły chociaż nieznaczne kwoty powinny z lat ubiegłych pozostawać do uiszczenia w roku następnym.

Porównywając odsetek dla tych samych dzielnic w miastach do 5 tysięcy i od 5—10 tysięcy mieszkańców, możemy stwierdzić wzrost odsetka wydatków zaległych w województwach centralnych prawie dwukrotny, w województwach południowych 32 krotny, natomiast w województwach wschodnich, które w miastach do 5 tys. mieszkańców wyodrębniają się nadzwyczaj wysokim odsetkiem wydatków zaległych, w miastach od 5 — 10 tys. jest on mniejszy. Nieznaczny odsetek w województwach poznańskiem i pomorskiem w miastach do 5 tysięcy ludności spadł do zera w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców.

Odsetek wydatków zaległych w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców jest najwyższy w województwach wschodnich (8,1%), jak to stwierdziliśmy również dla miast do 5 tysięcy i od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, województwa centralne mają odsetek już daleko niższy (3,8%), dalej idą województwa po-

łudniowe (2,7%), poznańskie i pomorskie (2,1%) i śląskie (0,1%).

Porównywając wysokość wydatków zaległych z dochodami zaległemi możemy stwierdzić, że wydatki zaległe są wyższe od dochodów zaległych w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz w województwach południowych, niższe natomiast w województwach centralnych i śląskiem. W grupie miast więc od 10 do 20 tysięcy mieszkańców przeważa niekorzystne ukształtowanie zaległych wydatków i dochodów.

W porównaniu z miastami od 5 do 10 tysięcy mieszkańców w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem odsetek zaległości jest wyższy, natomiast w województwach centralnych i południowych niższy.

Najwyższe względnie zaległości wykazują miasta od 10 do 20 tysięcy mieszkańców. W zależności od wielkości miast w poszczególnych dzielnicach odsetek wydatków zaległych waha się niejednolicie. W województwach centralnych i południowych wzrasta w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, zmniejsza się w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, w województwach zaś wschodnich, poznańskiem i pomorskiem zmniejsza się w miastach od 5 do 10 tysięcy i wzrasta od 10 do 20 tysięcy mieszkańców. W województwie śląskiem odsetek wydatków zaległych w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców jest niższy niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców.

W poszczególnych grupach województw najwyższy naogół odsetek wydatków zaległych mamy w województwach wschodnich, w których w dwóch typach miast — pierwszym i trzecim odsetek jest najwyższy, następnie idą województwa centralne, dość duże zaległości możemy stwierdzić również w miastach województw południowych od 5 do 10 i od 10 do 20 tysięcy mieszkańców. Najniższe naogół wydatki zaległe mamy w województwie śląskiem.

Rodzaje wydatków

Obecnie musimy przejść do bliższego scharakteryzowania przeznaczenia wydatków badanych miast.

Całokształt wydatków miejskich możemy podzielić na dwie zasadnicze kategorje: wydatki, które są przeznaczone na zaspakajanie potrzeb w okresie sprawozdawczym i wydatki na uregulowanie zobowiązań, powstałych przy zaspakajaniu potrzeb w okresach poprzednich.

Pierwszą kategorję wydatków możemy podzielić na dwie części: wydatki na bezpośrednie zaspakajanie potrzeb i wydatki służące do pośredniego zaspakajania potrzeb.

Wydatki służące do bezpośredniego zaspakajania potrzeb dzielimy na 6 grup.

Pierwszą stanowią wydatki ogólne—do nich zaliczamy koszty administracji ogólnej, świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych, które obejmują wydatki o różnem przeznaczeniu i wydatki „różne“ bliżej nie sprecyzowane, w których można znaleźć również pozycje rozmaite. Drugą—wydatki przeznaczone na ochronę bytu, a więc wydatki na bezpieczeństwo publiczne, wydatki na zdrowotność i wydatki na weterynarję; w tej grupie ujmujemy wszystkie wydatki, które mają na celu zwalczanie lub zapobieganie zjawiskom mogącym przynieść szkodę społeczeństwu, jak np. pożary, epidemje tak wśród osób jak i wśród zwierząt i t. p. Następną grupę stanowią wydatki na opiekę społeczną, które z jednej strony zbliżają się do wydatków na ochronę bytu, gdyż w opiece społecznej znajdują swój wyraz w znacznym stopniu tendencję do zapobiegania szkodliwym przejawom życia społecznego jak kradzież, zabójstwa i t. p., a ponadto dążność do załagodzenia ujemnych skutków istniejących warunków społecznych i gospodarczych. Dlatego też opiekę społeczną nie zaliczamy do wydatków na ochronę bytu, lecz tworzymy specjalną grupę. Do działu następnego—materjalnego ułatwienia bytu zaliczamy wydatki na ulice i place publiczne, na regulacje i pomiary oraz na oświetlenie. Wydatki tego działu mają na celu umożliwienie dogodnej komunikacji w miastach oraz planową rozbudowę miast, a tem samem ułatwiają działalność gospodarczą.

Powyższe grupy wydatków w przeważnej swej części miały za zadanie stworzenie pomyślnych ogólnych warunków bytu ludności miejskiej, mniej przytem mają na celu zmianę istniejących warunków. Dwie dalsze grupy dążą głównie do udoskonalenia życia miejskiego, czy to drogą rozwoju kultury intelektualnej (zaliczamy tu oświatę, sztukę i kulturę), czy to drogą rozwoju kultury materjalnej, (zaliczamy tu wydatki na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu).

Do wydatków na pośrednie zaspakajanie potrzeb należą wydatki na majątek i przedsiębiorstwa miejskie, które służą przedewszystkiem do zaspakajania potrzeb obywateli drogą pośrednią, t. j. zapomocą dostarczania dochodów. Jednocześnie majątek, a szczególnie przedsiębiorstwa miejskie mogą zaspakajać bezpośrednio potrzeby ludności miej-

skiej, np. elektrownia potrzebę oświetlania mieszkań. Jednakże te potrzeby mogą być zaspakajane również i przez przedsiębiorstwa prywatne, mają one, jeśli można tak powiedzieć, charakter prywatno-prawny a nie publiczno-prawny. Poza tem z punktu widzenia czysto finansowego przedsiębiorstwa powinny być conajmniej samowystarczalne, to zn. pokrywać swe wydatki własnemi dochodami, z reguły zaś dawać czysty dochód, co jest celem finansowym przedsiębiorstw, a także prywatno-prawnego majątku miejskiego.

Wydatki na regulację dawniejszych zobowiązań dzielimy na długi i wydatki zaległe. Do tej kategorji należałoby właściwie wliczyć i wydatki na emerytury, lecz wydatki te nie zostały wyodrębnione we wszystkich miastach i są zaliczone do kosztów administracji, t. j. do wydatków ogólnych. Wydatki na długi obejmują opłatę procentów i amortyzację pożyczek, zaciągniętych poprzednio w celu zaspakajania potrzeb ludności miejskiej. Zaciągnięte kwoty zostały już z reguły wydatkowane w okresach poprzednich i posłużyły do zaspakajania potrzeb okresów ubiegłych, a więc wydatki na oprocentowanie i spłatę długów nie można uważać za kwoty przeznaczone do zaspakajania obecnych potrzeb ludności. Wydatki zaległe są to wydatki przeznaczone na zaspakajanie potrzeb poprzedniego okresu sprawozdawczego, o nich mówiliśmy szczegółowo wyżej, nie będziemy więc obecnie specjalnie ich omawiać.

Po tej próbie ogólnej klasyfikacji wydatków według ich przeznaczenia, przechodzimy obecnie do zanalizowania wydatków naszych miast do 5 tysięcy mieszkańców, podając liczby bezwzględne i odsetki dla działów stale przyjętych oraz odsetki dla wysuniętej przez nas próby klasyfikacji bardziej ogólnej.

Rodzaje wydatków ogółem — Montant général des dépenses par nature

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					W %% wydatków rzeczywistych *%% des dépenses effectives*					Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*										
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Wydatki zwyczajne i nadzwyczajne	905,1	634,6	2 077,8	235,4	1260,0	96,9	89,5	99,4	99,0	99.9	**Dépenses ordinaires et extraordinaires**
Koszty administracyjne	278,4	251,8	686,0	52,3	346,5	29,8	35,5	32,8	22,0	27.4	Frais d'administration
Oświata	158,9	78,9	208,4	27,5	297,3	17,0	11,1	9,9	11,6	23.6	Instruction
Sztuka i kultura . . .	0,7	2,8	9,1	—	0,1	0.1	0,4	0,4	—	0.0	Sciences et beaux-arts
Opieka społeczna . .	22,4	8,9	153,3	11,3	27,7	2,4	1,3	7,3	4.7	2,2	Service sociale
Zdrowotność i szpitalnictwo	36,4	18,7	92,9	8,6	66.9	3,9	2,6	4.5	3,6	5,3	Hôpitaux et santé publique
Weterynarja	1,5	6,0	2,9	5,2	32,1	0.2	0,8	0,1	2,2	2.5	Service vétérinaire
Bezpieczeństwo publiczne	40,3	31,2	48,2	3,4	89,0	4,3	4,4	2.3	1.4	7,1	Sûreté publique
Popieranie rolnictwa, handlu i przemysłu	5,5	0,8	1,2	—	4,2	0,6	0,1	0,1	—	0.4	Agriculture, industrie, commerce
Ulice i place publiczne	77,7	129,2	174,7	12,4	137,5	8,3	18,2	8,3	5,2	10,9	Rues et places publiques
Regulacja i pomiary .	4,4	5,4	7,8	18,0	1,8	0.5	0.8	0.4	7,6	0,2	Régulation et travaux d'arpentage
Oświetlenie	21,5	27,8	70,1	8,0	42,8	2,3	3,9	3,4	3.4	3,4	Eclairage
Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych	56.4	24,8	37.4	1,9	6,6	6,0	3,5	1,8	0,5	0,5	Charges assumées en suppléance d'autres collectivités
Majątek komunalny .	79.9	18,2	256,6	74,9	47,4	8,6	2.6	12.3	31,5	3.7	Dépenses pour la propriété communale
Przedsiębiorstwa . . .	95,4	7,9	76,8	—	58,8	10,2	1,1	3,7	—	4,7	Exploitations
Długi	7,2	0,6	148,1	11,1	69,4	0,7	0.1	7,1	4,7	5.5	Amortissement des dettes
Różne	18,5	21,6	104,3	1,4	31,9	2,0	3,1	5,0	0,6	2,5	Divers

Główniejsze kategorje wydatków rzeczywistych w odsetkach
Catégories principales de dépenses en proportions pour cent des dépenses effectives

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Grupy województw *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Total**
I. Zaspakajanie potrzeb	96,2	89,4	92,3	94,3	94,4	**I. Dépenses pour satisfaire les besoins sociaux**
a. bezpośrednie	77,4	85,7	76,3	62,8	85,0	**a. directement**
Ogólne	37,8	42,1	39,6	23,1	30,4	Besoins généraux
Ochrona bytu	8,4	7,8	6,9	7,2	14,9	Sauvegarde du bien-être des habit
Opieka społeczna	2,4	1,3	7,3	4,7	2,2	Assistance sociale
Materjalne ułatwienie bytu	11,1	22,9	12,1	16,2	14,5	Secours matériel
Rozwój kultury intelektualnej	17,1	11,5	10,3	11,6	23,6	Développement de la culture intellectuelle
Rozwój kultury materjalnej	0,6	0,1	0,1	—	0,4	Développement de la culture matérielle
b. pośrednie	18,8	3,7	16,0	31,5	8,4	**b. indirectement**
Majątek i przedsiębiorstwa	18,8	3,7	16,0	31,5	8,4	Propriété et exploitations
II. Regulacja dawniejszych zobowiązań	3,8	10,6	7,7	5,7	5,6	**II. Réglement d'anciens engagements**
Długi	0,7	0,1	7,1	4,7	5,5	Dettes
Wydatki zaległe	3,1	10,5	0,6	1,0	0,1	Dépenses arriérées

Jak widzimy, wydatki na zaspakajanie potrzeb ludności w okresie bieżącym wahają się w poszczególnych grupach województw od 89,4%—96,2%. Ma się rozumieć, z punktu widzenia stopnia zaspakajania potrzeb ludności w okresie sprawozdawczym najkorzystniejszem jest takie ukształtowanie się wydatków, w których maximum przypada na wydatki na zaspokojenie potrzeb tego okresu. Z tego punktu widzenia względnie niski odsetek województw wschodnich należy uważać za objaw niekorzystny.

Wydatki na bezpośrednie zaspakajanie potrzeb są najwyższe w województwach południowych (86,0%), następnie w województwach wschodnich (85,7%), w województwach centralnych (77,4%), poznańskiem i pomorskiem (76,3%) i śląskiem (62,8%). Zdawałoby się, że wysoki odsetek wydatków przeznaczonych na bezpośrednie zaspakajanie potrzeb należy uważać za objaw b. dodatni, w rzeczywistości jednak nie można tego powiedzieć bez zastrzeżeń. Szeroko rozwinięte wydatki na pośrednie zaspakajanie potrzeb wskazuje na znaczny rozwój życia miejskiego, na poważne znaczenie majątku i przedsiębiorstw, które mogą w ostatecznym wyniku współdziałać w szerszem zaspakajaniu potrzeb. Dlatego też możemy uważać, że niski stosunek wydatków na pośrednie zaspakajanie potrzeb do wydatków na bezpośrednie zaspakajanie potrzeb jest cechą niekorzystną i świadczy o niewielkim względnie rozwoju samorządów, które ograniczają się ściśle do zadań koniecznych. Z tego punktu widzenia najgorszy stosunek możemy stwierdzić w województwach wschodnich, w których wydatki pośrednie na zaspakajanie potrzeb wynoszą 4,1% wydatków na bezpośrednie zaspakajanie potrzeb, potem następują województwa południowe 9,8%, poznańskie i pomorskie 21,0%, centralne 24,3%, najkorzystniejszy stosunek mamy w województwie śląskiem 50,2%.

W stosunku do ogółu wydatków pośrednie zaspakajanie potrzeb jest najwyższe w województwie śląskiem (31,5%), następnie w województwach centralnych (18,8%), w poznańskiem i pomorskiem (16,0%), w południowych (8,4%), we wschodnich (3,7%).

Wydatki na regulację dawniejszych zobowiązań są najwyższe w województwach wschodnich (10,6%), najniższe w województwach centralnych (3,8%). W województwach wschodnich i w woj. poznańskiem i pomorskiem odsetki są do siebie zbliżone, wskutek jednakże różnych przyczyn: w województwach poznańskiem i pomorskiem wysokim jest odsetek wydatków na długi, co jest zjawiskiem

stałem, podczas gdy w województwach wschodnich wysoki odsetek wydatków zaległych w następnym roku ulec może zasadniczej zmianie.

Pośród wydatków na bezpośrednie zaspakajanie potrzeb najwyższy odsetek przypada na wydatki ogólne. W województwach wschodnich odsetek ten sięga—42,1%, następnie idą województwa poznańskie i pomorskie (39,6%), centralne (37,8%), południowe (30,4%) i śląskie (23,1%).

Wydatki na ochronę bytu są najwyższe w województwach południowych (14,9%), co wyróżnia je od pozostałych województw, następnie w województwach centralnych (8,4%), wschodnich (7,8%), śląskiem (7,2%) i w poznańskiem i pomorskiem (6,9%).

Wydatki na opiekę społeczną są najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (7,3%), następnie w województwie śląskiem (4,7%), centralnych (2,4%), południowych (2,2%) i wschodnich (1,3%). Jak widzimy, różnica pomiędzy województwami poznańskiem, pomorskiem i śląskiem a pozostałemi jest dość poważna.

Materjalne ułatwienie bytu ma najwyższy odsetek w województwach wschodnich (22,9%), najniższy w centralnych (11,1%). Odsetek więc waha się w stopniu daleko mniejszym niż wydatki na opiekę społeczną, a nawet na ochronę bytu.

Bardzo charakterystycznym jest odsetek wydatków na rozwój kultury intelektualnej. Najwyższy znajdujemy w województwach południowych, najniższy w poznańskiem i pomorskiem. Odsetek wydatków na rozwój kultury materjalnej jest we wszystkich dzielnicach minimalny, najwyższy w województwach centralnych (0,6%).

Dane dla miast od 5—10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Rodzaje wydatków ogółem — Montant général des dépenses par nature

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				W %% wydatków rzeczywistych %% *des dépenses effectives*				Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*								
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
Wydatki zwyczajne i nadzwyczajne	**2 441,8**	**565,0**	**1 766,2**	**1 642.0**	**93.9**	**94,1**	**100,0**	**96,8**	**Dépenses ordinaires et extraordinaires**
Koszty administracyjne	590,8	219,7	359,5	450,2	22,8	36,5	20,4	26,5	Frais d'administration
Oswiata	535,5	57,2	204,3	284,8	20,6	9,5	11,6	16,8	Instruction
Sztuka i kultura	5,3	5,8	6,1	—	0,2	1,0	0.3	—	Sciences et beaux arts
Opieka społeczna	48,4	13,7	71,7	22,2	1,9	2,3	4,1	1.3	Assistance sociale
Zdrowotność i szpital.	43,7	36,2	93,3	87,6	1,7	6,1	5,3	5,1	Hôpitaux et santé publ.
Weterynarja	13,2	4,9	2,6	34,6	0,5	0,8	0,1	2.0	Service vétérinaire
Bezpieczeństwo publ.	127,2	48,5	23,6	159,1	4,9	8,1	1,3	8,2	Sûreté publique
Popieranie rolnictwa, handlu i przemysłu	0,8	0,8	0,4	15,4	0,0	0,1	0,0	0,9	Agriculture, industrie, commerce
Ulice i place publiczne	276,7	102,2	207,9	206,6	10,6	17,0	11,8	12,2	Rues et places publiques
Regulacja i pomiary	3,2	1.5	12.8	—	0,1	0,3	0,7	—	Régulation et travaux d'arpentage
Oświetlenie	65,1	16,8	46,9	62,9	2,5	2,8	2,7	3,7	Eclairage
Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych	53,3	12,6	27,2	10,4	2,1	2,1	1.6	0,7	Charges assumées en suppléance d'autres collectivités
Majątek komunalny	163.6	11,3	541,6	85.2	6,3	1,9	30.7	5,1	Dépenses pour la propriété communale
Przedsiębiorstwa	256,7	7,6	15,4	124,2	9,9	1,3	0.9	7,3	Exploitations
Długi	194,1	1,1	63,0	76,5	7,4	0,2	3,5	4,5	Amortissem. des dettes
Różne	64,2	25,1	89.9	42,3	2,4	4,1	5,0	2,5	Divers

Główniejsze kategorje wydatków rzeczywistych w odsetkach
Catégories principales de dépenses en proportions pour cent des dépenses effectives
Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Grupy województw *Groupes de départements*				Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
Ogółem	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Zaspakajanie potrzeb	**86,5**	**93,9**	**96,5**	**92,3**	**I. Dépenses pour satisfaire les besoins sociaux**
a. bezpośrednie	**70,3**	**90,7**	**64,9**	**79,9**	**a. directement**
Ogólne	27,3	42,7	27,0	29,7	Besoins généraux
Ochrona bytu	7,1	15,0	6,7	15,3	Sauvegarde du bien-être des habit.
Opieka społeczna	1,9	2,3	4,1	1,3	Assistance sociale
Materjalne ułatwienie bytu . . .	13,2	20,1	15,2	15,9	Secours matériel
Rozwój kultury intelektualnej . .	20,8	10,5	11,9	16,8	Développement de la culture intellectuelle
Rozwój kultury materjalnej . . .	0,0	0,1	0,0	0,9	Développement de la culture matérielle
b. pośrednie	**16,2**	**3,2**	**31,6**	**12,4**	**b. indirectement**
Majątek i przedsiębiorstwa . . .	16,2	3,2	31,6	12,4	Propriété et exploitations
II. Regulacja dawniejszych zobowiązań	**13,5**	**6,1**	**3,5**	**7,7**	**II. Réglement d'anciens engagements**
Długi	7,4	0,2	3,5	4,5	Dettes
Wydatki zaległe	6,1	5,9	—	3,2	Dépenses arriérées

Wydatki na zaspakajanie potrzeb stanowią najwyższą część wydatków rzeczywistych w województwach poznańskiem i pomorskiem (96,5%), najniższe zaś są w województwach centralnych (86,5%). W porównaniu z grupą miast do 5 tysięcy mieszkańców odsetek wydatków wzrósł w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem, obniżył się natomiast w województwach centralnych i południowych.

Odsetek wydatków na bezpośrednie zaspakajanie potrzeb jest najwyższy w województwach wschodnich (90,7%), najniższy w województwach poznańskiem i pomorskiem (64,9%). Różnice są więc bardzo znaczne, większe niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W porównaniu z poprzednim typem miast odsetek obniżył się w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem i południowych, a wzrósł jedynie w województwach wschodnich.

Ustosunkowanie wydatków na pośrednie zaspakajanie potrzeb do wydatków na bezpośrednie zaspakajanie potrzeb jest najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (48,7%), następnie w województwach centralnych (23,0%), południowych (15,5%) i wschodnich (3,5%). Jak widzimy, w województwach wschodnich mamy stosunek jeszcze niższy niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców.

Najwyższy odsetek wydatków na pośrednie zaspakajanie potrzeb do ich ogólnej sumy możemy stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem (31,6%), następnie w województwach centralnych (16,2%), południowych (12,4%) i wschodnich (3,2%). W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców obniżył się odsetek w województwach centralnych i wschodnich, wzrósł w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych.

Wydatki na uregulowanie dawniejszych zobowiązań stanowią najwyższy odsetek w województwach centralnych (13,5%), najniższy w województwach poznańskiem i pomorskiem (3,5%). W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców odsetek wzrósł w miastach województw centralnych i południowych, obniżył się natomiast w województwach wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem.

Przechodząc obecnie do poszczególnych kategoryj wydatków, możemy stwierdzić, że najwyższy odsetek mają wydatki ogólne, przyczem z poszczególnych grup województw na pierwsze miejsce wysuwają się województwa wschodnie (42,7%), następnie południowe (29,7%), centralne (27,3%), poznańskie i pomorskie (27,0%). Z wyjątkiem województw wschodnich odsetki wydatków w pozostałych województwach są do siebie zbliżone. W porównaniu z grupą miast do 5 tysięcy mie-

szkańców odsetek zmniejszył się w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, wzrósł natomiast w województwach wschodnich.

Wydatki na ochronę bytu są względnie najwyższe w województwach południowych (15,3%), następnie wschodnich (15,0%), centralnych (7,1%), poznańskiem i pomorskiem (6,7%). W porównaniu z poprzednim typem miast wzrost mamy w województwach wschodnich oraz południowych, zniżkę w województwach centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem.

Wydatki na opiekę społeczną są względnie najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (4,1%). Dalsza kolejność jest następująca: wschodnie (2,3%), centralne (1,9%) i południowe (1,3%). W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców odsetek wydatków w województwach wschodnich wzrósł, w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem i południowych zaś spadł.

Materjalne ułatwienie bytu absorbuje bardzo poważną część wydatków miejskich. Najwyższy odsetek możemy stwierdzić w województwach wschodnich (20,1%), następnie w województwach południowych (15,9%), poznańskiem i pomorskiem (15,2%) i centralnych (13,2%). W porównaniu z grupą miast do 5 tysięcy mieszkańców odsetek wzrósł w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, obniżył się zaś w województwach wschodnich.

Również duże znaczenie mają wydatki na rozwój kultury intelektualnej. Najwyższy odsetek możemy stwierdzić w województwach centralnych (20,8%), następnie w województwach południowych (16,8%), poznańskiem i pomorskiem (11,9%) i wschodnich (10,5%). W porównaniu z wydatkami na materjalne ułatwienie bytu wahania odsetka są więc nieco większe. W stosunku do miast do 5 tysięcy mieszkańców odsetek wzrósł w województwach centralnych oraz w poznańskiem i pomorskiem, zmniejszył się natomiast w województwach wschodnich i południowych.

Wydatki na rozwój kultury materjalnej są we wszystkich grupach województw minimalne, a maximum przypada na województwa południowe (0,9%), mimimum na województwa centralne, poznańskie i pomorskie (0,0%).

Dane dla miast od 10—20 tys. mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Rodzaje wydatków ogółem — Montant général des dépenses par nature

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					W % % wydatków rzeczywistych % % *des dépenses effectives* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Wydatki zwyczajne i nadzwyczajne	1487 9	559,4	3936,9	4653,5	1916,9	96 2	91,9	97 9	99.9	97.3	**Dépenses ordinaires et extraordinaires**
Koszty administracyjne	396.9	203,8	880.0	881,3	432,3	25,6	33,5	21,9	18.9	21,9	Frais d'administration
Oswiata	174,8	108,3	433,4	338,7	170,1	11,3	17,8	10,8	7,3	8.6	Instruction
Sztuka i kultura	9.5	11,8	23,7	37,8	3,2	0,6	1,9	0,6	0 8	0.2	Sciences et beaux-arts
Opieka społeczna	95,7	18.8	355,7	317,5	115.9	6.2	3,1	8,9	6,8	5,9	Assistance sociale
Zdrowotność i szpitalnictwo	47,4	26,9	369.0	358,9	76,1	3,1	4.4	9,2	7,7	3,8	Hôpitaux et santé publique
Weterynarja	4,7	15.7	46,0	0,1	13,4	0,3	2,6	1,1	0.0	0,7	Service vétérinaire
Bezpieczeństwo publ.	53,0	45,5	63,5	51,1	197,7	3,4	7,5	1,6	1,1	10,0	Sûreté publique
Popieranie rolnictwa, handlu i przemysłu	—	1,3	26,4	—	2,3	—	0,2	0,6	—	0,1	Agriculture, industrie et commerce
Ulice i place publiczne	278,8	74,8	881,8	566,9	261,8	18,0	12,3	21,9	12,1	13,3	Rues et places publ.
Regulacja i pomiary	8.2	1,5	0,2	9,7	1,1	0,5	0,2	0,0	0,2	0.1	Régulation et travaux d'arpentage
Oswietlenie	18,6	10.3	95,4	109,4	82,5	1,2	1.7	2.4	2,3	4,2	Éclairage
Swiadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych	109,2	10,6	72,3	51,7	37,1	7,1	1,7	1,8	1,1	1.9	Charges assumées en suppléance d'autres collectivités
Majątek komunalny	26,5	3,2	310,0	671,8	180,4	1,7	0,5	7,7	14.4	9,2	Dépenses pour la propriété communale
Przedsiębiorstwa	175.6	7,2	60,0	1034.2	106.1	11,4	1,2	1,5	22 1	5,4	Exploitations
Długi	21,6	2,2	172,1	136,3	141,2	1.4	0,4	4,3	2,9	7.2	Amortissement des dettes
Różne	67,4	17,5	147,4	98,1	95,7	4,4	2,9	3,6	2 2	4,8	Divers

Główniejsze kategorje wydatków rzeczywistych w odsetkach
Catégories principales de dépenses en proportions pour cent des dépenses effectives
Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Grupy województw *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Ogółem	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
I. Zaspakajanie potrzeb	**94,8**	**91,5**	**93,6**	**97,0**	**90,1**	**I. Dépenses pour satisfaire les besoins sociaux**
a. bezpośrednie	**81,7**	**89,8**	**84,4**	**60,5**	**75,5**	**a. directement**
Ogólne	37,1	38,1	27,3	22,2	28,6	Besoins généraux
Ochrona bytu	6,8	14,5	11,9	8,8	14,5	Sauvegarde du bien-être des habit.
Opieka społeczna	6,2	3,1	8,9	6,8	5,9	Assistance sociale
Materjalne ułatwienie bytu . . .	19,7	14,2	24,3	14,6	17,6	Secours matériel
Rozwój kultury intelektualnej . .	11,9	19,7	11,4	8,1	8,8	Développement de la culture intellectuelle
Rozwój kultury materjalnej . . .	—	0,2	0,6	—	0,1	Développement de la culture matérielle
b. pośrednie	**13,1**	**1,7**	**9,2**	**36,5**	**14,6**	**b. indirectement**
Majątek i przedsiębiorstwa . . .	13,1	1,7	9,2	36,5	14,6	Propriété et exploitations
II. Regulacja dawniejszych zobowiązań	**5,2**	**9,5**	**6,4**	**3,0**	**9,9**	**II. Règlement d'anciens engagements**
Długi	1,4	0,4	4,3	2,9	7,2	Dettes
Wydatki zaległe	3,8	8,1	2,1	0,1	2,7	Dépenses arriérées

Wydatki na zaspakajanie potrzeb wahają się od 90,1% w województwach południowych do 97,0% w województwie śląskiem. W porównaniu z miastami poprzedniego typu odsetek obniżył się w województwach wschodnich, w poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, wzrósł zaś w województwach centralnych.

Bezpośrednie zaspakajanie potrzeb zajmuje największą część wydatków, tak jak i w typach poprzednich, najwięcej w woj. wschodnich (89,8%), następnie poznańskiem i pomorskiem (84,4%), centralnych (81,7%), południowych (75,5%), najmniej w woj. śląskiem (60,5%).

Zwraca uwagę niski odsetek województw południowych, które w poprzednich typach miały odsetek względnie wyższy.

Ustosunkowanie wydatków na pośrednie zaspakajanie potrzeb do wydatków na bezpośrednie zaspakajanie potrzeb jest, jak i w poprzednich typach, najniższe w województwach wschodnich (1,9%), następnie w województwach poznańskiem i pomorskiem (10,9%), które w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców miały bardzo wysoki odsetek, dalej idą województwa centralne (16,0%), województwa południowe (19,3%) i śląskie (60,3%).

Wydatki na regulowanie dawniejszych zobowiązań są najwyższe w województwach południowych (9,9%), najniższe w województwie śląskiem (3,0%). W porównaniu z miastami od 5 do 10 tysięcy mieszkańców odsetek wzrósł w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, spadł natomiast w województwach centralnych.

Jak i w miastach poprzedniego typu najwyższemi względnie wydatkami są to wydatki ogólne. Najwyższy odsetek mają województwa wschodnie (38,1%), następnie centralne (37,1%), południowe (28,6%), poznańskie i pomorskie (27,3%) oraz śląskie (22,2%).

W tym typie miast wojewodztwa centralne i wschodnie są do siebie zbliżone i różnią się dosyć poważnie od pozostałych województw. W porównaniu z miastami od 5 do 10 tysięcy mieszkańców mamy wzrost odsetka w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem, zniżkę w województwach wschodnich i południowych.

Wydatki na ochronę bytu są względnie najwyższe w województwach wschodnich i południowych (14,5%), najniższe w województwach centralnych (6,8%). W porównaniu z miastami poprzedniego typu odsetek zniżył się w województwach centralnych, wschodnich i południowych, wzrósł w województwach poznańskiem i pomorskiem.

Wydatki na opiekę społeczną są najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (8,9%), najniższe w województwach wschodnich (3,1%). W porównaniu z poprzed-

nią grupą miast odsetek wzrósł we wszystkich województwach.

Wydatki na materjalne ułatwienie bytu zajmują, jak i w miastach poprzedniego typu, jedno z pierwszych miejsc co do wielkości odsetka. Najwyższy odsetek możemy stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem (24,3%), dalej w centralnych (19,7%), południowych (17,6%), śląskiem (14,6%) i wschodnich (14,2%). W porównaniu z miastami poprzedniego typu odsetek wzrósł w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, obniżył się w województwach wschodnich.

Wydatki na rozwój kultury intelektualnej są najwyższe względnie w województwach wschodnich (19,7%), następnie w województwach centralnych (11,9%), poznańskiem i pomorskiem (11,4%), południowych (8,8%) i śląskiem (8,1%).

Wydatki na rozwój kultury materjalnej są, jak i w poprzednich typach minimalne. Najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (0,6%), a w województwach centralnych i śląskiem wogóle niema wydatków tego rodzaju.

Uogólniając nasze uwagi co do podziału wydatków miast na główne ich kategorje według wysuniętego przez nas projektu, możemy powiedzieć, że na wydatki na zaspokojenie potrzeb okresu sprawozdawczego przypada bardzo wysoki odsetek, minimum w województwach wschodnich w miastach do 5 tysięcy mieszkańców (89,4%), maximum w województwie śląskiem w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców (97,0%). Wskazuje to na względnie bardzo nieznaczne zadłużenie naszych miast, gdyż nawet minimum podane wyżej dla województw wschodnich zostało spowodowane nie wysokim odsetkiem wydatków na długi, lecz wysokim odsetkiem wydatków zaległych, co można uważać za zjawisko przejściowe.

Należałoby się spodziewać, że w związku ze wzrostem wielkości miast odsetek wydatków na zaspakajanie potrzeb w okresie sprawozdawczym powinien maleć, gdyż miasta większe są naogół bardziej zadłużone niż miasta mniejsze. Jedynie jednak w województwach południowych odsetek ten prawidłowo maleje w związku ze wzrostem wielkości miast, w województwach centralnych maleje w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, a wzrasta w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców, coprawda poniżej odsetka dla miast do 5 tysięcy mieszkańców. W województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem odsetek rośnie w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców i maleje w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, przyczem w obydwóch grupach województw odsetek w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców jest wyższy, niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W województwie śląskiem odsetek wydatków na zaspakajanie potrzeb okresu sprawozdawczego jest wyższy w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców od odsetka w miastach do 5 tysięcy mieszkańców.

W wydatkach ogólnych, jedynie w miastach województw południowych mamy prawidłową zniżkę odsetka w związku ze wzrostem ludności. W pozostałych województwach wahania są niejednolite.

Wydatki na ochronę bytu zmniejszają się systematycznie w województwach centralnych, w woj. wschodnich i południowych rosną w miastach od 5—10 tys. i maleją w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców, a odwrotnie w poznańskiem i pomorskiem, w woj. śląskiem natomiast rosną w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców w porównaniu z miastami pierwszej grupy.

Wydatki na opiekę społeczną prawidłowo rosną w województwach wschodnich i śląskiem, wahają się niejednolicie w pozostałych województwach.

Wydatki na materjalne ułatwienie bytu prawidłowo rosną w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem, natomiast również prawidłowo maleją w województwach wschodnich.

Wydatki na rozwój kultury intelektualnej wahają się niejednolicie: w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych—rosną w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców i maleją w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców; w województwach wschodnich maleją w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, rosną w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców; w województwie śląskiem w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców wykazują zniżkę w porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców.

Rozwój kultury materjalnej we wszystkich miastach zajmuje bardzo nieznaczną część środków miejskich, maximum możemy stwierdzić w województwach południowych w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców (0,9%). Tendencja naogół jest raczej malejąca.

Wydatki na majątek i przedsiębiorstwa prawidłowo rosną w województwach południowych, natomiast prawidłowo maleją w województwach centralnych i wschodnich. W województwach poznańskiem i pomorskiem rosną w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, maleją w miastach od 10 do

20 tysięcy mieszkańców, w województwie śląskiem rosną w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców w porównaniu z poprzednią grupą miast.

Po zanalizowaniu główniejszych grup wydatków ogółem, t. j. zwyczajnych i nadzwyczajnych razem, musimy obecnie osobno omówić główniejsze rodzaje wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych, w których ustosunkowanie poszczególne wydatków jest różne.

Podział wydatków zwyczajnych według ich przeznaczenia w miastach do 5 tysięcy mieszkańców podaje nam następująca tablica:

Rodzaje wydatków zwyczajnych — Dépenses ordinaires par nature

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					W %% wydatków rzeczywistych *%% des dépenses effectives* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Wydatki zwyczajne . . .	**670.2**	**531.6**	**1 718,8**	**155.3**	**857,8**	**71,8**	**75,0**	**82,2**	**65,3**	**68,0**	**Dépenses ordinaires**
Koszty administracyjne	253,3	238,5	661,6	52,3	312,9	27,1	33,6	31,6	22,0	24,8	Frais d'administration
Oświata	97,5	60,9	203,6	27,5	103,0	10,4	8,6	9,7	11,6	8,2	Instruction
Sztuka i kultura . . .	0,7	2,8	9,1	—	0,1	0,1	0,4	0,4	—	0,0	Sciences et beaux-arts
Opieka społeczna . . .	22,4	8,9	153,3	11,3	27,7	2,4	1,3	7,3	4,7	2,2	Assistance sociale
Zdrowotność i szpitalnictwo	35,2	13,0	72,1	8,6	40,8	3,8	1,8	3,5	3,6	3,2	Hôpitaux et santé publique
Weterynarja	1,5	6,0	2,9	5,2	32,1	0,2	0,8	0,1	2,2	2,5	Service vétérinaire
Bezpieczeństwo publ. .	40,3	31,2	48,2	3,4	89,0	4,3	4,4	2,3	1,4	7,1	Sûreté publique
Popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu .	0,8	0,8	1,1	—	2,5	0,1	0,1	0,1	—	0,2	Agriculture, industrie et commerce
Utrzymanie ulic	48,5	74,4	127,9	12,4	76,1	5,2	10,5	6,1	5,2	6,0	Entretien des rues
Regulacje i pomiary . .	4,4	5,4	7,8	18,0	1,8	0,5	0,8	0,4	7,6	0,2	Régulation et travaux d'arpentage
Oświetlenie	21,5	27,8	70,1	8,0	42,8	2,3	3,9	3,4	3,4	3,4	Eclairage
Świadczenie na rzecz innych związków prawno-publicznych .	55,1	24,8	23,5	1,3	6,6	5,9	3,5	1,1	0,5	0,5	Charges assumées en suppléance d'autres collectivités
Majątek komunalny . .	69,0	10,4	68,4	3,8	30,3	7,4	1,5	3,3	1,6	2,4	Dépenses pour la propriété communale
Deficyty przedsiębiorstw	—	4,5	49,9	—	—	—	0,6	2,4	—	—	Déficits des exploitations
Procenty i amortyzacja długów	5,0	0,6	127,2	2,1	69,4	0,5	0,1	6,1	0,9	5,5	Intérêts et annuités
Różne	15,0	21,6	92,1	1,4	22,7	1,6	3,1	4,4	0.6	1,8	Divers

Jak widzimy, we wszystkich miastach największa część wydatków zwyczajnych przypada na koszta ogólne administracji: utrzymanie magistratów, biur magistrackich ogólnego znaczenia i t. p. Jak już wspominaliśmy wobec tego, że ogólne koszta administracji są to wydatki na utrzymanie aparatu administracyjnego miast i nie są przeznaczane na konkretne zaspakajanie potrzeb ludności, możemy uważać za korzystny dla miast możliwie najniższy odsetek przeznaczony na ogólne koszta administracji, ma się rozumieć jednak z tem zastrzeżeniem, że urzędy i instytucje magistrackie winny sprawnie funkcjonować. Z tego punktu widzenia najkorzystniejszym będzie niski odsetek wydatków administracyjnych, jakie posiada województwo śląskie, w którem odsetek odnośnych wydatków wynosi 22,0%, po niem wysuwają się województwa południowe z odsetkiem 24,8%, dalej województwa centralne (27,1%), województwa poznańskie i pomorskie (31,6%), nakoniec województwa wschodnie (33,6%).

Na drugiem miejscu we wszystkich dzielnicach z wyjątkiem województw wschodnich, znajdujemy wydatki na oświatę, przyczem odsetek tych wydatków waha się od 8,2% w województwach południowych do 11,6% w województwie śląskiem. W województwach wschodnich, w których wydatki na oświatę zajmują według wielkości trzecie miejsce, odsetek wydatków na oświatę znajduje się w granicach zakreślonych przez pozostałe, a mianowicie wynosi 8,6%.

Trzecie miejsce według wielkości względnej wydatków w każdej grupie województw zajmują inne wydatki. W województwach centralnych są to wydatki na majątek komunalny, w województwach wschodnich wydat-

ki na oświatę, w województwach poznańskiem i pomorskiem wydatki na opiekę społeczną, w województwie śląskiem — na regulacje i pomiary, co jest bardzo dziwne, w województwach południowych—na bezpieczeństwo publiczne.

Dalsze rodzaje wydatków pod względem ich znaczenia również są różne w poszczególnych województwach. Dla każdej z grup województw możemy wyliczyć według względnej ich wielkości następujące ich kategorje: w województwach centralnych — koszty administracyjne, oświata, majątek komunalny, świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych i utrzymanie ulic; w województwach wschodnich — koszty administracyjne, utrzymanie ulic, oświata, bezpieczeństwo publiczne i oświetlenie; w województwach poznańskiem i pomorskiem— koszty administracyjne, oświata, opieka społeczna, utrzymanie ulic, procenty i amortyzacja; w województwie śląskiem—koszty administracji, oświata, regulacja i pomiary, utrzymanie ulic i opieka społeczna; w województwach południowych—koszty administracji, oświata, bezpieczeństwo publiczne, utrzymanie ulic, procenty i amortyzacja długów.

Wydatki zwyczajne w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Rodzaje wydatków zwyczajnych — Dépenses ordinaires par nature

Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				W %% wydatków rzeczywistych %% *des dépenses effectives*				Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*								
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
Wydatki zwyczajne . . .	**1615,2**	**470,0**	**1027,7**	**1241,7**	**62,1**	**78,3**	**58,2**	**73,2**	**Dépenses ordinaires**
Koszty administracyjne	584,0	218,2	359,5	441,2	22,5	36,3	20,4	26,0	Frais d'administration
Oświata	313,6	56,5	195,7	114,3	12,1	9,4	11,1	6,7	Instruction
Sztuka i kultura . . .	5,3	5,8	6,1	—	0,2	1,0	0,3	—	Sciences et beaux-arts
Opieka społeczna . . .	48,4	13,7	71,7	22,2	1,9	2,3	4,1	1,3	Assistance sociale
Zdrowotność i szpital. .	37,1	29,9	84,4	75,1	1,4	5,0	4,8	4,4	Hôpitaux et santé publ.
Weterynarja	13,2	4,9	2,6	34,6	0,5	0,8	0,1	2,0	Service vétérinaire
Bezpieczeństwo publ. .	127,2	48,5	23,6	139,1	4,9	8,1	1,3	8,2	Sûreté publique
Popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu	0,8	0,8	0,4	10,6	0,0	0,1	0,0	0,6	Agriculture, industrie et commerce
Utrzymanie ulic	132,6	25,9	132,2	143,2	5,1	4,3	7,5	8,5	Entretien des rues
Regulacje i pomiary .	3,2	1,5	12,8	—	0,1	0,3	0,7	—	Régulation et travaux d'arpentage
Oświetlenie	65,1	16,8	46,9	62,9	2,5	2,8	2,7	3,7	Eclairage
Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych . . .	53,3	12,0	17,1	9,6	2,1	2,0	1,0	0,6	Charges assumées en suppléance d'autres collectivités
Majątek komunalny . .	42,6	8,9	20,6	82,6	1,6	1,5	1,2	4,9	Dépenses pour la propriété communale
Deficyty przedsiębiorstw	34,2	4,8	—	6,5	1,3	0,8	—	0,4	Déficits des exploitations
Procenty i amortyzacja długów	97,1	1,1	39,5	61,6	3,7	0,2	2,2	3,6	Intérêts et annuités
Różne	57,5	20,7	14,6	38,2	2,2	3,4	0,8	2,3	Divers

Również we wszystkich grupach województw i w tej kategorji koszty administracyjne zajmują pierwsze miejsce; najniższy odsetek ma województwo poznańskie i pomorskie (20,4%), dalej województwa centralne (22,5%), południowe (26,0%) i wschodnie (36,3%).

Porównywając odsetek kosztów administracyjnych dla miast do 5 tysięcy i od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, możemy stwierdzić, że odsetek ten w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców jest niższy w województwach centralnych (22,5% i 27,1%) oraz w województwach poznańskiem i pomorskiem w bardzo silnym stopniu (20,4% i 31,6%), wyższy natomiast odsetek wykazują województwa wschodnie (36,3% i 33,6%) oraz południowe (26,0% i 24,8%).

Drugie miejsce w województwach centralnych, wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem zajmują wydatki na oświatę, a w południowych utrzymanie ulic, a wydatki na oświatę zajmują czwarte miejsce.

Trzecie miejsce w poszczególnych województwach zajmują różne wydatki. Dla

poszczególnych grup województw możemy wymienić następujące 5 grup wydatków według ich względnej ważności: w województwach centralnych — koszty administracji, oświata, utrzymanie ulic, bezpieczeństwo publiczne, procenty i amortyzacja długów; w województwach wschodnich—koszty administracji, oświata, bezpieczeństwo publiczne, zdrowotność i szpitalnictwo i utrzymanie ulic; w województwach poznańskiem i pomorskiem—koszty administracji, oświata, utrzymanie ulic, zdrowotność i szpitalnictwo oraz opieka społeczna; w województwach południowych—koszty administracji, utrzymanie ulic, bezpieczeństwo publiczne, oświata i majątek komunalny.

Dane dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Rodzaje wydatków zwyczajnych — Dépenses ordinaires par nature

Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					W % % wydatków rzeczywistych % % *des dépenses effectives* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Wydatki zwyczajne . . .	1003,9	485,3	3 356.5	2392,1	1715,3	64,9	79,7	83,5	61,9	87,1	**Dépenses ordinaires**
Koszty administracyjne	320,9	174,8	880,0	821.5	423,7	20,7	28.7	21,9	17,6	21,5	Frais d'administration
Oświata	168,1	108,3	433,4	338,7	170,1	10,9	17,8	10,8	7,3	8.6	Instruction
Sztuka i kultura . . .	9,5	11,8	23,7	57,8	3.2	0,6	1,9	0,6	0,8	0,2	Sciences et beaux-arts
Opieka społeczna . .	95,7	18,8	355,7	317,5	115,9	6,2	3,1	8,9	6,8	5,9	Assistance sociale
Zdrowotność i szpitalnictwo	46,1	19,0	369.0	187,3	63,5	3,0	3,1	9,2	4,0	3,2	Hôpitaux et santé publique
Weterynarja	4,7	15,7	46,0	0,1	13,4	0.3	2,6	1,1	0,0	0,7	Service vétérinaire
Bezpieczeństwo publ. .	53.0	45,5	63.5	51,1	197,7	3,4	7,5	1,6	1.1	10.0	Sûreté publique
Popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu .	—	1,3	26,4	—	2,3	—	0,2	0,6	—	0,1	Agriculture, industrie et commerce
Utrzymanie ulic . . .	81,2	41,9	384.0	496.6	261.8	5.2	6,9	9,5	10,6	13,3	Entretien des rues
Regulacje i pomiary .	8,2	1,5	0.2	9,7	1,1	0.5	0.2	0,0	0,2	0.1	Régulation et travaux d'arpentage
Oświetlenie	18,6	10,3	95,4	109,4	82,5	1,2	1,7	2,4	2,3	4,2	Eclairage
Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych	109,2	10,6	72,3	51,7	37,1	7,1	1,7	1,8	1,1	1,9	Charges assumées en suppléance d'autres collectivités
Majątek komunalny .	26,5	3,2	253.4	195,7	86,5	1,7	0,5	6,3	4,2	4,4	Dépenses pour la propriété communale
Defic. przedsiębiorstw	24,5	2,9	60,0	42,9	81,0	1,6	0,5	1,5	0,9	4,1	Défic. des exploitations
Procenty i amortyzacja długów	21,6	2,2	172,1	136,3	141,2	1,4	0,4	4,3	2,9	7,2	Intérêts et annuités
Różne	16.1	17,5	121,4	96,0	34,3	1,1	2,9	3,0	2,1	1,7	Divers

Koszty administracji ogólnej we wszystkich dzielnicach zajmują pierwsze miejsce. Najwyższy odsetek możemy stwierdzić w województwach wschodnich (28,7%), najniższy w województwie śląskiem (17,6%).

Wydatki na oświatę zajmują drugie miejsce w województwach centralnych i wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem, wówczas gdy w województwie śląskiem trzecie miejsce, a w województwach południowych czwarte. Drugie miejsce w województwach śląskiem i południowych zajmują wydatki na utrzymanie ulic.

Trzecie miejsce według wielkości odsetka zajmują w poszczególnych dzielnicach różne wydatki: w województwach centralnych świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych, we wschodnich i południowych wydatki na bezpieczeństwo publiczne, w poznańskiem i pomorskiem — na utrzymanie ulic, w woj. śląskiem na—oświatę.

W każdej grupie województw możemy wymienić następujące pięć rodzajów wydatków kolejno według ich względnej wielkości: w woj. centralnych — koszty administracji, oświata, świadczenia na rzecz innych związków

prawno-publicznych, opieka społeczna i utrzymanie ulic; w woj. wschodnich — koszty administracji, oświata, bezpieczeństwo publiczne, utrzymanie ulic, zdrowotność i opieka społeczna—z jednakowym odsetkiem; w woj. poznańskiem i pomorskiem—koszty administracji, oświata, utrzymanie ulic, zdrowotność i opieka społeczna; w woj. śląskiem—koszty administracji, utrzymanie ulic, oświata, opieka społeczna i majątek komunalny; w woj. południowych — koszty administracji, utrzymanie ulic, bezpieczeństwo publiczne, oświata, procenty i amortyzacja długów.

Przechodząc do rozpatrywania wydatków nadzwyczajnych,na wstępie należy zaznaczyć, że dane dla niektórych działów nie są zupełnie ścisłe.

Wynikło to z układu formularza, w którym zostały wyszczególnione następujące wydatki nadzwyczajne: a) na administrację ogólną, b) majątek komunalny (budowa domów i kupno nieruchomości na cele niewymienione osobno w formularzu), c) inwestycje przedsiębiorstw eksploatowanych przez gminę, d) spłata jednorazowa pożyczek, e) drogi i place publiczne, f) oświata, g) zdrowie publiczne, h) popieranie rolnictwa, i) popieranie przemysłu i handlu, k) świadczenia na rzecz innych związków komunalnych. Innych rubryk w wydatkach nadzwyczajnych, jak naprzykład na opiekę społeczną, na sztukę i kulturę oraz bezpieczeństwo publiczne nie było, jak również nie było rubryki „inne". Zdołaliśmy wskutek tego stwierdzić w jednym naprzykład formularzu województwa śląskiego, w rubryce majątek komunalny, budowę domu przytułku dla starców, możliwe jest że i w innych formularzach mogły być zaliczone analogiczne wydatki do majątku. Tam, gdzie posiadaliśmy uwagi objaśniające, staraliśmy się przenosić pozycje niewłaściwie zaliczone do odpowiednich działów, lub też do rubryki „inne", jednakże można uważać, że część pozycyj, dla których brak było uwag, pozostała niewłaściwie zaliczoną.

Wydatki nadzwyczajne w miastach do 5 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Rodzaje wydatków nadzwyczajnych — Dépenses extraordinaires par nature

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Suma tys. złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					W %% wydatków rzeczywistych %% *des dépenses effectives* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Wydatki nadzwyczajne . .	**234,9**	**103,0**	**359,0**	**80,1**	**402,2**	**25,1**	**14,5**	**17,2**	**33,7**	**31,9**	**Dépenses extraordinaires**
Koszty administracyjne	25,1	13,3	24,4	—	33,6	2,7	1,9	1,2	—	2,6	Frais d'administration
Budowa i urządz. szkół	61,4	18,0	4,8	—	194,3	6,6	2,5	0,2	—	15,4	Fondation des écoles
Budowa i urządzenie szpitali i innych zakł. higjenicznych	1,2	5,7	20,8	—	26,1	0,1	0,8	1,0	—	2,1	Fondation des hôpitaux et d'autres établ. d'hygiène
Popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu .	4,7	—	0,1	—	1,7	0,5	—	0,0	—	0,2	Agriculture, industrie, commerce
Urządzenie i brukowanie ulic	29,2	54,8	46,8	—	61,4	3,1	7,7	2,2	—	4,9	Construction et pavage des rues
Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych .	1,3	--	13,9	—	—	0,1	—	0,7	—	—	Charges assumées en suppléance d'autres collectivités
Majątek komunalny . .	10,9	7,8	188,2	71,1	17,1	1,2	1,1	9,0	29,9	1,3	Dépenses pour la propriété communale
Inwestycje przedsiębiorstw	95,4	3,4	26,9	—	58,8	10,2	0,5	1,3	—	4,7	Investissements dans les entreprises
Spłata długów	2,2	—	20,9	9,0	—	0,2	—	1,0	3,8	—	Amortissement d. dettes
Inne	3,5	—	12,2	—	9,2	0,4	—	0,6	—	0,7	Autres

Jak widzimy, w poszczególnych grupach województw różne wydatki przewyższają. W województwach centralnych na pierwsze miejsce wysuwają się inwestycje przedsiębiorstw komunalnych (10,2% ogółu wydatków rzeczywistych), drugie miejsce zajmuje budowa i urządzenie szkół (6,6%), trzecie — urządzenie i brukowanie ulic (3,1%); w województwach wschodnich pierwsze miejsce zajmuje brukowanie ulic (7,7%), następnie budowa i urządzenie szkół (2,5%), koszty administracyjne (1,9%); w województwach poznańskiem i pomorskiem—majątek komunalny (9,0%), urządzenie i brukowanie ulic (2,2%), inwestycje przedsiębiorstw (1,3%); w województwie śląskiem mamy tylko dwa rodzaje wydatków—majątek komunalny (29,9%) i spłata długów (3,8%) i w województwach południowych budowa i urządzenie szkół (15,4%), urządzenie i brukowanie ulic (4,9%), inwestycje przedsiębiorstw (4,7%).

Ukształtowanie się wydatków nadzwyczajnych w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców podajemy poniżej.

Rodzaje wydatków nadzwyczajnych — Dépenses extraordinaires par nature

Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				W %% wydatków rzeczywistych *%% des dépenses effectives*				Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*								
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
Wydatki nadzwyczajne . .	826,6	95,0	738,5	400,3	31,8	15,8	41,8	23,6	**Dépenses extraordinaires**
Koszty administracyjne	6,8	1,5	—	9,0	0,3	0,2	—	0,5	Frais d'administration
Budowa i urządz. szkół	221,9	0,7	8,6	170,5	8,5	0,1	0,5	10,1	Fondation des écoles
Budowa i urządzenie szpitali i innych zakładów higjenicznych	6,6	6,3	8,9	12,5	0,3	1,1	0,5	0,7	Fondation des hôpitaux et dautres établ. d'hygiène
Popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu .	—	—	—	4,8	—	—	—	0,3	Agriculture, industrie et commerce
Urządzenie i brukowanie ulic	144,1	76,3	75,7	63,4	5,5	12,7	4,3	3,7	Construction et pavage des rues
Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych .	—	0,6	10,1	0,8	—	0,1	0,6	0,1	Charges assumées en suppléance d'autres collectivités
Majątek komunalny . .	121,0	2,4	521,0	2,6	4,7	0,4	29,5	0,2	Dépenses pour la propriété communale
Inwestycje przedsiębiorstw	222,5	2,8	15,4	117,7	8,6	0,5	0,9	6,9	Investissements dans les entreprises
Spłata długów	97,0	—	23,5	14,9	3,7	—	1,3	0,9	Amortissement d. dettes
Inne	6,7	4,4	75,3	4,1	0,2	0,7	4,2	0,2	Autres

W województwach centralnych na pierwszem miejscu znajdujemy inwestycje przedsiębiorstw (8,6%), na drugiem miejscu—budowę i urządzenie szkół (8,5%), na trzeciem budowę i urządzenie ulic (5,5%), zupełnie tak samo jak i w miastach.

W województwach wschodnich na pierwsze miejsce wysuwają się urządzenia i brukowanie ulic (12,7%), tak samo jak i w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, dalej idą bez porównania mniejsze wydatki na budowę i urządzenie szpitali i innych zakładów higjenicznych (1,1%), oraz inne (0,7%).

W województwach poznańskiem i pomorskiem przeważającą część wydatków nadzwyczajnych stanowią wydatki na majątek komunalny (29,5%). W miastach do 5 tysięcy wydatki te również stały w tej grupie woje-

wództw na pierwszem miejscu, wynosząc coprawda daleko niższy odsetek wydatków rzeczywistych (9,0%), drugie miejsce zajmują wydatki na urządzenie i brukowanie ulic (4,3%), które w miastach do 5 tysięcy mieszkańców zajmują rownież drugie miejsce, na trzeciem miejscu znajduja się inne wydatki (4,2%).

W województwach południowych pierwsze miejsce przypada na budowę i urządzenie szkół (10,1%), tak samo jak i w poprzedniej grupie do 5 tysięcy mieszkańców, na drugiem miejscu stoją inwestycje przedsiębiorstw (6,9%), a dalej urządzenie i brukowanie ulic (3,7%), w miastach do 5 tysięcy kolejność tych dwóch ostatnich rodzajów wydatków była odwrotna.

Dane dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców podaje następująca tablica:

Rodzaje wydatków nadzwyczajnych — Nature des dépenses extraordinaires

Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					W % % wydatkow rzeczywistych *% des dépenses effectives*					Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*										
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Wydatki nadzwyczajne .	**484,0**	**74,1**	**580,4**	**1771,4**	**201,6**	**31,3**	**12,2**	**14,4**	**38.0**	**10,2**	**Dépenses extraordinaires**
Koszty administracyjne	76.0	29,0	—	59,8	8,6	4,9	4,8	—	1,3	0,4	Frais d'administration
Budowa i urządz. szkół	6,7	—	—	—	—	0,4	—	—	—	—	Fondation des écoles
Budowa i urządzenie szpitali i innych zakładów higjenicznych	1,3	7,9	—	171,6	12,6	0,1	1,3	—	3,7	0,6	Fondation des hôpitaux et d'autres établissement d'hygiene
Urządzenie i brukowanie ulic	197,6	32,9	497,8	70,3	—	12,8	5,4	12,4	1,5	—	Construction et pavage des rues
Inwestycje przedsiębiorstw	151,1	4,3	—	991,3	25,1	9,8	0,7	—	21,2	1,3	Investissements dans les entreprises
Majątek komunalny .	—	—	56,6	476 3	93.9	—	—	1.4	10.2	4,8	Dépenses pour la propriété communale
Spłata długów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Amortissem. des dettes
Inne	51,3	—	26,0	2,1	61,4	3,3	—	0.6	0.1	3,1	Autres

W województwach centralnych, wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem największy odsetek wydatków nadzwyczajnych został przeznaczony na urządzenie i brukowanie ulic, wówczas gdy w woj. śląskiem odsetek wydatków na powyższy cel jest minimalny, a w woj. południowych wogóle niema wydatków na urządzenie i brukowanie ulic.

W każdej z grup województw możemy wymienić według kolejnego znaczenia trzy następujące rodzaje wydatków: w woj. centralnych—urządzenie i brukowanie ulic, inwestycje przedsiębiorstw i koszty administracji; w woj. wschodnich—urządzenie i brukowanie ulic, koszty administracji, budowa i urządzenie szpitali i innych zakładów higjenicznych; w woj. poznańskiem i pomorskiem—urządzenie i brukowanie ulic, majątek komunalny i różne; w woj. śląskiem—inwestycje przedsiębiorstw, majątek komunalny, budowa i urządzenie szpitali i innych urządzeń higjenicznych; w woj. południowych—majątek komunalny, różne i inwestycje przedsiębiorstw.

Wydatki na inwestycje przedsiębiorstw i majątek komunalny są względnie najwyższe w woj. śląskiem, poznańskiem i pomorskiem, następnie w centralnych i w woj. południowych; w tych ostatnich których z nieznacznego względnie odsetka wydatków nadzwyczajnych do ogółu wydatków rzeczywistych przeważna część jest przeznaczana na majątek komunalny i na inwestycje przedsiębiorstw.

Wydatki na administrację ogólną

Po zaznajomieniu się z ustosunkowaniem ważniejszych rodzajów wydatków przechodzimy obecnie do bardziej szczegółowego omówienia poszczególnych wydatków.

Zestawienie wydatków na administrację ogólną dla miast do 5 tysięcy mieszkańców podajemy poniżej:

Wydatki na administrację ogólną — Frais d'administration générale

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	22	12	22	3	18	261,1	226,7	590,3	61,4	286,7	1925
1926	22	12	22	3	18	278,4	234,2	544,9	52,3	321,3	1926
Ogółem 1926	**22**	**13**	**25**	**3**	**19**	**278,4**	**251,8**	**686,0**	**52,3**	**346,5**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwycz.						*30,8*	*39,7*	*33,0*	*22,2*	*27,5*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Wydatki zwyczajne . . .	22	13	25	3	19	253,3	238,5	661,6	52.3	312,9	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na administr. ogólną .						*91,0*	*94,7*	*96,4*	*100,0*	*90,3*	*% du total des frais d'administr. générale*
Wydatki osobowe . . .	22	13	25	3	19	193,5	188.2	461,5	40,7	223,0	Dépenses du personnel
Wydatki rzeczowe . .	22	13	25	3	19	53,5	44,6	143,4	7,4	65,0	Dépenses du matériel
Utrzymanie taboru miejskiego	2	—	4	—	2	1,0	—	7,1	—	2,3	Entretien du matériel de traction
Emerytury, zaopatrzenia, ubezpieczenia i t. p.	2	1	19	—	9	0,9	0,6	30,6	—	19,2	Pensions de rétraite, assurances
Prenumerata pism urzędowych	19	11	23	3	12	3,4	2.1	6,9	4,2	1,5	Abonnement aux journaux officiels
Koszty procesowe . . .	2	6	10	—	5	1,0	2,7	10,9	—	1,3	Frais de procès
Inne	—	1	3	—	4	—	0,3	1,2	—	0,6	Autres
Wydatki nadzwyczajne . .	**6**	**5**	**4**	—	**7**	**25,1**	**13,3**	**24,4**	—	**33,6**	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na administr. ogólną .						*9,0*	*5,3*	*3,6*	—	*9,7*	*% du total des dépenses d'administration*
Kupno, budowa i remont kapitalny budyn. dla urzędów miejskich . .	4	4	3	—	4	24,2	9,2	21,3	—	25,8	Achat, construct. et grosses réparations des bâtim. des offic. municip.
Kupno koni (samochodów) dla potrzeb administracyjnych . . .	—	1	—	—	2	—	0,2	—	—	0,4	Achat de chevaux (automobiles) pour besoins administratifs
Założenie telefonów i t. p.	—	1	—	—	—	—	1,8	—	—	—	Installation de téléph. etc.
Inne	2	2	1	—	2	0,9	2,1	3,1	—	7,4	Autres
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	**4,10**	**6.53**	**10,25**	**5,39**	**5,65**	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	—	3,73	6,19	9,88	5,39	5,10	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	0,37	0,34	0,37	—	0,55	„ extraordinair.

Na początku każdej tablicy wydatków będziemy podawali jak w powyższej liczby porównawcze dla 1925 i 1926 r., obejmujące tę samą liczbę miast.

W porównaniu z 1925 rokiem nominalne wydatki dla tych samych miast w 1926 r. zmniejszyły się w woj. poznańskiem i pomorskiem oraz w śląskiem, lecz i w pozostałych realna ich wartość, biorąc pod uwagę deprecjację złotego, uległa zniżce.

Odsetek wydatków na administrację ogólną jest najwyższy w województwach wschodnich, w których sięga 39,7%, następne miejsce zajmują województwa poznańskie i pomorskie (33,0%), dalej idą województwa centralne (30,8%), południowe (27,5%) i województwo śląskie (22,2%).

Odsetek wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych nie charakteryzuje nam jeszcze dostatecznie stopnia obciążenia mieszkańców wydatkami na administrację. Dla zobrazowania tych ostatnich stosunków musimy obliczyć ilość złotych, przypadających przeciętnie na jednego mieszkańca. Najwyższą liczbę mają województwa poznańskie i pomorskie— 10,25 zł., które wyróżniają się wysoką przeciętną liczbą od pozostałych województw, na drugiem miejscu znajdują się województwa wschodnie z przeciętną 6,53 zł., dalej idą województwa południowe (5,65 zł.), śląskie (5,39 zł.), a na ostatniem miejscu województwa centralne z przeciętną—4,10 zł.

Taką samą kolejność wykazują przeciętne wydatki zwyczajne. Na pierwszem miejscu według wielkości wydatków nadzwyczajnych stoją województwa południowe, następnie poznańskie i pomorskie oraz centralne, a w końcu województwa wschodnie, w województwie śląskiem wogóle wydatków nadzwyczajnych na administrację niema.

Przechodząc do analizy ogólnych sum wydatków zwyczajnych, musimy przedewszystkiem stwierdzić, że wydatki zwyczajne stanowią bardzo wysoki odsetek ogólnych wydatków na administrację, przyczem najniższe odsetek wydatków zwyczajnych mają wojy-

wództwa południowe (90,3%), maximum województwo śląskie (100,0%). Tak wysoki odsetek wydatków zwyczajnych jest rzeczą zupełnie zrozumiałą, albowiem wydatki na administrację są to z reguły pobory personelu, koszty rzeczowe. Wydatki inwestycyjne i wydatki jednorazowe są dość rzadkie i stanowią niewielki odsetek.

Najważniejszą pozycją wydatków zwyczajnych są to wydatki osobowe. Ich odsetek do ogółu wydatków zwyczajnych jest dość jednolity w poszczególnych dzielnicach, najniższy odsetek wykazują województwa poznańskie i pomorskie (69,8%), następnie idą województwa południowe (71,3%), centralne (76,4%), śląskie (77,8%), wschodnie (78,9%).

Drugie miejsce zajmują wydatki rzeczowe administracji, t. j. djety, zwroty kosztów podróży, opał, światło, telefon, utrzymanie i asekuracja budynków gminnych, materjały piśmienne i t. p. Wydatki rzeczowe stanowią jednak daleko mniejszy odsetek niż wydatki osobowe,—największy w województwach poznańskiem i pomorskiem (21,7%), następnie w województwach centralnych (21,1%), w województwach południowych (20,8%), we wschodnich (18,7%) i w województwie śląskiem (14,1%). Jak widzimy, odsetek wydatków rzeczowych z wyjątkiem województwa śląskiego jest dosyć jednorodny.

Pozostałe wydatki nie mają już większego znaczenia z wyjątkiem emerytur, które w województwach poznańskiem i pomorskiem i południowych wynoszą poważniejsze kwoty, chociaż liczba miast w województwach południowych, posiadających je, nie przekracza połowy. Wymienić jeszcze można koszty procesowe, które w województwach poznańskiem i pomorskiem możemy zaobserwować w 10 miastach, t. j. w $^2/_5$ ich ogólnej liczby, a w województwach wschodnich prawie w połowie miast.

Wydatki nadzwyczajne mają największy odsetek w województwach południowych, najniższy—zero—w śląskiem. Z ogólnej kwoty wydatków nadzwyczajnych przeważająca część jest przeznaczona na kupno, budowę i remont kapitalny budynków dla urzędów miejskich.

Dane dla miast od 5—10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Wydatki na administrację ogólną — Frais d'administration générale
Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes*				Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*								
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	.	3	5	12	570,3	206,1	345,4	353,1	1925
1926	15	3	5	12	590,8	219,7	329,3	459,2	1925
Ogółem 1926	**15**	**3**	**6**	**12**	**590,8**	**219,7**	**359,5**	**450,2**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych . .					*24,19*	*38,62*	*20,35*	*27,42*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordinaires*
Wydatki zwyczajne	15	3	6	12	534,0	218,2	359,5	441,2	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na administrację ogólną					*98,9*	*99,3*	*100,00*	*98,0*	*% du total des frais d'administration générale*
Wydatki osobowe	15	3	6	12	485,0	179,8	259,8	284,8	Dépenses du personnel
„ rzeczowe	15	3	6	12	75,8	25,2	50,9	83,7	Dépenses du matériel
Utrzymanie taboru miejskiego	5	2	4	7	10,1	8,7	20,8	38,6	Entretien du matér. de traction
Emerytury, zaopatrzenia, ubezpieczenia i t. p. . . .	4	—	6	9	5,4	—	23,4	31,0	Pensions de rétraite, assurances etc.
Prenumerata pism urzędowych	14	2	6	9	4,3	0,7	2,4	1,3	Abonnement aux journaux officiels
Koszty procesowe	5	1	5	4	1,4	2,3	2,1	1,7	Frais de procès
Inne	3	1	1	2	2,0	1,5	0,1	0,1	Autres
Wydatki nadzwyczajne	5	1	—	3	6,8	1,5	—	9,0	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na administrację ogólną					*1,1*	*0,7*	—	*2,0*	*% du total des dépenses d'administration*
Kupno, budowa i remont budynku dla urzędu gminnego	2	—	—	1	2,4	—	—	4,5	Achat, constr. et grosses répar. des bâtim. des offic. municip.
Kupno koni (samochodów) dla potrzeb administracji . . .	—	1	—	1	—	1,5	—	3,1	Achat de chevaux(automobiles) pour besoins administratifs
Założenie telefonów i t. p. .	1	—	—	2	0,9	—	—	1,1	Installation de téléphones etc.
Inne	3	—	—	1	3,5	—	—	0,3	Autres
Na 1 mieszkańca:									**Par habitant:**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	5,40	9,43	9,19	5,87	**Total des dépenses**
„ zwyczajne	—	—	—	—	5,34	9,37	9,19	5,75	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne . .	—	—	—	—	0,06	0,06	—	0,12	„ extraordinaires

W 1926 r. w porównaniu z 1925 r. wydatki w złotych nominalnych zmniejszyły się w woj. poznańskiem i pomorskiem, w pozostałych wzrosły, realny wzrost, biorąc pod uwagę zniżkę wartości złotego, możemy stwierdzić tylko w woj. południowych.

Najwyższy odsetek w 1926 r. wydatków na administrację ogólną do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych mają miasta województw wschodnich (38,6%), następnie południowych (27,4%) i centralnych (24,2%), a najniższy w województwach poznańskiem i pomorskiem (20,4%).

Po przeliczeniu wydatków na administrację na jednego mieszkańca, największą liczbę — 9,43 zł. mają województwa wschodnie, które w grupie poprzedniej miały względnie nieznaczne obciążenie na jednego mieszkańca, drugie miejsce przypada na województwa poznańskie i pomorskie, następnie idą województwa południowe i centralne (5,40 zł.). Uszeregowanie wydatków zwyczajnych jest takie same.

Porównywając dane dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców z danemi dla poprzedniego typu, możemy stwierdzić znaczny wzrost wydatków przeciętnie na jednego mieszkańca w województwach wschodnich, centralnych i południowych, natomiast w województwach poznańskiem i pomorskiem daje się zauważyć pewne zmniejszenie.

Stosunek wydatków zwyczajnych na administrację do ogółu wydatków na administrację jest w miastach interesujących nas obecnie jeszcze wyższy, niż w miastach typu poprzedniego. W województwach poznańskiem i pomorskiem wydatki zwyczajne stanowią 100%, a najniższy odsetek mają województwa południowe—98,0%. Jak widzimy, prawie całkowite kwoty wydatków na administrację są to wydatki zwyczajne.

Z ogólnych kwot wydatków na administrację ogólną najpoważniejsze są wydatki osobowe. W miastach województw centralnych wydatki osobowe wynoszą 83,0% ogólnych wydatków na administrację ogólną, w województwach wschodnich—82,4%, w województwach poznańskiem i pomorskiem już znacznie mniej—72,3%, a jeszcze mniej w województwach południowych—64,6%.

Drugą pozycję według ważności stanowią wydatki rzeczowe, najwyższy odsetek tych wydatków wykazują województwa południowe (19,0%), następnie województwa poznańskie i pomorskie (14,2%,) centralne (13,0%) i wschodnie (11,5%.) Jak widzimy, odsetek w trzech ostatnich grupach województw jest do siebie zbliżony i jedynie w województwach południowych jest on znacznie wyższy.

Dalsze miejsce w wydatkach na administrację zajmują wydatki na emeryturę, które w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych sięgają znacznych kwot, natomiast w województwach centralnych są nieznaczne, a niema ich kompletnie w województwach wschodnich.

Poza emeryturami pewne znaczenie mają wydatki na utrzymanie taboru miejskiego. W województwach centralnych trzecia część miast posiada wydatki tego rodzaju, w województwach wschodnich $^2/_3$, jak również i w województwach poznańskiem i pomorskiem, w województwach południowych 58,3%. Wydatki na tabor są w tym typie miast więcej rozpowszechnione, niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, nie są jednak zbyt znaczne, przekraczają zaledwie 5 tysięcy zł. przeciętnie na 1 miasto w miastach województwa poznańskiego, pomorskiego oraz południowych i wynoszą przeszło 2 tysiące w województwach centralnych.

Dane dla miast od 10—20 tysięcy mieszkańców podajemy poniżej:

Wydatki na administrację ogólną — Frais d'administration générale

Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast — *Nombre de villes*					Suma tys złotych *Milliers de zlotys*					Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*										
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	5	3	6	3	5	393,0	229,1	876,2	825,3	419,0	1925
1926	5	3	6	3	5	396,9	203,8	799,3	881,3	432,3	1926
Ogółem 1926	**5**	**3**	**7**	**3**	**5**	**396,9**	**203,8**	**880,0**	**881,3**	**432,3**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwyczajn. i nadzwyczajn.						*26,67*	*36,43*	*22,35*	*18,90*	*22,55*	*% du montant général des dépenses ordinaires et extraordinaires*

(dok.— fin)

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*: centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys*: centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	Nature des dépenses
Wydatki zwyczajne . . .	5	3	7	3	5	320,9	174,8	889.0	821,5	423,7	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na administrację ogólną .						*80,9*	*85,8*	*100,0*	*93,2*	*98,0*	*% du montant des dépenses ordinaires*
Wydatki osobowe . . .	5	3	7	3	5	254,9	147,4	656.8	552,4	275.0	Dépenses du personnel
Wydatki rzeczowe . .	5	3	5	3	5	43,9	22,1	156,5	123,5	65.1	Dépenses du matériel
Utrzymanie taboru miejskiego	1	—	4	3	2	6,3	—	14.6	56,0	15,5	Entretien du matériel de traction
Emerytury, zaopatrzenia i ubezpieczenia . . .	2	1	6	3	5	13,5	1,4	28.3	53,5	61,1	Pensions de rétraite, assurances
Prenumerata pism urzędowych	3	3	5	3	4	1,4	1,0	7,4	5,5	0,9	Abonnement aux journaux officiels
Koszty procesów . . .	—	2	4	3	4	—	2,9	3,4	30,6	5,7	Frais de procès
Inne	1	—	3	—	1	0,9	—	13,0	—	0,4	Autres
Wydatki nadzwyczajne . .	1	1	—	2	1	76,0	29,0	—	59.8	8.6	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na administrację ogólną .						*19,1*	*14,2*	—	*6,8*	*2,0*	*% du montant des frais d'administr. générale*
Kupno, budowa i remont kapitalny budynków dla urzędu gminnego	1	1	—	1	1	76,0	29,0	—	55.5	8,6	Achat, constr. et grosses répar. des bâtim. des offic. de la commune
Kupno koni (samochodów) dla potrzeb adm.	—	—	—	1	—	—	—	—	4.3	—	Achat de chevaux (automobiles) pour besoins administratifs
Założenie telefonów . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Installat. de télephones
Inne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Autres
Na 1 mieszkańca:											**Par habitant:**
Wydatki ogółem.	—	—	—	—	—	5,63	5,57	10,27	18,76	6,14	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	—	1,08	0,79	10,27	17,49	6,02	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	4,55	4,78	—	1,27	0,12	„ extraordinaires

Nominalna wysokość wydatków w 1926 r. w porównaniu z rokiem poprzednim wzrosła w woj. centralnych, śląskiem i południowych, jednakże realna ich wartość obniżyła się we wszystkich bez wyjątku dzielnicach.

Odsetek wydatków na administrację ogólną w stosunku do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych jest najwyższy w województwach wschodnich (36,4%), tak samo jak w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, następnie idą województwa centralne (26,7%), południowe (22,6%), poznańskie i pomorskie (22,4%), śląskie (18,9%), przyczem w tem ostatniem województwie odsetek wydatków na administrację jest prawie dwa razy niższy, niż w województwach wschodnich.

Przeciętne wydatki na jednego mieszkańca są najwyższe w województwie śląskiem (18,76 zł.), przyczem różnią się bardzo znacznie od wydatków pozostałych dzielnic, następne miejsce zajmują województwa poznańskie i pomorskie (10,27 zł.), daleko niższe wydatki mają województwa południowe (6,14 zł.), centralne (5,63 zł.) i na ostatniem miejscu znajdują się województwa wschodnie (5,57 zł.), w których odsetek wydatków na administrację był bardzo wysoki, co należy tłumaczyć niewielką względnie kwotą przeciętnych budżetów miast tej dzielnicy. Biorąc pod uwagę wydatki zwyczajne na administrację, dzielnice zachowują taką samą kolejność, tylko województwa centralne i wschodnie zmieniają miejsce, najniższe przeciętne wydatki zwyczajne na administrację mają województwa centralne.

Porównywając przeciętne wydatki na administrację dla miast od 10—20 z miastami od 5—10 tysięcy mieszkańców, możemy stwierdzić wzrost wydatków w województwach poznańskiem i pomorskiem, południowych i centralnych, natomiast województwa wschodnie wykazują bardzo poważną zniżkę, co uzasadnia przypuszczenie, że bardzo wysokie wydatki miast od 5—10 tysięcy mieszkańców są w znacznej mierze przypadkowemi.

Stosunek wydatków zwyczajnych na administrację do ogółu wydatków jest w poszczególnych dzielnicach dość różnorodny. Wówczas gdy w województwach poznańskiem i pomorskiem wydatki zwyczajne wynoszą

100%, w województwach centralnych obniżyły się do 80,9%, a w województwach wschodnich stanowią 85,8%. Odsetek wydatków zwyczajnych w województwie śląskiem i południowych jest naogół znacznie wyższy.

Z pośród wydatków na administrację najważniejsze znaczenie, jak zresztą i w miastach poprzednich typów, mają wydatki personalne, które w województwach wschodnich sięgają — 84,3%, w centralnych — 79,4%, w poznańskiem i pomorskiem — 74,6%, w śląskiem—67,2% i w województwach południowych—64,9%. Odsetek wydatków personalnych w porównaniu do poprzedniego typu wzrósł w województwach wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem, nieznacznie w województwach południowych, obniżył się natomiast w województwach centralnych.

Odsetek wydatków rzeczowych jest najwyższy w województwach poznańskiem i pomorskiem—17,8%, następnie w województwach południowych—15,4%, w śląskiem—15,0%, w centralnych—13,7% i wreszcie w województwach wschodnich—12,6%. Odsetki te różnią się pomiędzy sobą mniej niż w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców i są w województwach centralnych, wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem nieco wyższe, natomiast w województwach południowych niższe niż w miastach poprzedniego typu.

Emerytury w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców mają poważne znaczenie nietylko w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, jak w poprzednich typach, lecz również i w województwie śląskiem.

Wydatki na utrzymanie taboru miejskiego we wszystkich dzielnicach ma niższy odsetek miast, należy to tłumaczyć przedewszystkiem tem, że w większych miastach tabor asenizacyjny wyłącza się z ogółu taboru i zalicza się go do wydatków na zdrowotność, wydatki jednak przeciętne na utrzymanie taboru w miastach, w których wydatki takie zostały podane, są znaczne: w województwach południowych wynoszą one przeciętnie 7,8 tysięcy zł., w województwach centralnych 6,3 tysięcy zł., nie mówiąc o województwie śląskiem, gdzie przeciętne wydatki wynoszą około 18,7 tysięcy zł.

Z pozostałych wydatków większą kwotę można znaleźć tylko w województwie śląskiem, jako koszty procesowe, przyczem ciekawem jest, że wszystkie miasta przez nas uwzględnione mają tego rodzaju wydatki.

Wydatki nadzwyczajne stanowią poważny odsetek, bo 19,2% w województwach centralnych, nieco niższy w województwach wschodnich (14,2%), znacznie niższy w województwie śląskiem (6,8%) i bardzo mały (2%) w województwach południowych, a w województwach poznańskiem i pomorskiem wogóle niema wydatków nadzwyczajnych. W województwach centralnych, wschodnich i południowych cała kwota wydatków nadzwyczajnych jest przeznaczona na budowę i remont kapitalny budynków dla urzędów gminnych. W województwie śląskiem mamy ponadto jeszcze inne sumy przeznaczone na potrzeby administracji.

Uogólniając możemy stwierdzić, że w miastach większych, t. j. w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców w porównaniu z miastami do 5 tysięcy i w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców w porównaniu z miastami od 5—10 tysięcy przeciętne wydatki na jednego mieszkańca są wyższe. Należy to tłumaczyć bardziej skomplikowaną organizacją administracji w większych miastach, która wymaga sił więcej wykwalifikowanych, a tem samem i lepiej płatnych.

Oświata

Najważniejszym może obowiązkiem miast jest współdziałanie w krzewieniu oświaty.

Dane o wydatkach na oświatę w miastach do 5 tysięcy mieszkańców zawiera następująca tablica:

Oświata — Instruction

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'a 5 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*										
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	22	12	16	3	18	127.6	79.6	122,0	28.9	249.8	1925
1926	22	12	16	3	18	158.9	76.9	179.0	27.5	280.6	1926
Ogółem 1926	**22**	**13**	**25**	**3**	**19**	**158,9**	**78,9**	**208,4**	**27,5**	**297,3**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwycz.						*17,56*	*12,43*	*10,03*	*11,68*	*23,59*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*

(dok.—fin)

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Wydatki zwyczajne . . .	22	13	25	3	19	97,5	60,9	203,6	27,5	103,0	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na oświatę						*61,4*	*77,2*	*97,7*	*100,0*	*34,6*	*% du total des dépenses pour l'instruction*
Utrzymanie szkół powszechnych	22	13	22	3	19	82,5	48,2	105,8	27,1	91,9	Entretien des écoles primaires
Utrzymanie szkół średnich	2	1	11	—	1	10,9	1,3	89,5	—	0,9	Entretien des écoles secondaires
Utrzymanie seminarjów nauczycielskich . . .	—	1	—	—	—	—	3,7	—	—	—	Entretien des seminaires pour instituteurs
Utrzymanie szkół dla głuchoniemych, ochron i t. p.	3	—	3	—	1	2,8	—	0,2	—	0	Entretien des écoles des sourds-muets, écoles enfantines, etc.
Kursy dla dorosłych . .	1	2	6	—	2	0,3	1,3	4,1	—	4,2	Cours des adultes
Pomoc lekarska szkolna i inne wydatki na higjenę szkolną . . .	1	2	4	—	1	0,3	0,9	1,3	—	0	Assistance médicale et autres dépenses pour l'hygiène scolaire
Utrzymanie szkół rolniczych	1	—	1	—	2	0,3	—	0,2	—	1,7	Entretien des écoles agricoles
Utrzymanie szkół rzemieślniczych	—	—	3	2	2	—	—	1,1	0,4	4,0	Entretien des écoles de metiers
Inne	4	6	4	—	1	0,4	5,5	1,4	—	0,3	Autres
Wydatki nadzwyczajne . .	5	2	2	—	9	61,4	18,0	4,8	—	194,3	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na oświatę						*38,6*	*22,8*	*2,3*	—	*65,4*	*% du total des dépenses pour l'instruction*
Budowa, kupno nowych gmachów szkolnych i ich kapitalny remont	4	2	1	—	9	61,2	18,0	3,9	—	194,3	Construction et achat de nouveaux édifices scolaires et grosses réparations
Założenie i urządzenie nowych szkół	1	—	—	—	—	0,2	—	—	—	—	Fondation et installation de nouvelles écoles
Inne	—	—	1	—	—	—	—	0,9	—	—	Autres
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	2.34	2.05	3,11	2.83	4.85	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	—	1,44	1,58	3,04	2,83	1,68	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	0,90	0,47	0,07	—	3,17	Dépenses extraordinair.

Realna wartość wydatków w 1926 r. utrzymała się mniej więcej na poziomie z 1925 r. wzrosła w woj. centralnych i południowych oraz w woj. poznańskiem i pomorskiem, a obniżyła się w woj. wschodnich i śląskiem.

Z przyjemnością możemy podkreślić, że wszystkie bez wyjątku miasta posiadają wydatki na oświatę, przyczem ich odsetek, jak to już zresztą zaznaczaliśmy, mówiąc ogólnie o wydatkach, stanowi bardzo poważną część wydatków miejskich, co wskazuje na to, że w miastach w tym kierunku ześrodkowują się bardzo poważne wysiłki. Największy odsetek w stosunku do ogólnej kwoty wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych możemy stwierdzić w województwach południowych, a mianowicie 23,6%, najniższy w województwach poznańskiem i pomorskiem 10,0%.

Przeciętne wydatki na jednego mieszkańca są najwyższe również w województwach południowych, w których wynosi 4,85 zł., znacznie niższe są wydatki w województwach poznańskiem i pomorskiem—3,11 zł., za nimi idą województwo śląskie—2,83 zł., centralne—2,34 zł. i wschodnie—2,05 zł.

Wydatki zwyczajne na oświatę stanowią bardzo różnorodny odsetek ogólnej kwoty wydatków. Najniższy jest w województwach południowych (34,6%), najwyższy w województwie śląskiem (100%), do tego ostatniego województwa bardzo zbliżone są wydatki województw poznańskiego i pomorskiego (97,7%), w województwach wschodnich i centralnych odsetek wydatków zwyczajnych jest już znacznie niższy.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki zwyczajne możemy stwier-

dzić w województwach poznańskiem i pomorskiem (3,04 zł.), wyższe od województwa śląskiego (2,83 zł.), a daleko wyższe od pozostałych województw, w których najwyższe wydatki mają województwa południowe (1,68 zł.), następnie wschodnie (1,58 zł.) i centralne (1,44 zł.). Stopień wysiłku do zaspakajania normalnych potrzeb oświatowych waha się więc przeszło dwukrotnie.

Z pośród wydatków zwyczajnych na oświatę dominujące znaczenie mają wydatki na utrzymanie szkół powszechnych, jednakże w województwach poznańskiem i pomorskiem bardzo poważny odsetek jest przeznaczony na utrzymanie szkół średnich, na które łożą 44,0% miast. Również w tych samych województwach przeciętne wydatki na utrzymanie szkół średnich są najwyższe, wynosząc przeszło 8 tysięcy zł. Jest to bardzo charakterystyczne i wskazuje na zaspakajanie w województwach poznańskiem i pomorskiem potrzeb na oświatę względnie bardziej wygórowanych, niż w pozostałych województwach. Zwraca przytem uwagę, że w województwie śląskiem żadne z badanych przez nas trzech miast niema wydatków na szkolnictwo średnie.

Poza powyższemi dwoma pozycjami—utrzymania szkół powszechnych i średnich, pozostałe wydatki na oświatę nie mają już większego znaczenia. W szczególności wydatków na utrzymanie szkół rzemieślniczych wcale nie posiadają miasta województw centralnych i wschodnich, w województwach zaś poznańskiem i pomorskiem odsetek takich miast jest bardzo nieznaczny (12,0%), jak również i w województwach południowych (10,5%), a jedynie w województwie śląskiem znajdujemy większy odsetek miast, posiadających wydatki na szkoły rzemieślnicze, jednakże nie zbyt wysokie, gdyż wydatki dwóch miast wynoszą 0,4 tysięcy zł., z kwoty tej można przypuszczać to, że chodzi raczej o udzielenie szkołom rzemieślniczym nieznacznej subwencji.

Wydatki nadzwyczajne na oświatę posiada największy odsetek miast w województwach południowych (47,4%), następnie w województwach centralnych (22,7%), w województwach wschodnich (15,4%) i w województwach poznańskiem i pomorskiem (8,0%), w województwie śląskiem żadne miasto nie posiada wydatków nadzwyczajnych na oświatę. Niski odsetek miast, posiadających wydatki nadzwyczajne na oświatę, w województwach poznańskiem i pomorskiem i brak takowych w województwie śląskiem tłumaczy się tem, że w tych dzielnicach szkolnictwo posiada już dostateczne budynki i urządzenia.

Odsetek wydatków nadzwyczajnych na oświatę jest najwyższy w województwach południowych, w których wynosi prawie $^2/_3$ bo 65,4%, najniższy natomiast odsetek wykazują województwa poznańskie i pomorskie (2,3%).

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki nadzwyczajne mają województwa południowe (3,17 zł.), prawie dwa razy więcej, niż przeciętne wydatki zwyczajne w tychże województwach. Przeciętne nadzwyczajne wydatki innych dzielnic są daleko niższe niż w południowych; w województwach centralnych—0,90 zł., wschodnich—0,47 zł., poznańskiem i pomorskiem—0,07 zł.

Wydatki nadzwyczajne w województwach wschodnich i południowych były całkowicie przeznaczane na budowę, względnie kupno nowych gmachów szkolnych i ich kapitalny remont. W województwach centralnych poświęcono ponadto nieznaczne sumy na założenie i urządzenie nowych szkół, a w województwach poznańskiem i pomorskiem jeszcze na inne wydatki nadzwyczajne.

Dane dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców podaje nam poniższe zestawienie:

Oświata — Instruction

Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes des départements*				Suma tysięcy złotych *Milliers de slotys* — Grupy województw — *Groupes des départements*				Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	15	3	5	12	569,2	31,0	224,3	304,3	1925
1926	15	3	5	12	535,5	57,2	192,8	284,8	1926
Ogółem 1926	**15**	**3**	**6**	**12**	**535,5**	**57,2**	**204,3**	**284,8**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajn.					*21,93*	*10,12*	*11,57*	*17,34*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordinaires*

(dok.—fin)

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Suma tys. złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
Wydatki zwyczajne	15	3	6	12	313,6	56,5	195,7	114,3	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na oświatę					*58,6*	*98,8*	*95,8*	*40,1*	*% du total des dépenses pour l'instruction*
Utrzym. szkół powszechn.	15	3	6	12	186,0	46,2	93,5	89,5	Entretien des écoles primaires
Utrzymanie szkół srednich lub subwencje na ten cel	2	2	5	3	98,5	6,4	88,9	2,9	Entretien des écoles secondaires
Utrzymanie seminarjów nauczycielskich i subwencje na ten cel . . .	—	—	2	1	—	—	0,2	0,8	Entretien des seminaires pour instituteurs
Utrzymanie szkół dla głuchoniem. i ochron lub subwencje na ten cel .	4	—	5	—	10,9	—	5,8	—	Entretien des écoles des sourds-muets, écoles enfantines, etc.
Kursy dla dorosłych lub subwen. na ten cel . .	6	—	4	—	6,1	—	5,2	—	Cours des adultes
Pomoc lekarska szkolna i inne wydatki na higjenę szkolną	4	—	4	1	3,6	—	1,2	0,5	Assistance médicale et autres dépenses pour l'hygiène scolaire
Utrzym. szkół rolniczych	—	—	—	—	—	—	—	—	Entretien des écoles agricoles
Utrzym. szkół rzemieślniczych	1	1	1	7	4,8	0,4	0,3	20,0	Entretien des écoles de metiers
Inne	2	3	2	1	3,7	3,5	0,6	0,6	Autres
Wydatki nadzwyczajne . .	8	1	1	6	221,9	0.7	8.6	170.5	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na oświatę					*41,4*	*1,2*	*4,2*	*59,9*	*% du total des dépenses pour l'instruction*
Budowa, kupno nowych gmachów szkolnych i ich kapitalny remont . . .	7	—	1	5	214,9	—	8,6	164.5	Construction et achat de nouveaux édifices scolaires et grosses réparat.
Inne	1	1	—	3	7,0	0,7	—	6,0	Autres
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	4.90	2,45	5.22	3.72	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . . .	—	—	—	—	2,87	2,42	5.00	1.49	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne .	—	—	—	—	2,03	0,03	0,22	2,23	Dépenses extraordinaires

Z wyjątkiem woj. wschodnich, w których realna wartość wydatków w 1926 r. znacznie wzrosła, w pozostałych województwach obniżyła się nawet nominalna ich wysokość.

Tak samo jak w miastach do 5 tysięcy mieszkańców wszystkie bez wyjątku miasta posiadają wydatki na oświatę.

Odsetek wydatków na powyższe cele jest najwyższy w województwach centralnych (21,93%), nieco niższy w województwach południowych (17,34%), daleko niższy w województwach poznańskiem i pomorskiem (11,57%) i wschodnich (10,12%). W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców możemy stwierdzić wzrost odsetka w województwach centralnych, w poznańskiem i pomorskiem, natomiast zmniejszenie w województwach wschodnich i południowych.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki mają województwa poznańskie i pomorskie (5,22 zł.), w których jednak odsetek wydatków na oświatę jest prawie dwa razy niższy niż w województwach centralnych, zajmujących pod względem wysokości przeciętnych wydatków drugie miejsce (4,90 zł.). Dalej idą województwa południowe (3,72 zł.) i wschodnie (2,45 zł.); województwa wschodnie mają więc dwa razy mniejsze przeciętne wydatki niż województwa poznańskie i pomorskie. W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców wydatki na oświatę przeciętnie na jednego mieszkańca są wyższe w województwach centralnych, wschodnich, poznańskiem i pomorskiem, niższe natomiast i to dość znacznie w województwach południowych.

Odsetek wydatków zwyczajnych na oświatę waha się w poszczególnych grupach województw dość poważnie, najwyższy odsetek tych wydatków mamy w województwach wschodnich (98,8%), co jest dość dziwne, jeżeli weźmiemy pod uwagę względnie

najgorsze zabezpieczenie miast tej dzielnicy w budynki szkolne. Drugie miejsce zajmują województwa poznańskie i pomorskie (95,8%), daleko niższy odsetek mają województwa centralne (58,6%), t. j. przeszło 40% niższy od wschodnich i na ostatniem nakoniec miejscu województwa południowe (40,1%).

Przeciętnie na jednego mieszkańca wydatki zwyczajne są najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (5,00 zł.) i w województwach centralnych (2,87 zł.), przyczem różnica jest daleko większa, niż w ogólnej sumie wydatków, następnie w województwach wschodnich (2,42 zł.) i najniższa w województwach południowych (1,49 zł.).

Z pośród wydatków zwyczajnych na oświatę najwyższe kwoty są przeznaczone na utrzymanie szkół powszechnych, jednakże nietylko województwa poznańskie i pomorskie jak w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, lecz również i województwa centralne posiadają poważne kwoty przeznaczone na utrzymanie szkół średnich lub subwencje na powyższe cele. Przeciętne przytem wydatki w województwach centralnych na szkolnictwo średnie (około 49 tysięcy zł.) są wyższe niż w województwach poznańskiem i pomorskiem (około 18 tysięcy zł.).

Pozostałe wydatki zwyczajne na oświatę nie mają już większego znaczenia, możemy tylko zaznaczyć, że w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców niema wogóle wydatków związanych z utrzymaniem szkół rolniczych, które mieliśmy chociażby w nieznacznym stopniu w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. Wydatki na utrzymanie szkół rzemieślniczych są względnie bardzo nieznaczne, i tylko w województwach południowych większa ilość miast posiada wydatki tego rodzaju, a kwoty przeznaczone na utrzymanie szkół rzemieślniczych są bez porównania wyższe niż w pozostałych województwach.

Wydatki nadzwyczajne na oświatę są najwyższe w województwach południowych (59,9%), następnie w województwach centralnych (41,4%), w poznańskiem i pomorskiem są już bardzo niskie (4,2%), jak również i w województwach wschodnich (1,2%).

Przeciętne wydatki nadzwyczajne na jedno miasto, posiadające powyższe wydatki, są prawie równe w województwach centralnych i południowych, natomiast bez porównania niższe w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem.

Przeciętnie na jednego mieszkańca wydatki nadzwyczajne są najwyższe w województwach południowych (2,23 zł.), nieco niższe w centralnych (2,03 zł.) i przeszło 9 razy niższe niż w województwach centralnych w województwach poznańskiem i pomorskiem (0,22 zł.), nadzwyczaj niskie w województwach wschodnich (0,03 zł.).

Z tych liczb możemy wnioskować, że jedynie w województwach południowych i centralnych miasta od 5—10 tysięcy mieszkańców usilnie dążą do ulepszenia budynków i urządzeń szkolnych.

Dane dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców podaje następująca tablica:

Oświata — Instruction

Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	5	3	6	3	5	182,5	76,4	326,8	413,4	178,6	1925
1926	5	3	6	3	5	174,8	108,3	413,7	338,7	170,1	1926
Ogółem 1926	**5**	**3**	**7**	**3**	**5**	**174,8**	**108,3**	**433,4**	**338,7**	**170,1**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwyczajn. i nadzwycz.						*11,75*	*19,36*	*11,01*	*7,26*	*8,87*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Wydatki zwyczajne . . .	**5**	**3**	**7**	**3**	**5**	**168,1**	**108,3**	**433,4**	**338,7**	**170,1**	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na oświatę						*96,2*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*% du total des dépenses pour l'instruction*
Utrzymanie szkół powszechnych	5	3	7	3	5	123,4	62,9	212,7	209,0	124,4	Entretien des écoles primaires
Utrzymanie szkół średn. lub subwenc. na ten cel	3	3	6	2	2	9,8	38,7	180,6	98,1	7,3	Entretien des écoles secondaires
Utrzymanie seminarjów nauczycielskich i subwencje na ten cel . .	1	1	—	—	—	2,2	0,3	—	—	—	Entretien des seminaires pour instituteurs

(dok.—fin)

Rodzaj wydatkow	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Utrzymanie szkół dla głuchoniem., ochron i t. p. lub subwencje na ten cel	2	—	3	—	1	12,2	—	1,7	—	17,9	Entretien des écoles des sourds-muets, écoles enfantines, etc.
Kursy dla dorosłych i t. p. lub subwenc. na ten cel	4	3	2	—	1	13.0	2,1	3,0	—	3,0	Cours des adultes
Pomoc lekarska szkolna i inne wydatki na higjenę szkolną	1	2	1	1	1	6,0	1,1	3,3	7,0	1,3	Assistance médicale et autres dépenses pour l'hygiène scolaire
Utrzymanie szkół rolniczych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Entretien des écoles agricoles
Utrzymanie szkół rzemieślniczych	—	1	1	1	1	—	0.6	26,0	24,6	15.6	Entretien des écoles de metiers
Inne	1	1	3	—	1	1,5	2,6	6,1	—	0,6	Autres
Wydatki nadzwyczajne . .	1	—	—	—	—	6,7	—	—	—	—	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na oświatę						*3,8*	—	—	—	—	*% du total des dépenses pour l'instruction*
Budowa, kupno nowych gmachów szkolnych i ich kapitalny remont	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Construction et achat de nouveaux édifices scolaires et grosses rép.
Założenie i urządzenie nowych szkół	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Fondation et installation de nouvelles écoles
Budowa, kupno i założenie szkół rolniczych .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Construction, achat et fondation des écoles agricoles
Inne	1	—	—	—	—	6,7	—	—	—	—	Autres
Na 1 mieszkańca:											**Par habitant:**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	2.48	2.96	5.06	7.21	2.42	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	—	2,38	2,96	5,06	7,21	2,42	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	0,10	—	—	—	—	„ extraordinair.

W poszczególnych dzielnicach ustosunkowanie wydatków 1926 r. do roku poprzedniego jest bardzo różnorodne: w woj. śląskiem mamy bardzo znaczną o około $^1/_4$ zniżkę wydatków w 1926 r., nieznaczną natomiast w woj. centralnych i południowych. Woj. wschodnie oraz poznańskie i pomorskie wykazują duży wzrost, który przekracza deprecjację złotego, tak że realna wartość wydatków w 1926 r. jest wyższą od 1925 r.

Tak jak i w poprzednich typach miast wszystkie bez wyjątku gminy miejskie posiadają w 1926 r. wydatki na oswiatę.

Odsetek wydatków na oswiatę w stosunku do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych waha się w poszczególnych grupach województw dosyć znacznie. Najwyższy odsetek posiadają województwa wschodnie — (19,36%), następnie idą województwa centralne ze znacznie niższym odsetkiem (11,75%), województwa poznańskie i pomorskie (11,01%), województwa południowe (8,87%) i na ostatniem miejscu znajdujemy województwo śląskie (7,26%).

W porównaniu z miastami poprzedniego typu, jedynie w województwach wschodnich możemy zaobserwować wzrost odsetka wydatków na oświatę. We wszystkich pozostałych województwach, w tem i dla województwa śląskiego, w porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców odsetek wydatków na oswiatę jest niższy.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki na oswiatę możemy stwierdzić w województwie śląskiem, w którem, jak zaznaczylismy wyżej, odsetek wydatków na oswiatę był najniższy. W porównaniu z kwotą, przypadającą na jednego mieszkańca w województwie śląskiem (7,21 zł.), województwa poznańskie i pomorskie mają już daleko niższą przeciętną (5,06 zł.), w pozostałych województwach przeciętna jest jeszcze niższa i wynosi w województwach wschodnich—2,96 zł., w województwach centralnych—2,48 zł., w województwach południowych—2,42 zł. Zwraca uwagę, że województwa wschodnie zajmują pod względem wysokości przeciętnych wydatków na jednego mieszkańca trzecie miejsce przed województwami centralnemi i południowemi.

Prawie wszystkie wydatki na oświatę są zaliczone do wydatków zwyczajnych. W województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem, śląskiem i południowych wszystkie wydatki, t. j. 100% są tego rodzaju, w województwach centralnych odsetek wynosi 96,2% jest więc zbliżony do 100%. W porównaniu z miastami poprzednio omawianego typu, we wszystkich grupach województw odsetek wydatków zwyczajnych jest wyższy w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców.

Z pośród wydatków zwyczajnych, jak i w poprzednich typach miast, na czoło wysuwają się wydatki na szkolnictwo powszechne, które mają dominujący charakter, coprawda w różnym stopniu w poszczególnych grupach województw. Na szkolnictwo średnie dosyć poważne kwoty i to w dużym odsetku miast (85,7%) możemy zaobserwować w województwach poznańskiem i pomorskiem, jak zresztą stwierdziliśmy to i dla poprzednich typów. Duże względnie kwoty przeznaczają również i miasta województwa śląskiego, co jest jednak ciekawe, że wszystkie miasta województw wschodnich posiadały wydatki związane ze szkolnictwem średniem, coprawda przeciętna kwota tych wydatków jest znacznie niższa niż w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem. W województwach centralnych natomiast, które w poprzedniej grupie posiadały dosyć poważne wydatki na szkolnictwo średnie,miasta od 10—20 tysięcy mieszkańców mają bardzo nieznaczne wydatki na ten cel.

Wydatków na szkoły rolnicze niema wogóle, tak samo jak w poprzednio omawianym typie. Natomiast wydatki na szkoły rzemieślnicze są dosyć poważne w województwach poznańskiem i pomorskiem, śląskiem i południowych. W każdej z tych grup województw jedno miasto ma wydatki na powyższe cele.

Z pośród innych wydatków zwyczajnych na szkolnictwo pewne większe względnie kwoty zostały wydatkowane na utrzymanie szkół dla głuchoniemych i t. p., specjalne szkoły w województwach centralnych i południowych. Ponadto w województwach centralnych duży odsetek miast, mianowicie 80% ma wydatki na kursy dla dorosłych lub subwencje na ten cel. Przeciętna kwota wydatków—przeszło trzy tysiące złotych jest coprawda niewielką. Zwrócenie specjalnej uwagi przez miasta województw centralnych na kursy dla dorosłych jest rzeczą dosyć zrozumiałą wobec dużej liczby analfabetów w tej dzielnicy w porównaniu z innemi, z wyjątkiem województw wschodnich. Zwraca uwagę, że wydatki na inne szkoły w miastach dosyć dużych ma nieznaczny odsetek miast z wyjątkiem województw wschodnich, w których 33,3% ma wydatki na powyższe cele. Kwoty jednak przeznaczone na inne szkoły są bardzo nieznaczne.

Wydatki nadzwyczajne mamy tylko w jednem mieście województw centralnych na bardzo nieznaczną kwotę na wydatki inwestycyjne—6,7 tysięcy zł., co stanowi 3,8% wydatków na oświatę. W porównaniu z miastami poprzednio badanego typu, miasta od 10—20 tysięcy mieszkańców wykazują ogromny spadek wydatków na inwestycje związane z oświatą, dochodzący w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem i południowych do zupełnego zaniku wydatków inwestycyjnych.

Czem należy tłumaczyć to zjawisko—nie wiemy. Czy względnem zabezpieczeniem tych miast w budynki szkolne, w co należy wątpić, szczególnie w stosunku do województw centralnych i wschodnich, czy też brakiem środków, względnie zrozumienia konieczności ulepszenia stanu posiadania szkolnictwa.

Przeciętnie na jednego mieszkańca wydatki nadzwyczajne na oświatę wynoszą w województwach centralnych — 0,10 zł., wówczas gdy w tychże województwach w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców wynosiły- 2,03 zł. W pozostałych grupach województw, jak to stwierdziliśmy, niema wogóle wydatków nadzwyczajnych.

Uogólniając nasze uwagi co do wydatków na oświatę, musimy przedewszystkiem stwierdzić, że wydatki te obejmują naogół poważny odsetek wydatków miejskich. Wahania jednak odsetka wydatków na oświatę do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych są dosyć znaczne. Maximum przypada na województwa południowe w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, w których na oświatę przeznacza się 23,59% ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych. Natomiast najniższy odsetek wykazują województwa poznańskie i pomorskie również w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, mianowicie 10,03%. Jak widzimy, różnica pomiędzy minimum i maximum jest przeszło dwukrotna.

Wielkość odsetka wydatków na oświatę w związku ze wzrostem przeciętnego typu miast wykazuje stałą tendencję zniżkową w województwach południowych i śląskiem. W miastach województw południowych, do 5 tysięcy mieszkańców, wydatek na oświatę wynosi 23,59%, w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców—17,34% i w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców—8,87%. W województwach centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem odsetek wzrasta w miastach od

5—10 tysięcy mieszkańców, natomiast maleje w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców. Odwrotnie zmienia się odsetek w województwach wschodnich.

Naogół możemy więc stwierdzić, że w związku ze wzrostem wielkości miast odsetek wydatków na oświatę ma tendencję zniżkową.

Jednakże wielkość odsetka wydatków na oświatę nie mówi nam jeszcze o wielkości wydatków i o stopniu zaspokojenia potrzeb ludności. Daleko bardziej charakterystyczne z tego punktu widzenia są wydatki przeciętne na jednego mieszkańca. W województwach wschodnich i śląskiem przeciętne wydatki na jednego mieszkańca wzrastają w związku ze zwiększeniem się miast. Również stałą, ale odwrotną tendencję wykazują miasta województw południowych, w których przeciętne wydatki na jednego mieszkańca systematycznie maleją w związku ze wzrostem miast. Tendencję nierówną wykazują miasta województw centralnych oraz poznańskiego i pomorskiego, w których przeciętne wydatki rosną w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców, a następnie bardzo znacznie maleją w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców.

Naogół jednak możemy uważać, że wielkość wydatków na oświatę na jednego mieszkańca ma pewną tendencję wzrastania w związku ze zwiększeniem się przeciętnego typu miast.

Jednakże ogólna suma wydatków przeciętnie na jednego mieszkańca wobec różnego ustosunkowania się wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych nie charakteryzuje nam jeszcze stopnia intensywności zaspakajania bieżących potrzeb oświatowych. Do tego bardziej charakterystycznemi są liczby przeciętnych wydatków zwyczajnych na jednego mieszkańca. W województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem mamy stały wzrost w związku ze wzrostem wielkości miast. Stała tendencja malejąca dla ogólnych przeciętnych wydatków w województwach południowych, w wydatkach zwyczajnych nie przejawia się tak kategorycznie, mianowicie, przeciętne wydatki maleją w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców, natomiast w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców wzrastają. W województwach centralnych przeciętne zwyczajne wydatki w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców wzrastają, natomiast w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców maleją. W woj. śląskiem wydatki miast od 10—20 tys. mieszkańców są znacznie wyższe niż w typie pierwszym miast.

Naogół możemy więc powiedzieć, że dodatnia współzależność pomiędzy wydatkami zwyczajnemi, a wielkością miast jest nieco silniejsza niż analogiczna współzależność dla ogółu wydatków na oświatę.

Dążenia do ulepszenia istniejącego stanu posiadania szkolnictwa w postaci budynków i urządzeń szkół i t. d. charakteryzuje nam stosunek wydatków nadzwyczajnych do wydatków ogółem na oświatę, a również przeciętne wydatki nadzwyczajne na jednego mieszkańca.

Odsetek wydatków nadzwyczajnych do ogółu wydatków na oświatę w miastach województw wschodnich i południowych ma stałą tendencję zniżkową w związku ze wzrostem wielkości miast. W województwach centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem odsetek wydatków nadzwyczajnych wzrasta w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców, a spada bardzo silnie w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców.

W województwie śląskiem, ani w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, ani w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców niema wogóle wydatków nadzwyczajnych. Możemy uważać, że w związku ze wzrostem wielkości miast odsetek wydatków na inwestycje naogół maleje.

Wydatki nadzwyczajne przeciętne na jednego mieszkańca w województwach wschodnich i południowych wykazują stałą tendencję zniżkową w związku ze wzrostem miast. W województwach centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem rosną w miastach od 5—10 tysięcy, natomiast maleją w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców.

Możemy więc stwierdzić, że nietylko odsetek wydatków nadzwyczajnych zmniejsza się, lecz również i bezwzględna wysokość wydatków przeciętnych na jednego mieszkańca ma tendencję zniżkową przy wzroście wielkości miast.

We wszystkich miastach na czoło wydatków na szkolnictwo wysuwają się wydatki na szkolnictwo powszechne. Jednakże w województwach poznańskiem i pomorskiem również i wydatki na szkolnictwo średnie są dosyć znaczne we wszystkich typach miast. Natomiast w województwach centralnych wydatki na szkoły średnie są znaczne tylko w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców, w województwach wschodnich, południowych i śląskiem tylko w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców.

Wydatki na szkoły rzemieślnicze są naogół bardzo nieznaczne, jedynie w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem i południowych w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców możemy zaobserwować względnie większe kwoty na powyższy cel. W miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych stwierdziliśmy poza tem pewne kwoty na szkoły specjalne dla głuchoniemych i t. p.

W województwach centralnych miasta poświęcają pewne kwoty na kursy dla dorosłych.

Sztuka i kultura

Wydatki na sztukę i kulturę są dla poszczególnych miast w znacznej mierze wydatkami o charakterze dobrowolnym, niema specjalnego przymusu co do przeznaczania pewnych kwot na te cele, jednakże wydatki tego rodzaju należy uważać za jedno z koniecznych zadań samorządu, o ile samorząd dąży do podniesienia poziomu kulturalnego ludności.

Dane o wydatkach na sztukę i kulturę w miastach do 5 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Sztuka i kultura — Sciences et beaux-arts

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes*				Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*								
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	2	3	10	3	0,7	4,4	3,8	0,3	1925
1926	2	4	11	2	0,7	2,5	8,2	0,1	1926
Wydatki zwyczajne 1926	2	5	14	2	0,7	2,8	9,1	0,1	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .					*0,08*	*0,44*	*0,44*	*0,01*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Utrzymanie bibljotek, czytelni, domów ludowych i t. p. . . .	2	2	5	1	0,6	1,3	0,9	0,0	Entretien des bibliothèques, des salles de lecture, des clubs populaires
Utrzymanie muzeów miejskich	—	—	—	—	—	—	—	—	Entretien des musées municipaux
Subsydja na cele naukowe	—	2	9	—	—	1,2	6,1	—	Subsides pour buts scientifiques
Inne	1	2	3	1	0,1	0,3	2,1	0,1	Autres
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki zwyczajne . . .	—	—	—	—	0.01	0.07	0.14	0.00	**Dépenses ordinaires**

Wydatki w 1926 uległy bardzo poważnej zniżce nawet w złotych nominalnych w woj. wschodnich i południowych, realna ich wartość obniżyła się również w woj. centralnych, a jedynie w woj. poznańskiem i pomorskiem znacznie wzrosła.

Jak widzimy, tylko w województwach poznańskiem i pomorskiem znaczny odsetek miast posiada wogóle jakiekolwiek bądź wydatki na powyższy cel, a mianowicie 56,0%; co jest ciekawe, że drugie miejsce zajmują województwa wschodnie, w których 38,5% miast ma wydatki powyższego rodzaju, wówczas gdy w województwach południowych odsetek spada do 10,5%, a w województwach centralnych do 9,1%, w województwie śląskiem żadne z uwzględnionych miast nie posiada wydatków tego rodzaju.

W stosunku do ogólnej sumy wydatków samorządów miejskich największy jednak odsetek wydatków na sztukę i kulturę posiadają województwa wschodnie oraz poznańskie i pomorskie (0,44%), następnie idą województwa centralne (0,08%) i połud-

niowe (0,01%). Jak widzimy, część środków miejskich przeznaczonych na sztukę i kulturę jest minimalną.

Najwyższe wydatki na jednego mieszkańca mają województwa poznańskie i pomorskie—0,14 zł., następnie województwa wschodnie—0,07 zł. i centralne—0,01 zł., w województwach południowych mniej niż $^1/_2$ grosza—0,00 zł.

Dane dla miast od 5—10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Sztuka i kultura — Sciences et beaux-arts

Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Suma tys. złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	7	3	4	3	7,8	8,3	7,7	4,1	1925
1926	10	2	4	—	5,3	5,8	5,7	—	1926
Wydatki zwyczajne 1926	10	2	5	—	5,3	5,8	6,1	—	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwyczajn. i nadzwycz.					*0,22*	*1,03*	*0,35*	—	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Utrzymanie bibljotek, czytelni, domów ludowych i t. p. . . .	3	2	3	—	0,8	5,8	3,6	—	Entretien des bibliothèques, des salles de lecture, des clubs populaires
Utrzymanie muzeów miejskich	—	—	—	—	—	—	—	—	Entretien des musées municipaux
Subsydja na cele naukowe	5	—	4	—	3,7	—	2,2	—	Subsides pour buts scientifiques
Inne	5	—	1	—	0,8	—	0,3	—	Autres
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki zwyczajne . . .	—	—	—	—	0.05	0.25	0.16	—	**Dépenses ordinaires**

We wszystkich województwach wydatki w 1926 r. uległy znacznej zniżce, w woj. południowych spadły nawet do zera.

Z wyjątkiem województw południowych możemy stwierdzić wyższy odsetek miast posiadających wydatki na sztukę i kulturę, niż to mogliśmy zaobserwować w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. Jedynie tylko w województwach południowych żadne miasto nie posiada wydatków związanych ze sztuką i kulturą.

Najwyższy odsetek wydatków na sztukę i kulturę mamy w województwach wschodnich, co jest bardzo ciekawe (1,03%), następnie w poznańskiem i pomorskiem (0,35%), w centralnych (0,22%). W stosunku do miast do 5 tysięcy mieszkańców wydatki na sztukę i kulturę stanowią wyższy odsetek w województwach centralnych i wschodnich, a w poznańskiem i pomorskiem oraz w południowych niższy.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki mamy w województwach wschodnich (0,25 zł.), następnie w poznańskiem i pomorskiem (0,16 zł.), w centralnych (0,05 zł.), a w południowych wogóle ich niema. W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców wszystkie województwa z wyjątkiem południowych wykazują wzrost przeciętnych wydatków na jednego mieszkańca.

Największe kwoty wydatków przeznaczały na utrzymanie bibljotek województwa wschodnie, poznańskie i pomorskie. Województwa zaś centralne miały na pierwszem miejscu subsydja na cele naukowe, na które województwa poznańskie i pomorskie poświęcały również poważny odsetek ogółu wydatków na sztukę i kulturę.

Wydatki na sztukę i kulturę w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Sztuka i kultura — Sciences et beaux-arts

Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	3	2	5	3	3	13,7	10,0	21,4	36,6	1,6	1925
1926	4	2	6	3	3	9,5	11,8	23,1	37,8	3,2	1926
Wydatki zwyczajne 1926	**4**	**2**	**7**	**3**	**3**	**9,5**	**11,8**	**23,7**	**37,8**	**3,2**	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .						*0,64*	*2,11*	*0,59*	*0,81*	*0,17*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Utrzymanie bibljotek, czytelni, domów ludowych i t. p.	3	1	2	1	1	7,4	9,6	6,1	8,4	0,2	Entretien des bibliothèques, des salles de lecture, des clubs populaires
Utrzymanie muzeów miejskich	—	1	—	1	1	—	0,6	—	16,6	0,5	Entretien des musées municipaux
Subsydja na cele naukowe	3	2	5	1	2	2,1	1,6	17,6	3,2	1,7	Subsides pour buts scientifiques
Inne	—	—	1	1	1	—	—	0,0	9,6	0,8	Autres
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki zwyczajne . . .	—	—	—	—	—	0,13	0,32	0,28	0,80	0,05	**Dépenses ordinaires**

Jedynie w woj. południowych wydatki w 1926 r. wzrosły tak nominalnie jak i realnie, w woj. centralnych uległy nominalnej nawet zniżce, w pozostałych realnie obniżyły się.

Możemy stwierdzić daleko wyższy naogół odsetek miast, posiadających w 1926 r. wydatki na sztukę i kulturę, niż w miastach poprzedniego typu. W województwach poznańskiem i pomorskiem nawet wszystkie bez wyjątku miasta tego typu mają interesujące nas obecnie wydatki.

Odsetek wydatków na sztukę i kulturę jest najwyższy w województwach wschodnich, wynosząc 2,11% ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych, t. j. dość pokaźną ich część. Daleko niższy odsetek mamy w pozostałych województwach: w województwie śląskiem—0,81%, centralnych—0,64%, poznańskiem i pomorskiem—0,59% i południowych—0,17%. W porównaniu z miastami poprzedniego typu wszystkie bez wyjątku grupy województw wykazują wzrost odsetka wydatków na sztukę i kulturę.

Przeciętnie na jednego mieszkańca kolejność jest już inna, najwyższe wydatki możemy stwierdzić w województwie śląskiem (0,80 zł)., zgórą dwa razy niższe w województwach wschodnich (0,32 zł.), jeszcze niższe w poznańskiem i pomorskiem (0,28 zł.), centralnych (0,13 zł.) i południowych (0,05 zł.). Zwraca uwagę tak odsetek jak i bezwzględna wielkość wydatków przeciętnie na jednego mieszkańca w miastach województw wschodnich. W porównaniu z poprzednią grupą miast wszystkie bez wyjątku miasta wykazują wzrost przeciętnych wydatków.

W miastach województw centralnych i wschodnich najwyższemi są wydatki na utrzymanie bibljotek, czytelń, domów ludowych i t. p., w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych—subsydja na cele naukowe, a w województwie śląskiem wydatki na utrzymanie muzeów miejskich. Subsydja na cele naukowe wysuwają się na drugie miejsce w województwach wschodnich i centralnych, w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem natomiast miejsce to zajmuje utrzymanie bibljotek, czytelń i domów ludowych, a w województwach południowych inne wydatki bliżej nieokreślone.

Uogólniając nasze uwagi co do wydatków na sztukę i kulturę, możemy stwierdzić, że najwyższy względnie odsetek przypada na województwa wschodnie w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców (2,11%), które zajmują również pierwsze miejsce w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, najniższy odsetek mamy w miastach województw południowych do 5 tysięcy mieszkańców (0,01%).

Wahania więc odsetka są bardzo znaczne.

Stały wzrost w związku ze zwiększeniem się liczby mieszkańców wykazuje odsetek wydatków na sztukę i kulturę w miastach województw centralnych i wschodnich, natomiast w województwach poznańskiem i pomorskiem

oraz południowych odsetek w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców obniża się, a w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców rośnie.

Zupełnie jednak prawidłowy wzrost możemy stwierdzić w stosunku do wydatków przeciętnie na jednego mieszkańca: we wszystkich bez wyjątku województwach wykazują one stały wzrost w związku ze zwiększeniem się wielkości miast.

Z pośród wydatków na sztukę i kulturę największe znaczenie ma utrzymanie bibljotek, czytelń i domów ludowych oraz subwencje na cele naukowe.

Opieka społeczna

Chociaż wydatki na opiekę społeczną mają na celu tylko pewne warstwy ludności miejskiej, to jednakże dziś ten rodzaj wydatków wyróżnia się z pośród zadań samorządów miejskich.

Dane o wydatkach na opiekę społeczną dla miast do 5 tysięcy przedstawiają się, jak następuje:

Opieka społeczna — Assistance sociale

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	18	10	22	3	17	9,8	4,3	74,8	10,5	9,8	1925
1926	20	11	22	3	17	22,4	8,4	134,2	11,3	25,0	1926
Wydatki zwyczajne 1926	20	12	25	3	18	22,4	8,9	153,3	11,3	27,7	1926 **Dépenses ordinaires**
% *do ogółu wydatków zwyczajn. i nadzwycz.*						*2,47*	*1,40*	*7,38*	*4,80*	*2,20*	% *du total des dépenses ordin. et extraordin.*
Utrzymanie i zasiłki dla przytułków i ochronek gminnych	9	1	11	2	9	9,7	0,5	20,6	4,7	8,6	Entretien et subventions aux asiles et aux crèches communales
Zapomogi udzielone bezpośrednio biednym .	17	12	25	3	17	10,6	4,8	116,6	5,5	12,1	Secours accordés directement aux indigents
Zasiłki dla instytucyj prywatnych	2	2	8	1	6	0,3	1,9	2,8	0,1	1,3	Subventions aux institutions privées
Pomoc prawna	—	—	2	—	1	—	—	3,2	—	0,0	Assistance juridique
Biura pośrednictwa pracy, inspekcja pracy it.p.	—	—	1	—	—	—	—	0,0	—	—	Bureaux de placement, inspect. du travail, etc.
Koszty pogrzebowe ubogich	6	5	19	2	2	1,3	0,6	4,2	0,1	0,1	Frais d'enterrement des indigents
Inne	2	2	9	2	6	0,5	1,1	5,9	0,9	5,6	Autres
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych	2	5	10	—	—	0,2	2,6	7,7	—	—	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités**
Zwrot kosztów utrzymania biednych w zakładach obcych .	2	5	10	—	—	0,2	2,6	7,7	—	—	Remboursement des frais d'entretien des indigents dans les établ. privés
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki zwyczajne . . .	—	—	—	—	—	0,33	0,23	2,29	1,16	0,45	**Dépenses ordinaires**
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych	—	—	—	—	—	0,0	0,07	0,12	—	—	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités**

Wszystkie dzielnice wykazują wzrost wydatków w 1926 r., przyczem z wyjątkiem woj. śląskiego bardzo poważnie wzrosła nawet realna wartość wydatków.

Prawie wszystkie miasta posiadają wydatki na opiekę społeczną, brak ich jedynie w dwóch miastach województw centralnych, t. j. w 9,09%, w jednem mieście województw wschodnich, t. j. w 7,69% i w jednem mieście województw południowych, t. j. w 5,26%.

Odsetek wydatków na opiekę społeczną do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych jest najwyższy w województwach poznańskiem i pomorskiem (7,38%), najbardziej zbliżone do nich jest województwo śląskie (4,80%), w pozostałych województwach jest on znacznie niższy: w centralnych—2,47%, południowych—2,20%, wschodnich—1,40%. Różnica więc pomiędzy maksymalnym a minimalnym odsetkiem jest zgórą pięciokrotna.

W przeciętnych na jednego mieszkańca wydatkach można zaobserwować jeszcze większe różnice. Maximum w województwach poznańskiem i pomorskiem wynosi 2,29 zł.,

minimum w województwach wschodnich — 0,23 zł., różnica więc pomiędzy minimum i maximum jest prawie dziesięciokrotna.

Województwo śląskie ma daleko niższą kwotę (1,16 zł.), niż województwa poznańskie i pomorskie, jednakże bez porównania niższą kwotę wydatków mamy w województwach południowych (0,45 zł.) i w województwach centralnych (0,33 zł.).

Poza własnemi wydatkami na opiekę społeczną miasta ponoszą je również w formie świadczeń na rzecz innych związków komunalnych jako zwroty kosztów utrzymania biednych w zakładach obcych. Najwyższą kwotę możemy stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem tak bezwzględnie jak i po przeliczeniu na jednego mieszkańca.

Wydatki zwyczajne na opiekę społeczną wyczerpują we wszystkich miastach całokształt wydatków na ten cel. W żadnym z miast nie posiadamy wydatków nadzwyczajnych, co zostało spowodowane prawdopodobnie tem, że w dziale formularza „wydatki nadzwyczajne“ nie zostały przewidziane żadne specjalne rubryki dla wydatków nadzwyczajnych na opiekę społeczną, wskutek czego, jak o tem wspominaliśmy, mówiąc ogólnie o wydatkach, niektóre miasta zaliczyły wydatki na budowę domów dla starców, sierot i t. p. do rubryki wydatków na majątek komunalny. Dlatego też należy uważać, że dane ankiety co do wydatków nadzwyczajnych na opiekę społeczną nie są miarodajne.

Z pośród wydatków zwyczajnych największe znaczenie mają zapomogi udzielone bezpośrednio biednym, t. j. tak zwana opieka otwarta. Zapomogi te posiadają we wszystkich dzielnicach znaczną przewagę nad pozostałemi wydatkami. Na drugiem miejscu znajdujemy wydatki na utrzymanie i zasiłki dla przytułków i ochronek.

Pozostałe wydatki na opiekę społeczną nie mają większego znaczenia, najbardziej z pośród nich są rozpowszechnione wydatki na koszty pogrzebowe ubogich.

Dane o wydatkach na opiekę społeczną w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Opieka społeczna — Assistance sociale

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Suma tys. złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Nature des depenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	15	3	5	11	38,1	5,1	39,6	19,1	1925
1926	15	3	5	12	48,4	13,7	63,9	22,2	1926
Wydatki zwyczajne 1926	**15**	**3**	**6**	**12**	**48,4**	**13,7**	**71,7**	**22,2**	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwyczajn. i nadzwycz.					*1,98*	*2,42*	*4,06*	*1,35*	*% du total des dépenses ordin. et extraordin.*
Utrzymanie i zasiłki dla przytułków i ochronek gminnych	6	2	4	3	9,8	5,2	11,3	2,2	Entretien et subventions aux asiles et aux crèches communales
Zapomogi udzielone bezpośrednio biednym .	14	3	6	11	20,0	3,5	45,8	17,0	Secours accordés directement aux indigents
Zasiłki dla instytucyj prywatnych	4	1	4	1	9,5	1,8	3.1	0,5	Subventions aux institutions privées
Pomoc prawna	—	—	1	—	—	—	0,4	—	Assistance juridique
Biura pośrednictwa pracy, inspekcja pracy i t.p.	—	—	—	—	—	—	—	—	Bureaux de placement, inspection du travail etc.
Koszty pogrzebowe ubogich	8	2	6	3	4,2	0,7	3.0	1,1	Frais d'enterrement des indigents
Inne	5	3	3	2	4,9	2,5	8.1	1,4	Autres
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych	3	1	3	—	1.8	2,1	11,1	—	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités**
Zwrot kosztów utrzymania biednych w zakładach obcych .	3	1	3	—	1.8	2,1	11,1	—	Remboursement des frais d'entretien des indigents dans les établ. privés
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki zwyczajne . . .	—	—	—	—	0.44	0.59	1.83	0.29	**Dépenses ordinaires**
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych	—	—	—	—	0.02	0,09	0,28	—	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités**

Wydatki wszystkich dzielnic w 1926 w porównaniu z rokiem 1925 wzrosły a nawet—z wyjątkiem woj. południowych—wzrosły realnie i to w woj. wschodnich ogromnie, a w poznańskiem i pomorskiem bardzo znacznie.

Wszystkie miasta omawianego obecnie typu posiadają w 1926 r. wydatki na opiekę społeczną, wówczas gdy w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, niektóre z nich w województwach centralnych, wschodnich i południowych nie posiadały żadnych wydatków na opiekę społeczną.

Część ogólnych funduszów miejskich przeznaczona na opiekę społeczną jest w poszczególnych dzielnicach dość różnorodna — najwyższy odsetek (4,06%) do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych możemy stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem, następnie we wschodnich (2,42%), w centralnych (1,98%), w południowych (1,35%). Różnica więc odsetka województw poznańskiego, pomorskiego i południowych jest trzykrotna. W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców, tylko województwa wschodnie okazują wzrost odsetka wydatków na opiekę społeczną, pozostałe natomiast—zniżkę.

Przeciętnie na 1 mieszkańca najwyższe wydatki mają województwa poznańskie i pomorskie (1,83 zł.), drugie miejsce przypada na województwa wschodnie (0,59 zł.)—dalej idą województwa centralne (0,44 zł.) i południowe (0,29 zł.). Różnica przeciętnej liczby wydatków na 1 mieszkańca w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych jest przeszło sześciokrotna, a więc o wiele większa, niż różnica w odsetku wydatków na opiekę społeczną. W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców, województwa centralne i wschodnie wykazują wzrost przeciętnych wydatków, natomiast województwa poznańskie i pomorskie oraz południowe zniżkę.

Z pośród wydatków na opiekę społeczną zapomogi bezpośrednio udzielone biednym są najwyższe, pozostałe wydatki nie mają już większego znaczenia.

Poza wydatkami we własnym zakresie, w niektórych miastach województw centralnych, wschodnich i w połowie miast województw poznańskiego i pomorskiego możemy znaleźć świadczenia na rzecz innych związków komunalnych, a mianowicie zwrot kosztów utrzymania biednych w zakładach obcych. Kwoty o powyższem przeznaczeniu są dość znaczne jedynie w województwach poznańskiem i pomorskiem. Również i przeciętna na 1 mieszkańca jest najwyższa w województwach poznańskiem i pomorskiem (0,28 zł.), następnie idą województwa wschodnie i centralne. W porównaniu z grupą miast do 5 tysięcy mieszkańców, woj. centralne oraz poznańskie i pomorskie wykazują wzrost przeciętnych wydatków na 1 mieszkańca, a wschodnie zniżkę.

Jeżeli weźmiemy pod uwagę wydatki bezpośrednie na opiekę społeczną, łącznie ze świadczeniami, to wówczas województwa poznańskie i pomorskie, które i tak miały najwyższe wydatki na ten cel, wysuną się jeszcze bardziej przed pozostałemi województwami, gdyż przeciętne wydatki na 1 mieszkańca wynoszą tam 2,11 zł., w województwach wschodnich—0,68 zł., w centralnych —0,46 zł. i południowych—0,29 zł.

Dane dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców podajemy poniżej:

Opieka społeczna — Assistance sociale

Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	5	3	6	3	5	53,2	36,5	176,4	161,7	92,0	1925
1926	5	3	6	3	5	95,7	18,8	264,9	317,5	115,9	1926
Wydatki zwyczajne 1926	5	3	7	3	5	95,7	18,8	355,7	317,5	115,9	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwyczajn. i nadzwycz.						*6,43*	*3,36*	*9,03*	*6,81*	*6,05*	*% du total des dépenses ordin. et extraordin.*
Utrzymanie i zasiłki dla przytułków i ochronek gminnych	3	3	7	1	3	41,8	11,7	106,6	38,3	33,4	Entretien et subventions aux asiles et aux crèches communales
Zapomogi udzielone bezpośrednio biednym .	5	3	7	3	5	48,6	6,6	204,9	235,9	56,9	Secours accordés directement aux indigents

(dok.—fin)

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre des villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Zasiłki dla instytucyj prywatnych	5	1	3	1	4	4,9	0,2	28,9	9,9	23,1	Subventions aux institutions privées
Pomoc prawna	—	—	—	1	1	—	—	—	7,9	0,2	Assistance juridique
Biura pośrednictwa pracy, inspekcja pracy i.t.p.	—	—	2	1	—	—	—	3,6	23,7	—	Bureaux de placement, inspect. du travail, etc.
Koszty pogrzebowe ubogich	1	1	4	2	2	0,4	0,3	2,4	1,8	1,9	Frais d'enterrement des indigents
Inne	—	—	5	—	2	—	—	9,3	—	0,4	Autres
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych	1	—	1	—	—	36,5	—	2,4	—	—	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités**
Zwrot kosztów utrzymania biednych w zakładach obcych	1	—	1	—	—	36,5	—	2,4	—	—	Remboursement des frais d'entretien des indigents dans les établ. privés
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki zwyczajne	—	—	—	—	—	1,36	0,51	4,15	6,76	1,65	**Dépenses ordinaires**
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych	—	—	—	—	—	0,52	—	0,03	—	—	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités**

Z wyjątkiem woj. wschodnich we wszystkich dzielnicach wydatki wzrosły nie tylko nominalnie, lecz i realnie i to bardzo znacznie, nie biorąc pod uwagę woj. południowych.

Również i w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, wszystkie bez wyjątku miasta posiadają wydatki na opiekę społeczną.

Skala wahań odsetka tych wydatków do ogółu wydatków miast jest w omawianym obecnie typie najwyższą. Maximum mają województwa poznańskie i pomorskie—9,03% wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych, wówczas gdy w województwach wschodnich odsetek ten spada do 3,36%.

W pozostałych grupach województw odsetki wydatków na opiekę społeczną są dość do siebie zbliżone, a mianowicie: w województwie śląskiem (6,81%), centralnych (6,43%) i południowych (6,05%). Jeżeli ponadto uwzględnimy zwroty kosztów utrzymania biednych w zakładach obcych, to odsetek wydatków w województwach centralnych zwiększy się do 8,88%, a w województwach poznańskiem i pomorskiem do 9,08%.

W porównaniu z miastami od 5 do 10 tysięcy mieszkańców wzrost odsetka bezpośrednich wydatków miejskich wykazują wszystkie województwa.

Przeciętnie na 1 mieszkańca najwyższe wydatki mamy w województwie śląskiem (6,76 zł.), niższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (4,15 zł.), pozostałe województwa wykazują jeszcze większe różnice—województwa południowe (1,65 zł.), centralne (1,36 zł.), wschodnie (0,51 zł.). Jeżeli weźmiemy pod uwagę wydatki na świadczenia na rzecz innych związków komunalnych, to województwa centralne będą znajdowały się przed województwami południowemi, mając 1,88 zł. wydatków.

Również i w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców największe znaczenie mają wydatki na zapomogi, udzielone bezpośrednio biednym, drugie z kolei miejsce przypada na utrzymanie i zasiłki dla przytułków i ochronek gminnych, wyjątek stanowią województwa wschodnie, w których kolejność powyższych dwóch rodzajów wydatków jest odwrotna.

Poza powyższemi wydatkami można stwierdzić w województwie śląskiem wydatki na biura pośrednictwa pracy, inspekcję, kontrolę służby domowej i t. p.

Najwyższe świadczenia na rzecz innych związków komunalnych mamy w województwach centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem.

Uogólniając nasze uwagi co do wydatków na opiekę społeczną, musimy stwierdzić, że naogół z małemi wyjątkami wydatki o powyższem przeznaczeniu zajmują dość poważne miejsce w budżetach miast.

Skala wahań jest dość wielka—maximum możemy stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, w których odsetek wydatków na opiekę społeczną do ogółu wydatków wynosi 9,03%, a z uwzględnieniem świadczeń 9,08%. Minimum mają województwa południowe w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców 1,35%, najniższy następnie odsetek mają w województwach wschodnich miasta do 5 tysięcy mieszkańców w wysokości 1,40%.

W zależności od typu miast, nie możemy naogół stwierdzić stałej zmiany odsetka wydatków na opiekę społeczną. W województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, daje się zauważyć zniżkę w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, a zwyżkę w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców. Również w województwie śląskiem odsetek wydatków w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców jest w porównaniu z grupą miast do pięciu tysięcy mieszkańców wyższy. Jedynie w województwach wschodnich mamy stałą zwyżkę wydatków w związku ze wzrostem liczby mieszkańców miast.

Przeciętna wysokość wydatków na 1 mieszkańca również waha się dość niejednolicie, chociaż tendencja jest może nieco wyraźniejsza. W województwach centralnych przeciętna wysokość wydatków tak w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, jak i w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców jest wyższa w porównaniu z poprzedniemi typami. W województwie śląskiem wzrasta w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców w porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców. W województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych zmniejsza się w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, a wzrasta w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, przekraczając i to bardzo znacznie wydatki miast do 5 tysięcy mieszkańców . W województwach wschodnich w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców wzrasta, a w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców obniża się, pozostaje jednak w tych miastach przeszło dwa razy wyższa niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. Naogół można więc stwierdzić, że istnieje pewna tendencja wzrostu przeciętnej na 1 mieszkańca wielkości wydatków na opiekę społeczną przy zwiększeniu się liczby mieszkańców miast.

We wszystkich badanych przez nas typach miast największe znaczenie mają zapomogi udzielane bezpośrednio biednym, wyjątek jedynie stanowią województwa wschodnie—miasta od 5 do 10 i od 10 do 20 tysięcy mieszkańców. Drugie miejsce zajmują wydatki na przytułki, które w miastach województw wschodnich od 5 do 10 i od 10 do 20 tysięcy mieszkańców zajmują pierwsze miejsce. Natomiast w województwach wschodnich w miastach do 5 tysięcy mieszkańców drugie miejsce przypada zwrotom kosztów utrzymania biednych w zakładach obcych. Przeważająca więc część wydatków na opiekę społeczną są to wydatki we własnym zakresie i to na tak zwaną opiekę otwartą — prawdopodobnie w postaci doraźnych wsparć

Zdrowotność

Zwalczanie chorób i zapobieganie takowym jest dziś jedną z najważniejszych funkcyj samorządu miejskiego.

Bliższe dane o wydatkach miast do 5 000 mieszkańców na zdrowotność podaje nam następująca tablica:

Zdrowotność i szpitalnictwo — Santé publique et hôpitaux

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast — *Nombre de villes*					Suma tys. złotych *Milliers de zlotys*					Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*										
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	20	11	17	2	16	31,5	19,8	43,0	9,4	26,2	1925
1926	19	12	21	3	18	36,4	18,6	68,8	8,6	65,6	1926
Ogółem 1926	**19**	**13**	**24**	**3**	**19**	**36,4**	**18,7**	**92,9**	**8,6**	**66,9**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwyczajn. i nadzwycz.						*4,02*	*2,95*	*4,47*	*3,65*	*5,31*	*% du montant total des dépenses ordinaires et extraordinaires*
Wydatki zwyczajne . . .	**19**	**13**	**24**	**3**	**18**	**35,2**	**13,0**	**72,1**	**8,6**	**40,8**	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na zdrowie publiczne . .						*96,7*	*69,5*	*77,6*	*100,0*	*61,0*	*% du montant total des dépenses pour la santé publique*

(dok.—fin)

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Utrzym. ambulatorjów i przychodni lekarskich	—	3	1	—	—	—	1,2	0,1	—	—	Entretien des dispensaires
Utrzymanie szpitali gminnych	1	—	3	2	—	9,8	—	35,7	7,2	—	Entretien des hôpitaux communaux
Koszty utrzymania lekarzy, felczerów, akuszerek miejskich . .	10	1	8	1	17	8.4	0,8	2,5	1,0	18,1	Entretien des médecins, aides-chirurgiens et sages-femmes
Kontrola artykułów spożywczych	4	3	13	1	2	5,0	3,2	3,1	0,0	2,4	Contrôle des denrées alimentaires
Płace oglądaczy zwłok	—	2	2	—	3	—	0,1	0,1	—	0,3	Appointements des visiteurs des cadavres
Szczepienie ospy . . .	3	2	7	1	3	0,3	0,8	0,9	0,1	1,2	Vaccination antivariolique
Utrzym. innych zakł. i urządzeń higjeniczn.	5	—	4	—	—	4,5	—	8,9	—	—	Entretien d'autres établissements d'hygiène
Koszty utrzymania urządzeń kanalizacyjnych, studzien i zbiorników	13	7	15	1	16	6,8	5.7	18,8	0,3	15,2	Entretien des égouts des fontaines et des réservoirs
Na cele sportowe . . .	1	1	6	—	1	0,1	0,2	1,5	—	0,7	Pour buts sportifs
Inne	2	2	8	—	6	0,3	1,0	0,6	—	2,9	Autres
Wydatki nadzwyczajne .	1	3	2	—	4	1,2	5,7	20,8	—	26,1	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na zdrowie publiczne . .						*3,3*	*30,5*	*22,4*	—	*39,0*	*% du montant total des dépenses pour la santé publique*
Budowa, urządz. i założenie nowych szpitali i innych zakł. i urządzeń higjenicznych	—	—	1	—	—	—	—	10,8	—	—	Construct. installation, fondation de nouveaux hôpit. et d'autres établ. et install. d'hygiène
Budowa urządzeń kanalizacyjnych, studzien, zbiorników i t. p. . .	1	2	2	—	4	1,2	5.7	10,0	—	26,1	Constr. des conduites d'eau, puits, réservoirs, etc.
Inne	—	1	—	—	—	—	0,0	—	—	—	Autres
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych.	19	7	8	—	—	42,3	8,5	9.9	—	—	**Charges, assumées en suppleance d'autres collectivités communales**
Zwrot kosztów leczenia w szpitalach obcych	19	7	8	—	—	42,3	8,5	9,9	—	—	Remboursement des frais de traitement médical dans les hôpitaux privés
% do ogółu wydatków zwyczajn. i nadzwycz.						*4,67*	*1.34*	*0,47*	—	—	*% du montant total des dépenses ordinaires et extraordinaires*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	0.54	0.49	1,39	0.89	1.08	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	—	0 52	0.34	1,08	0,89	0,66	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	0,02	0,15	0,31	—	0,43	„ extraordinaires
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych.	—	—	—	—	—	0.62	0.22	0.15	—	—	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales**

Realna wartość wydatków w 1926 r. została utrzymana mniej więcej na poziomie z 1925 r. w woj. centralnych, uległa zniżce w woj. wschodnich i śląskiem, znacznie wzrosła w woj. poznańskiem i pomorskiem oraz południowych.

Jak z podanych liczb możemy się przekonać, nie wszystkie miasta województw centralnych, poznańskiego i pomorskiego oraz południowych posiadają wydatki na zdrowotność; w województwach centralnych 13,64% miast wcale żadnych wydatków na zdrowotność nie podało w swoich formularzach, w województwach południowych odsetek takich miast jest niższy (5,26%), jeszcze niższy w województwach poznańskiem i pomorskiem (4,00%), natomiast w województwach wschodnich i na Śląsku wszystkie miasta posiadały te lub inne wydatki na zdrowotność, W województwach centralnych z 3 miast.

które nie miały wydatków na zdrowotność, dwa miały wydatki o zbliżonym charakterze, a mianowicie zwrot kosztów leczenia w szpitalach obcych. W jednym zaś nie było ani wydatków bezpośrednich magistratu, ani też świadczeń na rzecz innych związków komunalnych.

Znaczenie wydatków na zdrowotność w ogólnej sumie wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych jest różne w poszczególnych województwach, najniższy odsetek wykazują województwa wschodnie—2,95%, najwyższy województwa południowe—5,31%.

Poza bezpośredniemi wydatkami na zdrowotność, magistraty miast są obciążone zwrotem kosztów leczenia mieszkańców gmin innym związkom prawno-publicznym; świadczenia zostały podane poza ogólną sumą własnych wydatków na zdrowotność. Jednakże dla scharakteryzowania obciążenia wydatkami na zdrowotność poszczególnych miast, musimy wziąć pod uwagę i świadczenia na rzecz innych związków komunalnych. Świadczenia tego rodzaju znajdujemy tylko w trzech dzielnicach—a mianowicie w województwach: centralnych, wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem.

Jeżeli dodamy ogólne kwoty wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych i obliczymy odsetek otrzymanej liczby wydatków na zdrowotność do ogólnej liczby wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych, to stwierdzimy, że odsetek najwyższy wykazują województwa centralne (8,7%), następnie południowe (5,3%), poznańskie i pomorskie (4,9%), wschodnie (4,3%), a na ostatniem miejscu województwo śląskie (3,7%).

Stopień zaspakajania potrzeb ludności lepiej charakteryzują nam wydatki przeciętnie na jednego mieszkańca, niż stosunek sumy do ogółu wydatków. Najwyższe liczby wykazują województwa poznańskie i pomorskie (1,39 zł.), najniższe województwa wschodnie (0,49 zł.). Jeżeli dodamy do wydatków na zdrowotność, ponoszonych bezpośrednio przez magistraty, świadczenia na rzecz innych związków komunalnych, to przeciętna w województwach poznańskiem i pomorskiem podniesie się do 1,54 zł., zajmując pierwsze miejsce, drugie miejsce przypadnie na województwa centralne—1,16 zł. Jak widzimy, różnica jest o wiele mniejsza, niż w innych działach gospodarki miejskiej, dalej idą województwa południowe i śląskie, a na ostatniem miejscu województwa wschodnie (0,71 zł.).

Wydatki zwyczajne na zdrowotność, przeznaczone na bieżące zaspokojenie potrzeb tego rodzaju, wynoszą w poszczególnych dzielnicach dość różnorodny odsetek. Kwoty ogólne na zdrowotność są najniższe w województwach południowych (61,0%), najwyższe zaś w województwie śląskiem (100,0%).

Z pośród zwyczajnych wydatków na zdrowotność możemy rozróżnić dwie grupy — do jednej z nich zaliczamy wszystkie wydatki na zwalczanie chorób, do drugiej — wszelkie wydatki na zapobieganie chorobom, na stworzenie bardziej zdrowotnych warunków. Do grupy pierwszej zaliczamy utrzymanie szpitali gminnych oraz zwrot kosztów leczenia w szpitalach obcych, utrzymanie ambulatorjów, przychodni lekarskich, koszty utrzymania lekarzy, felczerów i akuszerek, chociaż ten ostatni rodzaj wydatku ma pewien odcień wydatków na zapobieganie chorobom, wobec wpływu personelu lekarskiego na ogólny poziom warunków sanitarnych.

Wydatki na utrzymanie szpitali posiada bardzo nieznaczny odsetek miast, z wyjątkiem śląskiego, gdzie dwa miasta z trzech posiadają tego rodzaju wydatki. W województwach poznańskiem i pomorskiem odsetek ten wynosi 12,0%, a w województwach centralnych 4,5%. Kwoty jednak wydatków na utrzymanie szpitali własnych przeciętnie na jedno miasto, posiadające te wydatki, są bardzo nieznaczne, gdyż tylko w województwach poznańskiem i pomorskiem wykazują około 12 tysięcy zł.

Bardzo zbliżone do powyższych wydatków są wydatki na zwrot kosztów leczenia w szpitalach obcych: w województwach centralnych 86,4% miast posiadają tego rodzaju wydatki, w województwach wschodnich—53,8%, w poznańskiem i pomorskiem—32,0%, w województwach południowych i śląskiem nie mamy wydatków na zwrot kosztów leczenia w szpitalach obcych, w południowych nie mamy ponadto też wydatków na utrzymanie szpitali własnych. Brak tych wydatków w dwóch ostatnich dzielnicach tłumaczy się specjalnemi warunkami w nich istniejącemi. W Małopolsce wydatki na leczenie w szpitalach krajowych względnie w szpitalach powszechnych, pokrywał Tymczasowy Wydział Samorządowy i w jego budżecie możemy znaleźć odpowiednie kwoty. Ciekawem jednak jest, że znaczny odsetek miast w województwach wschodnich, a nawet w poznańskiem i pomorskiem nie posiada ani wydatków na szpitale własne, ani też wydatków na zwrot kosztów leczenia w szpitalach obcych.

Wydatki na utrzymanie ambulatorjów i przychodni lekarskich ma bardzo niewiele miast i to tylko w województwach wschodnich (23,1%) i w województwach poznańskiem i pomorskiem (4,0%), przyczem kwoty wy-

datków są bardzo niskie. W województwach wschodnich przeciętnie 400 zł., w poznańskiem i pomorskiem—100 zł.

Wydatki na utrzymanie lekarzy, felczerów i akuszerek miejskich są najwięcej rozpowszechnione w miastach województw południowych (89,5%), a następnie w woj. centralnych (45,5%). Wielkość jednak wydatków na powyższy cel przeciętnie na jedno miasto jest nieznaczna, największa w województwach południowych — zaledwie przekracza 1 000 zł., co wskazuje, że miasta nie ponoszą kosztów całkowitego utrzymania personelu lekarskiego.

Jeżeli obliczymy odsetek wydatków na zwalczanie chorób do ogółu wydatków na zdrowotność łącznie ze świadczeniami na rzecz innych związków komunalnych, to możemy stwierdzić, że odsetek tych wydatków jest bardzo różnorodny, a mianowicie w województwach centralnych (78,1%), w województwach wschodnich (48,8%), poznańskiem i pomorskiem (58,8%), śląskiem (95,3%), południowych (44,4%), na wydatki więc związane z zapobieganiem chorobom przeznacza się względnie niewiele, szczególnie w woj. śląskiem.

Z pośród nich na czoło wysuwają się wydatki na utrzymanie urządzeń kanalizacyjnych, studzien, zbiorników i t. p., które możemy stwierdzić w dość znacznym odsetku miast, największym w województwach południowych (84,2%). Przeciętne natomiast wydatki są najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem, wynosząc około 1,2 tysięcy zł.

Wydatki nadzwyczajne na zdrowotność charakteryzują nam wysiłek samorządu w kierunku ulepszenia urządzeń związanych ze zdrowotnością. Najwyższy odsetek mają województwa południowe—39,0% ogólnej sumy wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych na zdrowotność, następnie województwa wschodnie (30,5%), poznańskie i pomorskie (22,4%), centralne (3,3%), w województwie śląskiem brak zupełnie wydatków nadzwyczajnych na zdrowotność, co może znaleźć większe uzasadnienie niż niski odsetek wydatków nadzwyczajnych w województwach centralnych, w których istniejące urządzenia stoją na względnie niskim poziomie.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki mają województwa południowe (0,43 zł.), najniższe województwa centralne (0,02 zł.).

Z pośród wydatków nadzwyczajnych na zdrowotność jedynie w województwach poznańskiem i pomorskiem znajdujemy kwoty przeznaczone na budowę, urządzenie i zakładanie nowych szpitali. W pozostałych są to prawie wyłącznie, lub zupełnie wyłącznie wydatki na budowę i urządzenie kanalizacji, studzien, zbiorników i t. p.

Wydatki na zdrowotność publiczną dla miast od 5 do 10 tys. mieszkańców są ujęte w następującem zestawieniu:

Zdrowotność i szpitalnictwo — Santé publique et hôpitaux

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5001 à 10000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes*				Suma tys. złotych *Milliers de zlotys*				Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*								
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	15	3	5	12	83,1	22,5	51,5	80,9	1925
1926	15	3	5	12	43,7	36,2	91,4	87,6	1926
Ogółem 1926	**15**	**3**	**6**	**12**	**43,7**	**36,2**	**93,3**	**87,6**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwyczajn. i nadzwycz.					*1,79*	*6,41*	*5,28*	*5,33*	*% du montant total des dépenses ordinaires et extraordinaires*
Wydatki zwyczajne . . .	**15**	**3**	**6**	**12**	**37,1**	**29,9**	**84,4**	**75,1**	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na zdrowie publiczne . .					*84,9*	*82,6*	*90,5*	*85,7*	*% du montant total des dépenses pour la santé publique*
Utrzym. ambulatorjów i przychodni lekarskich	2	2	3	—	4,6	3,0	1,0	—	Entretien des dispensaires
Utrzymanie szpitali gminnych	1	—	—	1	0,5	—	—	2,3	Entretien des hôpitaux communaux
Koszty utrzymania lekarzy, felczerów, akuszerek miejskich . .	5	2	5	12	6,0	4,2	3,7	29,0	Entretien des médecins, aides-chirurgiens et sages-femmes

(dok.—fin.)

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes des départements*				Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes des départements*				Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
Kontrola artykułów spożywczych	2	—	6	2	1,2	—	1,9	4,3	Contrôle des denrées alimentaires
Płace oglądaczy zwłok	—	—	—	4	—	—	—	0,8	Appointements des visiteurs des cadavres
Szczepienie ospy . . .	5	3	1	1	0,4	0,2	0,2	0,2	Vaccination antivariolique
Utrzymanie innych zakł i urządzeń higjenicznr	7	1	2	3	7,2	0,0	37,8	1,6	Entretien d'autres établissements d'hygiène
Koszty utrzymania urządzeń kanalizacyjnych, studzien i zbiorników	13	3	6	10	14,9	13,4	38,0	32,4	Entretien des égouts, des fontaines et des réservoirs
Na cele sportowe . . .	2	2	3	1	0,6	1,0	1,0	0,1	Pour buts sportifs
Inne	4	3	3	7	1,7	8,1	0,8	4,4	Autres
Wydatki nadzwyczajne . .	**3**	**1**	**1**	**2**	**6,6**	**6,3**	**8,9**	**12,5**	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na zdrowie publiczne .					*15,1*	*17,4*	*9,5*	*14,3*	*% du montant total des dépenses pour la santé publique*
Budowa, urządz. i założenie nowych szpitali i innych zakł. i urządzeń higjenicznych	—	—	—	1	—	—	—	0,7	Construct. installation, fondation de nouveaux hôpit. et d'autres établ. et install. d'hygiène
Budowa urządzeń kanalizacyjnych, studzien, zbiorników i t. p. . .	3	1	1	2	6,6	6,3	8,9	11,8	Constr. des conduites d'eau, puits, réservoirs etc.
Inne	—	—	—	—	—	—	—	—	Autres
Świadczenia na rzecz innych związków komunalnych	**13**	**2**	**5**	**2**	**38,0**	**2,2**	**4,3**	**0,3**	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales**
Zwrot kosztów leczenia w szpitalach obcych	13	2	5	2	38,0	2,2	4,3	0,3	Remboursement des frais de traitement médical dans les hôpitaux privés
% do ogółu wydatków zwyczajn. i nadzwycz.					*1,56*	*0,39*	*0,24*	*0,01*	*% du montant total des dépenses ordinaires et extraordinaires*
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	**0.40**	**1.55**	**2.39**	**1.14**	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	0,34	1,28	2,16	0.98	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	0,06	0,27	0,23	0,16	„ extraordinaires
Świadczenia na rzecz innych związków komunalnych	—	—	—	—	**0,35**	**0,03**	**0,11**	**0,00**	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales**

Z wyjątkiem woj. centralnych wydatki wszystkich dzielnic wzrosły, przyczem tylko w woj. południowych wzrost nie wyrównał spadku wartości nabywczej złotego. Przedewszystkiem musimy stwierdzić, że wszystkie bez wyjątku miasta przez nas badane mają te lub inne wydatki na zdrowotność, wówczas gdy w miastach do 5 tys. mieszkańców niektóre miasta wogóle takich wydatków nie posiadały.

Najwyższy odsetek wydatków na zdrowotność do ogółu zwyczajnych i nadzwyczajnych możemy stwierdzić w woj. wschodnich (6,41%), następnie w województwach południowych (5,33%), poznańskiem i pomorskiem (5,28%) i centralnych (1,79%). Niski odsetek wydatków w woj. centralnych tłumaczy się tem, że w woj. centralnych bardzo poważną kwotę stanowią świadczenia na rzecz innych związków komunalnych z tytułu zwrotu kosztów leczenia w szpitalach obcych. Jeżeli uwzględnimy również i tę kwotę, to możemy stwierdzić, że odsetek wydatków na zdrowotność wynosił w woj. centralnych (3,4%), w woj. wschodnich (6,8%), poznańskiem i pomorskiem (5,5%) i południowych (5,4%).

W porównaniu z grupą miast do 5 tys. mieszkańców, wydatki na zdrowotność we własnym zakresie, t. j. bez świadczeń na rzecz innych związków komunalnych, wzrosły w woj. wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, natomiast zmniejszyły się w województwach centralnych.

W przecięciu na jednego mieszkańca wydatki na zdrowotność są najwyższe w woj. poznańskiem i pomorskiem (2,39 zł.), na-

stępnie w województwach wschodnich (1,55 zł.) i południowych (1,14 zł.) oraz w centralnych (0,40 zł.).

Ukształtowanie się wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych jest dosyć jednolite we wszystkich grupach województw. Wydatki zwyczajne są najwyższe w woj. poznańskiem i pomorskiem (90,5%), najniższe w województwach wschodnich (82,6%).

W porównaniu z miastami do 5 tys. mieszkańców, miasta od 5 do 10 tys. mieszkańców wykazują wzrost odsetka wydatków zwyczajnych w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, natomiast zmniejszenie możemy stwierdzić w wojewódzwach centralnych.

W przecięciu na jednego mieszkańca kolejność miast poszczególnych województw jest taka sama, jak dla ogółu wydatków na zdrowotność, nawet po uwzględnieniu świadczeń, t. j. największe wydatki mamy w województwach poznańskiem i pomorskiem, najniższe w województwach centralnych, przyczem rozpiętość wydatków pomiędzy województwami poznańskiem i pomorskiem oraz centralnemi jest dla wydatków na zdrowotność we własnym zakresie prawie sześciokrotna, a łącznie ze świadczeniami prawie czterokrotna. Jak widzimy, różnice w natężeniu wydatków na zdrowotność są bardzo duże.

W stosunku do ogółu wydatków zwyczajnych na zdrowotność, wydatki na zwalczanie chorób wynoszą w województwach centralnych—65,4%, wschodnich—29,03%, poznańskiem i pomorskiem—10,1% oraz południowych—41,9%.

Wydatki na utrzymanie szpitali gminnych możemy zaobserwować tylko w jednem mieście w województwach centralnych i w jednem mieście woj. południowych. Naogół w miastach omawianego obecnie typu wydatki na szpitale są mniej rozpowszechnione, niż w miastach do 5 tys. mieszkańców.

Świadczenia tytułem zwrotu kosztów za leczenie w szpitalach obcych ma 86,7% miast województw centralnych, 66,7% —wschodnich, 83,3%—poznańskiego i pomorskiego, 16,7%—południowych.

Jak widzimy, w woj. południowych tylko nieznaczny odsetek miast ma wydatki z powyższego tytułu, co jest zależne od istniejących przepisów prawnych.

Najwyższą przeciętną na 1 mieszkańca kwotę zwrotu kosztów za leczenie możemy stwierdzić w woj. centralnych (0,35 zł.), zaś przeciętne wydatki miast w pozostałych województwach są znacznie niższe.

Wydatki na ambulatorja ma niewielki odsetek miast, przytem wydatki na ten cel są bardzo nieznaczne. Najwyższe przeciętne na jedno miasto w woj. wschodnich wynoszą 1,5 tys. zł. Większy już naogół odsetek miast, szczególnie w woj. wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, posiada wydatki na utrzymanie lekarzy, felczerów i akuszerek miejskich. Jednakże kwoty wydatków są również nieznaczne.

Z pośród wydatków na zapobieganie chorobom najwyższemi są wydatki na utrzymanie urządzeń kanalizacyjnych, studzien, zbiorników wody i t. p. Wydatki na powyższe cele stanowią największe kwoty ze wszystkich wydatków na zdrowotność z wyjątkiem woj. centralnych, w których największa suma jest przeznaczona na zwroty kosztów leczenia w szpitalach obcych. W woj. poznańskiem i pomorskiem poza tem mamy dosyć znaczne wydatki, które przeszło w $^1/_3$ miast są przeznaczane na utrzymanie innych zakładów i urządzeń higjenicznych, łaźni, i t. p.

Najwyższy odsetek wydatków nadzwyczajnych na zdrowotność możemy stwierdzić w woj. wschodnich (17,4%), następnie w woj. centralnych (15,1%), południowych (14,3%) oraz poznańskiem i pomorskiem (9,5%). Jak widzimy, wahanie odsetków wydatków nadzwyczajnych jest naogół nieznaczne. W porównaniu z grupą miast do 5 tys. mieszkańców, wzrost odsetka wydatków nadzwyczajnych możemy stwierdzić w woj. centralnych. Natomiast w pozostałych województwach odsetek wydatków nadzwyczajnych uległ zmniejszeniu.

W przecięciu na jednego mieszkańca wydatki nadzwyczajne są największe w województwach wschodnich (0,27 zł.), następnie poznańskiem i pomorskiem (0,23 zł.), w południowych (0,16 zł.) oraz w centralnych (0,06 zł.). Pierwsze miejsce zajęte przez woj. wschodnie wskazuje na to, że w województwach tych zwraca się dużą uwagę na ulepszenie stanu sanitarnego.

W porównaniu z poprzednim typem miast, większe w przecięciu na jednego mieszkańca wydatki nadzwyczajne możemy stwierdzić w woj. centralnych i wschodnich, mniejsze w woj. poznańskiem i pomorskiem oraz południowych.

Z pośród wydatków nadzwyczajnych, jedynie w województwach południowych mamy nieznaczne kwoty przeznaczone na budowę i urządzenie nowych szpitali, natomiast całkowite sumy wydatków w pozostałych województwach i ogromna część sum w woj. południowych była przeznaczona na urządzenie i budowę kanalizacji, studzien, zbiorników i t. p.

Wydatki na zdrowotność w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Zdrowotność i szpitalnictwo — Santé publique et hôpitaux

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast — *Nombre de villes*					Suma tys. złotych *Milliers de zlotys*					Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*										
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	4	3	6	3	5	15,5	17,2	235,8	187,6	122.5	1925
1926	4	2	6	3	5	47,4	26,9	316,6	358,9	76,1	1926
Ogółem 1926	**4**	**2**	**7**	**3**	**5**	**47,4**	**26,9**	**369,0**	**358,9**	**76,1**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwyczajn. i nadzwycz.						*3,19*	*4,81*	*9,37*	*7,70*	*3,97*	*% du montant total des dépenses ordinaires et extraordinaires*
Wydatki zwyczajne . . .	**4**	**2**	**7**	**3**	**5**	**46,1**	**19,0**	**369,0**	**187,3**	**63,5**	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na zdrowie publiczne . .						*97,3*	*70,6*	*100,0*	*52,2*	*83,4*	*% du montant total des dépenses pour la santé publique*
Utrzym. ambulatorjów i przychodni lekarskich	3	1	1	1	2	11,0	1,7	0,3	3,1	3,1	Entretien des dispensaires
Utrzymanie szpitali gminnych	2	1	4	1	1	18,1	10,7	117,3	99,6	0,5	Entretien des hôpitaux communaux
Koszty utrzymania lekarzy, felczerów, akuszerek miejskich . .	2	2	6	2	4	3,1	6,0	16,0	12,2	14,5	Entretien des médecins, aides-chirurgiens et sages-femmes
Kontrola artykułów spożywczych	1	—	6	1	2	0,0	—	30,8	0,5	0,1	Contrôle des denrées alimentaires
Płace oglądaczy zwłok	—	—	—	1	2	—	—	—	4,3	0,5	Appointements des visiteurs des cadavres
Szczepienie ospy . . .	2	1	3	—	1	2,0	0,6	1,8	—	2,5	Vaccination antivariolique
Utrzymanie innych zakł. i urządzeń higjeniczn.	1	—	4	2	—	0,1	—	6,9	12,7	—	Entretien d'autres établissements d'hygiène
Koszty utrzymania urządzeń kanalizacyjnych, studzien i zbiorników	3	—	6	2	4	1,3	—	179,8	30,7	34,6	Entretien des égouts, des fontaines et des réservoirs
Na cele sportowe . . .	2	—	1	—	2	1,3	—	0,4	—	1,6	Pour buts sportifs
Inne	2	—	5	2	3	9,2	—	15,7	24,2	6,1	Autres
Wydatki nadzwyczajne . .	**1**	**1**	**—**	**1**	**1**	**1,3**	**7,9**	**—**	**171,6**	**12,6**	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na zdrowie publiczne . .						*2,7*	*29,4*	*—*	*47,8*	*16,6*	*% du montant total des dépenses pour la santé publique*
Budowa, urządz. i założenie nowych szpitali i innych zakł. i urządzeń higjenicznych	—	—	—	1	1	—	—	—	158,9	10,2	Construct. installation, fondation de nouveaux hôpit. et d'autres établ. et install. d'hygiène
Budowa urządzeń kanalizacyjnych, studzien, zbiorników i t. p. . .	—	1	—	1	1	—	7,9	—	12,7	2,4	Constr. des conduites d'eau, puits, réservoirs, etc.
Inne	1	—	—	—	—	1,3	—	—	—	—	Autres
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych	**4**	**2**	**3**	**1**	**—**	**65,1**	**8, 7**	**19,1**	**18,0**	**—**	**Charges, assumées en suppleance d'autres collectivités commun.**
Zwrot kosztów leczenia w szpitalach obcych	4	2	3	1	—	65,1	8,7	19,1	18,0	—	Remboursement des frais de traitement médical dans les hôpitaux privés
% do ogółu wydatków zwyczajn. i nadzwycz.						*4,38*	*1,56*	*0,49*	*0,39*	—	*% du montant total des dépenses ordinaires et extraordinaires*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	**0,67**	**0,74**	**4,31**	**7,64**	**1,08**	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . . .	—	—	—	—	—	0,65	0,52	4,31	3,99	0,90	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne .	—	—	—	—	—	0,02	0,22	—	3,65	0,18	„ extraordinaires
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych	—	—	—	—	—	**0,92**	**0,24**	**0,22**	**0,38**	—	**Charges, assumées en suppleance d'autres collectivités commun.**

Charakter zmian wydatków 1926 r. w stosunku do roku 1925 jest bardzo różnorodny. W woj. centralnych wydatki 1926 r. wzrosły przeszło trzykrotnie, a w woj. południowych zmalały prawie do połowy. Z wyjątkiem jednak woj. południowych wszędzie wzrosła tak nominalna jak i realna wysokość wydatków.

Nie wszystkie miasta w 1926 r. miały wydatki na zdrowotność, brak jednego w województwach centralnych i jednego w województwach wschodnich, wówczas gdy wszystkie miasta od 5—10 tysięcy mieszkańców je posiadały.

Odsetek wydatków na zdrowotność do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych jest najwyższy w województwach poznańskiem i pomorskiem (9,37%), następnie w województwie śląskiem (7,70%), wschodnich (4,81%), południowych (3,97%) i centralnych (3,19%). W porównaniu z grupą miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców wzrost odsetka wydatków na zdrowotność we własnym zakresie możemy stwierdzić w województwach centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem, zniżkę w województwach wschodnich i południowych.

Jednakże poza wydatkami na zdrowotność we własnym zakresie poważne znaczenie, przynajmniej w niektórych dzielnicach, mają świadczenia na rzecz innych związków komunalnych z tytułu zwrotu kosztów za leczenie w szpitalach obcych. Najwyższy odsetek wydatków na zwroty kosztów leczenia możemy stwierdzić w województwach centralnych (4,4%), wschodnich (1,6%), poznańskiem i pomorskiem (0,5%) oraz śląskiem (0,4%), w województwach południowych niema wydatków powyższego rodzaju. W porównaniu z miastami od 5 do 10 tysięcy mieszkańców wszystkie miasta wykazują wzrost odsetka z wyjątkiem województw południowych, które w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców wogóle nie posiadają wydatków na ten cel.

Ogólny wysiłek miast na zdrowotność charakteryzuje nam odsetek wydatków na zdrowotność we własnym zakresie plus zwroty kosztów za leczenie w szpitalach obcych. Najwyższy odsetek w każdym razie pozostaje w województwach poznańskiem i pomorskiem (9,7%), następnie idzie województwo śląskie (8,1%), centralne (7,6%), które w wydatkach na zdrowotność we własnym zakresie zajmowały ostatnie miejsce, dalej województwa wschodnie (6,4%) i południowe (4,0%). Skala wahań jest prawie $2^1/_2$ krotna.

Przeciętnie na jednego mieszkańca wydatki na zdrowotność we własnym zakresie są najwyższe w województwie śląskiem (7,64 zł.), wówczas gdy pod względem wysokości odsetka wydatków przeznaczonych na zdrowotność, województwo śląskie zajmowało drugie miejsce. Województwa poznańskie i pomorskie mają już znacznie niższą przeciętną (4,31 zł.), a jednakże liczba ta góruje nad liczbami pozostałych województw, w których najwyższa przypada na województwa południowe (1,08 zł.), następnie idą województwa wschodnie (0,74 zł.) i centralne (0,67 zł.).

Ustosunkowanie dzielnic z punktu widzenia przeciętnych wydatków na zwroty kosztów leczenia są inne. Na pierwszem miejscu stoją województwa centralne (0,92 zł.), dalej następuje śląskie (0,38 zł.), wschodnie (0,24 zł.), poznańskie i pomorskie (0,22 zł.).

Ogólna suma wydatków na zdrowotność we własnym zakresie i na świadczenia przypadająca na jednego mieszkańca, jest najwyższa w województwie śląskiem (8,02 zł.), następnie w województwach poznańskiem i pomorskiem (4,53 zł.) i centralnych (1,59 zł.), a dopiero po województwach centralnych idą województwa południowe (1,08 zł.) i wschodnie (0,98 zł.). Skala wahań przeciętnych wydatków na zdrowotność jest nadzwyczaj duża, daleko większa niż skala wahań odsetka wydatków. W województwach wschodnich przeciętna jest przeszło 8 razy niższa od województwa śląskiego.

Odsetek wydatków zwyczajnych do ogółu wydatków na zdrowotność we własnym zakresie waha się dość poważnie, najniższy jest w województwie śląskiem (52,2%), najwyższy w województwach poznańskiem i pomorskiem (100,0%).

Wydatki na świadczenia na rzecz innych związków komunalnych oraz zwrot kosztów leczenia w szpitalach obcych są wydatkami zwyczajnemi, najwyższy odsetek możemy stwierdzić w województwach centralnych (4,4%), następnie w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem.

Przeciętnie na jednego mieszkańca wydatki zwyczajne na zdrowotność są najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (4,31 zł.), wówczas gdy w województwie śląskiem mamy kwotę niższą (3,99 zł.). Bez porównania niższą kwotę mają województwa południowe (0,90 zł.), centralne (0,65 zł.) i wschodnie (0,52 zł.).

Przeciętne wydatki na świadczenia, które należy zaliczyć do wydatków zwyczajnych, są najwyższe w województwach centralnych, następnie śląskiem, wschodnich, poznańskiem i pomorskiem. Łączna suma przeciętnych wydatków zwyczajnych we własnym zakresie

i świadczeń jest najwyższa w województwach poznańskiem i pomorskiem (4,53 zł.), następnie w śląskiem (4,37 zł.), centralnych (1,57 zł.), południowych (0,90 zł.), wschodnich (0,76 zł.).

Skala wahań normalnych wydatków na zdrowotność, która właściwie charakteryzuje nam w znacznej mierze stopień zaspakajania potrzeb ludności, jest bardzo wysoka, różnica pomiędzy województwami poznańskiem i pomorskiem i wschodniemi jest prawie sześciokrotna. Stopień więc zaspakajania potrzeb ludności różni się bardzo znacznie.

Odsetek wydatków na zwalczanie chorób jest najwyższy w województwach wschodnich (97,8%), następnie w województwach centralnych (87,5%), śląskiem (64,7%), w poznańskiem i pomorskiem (39,3%) i południowych (28,5%). Miasta województw południowych, które nie ponoszą z reguły wydatków na leczenie chorych, znajdują się w specjalnie korzystnych warunkach, mogąc poświęcać swoje środki w większym stopniu na zapobieganie chorobom, na ulepszenie warunków zdrowotnych miast. Dość bliskie do województw wschodnich są województwa centralne, zaś województwo śląskie oraz poznańskie i pomorskie zbliżają się do województw południowych.

Porównywając odsetek wydatków na zwalczanie chorób dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców z miastami od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, możemy stwierdzić, że w województwach centralnych, wschodnich, poznańskiem i pomorskiem odsetek wydatków w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców wzrósł, obniżył się natomiast w województwach południowych.

Wydatki na utrzymanie szpitali gminnych ma już daleko większy odsetek miast niż w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, przytem wydatki na utrzymanie szpitali gminnych zajmują pod względem wysokości pierwsze miejsce z pośród wydatków we własnym zakresie w województwach centralnych, wschodnich i śląskiem, natomiast w województwach poznańskiem i pomorskiem drugie miejsce, a w województwach południowych są zupełnie minimalne.

Wydatki na świadczenia na rzecz innych związków komunalnych z tytułu zwrotu kosztów za leczenie w szpitalach obcych są w województwach centralnych wyższe niż koszty utrzymania szpitali własnych, natomiast województwa wschodnie, poznańskie i pomorskie oraz śląskie, a szczególniej dwie ostatnie grupy województw mają odsetek daleko niższy.

Utrzymanie ambulatorjów i przychodni lekarskich w województwach centralnych mają dość poważne kwoty wydatków.

Koszty utrzymania urządzeń kanalizacyjnych, studzien i zbiorników pochłonęły poważne kwoty w województwach poznańskiem i pomorskiem, niemniej w województwach południowych i śląskiem, natomiast w województwach centralnych trzy miasta wydatkują 1,3 tysiące złotych, w województwach wschodnich wogóle niema wydatków na powyższe cele.

Wydatki nadzwyczajne są najwyższe w województwie śląskiem, ich odsetek wynosi 47,8%, wówczas gdy odsetek województw wschodnich—29,4%, południowych—16,6%, centralnych—2,7%. Godny podkreślenia jest dość znaczny odsetek wydatków nadzwyczajnych w województwach wschodnich.

Przeciętnie na jednego mieszkańca wydatki nadzwyczajne są najwyższe w województwie śląskiem (3,65 zł.), w pozostałych województwach są względnie bardzo niewielkie, najwyższe w województwach wschodnich (0,22 zł.), następnie w południowych (0,18 zł.) i centralnych (0,02 zł.), w województwach poznańskiem i pomorskiem niema wogóle wydatków nadzwyczajnych.

Z pośród wydatków nadzwyczajnych najwyższe kwoty przeznaczają województwa śląskie i południowe na budowę i urządzenie nowych szpitali, natomiast w województwach wschodnich mamy jedynie wydatki na budowę i urządzenie kanalizacji, studzien i t. p., które znajdujemy również w województwach śląskiem i południowych, natomiast województwa centralne posiadają wyłącznie wydatki „inne".

Uogólniając nasze uwagi co do wydatków na zdrowotność, musimy przedewszystkiem stwierdzić, że odsetek wydatków na zdrowotność jest naogół dość znaczny, biorąc pod uwagę również i świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych. Najniższy odsetek znajdujemy w województwach centralnych w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców (3,4%), najwyższy w województwach poznańskiem i pomorskiem w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców (9,9%), wahania więc są prawie trzykrotne.

Jedynie w województwach poznańskiem i pomorskiem odsetek wydatków na zdrowotność prawidłowo rośnie w związku ze zwiększeniem się wielkości miast; w woj. śląskiem jest większy w miastach od 10—20 tys. mieszkańców, w województwach centralnych zmniejsza się w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców i rośnie w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców; w województwach wschodnich rośnie w miastach od 5 do 10 tys. mieszkańców i maleje w miastach od

10 do 20 tysięcy mieszkańców. W województwach południowych w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców pozostaje bez zmiany, a maleje w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców. Naogół więc można stwierdzić pewną dodatnią współzależność pomiędzy wielkością miast, a odsetkiem wydatków na zdrowotność.

Przeciętnie na jednego mieszkańca wydatek na zdrowotność waha się jeszcze silniej niż odsetek wydatków. Najniższą kwotę łącznie z wydatkami na świadczenia znajdziemy w województwach wschodnich w miastach do 5 tysięcy mieszkańców (0,71 zł.), najwyższą w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców w województwie śląskiem (8,02 zł.). Przeciętny wydatek na zdrowotność w województwach poznańskiem i pomorskiem prawidłowo rośnie przy zwiększeniu się wielkości miast. Również w województwie śląskiem większą liczbę mają miasta od 10 do 20 tysięcy mieszkańców w porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców. W województwach centralnych przeciętne wydatki w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców maleją, w miastach zaś od 10 do 20 tysięcy mieszkańców rosną powyżej nawet poziomu miast do 5 tysięcy mieszkańców. W województwach wschodnich i południowych przeciętna w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców rośnie, w miastach od 10 do 20 maleje, jednakże w woj. wschodnich pozostaje wyższa od przeciętnego wydatku w miastach do 5 tysięcy mieszkańców.

Naogół możemy stwierdzić, że pomiędzy wielkością miast, a wysokością przeciętnych wydatków na zdrowotność istnieje współzależność dodatnia, czyli miasta większe wydatkują względnie więcej, w wyższym stopniu zaspakajają potrzeby ludności niż miasta mniejsze.

Weterynarja

Wydatki na weterynarję w miastach do 5 tysięcy mieszkańców podaje nam następująca tablica:

Weterynarja — Service vétérinaire

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	10	9	14	1	15	10.2	16.0	5,8	5.3	37.4	1925
1926	5	6	11	1	15	1,5	6.0	2.3	5.2	28.2	1926
Wydatki zwyczajne 1926	5	6	13	1	16	1,5	6,0	2,9	5,2	32,1	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .						*0,17*	*0,95*	*0,14*	*2,21*	*2,55*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Płace weterynarzy gminnych	—	1	6	1	12	—	0,1	2,2	5,1	24,5	Appointements des vétérinaires communaux
Płace oglądaczy bydła .	3	5	4	1	15	1,1	5,9	0,6	0,1	7,3	Appointements des inspecteurs de bestiaux
Zwalczanie epizootji . .	3	—	4	—	2	0,4	—	0,1	—	0,3	Lutte contre les épizooties
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki zwyczajne . . .	—	—	—	—	—	0.02	0.16	0.04	0.54	0.52	**Dépenses ordinaires**

Wszystkie województwa wykazują w 1926 r. zniżkę nominalnej nawet kwoty wydatków, największą woj. centralne z 10,2 tysięcy do 1,5 tysiąca złotych.

Najwyższy odsetek miast posiadających wydatki na weterynarję możemy stwierdzić w województwach południowych (84,2%), następnie w województwach poznańskiem i pomorskiem (52,0%), wschodnich (46,2%), w województwie śląskiem (33,3%), a najniższy w województwach centralnych (22,7%).

Odsetek wydatków na weterynarję do ogółu wydatków miejskich waha się bardzo silnie, najwyższy w województwach południowych wynosi 2,55%, najniższy w województwach poznańskiem i pomorskiem—0,14%.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe kwoty znajdujemy w województwie

śląskiem—0,54 zł., najniższe w województwach centralnych—0,02 zł.

W kwestjonarjuszu brak było rubryk dla wydatków nadzwyczajnych na weterynarję, prawdopodobnie jednak miasta wydatków tego rodzaju niemiały, gdyż podane przez nas wyżej sumy są naogół bardzo nieznaczne, nie mogą więc obejmować wydatków nadzwyczajnych.

Dane o wydatkach na weterynarję w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Weterynarja — Service vétérinaire

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Suma tys. złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	7	3	3	12	20,2	31,9	2,8	35,8	1925
1926	4	1	3	11	13,2	4,9	2,2	34,6	1926
Wydatki zwyczajne 1926	**4**	**1**	**4**	**11**	**13,2**	**4,9**	**2,6**	**34,6**	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .					*0,54*	*0,87*	*0,15*	*2,11*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin*
Płace weterynarzy gminnych	3	1	4	11	3,6	3,6	1,7	27,6	Appointements des vétérinaires communaux
Płace oglądaczy bydła	4	1	1	7	9,1	1,3	0,9	6,5	Appointements des inspecteurs de bestiaux
Zwalczanie epizootji . .	1	1	2	2	0,5	—	0,0	0,5	Lutte contre les épizooties
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki zwyczajne . . .	—	—	—	—	**0,12**	**0,21**	**0,07**	**0,45**	**Dépenses ordinaires**

We wszystkich dzielnicach możemy stwierdzić zniżkę wydatków w 1926 r. czasem ogromną, mianowicie w woj. wschodnich, w mniejszym stopniu w woj. centralnych.

Odsetek miast, posiadających wydatki na weterynarję w omawianym obecnie przez nas typie, jest wyższy niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, jednakże w poszczególnych grupach województw bardzo niejednolity. W województwach południowych wydatki na weterynarję posiada 91,7% miast, a w centralnych 26,7%.

Odsetek wydatków na weterynarję jest wszędzie względnie nieznaczny, w województwach południowych dosięga 2,11%, wówczas gdy w województwach wschodnich wynosi zaledwie 0,87%, w centralnych 0,54%, w poznańskiem i pomorskiem 0,15%. W porównaniu z grupą miast do 5 tysiecy mieszkańców odsetek wydatków na weterynarję wzrósł i to względnie znacznie w województwach centralnych, nieco mniej w województwach poznańskiem i pomorskiem, zmniejszył się natomiast w województwach wschodnich i południowych.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki mamy w województwach południowych (0,45 zł.), przeszło dwa razy niższe w województwach wschodnich (0,21 zł.), dalej w województwach centralnych (0,12 zł.), poznańskiem i pomorskiem (0,07 zł.). W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców możemy stwierdzić wzrost wydatków przeciętnie na jednego mieszkańca w woj. centralnych, wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem, a w południowych spadek.

Z pośród wydatków na weterynarję płace weterynarzy gminnych przeważają w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, natomiast w województwach centralnych wyższe są wydatki na płace oglądaczy bydła.

Wydatki na weterynarję w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Weterynarja — Service vétérinaire

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	2	—	5	2	3	7,3	—	10,9	116,7	14,6	1925
1926	2	2	4	1	3	4,7	15,7	45,6	0,1	13,4	1926
Wydatki zwyczajne 1926	2	2	5	1	3	4,7	15,7	46,0	0,1	13,4	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz.						*0,32*	*2,81*	*1,17*	*0,0*	*0,70*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Płace weterynarzy gminnych	2	1	4	1	3	4,6	11,7	45,6	0,1	12,4	Appointements des vétérinaires communaux
Płace oglądaczy bydła	—	1	1	—	2	—	4,0	0,4	—	0,4	Appointements des inspecteurs de bestiaux
Zwalczanie epizootji	1	—	—	—	2	0,1	—	—	—	0,6	Lutte contre les épizooties
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki zwyczajne	—	—	—	—	—	0.07	0.43	0.54	0.0	0.19	**Dépenses ordinaires**

Jedynie w woj. wschodnich mamy zwyżkę z zera do 15,7 tys. złotych, w pozostałych zaś zniżkę, w woj. śląskiem z 116,7 tys. złotych do 0,1 tys. złotych.

Również i nie wszystkie miasta tej grupy posiadają wydatki na weterynarję, przyczem w niektórych grupach województw odsetek miast mających wydatki na weterynarję jest niższy niż w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców, tak naprzykład w województwach południowych, w których odnośny odsetek spadł do 60%, natomiast inne województwa, jak centralne mają odsetek wyższy niż miasta od 5—10 tysięcy mieszkańców, mianowicie 40%. Najwyższy odsetek przypada na miasta województw poznańskiego i pomorskiego 71,4%.

W stosunku do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych wydatki na weterynarję są najwyższe w województwach wschodnich (2,81%), wówczas gdy w poprzednich typach były najwyższe w województwach południowych. Bez porównania niższy odsetek mamy w województwach poznańskiem i pomorskiem (1,17%), dopiero po nich idą województwa południowe (0,70%), centralne (0,32%) i śląskie (0,0%). W porównaniu z miastami od 5—10 tysięcy mieszkańców wzrósł odsetek wydatków na weterynarję w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem, obniżył się w województwach centralnych i południowych.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki mamy w województwach poznańskiem i pomorskiem (0,54 zł.), następnie w województwach wschodnich (0,43 zł.), w województwach południowych (0,19 zł.), w województwach centralnych (0,07 zł.) i w województwie śląskiem (0,0 zł.). W porównaniu z miastami poprzednio badanego typu zwiększenie przeciętnych wydatków możemy stwierdzić w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem, zmniejszenie natomiast w województwach centralnych i południowych.

Płace weterynarzy gminnych w większości grup województw są wyższe, niż płace oglądaczy bydła. Wydatki na zwalczanie epizootji, jak zresztą i w poprzednich typach miast, są bardzo nieznaczne.

Uogólniając nasze uwagi, możemy stwierdzić, że wydatki na weterynarję zajmują w wydatkach miejskich bardzo skromne miejsce; maximum wydatków posiadają województwa wschodnie w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców (2,81%), minimum województwo śląskie w miastach tej samej grupy (0,0%).

Ścisłej współzależności pomiędzy wielkością miast a odsetkiem wydatków na weterynarję stwierdzić nie można. W województwach poznańskiem i pomorskiem odsetek wydatków na weterynarję w związku ze zwiększeniem się wielkości miast rośnie, natomiast w województwach południowych i śląskiem maleje. W województwach centralnych rośnie w miastach od 5—10 tysięcy, natomiast maleje w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców, w województwach wschodnich zmienia się odwrotnie niż w miastach województw centralnych.

Przeciętnie na jednego mieszkańca stały wzrost przy zwiększeniu się wielkich miast mamy w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem, zmniejszenie się w województwach śląskiem i południowych, natomiast w województwach centralnych przeciętny wydatek rośnie w miastach od 5—10 i maleje w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców.

Bezpieczeństwo publiczne

Wydatki na bezpieczeństwo publiczne należy uważać za wydatki tak samo niezbędne, jak koszty ogólne administracji, jednakże również nie przynoszące bezpośredniej korzyści obywatelom miejskim. Z tego punktu widzenia możemy uważać niskie kwoty wydatków na bezpieczeństwo publiczne za pożądane, o ile ma się rozumieć, pomimo niewielkich wydatków, wszystkie wymagania stawiane co do bezpieczeństwa publicznego są zaspakajane.

Dane o wydatkach na bezpieczeństwo publiczne w miastach do 5 tysięcy mieszkańców podajemy poniżej:

Bezpieczeństwo publiczne — Sûreté publique

Miasta do 5000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre des villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	22	12	22	3	18	36,2	24,6	39,4	2,7	20,7	1925
1926	22	12	22	—	18	40,3	30,2	41,0	3,4	78,9	1926
Wydatki zwyczajne 1926	22	13	25	3	19	40,3	31,2	48,2	3,4	89,0	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .						*4,45*	*4,92*	*2,32*	*1,44*	*7,06*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Straż polna i leśna . .	4	—	4	1	8	1,8	—	0,7	2,2	10,4	Gardes champêtres et gardes forestiers
Utrzymanie stróżów nocnych	12	1	13	1	13	15,2	0,7	15,5	0,4	22,4	Entretien des gardes de nuit
Utrzymanie aresztu gminnego	14	9	11	—	3	2,7	13,6	0,6	—	1,2	Entretien de la maison d'arrêt communale
Straż ogniowa	18	13	25	2	19	16,4	15,6	30,0	0,7	24,1	Corps des pompiers
Utrzymanie kominiarzy	6	1	5	1	5	4,2	0,6	0,2	0,1	0,3	Entretien des ramoneurs
Inne	—	2	2	—	10	—	0,7	1,2	—	30,6	Autres
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych.	2	3	4	—	9	0,1	5,2	0,2	—	1,9	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales**
Aresztanci i szupasnicy	2	3	4	—	9	0,1	5,2	0,2	—	1,9	Détenus et personnes transportées par la gendarmerie
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki zwyczajne . . .	—	—	—	—	—	0.59	0.81	0.72	0,35	1.45	**Dépenses ordinaires**
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych	—	—	—	—	—	0,0	0,13	0,00	—	0,03	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales**

We wszystkich województwach z wyjątkiem południowych nominalna wysokość wydatków w 1926 r. wzrosła, realna jednak tylko w woj. poznańskiem i pomorskiem.

Wszystkie bez wyjątku miasta posiadają wydatki na bezpieczeństwo publiczne.

Odsetek wydatków na ten cel do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych jest najwyższy w województwach południowych (7,06%), następnie w województwach wschodnich (4.92%), dalej idą województwa centralne (4,45%), poznańskie i pomorskie (2,32%) i województwo śląskie (1,44%).

Na jednego mieszkańca również najwyższe wydatki wykazują województwa południowe (1,45 zł.). Pozostałe województwa różnią się bardzo znacznie od województw południowych: w województwach wschodnich przeciętna ta wynosi 0,81 zł., najniższa zaś w województwie śląskiem 0,35 zł.

Wielkość wydatków na bezpieczeństwo publiczne, ma się rozumieć, w bardzo silnym stopniu zależy od podziału odnośnych zadań w myśl istniejących przepisów pomiędzy państwem i samorządem, a ponadto od warunków lokalnych, które wpływają na wyż-

sze kwoty wydatków w województwach wschodnich w porównaniu z województwami centralnemi.

Wszystkie badane przez nas wydatki na bezpieczeństwo publiczne zostały ujęte w formularzu jako wydatki zwyczajne. W formularzu nie było specjalnej rubryki na wydatki nadzwyczajne, przeznaczane na bezpieczeństwo publiczne, jak naprzykład budowa remiz straży ogniowej, kupno taboru dla straży ogniowej i t. d., dlatego też możliwem jest, że wydatki tego rodzaju zostały przez poszczególne miasta zaliczone do wydatków zwyczajnych, tembardziej, że wcale wydatków innych nadzwyczajnych w formularzu za rok 1926 nie było.

Największe znaczenie z pośród wydatków na bezpieczeństwo publiczne mają wydatki na straż ogniową, t. j. utrzymanie miejskiej straży ogniowej, zasiłki dla straży ochotniczych, składki do Związku Florjańskiego i t. p. W województwach poznańskiem i pomorskiem, wschodnich oraz południowych wszystkie bez wyjątku miasta mają wydatki na powyższe cele, w województwach centralnych zaś 81,8%, w województwie śląskiem 66,7%. Najwyższą przeciętną na jedno miasto możemy stwierdzić w województwach południowych, najniższą zaś w województwie śląskiem.

Z pozostałych wydatków na bezpieczeństwo publiczne większe znaczenie mają wydatki na utrzymanie stróżów nocnych, które w województwach centralnych i południowych zbliżają się co do wysokości do wydatków na utrzymanie straży pożarnej, jednakże liczba miast, posiadających tego rodzaju wydatki, jest znacznie mniejsza, przytem najwyższy odsetek posiadają województwa południowe (68,4%), a najniższy województwa wschodnie (7,7%).

Dość znaczne kwoty w województwach wschodnich są przeznaczane na utrzymanie aresztu gminnego, w województwach poznańskiem i pomorskiem na inne wydatki związane z bezpieczeństwem publicznem.

Poza wydatkami na bezpieczeństwo publiczne we własnym zakresie miast, niektóre miasta mają jeszcze wydatki analogiczne w formie świadczeń na rzecz Państwa, a to koszty przesyłania aresztantów. Najwyższe wydatki tego rodzaju możemy stwierdzić w województwach wschodnich, dosyć poważnie obciążające ludność, a mianowicie przeciętnie po 0,13 zł. na jednego mieszkańca.

Dane o wydatkach na bezpieczeństwo publiczne w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców podaje nam poniższe zestawienie

Bezpieczeństwo publiczne — Sûreté publique

Miasta od 5 001 — 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes des départements*				Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes des départements*				Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	15	3	5	12	112,8	38,0	13,4	136,4	1925
1926	15	3	5	12	127,2	48,5	20,2	139,1	1926
Wydatki zwyczajne 1926	15	3	6	12	127,2	48,5	23,6	139,1	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz.					*5,21*	*8,58*	*1,34*	*8,47*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Straż polna i leśna	3	—	2	7	5,3	—	4,4	11,6	Gardes champêtres et gardes forestiers
Utrzymanie stróżów nocnych	7	—	4	5	20,2	—	6,6	8,4	Entretien des gardes de nuit
Utrzymanie aresztu gminnego	13	3	5	1	33,3	7,6	0,5	0,3	Entretien de la maison d'arrêt communale
Straż ogniowa	13	3	6	12	48,4	39,3	10,1	18,9	Corps des pompiers
Utrzymanie kominiarzy	11	1	3	3	19,8	1,6	0,4	0,6	Entretien des ramoneurs
Inne	2	—	2	8	0,2	—	1,6	99,3	Autres
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych	2	1	3	10	0,8	1,8	0,3	1,8	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales**
Aresztanci i szupaśnicy	2	1	3	10	0,8	1,8	0,3	1,8	Détenus et personnes transportées par la gendarmerie
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki zwyczajne	—	—	—	—	1,16	2,08	0,60	1,81	**Dépenses ordinaires**
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych	—	—	—	—	0,01	0,08	0,01	0,02	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales**

Miasta wszystkich dzielnic wykazują wzrost kwoty wydatków w 1926 r., przyczem woj. wschodnie oraz poznańskie i pomorskie również i jej realnej wartości.

Wszystkie bez wyjątku miasta posiadają wydatki, związane z bezpieczeństwem publicznem, tak samo zresztą jak i w miastach do 5 tysięcy mieszkańców.

Odsetek wydatków na bezpieczeństwo publiczne w stosunku do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych waha się w poszczególnych grupach województw dość znacznie, najwyższy możemy stwierdzić w województwach wschodnich, (8,58%), nieco niższy w województwach południowych(8,47%), znacznie niższy w województwach centralnych (5,21%) i bardzo niski, w porównaniu z poprzedniemi grupami województw, w województwach poznańskiem i pomorskiem (1,34%). W zestawieniu z grupą miast do 5 tysięcy mieszkańców wyższy odsetek wydatków na bezpieczeństwo możemy stwierdzić w województwach centralnych, wschodnich i południowych, niższy natomiast w województwach poznańskiem i pomorskiem.

Przeciętnie na jednego mieszkańca wydatki na bezpieczeństwo publiczne są najwyższe w województwach wschodnich, w których wynoszą (2,08 zł.), następnie idą województwa południowe (1,81 zł.), centralne (1,16 zł.), poznańskie i pomorskie (0,60 zł.). Jak widzimy, województwa poznańskie i pomorskie różnią się nietylko wielkością odsetka przeznaczonego na wydatki związane z bezpieczeństwem publicznem, lecz również i wysokością kwot wydatków, przypadających na jednego mieszkańca. W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców przeciętnie na 1 mieszkańca wydatki są wyższe w województwach centralnych, wschodnich i południowych, niższe natomiast w województwach poznańskiem i pomorskiem.

Całkowita suma wydatków na bezpieczeństwo publiczne, jak to już wspominaliśmy, są to wydatki zwyczajne. Najwyższa kwota w województwach centralnych, wschodnich, poznańskiem i pomorskiem była przeznaczona na straż ogniową. Natomiast w województwach południowych największe są inne wydatki, do których prawdopodobnie zaliczano utrzymanie policjantów gminnych, istniejących jeszcze w województwach południowych.

Drugiemi z kolei wydatkami pod względem wielkości są w województwach centralnych wydatki na utrzymanie aresztu gminnego, które w województwach wschodnich również wysuwają się na drugie miejsce, natomiast w województwach poznańskiem i pomorskiem drugiemi z kolei pod względem wysokości są wydatki na utrzymanie stróżów nocnych, a w województwach południowych na utrzymanie straży ogniowej.

Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych, do których zaliczane są wydatki na aresztantów i szupaśników, są względnie nieznaczne i wynoszą na jednego mieszkańca najwięcej w województwach wschodnich (0,08 zł.), następnie w południowych (0,02 zł.) i centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem (0,01 zł.).

Wydatki na bezpieczeństwo publiczne w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Bezpieczeństwo publiczne — Sûreté publique

Miasta od 10 001 — 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	5	3	6	3	5	84,5	51,1	99,4	58,9	207,9	1925
1926	5	3	6	3	5	53,0	45,5	58,3	51,1	197,7	1926
Wydatki zwyczajne 1926	5	3	7	3	5	53,0	45,5	63,5	51,1	197,7	1926 **Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .						*3,56*	*8,13*	*1,61*	*1,10*	*10,31*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Straż polna i leśna . .	1	1	2	—	3	1,0	0,4	6,0	—	2,5	Gardes champêtres et gardes forestiers
Utrzymanie stróżów nocnych	4	—	2	—	1	25,3	—	8,9	—	1,4	Entretien des gardes de nuit

(dok.—fin)

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Utrzymanie aresztu gminnego	5	1	3	1	2	15,8	6,6	0,9	1,4	0,1	Entretien de la maison d'arrêt communale
Straż ogniowa	4	3	7	3	5	6,5	29,4	46,0	49,5	87,5	Corps des pompiers
Utrzymanie kominiarzy	2	1	—	—	2	3,5	8,4	—	—	0,4	Entretien des ramoneurs
Inne	3	1	2	1	4	0,9	0,7	1,7	0,2	105,8	Autres
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych	1	1	5	1	5	0,7	1,5	36,5	0,1	3,5	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales**
Aresztanci i szupaśnicy	1	1	5	1	5	0,7	1,5	36,5	0,1	3,5	Détenus et personnes transportées par la gendarmerie
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki zwyczajne . . .	—	—	—	—	—	0,75	1,24	0,74	1,09	2,81	**Dépenses ordinaires**
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych	—	—	—	—	—	0,01	0,04	0,43	0,00	0,05	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales**

Odwrotnie niż w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców wszystkie dzielnice wykazują zniżkę wydatków w 1926 r., woj. centralne oraz poznańskie i pomorskie nawet bardzo znaczną.

Analogicznie, jak i w poprzednich typach miast, wszystkie bez wyjątku miasta od 10 do 20 tysięcy mieszkańców mają wydatki na bezpieczeństwo publiczne.

Wydatki w stosunku do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych są najwyższe w województwach południowych, tak samo jak w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, wówczas, gdy w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców najwyższy odsetek przypada na województwa wschodnie. Drugie miejsce zajmują województwa wschodnie (8,13%), bez porównania niższy odsetek mają województwa centralne (3,56%), poznańskie i pomorskie (1,61%) i śląskie (1,10%).

Przeciętnie na 1 mieszkańca najwyższe wydatki możemy stwierdzić również w województwach południowych (2,81 zł.), przeszło dwa razy niższe w województwach wschodnich (1,24 zł.), następnie w województwie śląskiem (1,09 zł.), w województwach centralnych (0,75 zł.) i w województwach poznańskiem i pomorskiem (0,74 zł.). W porównaniu z miastami od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, przeciętne wydatki na 1 mieszkańca wzrosły w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, zmniejszyły się natomiast w województwach centralnych i wschodnich.

Wydatki na straż ogniową są najwyższe w stosunku do innych wydatków na bezpieczeństwo publiczne w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem, natomiast w województwach centralnych wydatki na straż ogniową, które w miastach do 5 tysięcy i od 5 do 10 tysięcy mieszkańców zajmowały pierwsze miejsce, w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców znajdują się na trzeciem miejscu, daleko wyższe kwoty są przeznaczone na utrzymanie stróżów nocnych a także aresztów gminnych. W województwach południowych, jak i w poprzednich typach miast, najwyższe wydatki są w pozycji „inne".

Świadczenia na rzecz innych związków komunalnych w dość dużych rozmiarach możemy stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem w kwocie, przekraczającej połowę wydatków we własnym zakresie na bezpieczeństwo publiczne. Przeciętnie na 1 mieszkańca kwota przypadająca w województwach poznańskiem i pomorskiem (0,43 zł.) ogromnie się różni od pozostałych grup województw, w których najwyższą liczbę możemy stwierdzić w województwach południowych (0,05 zł.), w województwach wschodnich (0,04 zł.), w centralnych (0,01 zł.) i śląskiem (0,00 zł.). Ciekawem przytem jest, że w województwach poznańskiem i pomorskiem świadczenia na rzecz innych związków komunalnych w poprzednich typach miast zajmowały jedno z ostatnich miejsc. Czem należy tłumaczyć wzrost tych wydatków w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców—nie wiemy.

Uogólniając nasze rozważania, możemy stwierdzić, że wydatki na bezpieczeństwo publiczne w badanych przez nas miastach wahają się w stosunku do ogółu wydatków miejskich w bardzo znacznym stopniu. Maximum odsetka zaobserwowaliśmy w miastach województw południowych, liczących w grupie miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców—10,3%, minimum zaś w miastach tego samego typu w województwie śląskiem—1,1%.

Naogół wysoki odsetek wydatków na bezpieczeństwo publiczne możemy stwierdzić w

województwach południowych, a następnie wschodnich, natomiast w województwach śląskiem oraz poznańskiem i pomorskiem odsetek wydatków na bezpieczeństwo publiczne jest bardzo niski.

Związek pomiędzy wysokością odsetka środków przeznaczonych na bezpieczeństwo publiczne a wielkością miast jest zupełnie wyraźny w województwach południowych, w których w związku ze zwiększeniem się typu miast wzrasta odsetek wydatków na bezpieczeństwo publiczne (7,1‰, 8,5‰, i 10,3‰). W województwie śląskiem natomiast odsetek wydatków w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców jest niższy niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W województwach centralnych i wschodnich odsetek wzrasta w miastach od 5 do 10 tysięcy i maleje w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, odwrotnie w województwach poznańskiem i pomorskiem maleje w miastach od 5 do 10 tysięcy i wzrasta w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców.

Naogół więc nie można ustalić ścisłej współzależności pomiędzy wielkością miast a odsetkiem wydatków, przeznaczonych na bezpieczeństwo publiczne.

Wielkość wydatków przeciętnie na jednego mieszkańca wzrasta w związku ze wzrostem miast w województwach południowych i śląskiem, natomiast w województwach centralnych i wschodnich wzrasta w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, a maleje od 10 do 20 tysięcy mieszkańców. W województwach zaś poznańskiem i pomorskiem odwrotnie.

Z pośród wydatków na bezpieczeństwo publiczne—na czoło wysuwają się wydatki na straż ogniową z wyjątkiem województw południowych, w których największe znaczenie mają wydatki inne, prawdopodobnie utrzymanie policjantów gminnych.

Popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu

Rozwój przemysłu i handlu, a w mniejszych miastach również i rozwój rolnictwa mają dla samorządu miejskiego bardzo ważne znaczenie, gdyż pomyślne warunki gospodarcze bytu ludności miejskiej są z jednej strony celem działalności samorządu, a z drugiej podstawą do polityki podatkowej miast, dlatego też na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu samorządy miejskie winny zwracać uwagę i w miarę możności współdziałać w rozwoju życia gospodarczego.

Dane o wydatkach dla miast do 5 tysięcy mieszkańców w celu osiągnięcia powyższych zadań przedstawiają się, jak następuje:

Popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu — Agriculture, industrie, commerce

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	2	1	2	—	3	2,5	0,2	0,3	—	1,1	1925
1926	3	1	3	—	3	5,5	0,8	1,2	—	2,6	1926
Ogółem 1926	**3**	**1**	**3**	**—**	**4**	**5,5**	**0,8**	**1,2**	**—**	**4,2**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz.						*0,60*	*0,13*	*0,06*	*—*	*0,33*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Wydatki zwyczajne	**2**	**1**	**2**	**—**	**4**	**0,8**	**0,8**	**1,1**	**—**	**2,5**	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu						*14,5*	*100,0*	*91,7*	*—*	*59,5*	*% du total des dépenses pour l'agriculture, l'industrie et le commerce*
Płace, zwroty kosztów i t. p. instruktorów rolnych i leśnych	—	—	1	—	1	—	—	0,2	—	0,4	Appointements, remboursement des frais etc. des instructeurs agricoles et forestiers
Popieranie przem. ludowego, rzemiosł i t. p.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Art populaire, métiers, etc.
Inne	2	1	2	—	4	0,8	0,8	0,9	—	2,1	Autres
Wydatki nadzwyczajne	**1**	**—**	**1**	**—**	**1**	**4,7**	**—**	**0,1**	**—**	**1,7**	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu						*85,5*	*—*	*8,3*	*—*	*40,5*	*% du total des dépenses pour l'agriculture, l'industrie et le commerce*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	0,08	0,02	0,02	—	0,07	**Total des dépenses**
„ zwyczajne	—	—	—	—	—	0,01	0,02	0,02	—	0,04	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	0,07	—	0,00	—	0,03	Dépenses extraordinair.

Bardzo pocieszającym objawem jest wzrost wydatków w 1926 roku w porównaniu z poprzednim we wszystkich województwach nietylko nominalny, lecz i realny, względnie najwyższy w woj. poznańskiem i pomorskiem.

Tylko bardzo nieznaczna ilość miast posiada wydatki na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu, przyczem bardzo charakterystycznem jest, że żadne miasto nie ma wydatków na popieranie przemysłu ludowego, rzemiosł i t. p., a tylko jedno miasto w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz jedno w południowych posiada wydatki na rolnictwo (place, zwroty kosztów i t. p. instruktorów rolnych i leśnych), pozostałe zaś mają inne bliżej nieokreślone wydatki na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu.

Odsetek wydatków na powyższe cele do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych jest maksymalny w województwach centralnych (0,60%), najniższy zaś w województwach poznańskiem i pomorskiem (0,06%).

Wydatki na jednego mieszkańca również są nadzwyczaj niskie, najwyższe w województwach centralnych (0,08 zł.), najniższe w województwach wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem (0,02 zł.), nie mówiąc o województwie śląskiem, w którem wogóle niema wydatków tego rodzaju.

Dane dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców przedstawia nam poniższe zestawienie.

Popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu — Agriculture, industrie, commerce

Miasta od 5 001—10 0000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Suma tys. złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	1	—	2	3	17.9	—	0,3	5,2	1925
1926	2	1	3	4	0,8	0,8	0,4	15,4	1926
Ogółem 1926	**2**	**1**	**3**	**4**	**0,8**	**0,8**	**0,4**	**15,4**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz.					*0,03*	*0,14*	*0,02*	*0,94*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Wydatki zwyczajne	2	1	3	3	0,8	0,8	0,4	10,6	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu					*100,0*	*100,0*	*100,0*	*68,8*	*% du total des dépenses pour l'agriculture, l'industrie et le commerce*
Płace, zwroty kosztów i t. p. instruktorów rolnych i leśnych	—	—	—	2	—	—	—	5,8	Appointements, rembourdsement des frais etc. ces instructeurs agrioles et forestiers
Popieranie przem. ludowego, rzemiosł i t. p.	—	—	3	—	—	—	0,4	—	Art populaire, métiers, etc.
Inne	2	1	—	1	0,8	0,8	—	4,8	Autres
Wydatki nadzwyczajne	—	—	—	1	—	—	—	4,8	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu					—	—	—	*31,2*	*% du total des dépenses pour l'agriculture, l'industrie et le commerce*
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	0.01	0.03	0.01	0.20	**Total des dépenses**
„ zwyczajne	—	—	—	—	0,01	0,03	0.01	0,14	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	—	—	0,06	Dépenses extraordinair.

Różnice w charakterze i natężeniu zmian wydatków 1926 r. w porównaniu z rokiem poprzednim są nadzwyczaj silne: w woj. centralnych zmiejszenie się wydatków przeszło 22 krotne, a w południowych wzrost prawie trzykrotny. Realnie jednak wydatki wzrosły z wyjątkiem woj. centralnych.

W miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców liczba miast posiadających wydatki na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu jest również bardzo nieznaczna, jedynie w województwie poznańskiem i pomorskiem połowa uwzględnionych miast posiada wydatki na powyższe cele, w województwach natomiast centralnych odsetek miast posiadających powyższe wydatki wynosi 13,3%.

Stosunek wydatków na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu do ogółu wydat-

ków miast jest we wszystkich grupach województw bardzo niski, najwyższy w województwach południowych wynosi 0,94%, następnie idą województwa wschodnie 0,14%, centralne 0,03‰, poznańskie i pomorskie 0,02‰.

W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców wzrost odsetka wykazują województwa wschodnie i południowe, natomiast w województwach centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem odsetek obniża się, szczególnie w województwach centralnych.

Przeciętnie na jednego mieszkańca wydatki na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu są najwyższe w województwach południowych, chociaż sięgają zaledwie 0,20 zł., w pozostałych województwach liczby są bez porównania niższe: w województwach wschodnich 0,03 zł., centralnych 0,01 zł. oraz w poznańskiem i pomorskiem 0,01 zł. W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców wzrost przeciętnych wydatków możemy stwierdzić w województwach południowych i wschodnich, zaś w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem —zniżkę.

Wszystkie wydatki województw centralnych, wschodnich oraz poznańskiego i pomorskiego są wydatkami zwyczajnemi, jedynie województwa południowe miały 31,2% wydatków nadzwyczajnych.

Wydatki na popieranie rolnictwa w formie zwrotu kosztów utrzymania instruktorów rolnych i leśnych możemy stwierdzić w dwóch miastach województw południowych, wydatki na popieranie przemysłu ludowego i rzemiosł w 3 miastach województw poznańskiego i pomorskiego ogółem na nieznaczną kwotę 0,4 tysięcy zł., wydatki inne znajdujemy w województwach centralnych, wschodnich i południowych.

Dane dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców podaje nam następująca tablica.

Popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu — Agriculture, industrie, commerce

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	—	—	2	1	2	—	—	8,1	0,6	1,0	1925
1926	—	1	—	—	2	—	1,3	—	—	2,3	1926
Ogółem 1926	—	1	1	—	2	—	1,3	26,4	—	2,3	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz.							*0,23*	*0,67*	—	*0,02*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Wydatki zwyczajne	—	1	1	—	2	—	1,3	26,4	—	2,3	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu							*100,0*	*100,0*	—	*100,0*	*% du total des dépenses pour l'agriculture, l'industrie et le commerce*
Płace, zwroty kosztów i t. p. instruktorów rolnych i leśnych	—	—	1	—	—	—	—	2,7	—	—	Appointements, remboursement des frais etc. des instructeurs agricoles et forestiers
Popieranie przem. ludowego, rzemiosł i t. p.	—	1	—	—	—	—	1,3	—	—	—	Art populaire, métiers, etc.
Inne	—	—	1	—	2	—	—	23,7	—	2,3	Autres
Wydatki nadzwyczajne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu						—	—	—	—	—	*% du total des dépenses pour l'agriculture, l'industrie et le commerce*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	—	0.04	0.31	—	0.03	**Total des dépenses**
„ zwyczajne	—	—	—	—	—	—	0,04	0,31	—	0,03	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Dépenses extraordinair.

Analogicznie jak i w grupie poprzedniej wahania wydatków 1926 r. są nadzwyczaj silne: w woj. wschodnich wydatki wzrosły z zera do 1,3 tys. złotych, w południowych z 1,0 do 2,3 tys. złotych, a w poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem spadły do zera.

W miastach największych, przez nas obecnie omawianych, również bardzo niewielka liczba posiada wydatki na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu. W województwach centralnych wogóle żadne miasto nie ma takich wydatków. W województwach poznańskiem i pomorskiem tylko jedno miasto, t. j. 14,3%, wówczas gdy w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańcow odnośny odsetek wynosi 50%. Najwyższy odsetek miast, posiadających wydatki obecnie omawiane, możemy stwierdzić w województwach południowych, mianowicie 40%.

W stosunku do ogołu wydatków wydatki na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu są najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (0,67%), następnie w województwach wschodnich (0,23%), południowych (0,02%), a w woj. centralnych i śląskiem wogóle ich niema.

W porównaniu z miastami od 5—10 tysięcy mieszkańców wzrost odsetka wykazują województwa wschodnie oraz poznańskie i pomorskie, zniżkę natomiast województwa centralne i południowe.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki posiadają województwa poznańskie i pomorskie (0,31 zł.), następnie wschodnie (0,04 zł.), południowe (0,03 zł.). W województwach centralnych i śląskiem niema wogóle wydatków na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu. W porównaniu z miastami od 5—10 tysięcy mieszkańców województwa wschodnie, poznańskie i pomorskie wykazują zwyżkę wydatków, województwa centralne i południowe zniżkę.

Wydatków nadzwyczajnych na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu niema wcale. Wydatki na popieranie rolnictwa znajdujemy w województwach poznańskiem i pomorskiem, na popieranie przemysłu ludowego i rzemiosł w województwach wschodnich, poza tem w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych mamy inne wydatki.

Uogólniając nasze uwagi co do wydatków na popieranie rolnictwa, przemysłu i handlu, możemy stwierdzić, że miasta prawie wcale nie zwracały uwagi na tak ważną dziedzinę działalności samorządu, maximum odsetka daje się zauważyć w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców w województwach południowych, jednakże i to maximum nie sięga nawet jednego procentu (0,94%), minimum zaś wynosi zero i to w miastach największych, t. j. od 10—20 tysięcy mieszkańców, w województwach centralnych i śląskiem.

Prawidłowy wzrost odsetka w związku ze zwiększeniem się typu miast możemy stwierdzić jedynie w województwach wschodnich, prawidłową natomiast zniżkę w województwach centralnych. W województwach poznańskiem i pomorskiem maleje odsetek w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców, natomiast podnosi się w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców, w województwach południowych odwrotnie, wzrasta w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców i maleje w miastach od 10 do 20 tysiecy mieszkańców.

Przeciętnie na jednego mieszkańca wydatki są najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, chociaż wynoszą zaledwie 0,31 zł., minimum równa się zeru. Nie da się stwierdzić, że większe miasta mają względnie wyższą przeciętność wydatków, albowiem prawidłowy wzrost możemy zaobserwować jedynie w województwach wschodnich, natomiast w województwach centralnych systematyczną zniżkę, w województwach poznańskiem i pomorskiem zniżkę w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców i wzrost w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, w województwach południowych natomiast odwrotnie.

Ulice i place publiczne

Wydatki na utrzymanie ulic i placów publicznych oraz wydatki na urządzenie takowych, szczególnie te ostatnie muszą mieć w naszych miastach duże znaczenie, albowiem pod tym względem, jak zresztą i pod wielu innemi, miasta mniejsze są w wielu dzielnicach bardzo zaniedbane.

Dane o wydatkach miast do 5 tysięcy mieszkańców na powyższy cel przedstawia nam następująca tablica:

Ulice i place publiczne — Rues et places publiques

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	22	12	22	3	18	85,2	97,4	238.6	23,7	116,6	1925
1926	22	12	22	3	18	77,7	127,9	154,4	12,4	131,6	1926
Ogółem 1926	**22**	**13**	**25**	**3**	**19**	**77,7**	**129,2**	**174,7**	**12,4**	**137,5**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz.						*8,58*	*20,36*	*8,41*	*5,27*	*10,91*	*% du total des dépenses ordin. et extraordin.*
Wydatki zwyczajne	**19**	**13**	**23**	**3**	**19**	**48,5**	**74,4**	**127,9**	**12,4**	**76,1**	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na ulice i place publiczne						*62,4*	*57,6*	*73,2*	*100,0*	*55,3*	*% du total des dépenses pour l'entretien et la construc. des rues, places*
Utrzymanie ulic, placów, plantacyj, ogrodów publicznych i t. p.	16	13	21	2	17	40,9	64,3	96,8	7,9	55,3	Entretien des rues, places, plantations, jardins publics, etc.
Czyszczenie ulic	8	6	17	2	14	2,7	8,8	27,7	4,0	16,6	Nettoyage des rues
Inne	1	1	5	1	5	4,9	1,3	3,4	0,5	4,2	Autres
Wydatki nadzwyczajne	**6**	**8**	**4**	**—**	**6**	**29,2**	**54,8**	**46,8**	**—**	**61,4**	**Dépenses extraordinaires**
% do ogólnej sumy wydatków na ulice i place publiczne						*37,6*	*42,4*	*26,8*	*—*	*44,7*	*% du total des dépenses pour les rues et les places*
Świadczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych	**1**	**—**	**1**	**—**	**—**	**0,6**	**—**	**0,0**	**—**	**—**	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités commun.**
Zwrot powiatowi kosztów budowy wzgl. rekonstrukcji nowych dróg i mostów	1	—	1	—	—	0,6	—	0,0	—	—	Remboursement à l'arrond. des frais de la construction ou de la reconst. des routes et desponts
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	1,14	3,35	2,61	1.28	2.24	**Total des dépenses**
„ zwyczajne	—	—	—	—	—	0,71	1,93	1,91	1,28	1,24	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	0,43	1,42	0,70	—	1,00	„ extraordinair.
Świądczenia na rzecz innych związków prawnopublicznych.	—	—	—	—	—	0,01	—	0,0	—	—	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités commun.**

Wydatki 1926 r. w stosunku do 1925 r. wykazują bardzo różnorodne zmiany w poszczególnych województwach: w woj. śląskiem uległy zmniejszeniu prawie o połowę, w woj. wschodnich wzrosły prawie o $^1/_3$. Naogół realna wartość wydatków uległa zniżce, a tylko w woj. wschodnich nieco wzrosła.

Wydatki ogółem posiadają wszystkie miasta, natomiast wydatków zwyczajnych brak w 13,6% miast woj. centralnych i w 8,0% miast woj. poznańskiego i pomorskiego.

W stosunku do ogólnej sumy wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych wydatki na ulice i place publiczne różnią się bardzo znacznie w poszczególnych dzielnicach. Największy odsetek posiadają województwa wschodnie (20,36%), najniższy województwo śląskie (5,27%), więc prawie cztery razy mniejszy. Odsetek w województwach wschodnich należy uważać za wyjątkowy, albowiem w pozostałych dwóch dzielnicach tylko w województwach południowych odsetek nieco przekracza 10%.

Po przeliczeniu wydatków na drogi i place publiczne na jednego mieszkańca, największą kwotę możemy stwierdzić w województwach wschodnich, a mianowicie 3,35 zł., najniższą w województwach centralnych 1,14 zł. Skala więc wahań przeciętnych wydatków na jednego mieszkańca jest niższa niż odsetka wydatków na drogi i place miejskie.

Wydatki zwyczajne na drogi i place publiczne wynoszą bardzo różnorodny odsetek w poszczególnych miastach. Najniższy stosunek procentowy do ogółu wydatków na drogi i place publiczne mają województwa południowe (55,3%), wówczas gdy w województwie śląskiem cała kwota wydatków na ten cel jest zaliczona do wydatków zwyczajnych.

Na jednego mieszkańca wydatki zwyczajne na utrzymanie ulic i placów publicznych są najwyższe w województwach wschodnich, województwa poznańskie i pomorskie mają kwoty nieco niższe, dalej idą województwa śląskie, południowe i centralne. Zwraca przytem uwagę, że przeciętne wydatki w woje-

wództwach centralnych są przeszło $2^1/_2$ razy mniejsze niż w województwach wschodnich.

Z pośród wydatków zwyczajnych dominujące znaczenie mają wydatki na utrzymanie ulic i placów, plantacyj, ogrodów i t. p., jednakże wydatki na ten cel posiadają wszystkie miasta tylko w województwach wschodnich, brak natomiast takowych nawet w niektórych miastach woj. poznańskiego i pomorskiego oraz śląskiego.

Mniejsze znaczenie mają wydatki na czyszczenie ulic i placów, przyczem najwyższy odsetek miast posiadających tego rodzaju wydatki mają województwa południowe (73,7%), następnie województwa poznańskie i pomorskie (68,0%), śląskie (66,7%) i wschodnie (46,2%), a na ostatniem miejscu znajdujemy województwa centralne (36,4%), w których poza tem przeciętne wydatki na jedno miasto są najniższe i wynoszą zaledwie około 350 zł.

Odsetek wydatków nadzwyczajnych na drogi i place publiczne wskazuje nam, w jakim stopniu miasta poświęcają swe środki na ulepszenie istniejącego stanu rzeczy. Największy odsetek mają województwa południowe, dalej idą województwa wschodnie, centralne, a na ostatniem miejscu województwa poznańskie i pomorskie. Niski względnie odsetek wydatków tych ostatnich województw tłumaczy się prawdopodobnie tem, że w miastach ich elementarne urządzenie ulic i placów jest już naogół przeprowadzone.

Przeciętnie na jednego mieszkańca wydatki są najwyższe w województwach wschodnich, a najniższe, nie mówiąc już o województwie śląskiem, gdzie wogóle niema wydatków nadzwyczajnych na ulice i drogi publiczne, w województwach centralnych; przyczem przeciętna (0,43 zł.) jest przeszło 3 razy niższa niż w województwach wschodnich.

Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych znajdujemy tylko w jednem mieście województw centralnych i w jednem mieście województw poznańskiego i pomorskiego. Są to zwroty powiatom kosztów budowy, względnie rekonstrukcji nowych dróg i mostów. Kwoty jednak są bardzo nieznaczne—w województwach poznańskiem i pomorskiem poniżej 50 zł., a w województwach centralnych 600 zł.

Dane dla miast od 5—10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Ulice i place publiczne — Rues et places publiques
Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes des départements*				Suma tysięcy złotych *Milliers de slotys* — Grupy województw — *Groupes des départements*				Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	15	3	5	12	395,2	115,1	154,6	113,5	1925
1926	15	3	5	12	276,7	102,2	203,9	206,6	1926
Ogółem 1926	**15**	**3**	**6**	**12**	**276,7**	**102,2**	**207,9**	**206,6**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. .					*11,33*	*18,09*	*11,77*	*12,58*	*% du total des dépenses ordin. et extraordin.*
Wydatki zwyczajne . . .	**15**	**3**	**6**	**12**	**132,6**	**25,9**	**132,2**	**143,2**	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na ulice i place publiczne					*47,9*	*25,3*	*63,6*	*69,3*	*% du total des dépenses pour l'entretien et la construc. des rues, places*
Utrzymanie ulic, placów, plantacyj, ogrodów publicznych i t. p. . .	15	3	6	10	110,2	16,6	70,9	99,2	Entretien des rues, places, plantations, jardins publics, etc.
Czyszczenie ulic . . .	7	3	5	10	22,4	7,8	59,7	38,1	Nettoyage des rues
Inne	—	1	1	4	—	1,5	1,6	5,9	Autres
Wydatki nadzwyczajne . .	**5**	**3**	**4**	**5**	**144,1**	**76,3**	**75,7**	**63,4**	**Dépenses extraordinaires**
% do ogólnej sumy wydatków na ulice i place publiczne					*52,1*	*74,7*	*36,4*	*30,7*	*% du total des dépenses pour les rues et les places*
Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych	—	—	—	—	—	—	—	—	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités commun.**
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	2,53	5,83	5,32	2.70	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	1,21	1,48	3,38	1,87	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	1,32	4,35	1,94	0,83	„ extraordinair.
Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych	—	—	—	—	—	—	—	—	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités commun.**

W woj. centralnych i wschodnich wydatki 1926 r. uległy zniżce, natomiast w woj. poznańskiem i pomorskiem oraz w południowych znacznie wzrosły nietylko nominalnie, lecz i realnie, szczególnie w woj. południowych.

Przechodząc do omówienia danych za rok 1926, przedewszystkiem musimy stwierdzić, że wszystkie miasta przez nas badane posiadają wydatki na ulice i place publiczne tak ogółem jak i zwyczajne, wówczas gdy w typie poprzednim stwierdziliśmy, że w niektórych miastach nie było wydatków zwyczajnych o powyższem przeznaczeniu.

Znaczenie wydatków na ulice i place publiczne w stosunku do ogółu wydatków jest bardzo duże w województwach wschodnich (18,09%). Pozostałe województwa różnią się dość znacznie od województw wschodnich, a do siebie zaś są bardzo zbliżone, najwyższy odsetek mają województwa południowe (12,58%), względnie nieznacznie różni się od tego odsetka najniższy w województwach centralnych (11,33%).

Porównywając względne znaczenie wydatków na ulice i place publiczne w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców z miastami do 5 tysięcy mieszkańców możemy stwierdzić, że w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, odsetek wydatków na ulice wzrósł, w niektórych dzielnicach dość znacznie, naprzykład w województwach poznańskiem i pomorskiem z 8,41% do 11,77%. W województwach wschodnich bardzo wysoki odsetek wydatków na ulice i drogi publiczne w miastach do 5 tysięcy uległ pewnemu zmniejszeniu w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców. Kolejność miast pod względem wysokości odsetka wydatków na ulice i place publiczne jest w miastach od 5—10 tysięcy prawie taka sama jak w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, tylko województwa centralne następują za województwami poznańskiem i pomorskiem, a nie przed niemi.

Intensywność wydatków, biorąc pod uwagę liczbę ludności, jest najwyższa w województwach wschodnich, w których na jednego mieszkańca przypada przeciętnie 5,83 zł., województwa poznańskie i pomorskie mają już liczby niższe, coprawda nie o wiele— 5,32 zł.; przy dużej różnicy odsetków wydatków, poświęcanych na ulice i place, wielkość wydatków na jednego mieszkańca różni się w tych dwóch grupach województw względnie nieznacznie. Daleko natomiast odbiega przeciętna dla województw południowych (2,70 zł.) i centralnych (2,53 zł.).

Porównywając przeciętne wydatki na jednego mieszkańca w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców z miastami poprzedniego typu, możemy stwierdzić, że we wszystkich bez wyjątku dzielnicach wydatki miast od 5—10 tysięcy mieszkańców są wyższe, a w niektórych dzielnicach nawet przeszło dwa razy (województwo poznańskie i pomorskie), w innych zaś w mniejszym stopniu, najmniej w województwach południowych, w których przeciętny wydatek wzrósł z 2,24 zł. do 2,70 zł.

Wszystkie bez wyjątku miasta od 5—10 tysięcy mieszkańców posiadają wydatki zwyczajne na ulice i place publiczne. Odsetek wydatków zwyczajnych do ogółu wydatków o powyższem przeznaczeniu jest najwyższy w województwach południowych (69,3%), zbliżony w województwach poznańskiem i pomorskiem (63,6%), znacznie niższy w województwach centralnych (47,9%) i w województwach wschodnich (25,3%).

Porównywając odsetek wydatków zwyczajnych w miastach od 5—10 tysięcy z miastami do 5 tysięcy mieszkańców, możemy stwierdzić, że odsetek wydatków zwyczajnych zmniejszył się w niektórych dzielnicach, mianowicie w województwach centralnych, wschodnich oraz w województwach poznańskiem i pomorskiem, wzrósł natomiast w województwach południowych, różnice przytem są dość poważne w niektórych dzielnicach, jak w województwach wschodnich, w których odsetek wydatków zwyczajnych zmniejszył się zgórą dwukrotnie. Zmniejszenie odsetka wydatków zwyczajnych możemy uważać za objaw pożądany, albowiem wskazuje on na poświęcanie większej części środków, przeznaczonych na ulice i place publiczne, na wybrukowanie nowych ulic i placów, względnie na gruntowną przebudowę takowych.

Przeciętnie na jednego mieszkańca wydatki zwyczajne są najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (3,38 zł.), wówczas gdy, jak zaznaczyliśmy, ogólne wydatki były najwyższe w województwach wschodnich. Przeciętne wydatki województw poznańskiego i pomorskiego różnią się dość znacznie od pozostałych województw, z których najwyższą liczbę mają województwa południowe (1,87 zł.), następnie województwa wschodnie (1,48 zł.) i centralne (1,21 zł.).

Porównywając wysokość wydatków zwyczajnych w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców z miastami poprzednio badanego typu, możemy stwierdzić, że w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, przeciętne wydatki wzrosły, natomiast w województwach wschodnich obniżyły się i to dość znacznie, bo z 1,93 zł. do 1,48 zł.

Największe znaczenie z pośród wydatków zwyczajnych mają, jak i w miastach poprzedniego typu, wydatki na utrzymanie ulic, placów, ogrodów i plantacyj publicznych. We

wszystkich dzielnicach z wyjątkiem południowych, każde miasto posiada wydatki na powyższe cele, w województwach zaś południowych 83,3%. Przeciętna wysokość wydatków na jedno miasto jest najwyższa w województwach poznańskiem i pomorskiem 11,8 tysięcy zł., następnie idą województwa południowe, centralne i wschodnie.

Wydatki na czyszczenie ulic i placów w województwach wschodnich posiadają wszystkie miasta, w pozostałych zaś tylko część, w niektórych dość znaczna, jak naprzykład w województwach poznańskiem i pomorskiem i południowych (83,3%), lub względnie niska w województwach centralnych (46,7%), w każdym razie jednak odsetek miast posiadających wydatki na czyszczenie ulic w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców jest znacznie wyższy niż w miastach poprzedniego typu. Również stosunek wydatków na czyszczenie ulic do wydatków na utrzymanie ulic jest w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców wyższy niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W województwach centralnych np. odsetek wydatków na czyszczenie ulic w stosunku do wydatków na utrzymanie ulic wynosi w miastach do 5 tysięcy 6,6%, a w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców 20,3%. Najwyższy odsetek w miastach od 5 do 10 tysięcy mają województwa poznańskie i pomorskie, a mianowicie 84,2%. Również województwa poznańskie i pomorskie mają najwyższą przeciętną wydatków na jedno miasto, sięgającą około 12 tysięcy zł. Jak widzimy, w województwach poznańskiem i pomorskiem zwraca się specjalną uwagę na warunki zdrowotne i higjeniczne, które w znacznej mierze zależą od zachowania w miastach należytej czystości.

Wydatki nadzwyczajne na ulice i place publiczne mają nie wszystkie miasta, jednakże odsetek dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców jest wyższy niż dla poprzednio omawianego przez nas typu, tak np. w województwach poznańskiem i pomorskiem w miastach do 5 tysięcy wydatki nadzwyczajne posiada 16,0%, w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców 66,7% miast, tak samo w województwach centralnych odsetek w pierwszym typie wynosi 27,3%, w miastach zaś od 5 do 10 tysięcy mieszkańców 33,3%.

Odsetek wydatków nadzwyczajnych jest najwyższy w województwach wschodnich (74,7%), znacznie niższy w województwach centralnych (52,1%), jeszcze niższy w województwach poznańskiem i pomorskiem (36,4%) i w południowych (30,7%).

Porównywając odsetek wydatków nadzwyczajnych w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców z analogicznym odsetkiem w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, możemy stwierdzić, że w województwach centralnych, wschodnich, poznańskiem i pomorskiem odsetek w miastach od 5 do 10 tysięcy jest wyższy, natomiast w województwach południowych niższy, co wskazuje, że naogół miasta od 5 do 10 tysięcy mieszkańców poświęcały na wydatki inwestycyjne znaczniejszą część funduszów przeznaczonych na ulice i place.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki inwestycyjne mają województwa wschodnie (4,35 zł.), daleko w tyle pozostają województwa poznańskie i pomorskie (1,94 zł.), centralne (1,32 zł.) i południowe (0,83 zł.). Rozpiętość wydatków nadzwyczajnych po przeliczeniu na jednego mieszkańca jest więc bardzo wielka. Porównywając dane z poprzednio omówionym typem miast, możemy stwierdzić, że w województwach centralnych, wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem przeciętne wydatki na jednego mieszkańca wzrosły bardzo poważnie, bo w województwach centralnych i wschodnich prawie około trzech, w województwach zaś poznańskiem i pomorskiem około $2^1/_2$ razy, obniżenie natomiast w województwach południowych jest nie tak wielkie z 1,00 zł. do 0,83 zł.

Świadczeń na rzecz innych związków komunalnych na wydatki, związane z utrzymaniem i urządzeniem ulic i placów, w miastach od 5 do 10 tysięcy nie mamy, to znaczy, że miasta wszystkie niezbędne dla nich roboty dokonywały we własnym zarządzie.

Dane dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców podajemy poniżej:

Ulice i place publiczne — Rues et places publiques

Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre des villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	5	3	6	3	7	331,3	62,7	355,4	337,7	337,4	1925
1926	5	3	6	3	5	278,8	74,8	850,5	566,5	261,8	1926
Ogółem 1926	**5**	**3**	**7**	**3**	**5**	**278,8**	**74,8**	**881,8**	**566,9**	**261,8**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz.						*18,74*	*13,37*	*22,40*	*12,16*	*13,66*	*% du total des dépenses ordin. et extraordin.*
Wydatki zwyczajne	**5**	**3**	**7**	**3**	**5**	**81,2**	**41,9**	**384,0**	**496,6**	**261,8**	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na ulice i place publiczne						*29,1*	*56,0*	*43,6*	*87,6*	*100,0*	*% du total des dépenses pour l'entretien et la constr. des rues, places*
Utrzymanie ulic, placów, plantacyj, ogrodów publicznych i t. p.	5	3	7	3	5	77,5	31,7	242,6	394,3	167,6	Entretien des rues, places, plantations, jardins publics, etc.
Czyszczenie ulic	2	2	6	2	5	3,7	9,3	138,4	84,3	94,2	Nettoyage des rues
Inne	—	1	1	2	—	—	0,9	3,0	18,0	—	Autres
Wydatki nadzwyczajne	**3**	**2**	**2**	**2**	**—**	**197,6**	**32,9**	**497,8**	**70,3**	**—**	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na ulice i place publiczne						*70,9*	*44,0*	*56,4*	*12,4*	—	*% du total des dépenses pour les rues et les places*
Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales**
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	3,96	2,05	10,28	12,07	3,72	**Total des dépenses**
„ zwyczajne	—	—	—	—	—	1,16	1,15	4,47	10,57	3,72	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	2,80	0,90	5,81	1,50	—	„ extraordinair.
Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**Charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales**

Województwa centralne i południowe wykazują zniżkę wydatków w 1926 r. w porównaniu z rokiem 1925, pozostałe zaś zwyżkę bardzo wysoką w woj. poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem, a względnie nieznaczną w woj. wschodnich.

Wszystkie miasta, jak i w poprzedniej grupie, posiadają wydatki na ulice i place publiczne.

Najwyższy odsetek wydatków na powyższe cele w stosunku do ogółu wydatków miejskich możemy stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem (22,40), wówczas gdy w poprzednich dwóch typach miast najwyższy odsetek posiadają województwa wschodnie. Dość zbliżony odsetek do województw poznańskiego i pomorskiego możemy stwierdzić w województwach centralnych (18,74%), znacznie niższy w województwach południowych (13,66%), wschodnich (13,37%) i śląskiem (12,16%). Porównywając część funduszów przeznaczonych na ulice i place publiczne, można zauważyć, że miasta od 10 do 20 tysięcy mieszkańców w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych mają wyższy odsetek niż miasta od 5 do 10 tysięcy. W województwach poznańskiem i pomorskiem oraz centralnych wzrost ten jest duży, w województwach południowych względnie nieznaczny. Województwa wschodnie natomiast wykazują zniżkę.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe kwoty wydatkowały miasta województwa śląskiego (12,07 zł.), poznańskie i pomorskie mają liczbę dość zbliżoną (10,28 zł.), pozostałe zaś województwa różnią się bardzo znacznie, gdyż na centralne przypada—3,96 zł., na południowe—3,72 zł. i na wschodnie 2,05 zł. Wahania więc przeciętnych wydatków są bardzo znaczne prawie sześciokrotne przy porównaniu województwa śląskiego z województwami wschodniemi.

Wydatki zwyczajne na ulice i place publiczne posiadają wszystkie bez wyjątku miasta badanego przez nas typu. Najwyższy

odsetek wydatków zwyczajnych możemy stwierdzić w województwach południowych (100,0%), następnie w województwie śląskiem (87,6%), w województwach wschodnich (56,0%), poznańskiem i pomorskiem (43,6%), w województwach centralnych (29,1%). Wahanie odsetków jest przeszło trzykrotne.

Na jednego mieszkańca wydatki zwyczajne są najwyższe w województwie śląskiem (10,57 zł.), województwa poznańskie i pomorskie mają kwoty przeszło dwa razy niższe (4,47 zł.), jeszcze niższe wydatki możemy stwierdzić w województwach południowych (3,72 zł.), a szczególnie w centralnych (1,16 zł.) i wschodnich (1,15 zł.).

Z pośród wydatków, jak i w poprzednich typach, najważniejsze znaczenie mają wydatki na utrzymanie ulic i placów publicznych. Wydatki tego rodzaju posiadają wszystkie bez wyjątku miasta, natomiast wydatki na czyszczenie ulic i placów publicznych możemy zaobserwować we wszystkich miastach tylko w woj. południowych, w pozostałych zaś województwach część miast nie posiada wydatków na ten cel. Najwyższy odsetek takich miast możemy stwierdzić w województwach centralnych, bo aż 60,0%, t. j. odsetek wyższy niż w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców (53,3%). Naogół odsetek wydatków na czyszczenie ulic w stosunku do wydatków na utrzymanie ulic jest w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców niższy niż w poprzednim typie, z wyjątkiem miast województw południowych. Tak np. w województwach centralnych odsetek dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców wynosi 20,3%, a w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców 4,8%, w województwach poznańskiem i pomorskiem odpowiednio 84,2% i 57,0%. Zmniejszenie odsetka wydatków na czyszczenie w stosunku do wydatków na utrzymanie ulic, możemy wytłumaczyć tem, że koszty czyszczenia nie rosną proporcjonalnie do wzrostu długości ulic. Jednakże w województwach centralnych daje się zauważyć obniżenie przeciętnych wydatków na jedno miasto, co już jest rzeczą niezrozumiałą.

Odsetek wydatków nadzwyczajnych jest najwyższy w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców w województwach centralnych (70,9%), niższy w województwach poznańskiem i pomorskiem (56,4%), we wschodnich (44,0%), w śląskiem (12,4%), w województwach południowych wogóle niema wydatków nadzwyczajnych.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższą liczbę wykazują województwa poznańskie i pomorskie (5,81 zł.), kwotę zgórą dwa razy niższą widzimy w województwach centralnych (2,80 zł.), jeszcze niższą w województwie śląskiem (1,50 zł.) i w województwach wschodnich (0,90 zł.), w województwach zaś południowych zero.

W porównaniu z miastami od 5 do 10 tysięcy mieszkańców zwiększenie wydatków nadzwyczajnych na jednego mieszkańca możemy stwierdzić w województwach centralnych zgórą dwukrotne, a w województwach poznańskiem i pomorskiem prawie trzykrotne. Bardzo duże zmniejszenie natomiast w województwach wschodnich prawie pięciokrotne, a w południowych z 0,83 zł. do zera.

Uogólniając nasze uwagi co do wydatków na ulice i place musimy przedewszystkiem stwierdzić, że wydatki na powyższe cele absorbują bardzo poważną część środków miast. Najniższy odsetek mają miasta do 5 tysięcy województwa śląskiego (5,27%), najwyższy miasta od 10 do 20 tys. mieszkańców woj. poznańskiego i pomorskiego (22,40%).

Porównywając miasta różnej wielkości, możemy zauważyć, że w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem, śląskiem i południowych rosną nietylko bezwzględne kwoty wydatków, lecz również ich odsetek w stosunku do ogółu wydatków, to znaczy, że miasta większe badanych przez nas typów poświęcają znaczniejszą część swoich funduszów na ulice i place publiczne. W województwach wschodnich mamy współzależność odwrotną między wielkością miast a odsetkiem na wydatki na ulice i place publiczne. Najwyższy odsetek mają miasta najmniejsze, następnie odsetek prawidłowo maleje.

W województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem, śląskiem i południowych istnieje zależność dodatnia pomiędzy liczbą mieszkańców w miastach, a wielkością wydatków ogółem przeciętnie na jednego mieszkańca, co wskazuje, że większe miasta wydają w stosunku do swojej ludności względnie więcej niż miasta mniejsze.

Bardzo ciekawem jest również porównanie wydatków nadzwyczajnych przeciętnie na jednego mieszkańca. W województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem mamy systematyczny wzrost wydatków w związku ze zwiększeniem się typu miast. W województwach południowych możemy stwierdzić natomiast zależność odwrotną, najwyższy wydatek nadzwyczajny przeciętnie na jednego mieszkańca mają miasta najmniejsze—1,00 zł., od 5 do 10 tysięcy—0,83 zł., od 10 do 20 tysięcy mieszkańców—0,00 zł. W województwach wschodnich wahania są niejednolite: miasta od 5 do 10 ty-

sięcy mieszkańców wykazują wzrost i to dość duży z 1,42 zł. do 4,35 zł., wówczas gdy miasta od 10 do 20 tysięcy mieszkańców wykazują zniżkę do 0,90 zł.

Ogólnie jednak można powiedzieć, że wzrost miast wywołuje wzrost tak bezwzględnych sum wydatków na ulice i place, jak również ich stosunku do ogółu wydatków, a poza tem przeciętnych wydatków na jednego mieszkańca.

Regulacja i pomiary

Prawidłowa gospodarka miejska powinna opierać się na planie regulacyjnym miasta i posiadać pomiary miasta.

Wydatki w miastach do 5 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Regulacja i pomiary — Régulation et travaux d'arpentage

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	1	2	—	—	1	0,3	6,4	—	—	0,1	1925
1926	2	4	3	1	2	4,4	5,4	1,1	18,0	1,8	1926
Wydatki zwyczajne 1926	2	4	4	1	2	4,4	5,4	7,8	18,0	1,8	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .						*0,49*	*0,85*	*0,38*	*7,65*	*0,14*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki zwyczajne . . .	—	—	—	—	—	0,06	0,14	0,12	1,85	0,03	**Dépenses ordinaires**

Wydatki 1926 r. wzrosły i to ogromnie we wszystkich województwach z wyjątkiem wschodnich, w których uległy nawet nominalnej zniżce.

Najwyższy odsetek miast, posiadających wydatki na regulacje i pomiary, przypada na województwo śląskie (33,3%), następnie idą województwa wschodnie (30,8%), poznańskie i pomorskie (16,0%), południowe (10,5%) i centralne (9,1%).

Najwyższy odsetek wydatków mamy w województwie śląskiem, w którem jedno miasto posiada wydatki tego rodzaju, najniższy odsetek 0,14% możemy stwierdzić w województwach południowych.

Przeciętnie na jednego mieszkańca wydatki w województwie śląskiem wynoszą 1,85 zł. i bardzo silnie się różnią od wydatków pozostałych dzielnic, gdyż w następnych, co do wielkości przeciętnej, województwach wschodnich wynoszą 0,14 zł., a minimum przypada na województwa południowe — 0,03 zł.

Wydatki na regulacje i pomiary nadzwyczajne nie były w formularzu przewidziane, można więc przypuszczać, że wskutek tego znaczne wydatki jednego miasta województwa śląskiego zostały nieprawidłowo zaliczone do wydatków zwyczajnych.

Dane o wydatkach dla miast od 5—10 tysięcy mieszkańców zawiera następujące zestawienie:

Regulacja i pomiary — Régulation et travaux d'arpentage

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	2	2	1	1	0,4	1,1	1,5	8,2	1925
1926	4	1	2	—	3,2	1,5	12,8	—	1926
Wydatki zwyczajne 1926	4	1	2	—	3,2	1,5	12,8	—	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .					*0,13*	*0,27*	*0,72*	—	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki zwyczajne . . .	—	—	—	—	0,03	0,06	0,33	—	**Dépenses ordinaires**

Wydatki na regulację i pomiary, z natury rzeczy wydatki dość niestałe, zmieniły się w 1926 r. w porównaniu z poprzednim, z wyjątkiem woj. wschodnich, bardzo silnie: w woj. południowych spadły do zera, w pozostałych wzrosły, w woj. poznańskiem i pomorskiem prawie dziesięciokrotnie.

Z wyjątkiem województw południowych, w których żadne miasto nie posiada wydatków na regulację i pomiary, w pozostałych dzielnicach odsetek miast, które przeznaczały pewne kwoty na omawiane przez nas cele, jest wyższy niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, chociaż równa się 33,3% w województwach wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem i 26,7% w województwach centralnych.

Naogół wydatki na regulację i pomiary w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców stanowią nieznaczny odsetek wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych, najwyższy w województwach poznańskiem i pomorskiem (0,72%), następnie w województwach wschodnich (0,27%), centralnych (0,13%) i południowych zero.

W stosunku do miast do 5 tysięcy mieszkańców odsetek wydatków omawianego przez nas typu miast wzrósł w województwach poznańskiem i pomorskiem, obniżył się natomiast w województwach centralnych, wschodnich i południowych.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki możemy stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem (0,33 zł.), następnie we wschodnich (0,06 zł.), centralnych (0,03 zł.), a w południowych zero. W porównaniu z grupą miast do 5 tysięcy mieszkańców wydatki na jednego mieszkańca wzrosły w województwach poznańskiem i pomorskiem, obniżyły się natomiast w województwach centralnych, wschodnich i południowych.

Dane dla miast od 10—20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Regulacja i pomiary — Régulation et travaux d'arpentage

Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*										
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	2	1	2	2	2	4,6	2,7	1,1	2,0	9,1	1925
1926	1	1	2	2	1	8,2	1,5	0,2	9,7	1,1	1926
Wydatki zwyczajne 1926	1	1	2	2	1	8,2	1,5	0,2	9,7	1,1	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz.						*0,55*	*0,27*	*0,01*	*0,21*	*0,06*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki zwyczajne	—	—	—	—	—	0,12	0,04	0,00	0,21	0,02	**Dépenses ordinaires**

Analogicznie jak i w poprzednim typie miast wydatki 1926 r., różnią się bardzo od wydatków 1925 r., przyczem w woj. centralnych i śląskiem wzrosły, a w pozostałych spadły.

Z wyjątkiem województw południowych i wschodnich odsetek miast posiadających wydatki na regulację i pomiary jest niższy niż w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców.

Najwyższy odsetek powyższych wydatków w stosunku do ogółu wydatków mają województwa centralne (0,55%), dalej idą wschodnie (0,27%), śląskie (0,21%), południowe (0,06%) oraz poznańskie i pomorskie (0,01%). W porównaniu z miastami poprzednio omawianego typu wzrósł odsetek województw centralnych i południowych, we wschodnich nie zmienił się, a zmniejszył się w województwach poznańskiem i pomorskiem.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki możemy stwierdzić w województwie śląskiem (0,21 zł.), najniższy w województwach poznańskiem i pomorskiem (0,00 zł.). W porównaniu z poprzednią grupą miast wzrosła przeciętna w województwach centralnych i południowych, zmniejszyła się w województwach wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem.

We wszystkich badanych przez nas typach miast wydatki na regulację i pomiary stanowią bardzo nieznaczny odsetek wydatków. Przeciętnie na jednego mieszkańca, w związku ze zwiększeniem się wielkości miast, wydatki systematycznie maleją w województwach wschodnich i śląskiem. W województwach centralnych i południowych maleją w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców i rosną w miastach od 10—20 tysięcy mieszkań-

ców. W województwach poznańskiem i pomorskiem odwrotnie—wzrastają w miastach od 5—10 tysięcy i maleją w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców.

Wydatki na oświetlenie

Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Skarbu w sprawie budżetów związków komunalnych zalicza oświetlenie do wydatków na bezpieczeństwo publiczne, my jednakże uważamy, że wydatki te mają zupełnie specjalny charakter, wskutek czego wyodrębniliśmy je jako specjalny dział.

Dane o wydatkach na oświetlenie w miastach do 5 tysięcy mieszkańców zawiera poniższa tablica:

Oświetlenie — Eclairage

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	13	11	16	2	16	15,2	27,0	89,8	2,5	33,4	1925
1926	14	11	19	2	16	21,5	27,1	61,3	8,0	35,2	1926
Wydatki zwyczajne 1926	14	12	21	2	17	21,5	27,8	70,1	8,0	42,8	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz.						*2,38*	*4,38*	*3,37*	*3,40*	*3,40*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Oświetlenie elektryczne	6	4	8	—	6	10,6	11,9	38,5	—	22,8	Eclairage électrique
„ gazowe	1	—	7	1	—	0,8	—	28,2	6,9	—	„ au gaz
„ naftowe	7	6	6	—	11	10,1	14,1	1,2	—	20,0	„ au pétrole
„ inne	—	2	2	1	—	—	1,8	2,2	1,1	—	„ autre
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki zwyczajne	—	—	—	—	—	0,32	0,72	1,05	0,82	0,70	**Dépenses ordinaires**

Nominalna wysokość wydatków w 1926 r. spadła w woj. poznańskiem i pomorskiem, a realna ponadto w woj. wschodnich i południowych.

Przedewszystkiem musimy stwierdzić, że nie wszystkie miasta posiadały w 1926 r. wydatki na oświetlenie, największy odsetek miast, które posiadają wydatki na ten cel, da się zauważyć w województwach wschodnich (92,3%), następnie w województwach południowych (89,5%), poznańskiem i pomorskiem (84,0%), w województwie śląskiem (66,7%), w centralnych (63,6%). Jak widzimy, w województwach centralnych odsetek miast, ponoszących wydatki na oświetlenie, nie dosięga $^2/_3$. Przeszło więc w $^1/_3$ miast niema wydatków na oświetlenie, co jest bardzo charakterystyczne.

W stosunku do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych wydatki na oświetlenie stanowią względnie nieznaczny procent, najwyższy w województwach wschodnich — (4,38%), następnie w województwie śląskiem i południowych (3,40%), poznańskiem i pomorskiem (3,37%) i centralnych (2,38%). Jak widzimy, odchylenia odsetków nie są zbyt znaczne.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki wykazują województwa poznańskie i pomorskie—(1,05 zł.), najniższe centralne—(0,32 zł.), odchylenie więc wielkości wydatków na jednego mieszkańca jest wyższe, niż odchylenie odsetków.

W kwestjonarjuszu nie podano specjalnej rubryki dla wydatków nadzwyczajnych na oświetlenie, możliwem więc jest, że część podanych przez nas wydatków zwyczajnych w rzeczywistości należałoby zaliczyć do wydatków nadzwyczajnych.

Wydatki na oświetlenie w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Oświetlenie — Eclairage

Miasta od 5 001 — 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	10	3	4	12	36,5	10,5	22,3	33,2	1925
1926	12	3	4	11	65,1	16,8	38,5	62,9	1926
Wydatki zwyczajne 1926	12	3	5	11	65,1	16,8	46,9	62,9	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .					*2,67*	*2,97*	*2,66*	*3,83*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Oświetlenie elektryczne	10	2	3	6	56,4	15,3	36,8	40,1	Eclairage électrique
„ gazowe . .	—	—	2	—	—	—	9,9	—	„ au gaz
„ naftowe .	2	1	1	6	8,6	1,5	0,2	22,8	„ au pétrole
„ inne . . .	1	—	1	—	0,1	—	0,0	—	„ autre
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki zwyczajne . . .	—	—	—	—	0.60	0.72	1.20	0.82	**Dépenses ordinaires**

Miasta wszystkich dzielnic wykazują znaczny wzrost wydatków w 1926 r. w porównaniu z rokiem poprzednim nietylko nominalny, lecz i realny, wyższy nawet od wzrostu przeciętnego wskaźnika cen hurtowych w 1926 r. w stosunku do roku 1925.

Naogół możemy stwierdzić wyższy odsetek miast posiadających wydatki na oświetlenie niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, jednakże również i w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców nie wszystkie miasta posiadają tego rodzaju wydatki, w województwach centralnych takich miast jest 20%, w tej liczbie Otwock, w województwach poznańskiem i pomorskiem 16,7%, w południowych — 8,3%. Możliwem jest, że niektóre z miast, nieposiadających wydatków na oświetlenie, faktycznie były oświetlane, wskutek tego, że oświetlenie ulic należało do bezpłatnego obowiązku elektrowni miejskiej, czy też nawet koncesjonowanej, jednakże nie można stwierdzić do jakiej ilości miast hipoteza nasza ma zastosowanie.

W stosunku do ogółu wydatków nadzwyczajnych i zwyczajnych wydatki na oświetlenie stanowią w poszczególnych miastach dość zbliżone odsetki, najwyższy w województwach południowych (3,83%), następnie w województwach wschodnich (2,97%), centralnych (2,67%) oraz poznańskiem i pomorskiem (2,66%). W zestawieniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców odsetek wydatków na oświetlenie wzrósł, coprawda nieznacznie, w województwach centralnych i południowych, zmniejszył się natomiast i to dość znacznie, w województwach wschodnich i w mniejszym stopniu w województwach poznańskiem i pomorskiem.

Przeciętnie na 1 mieszkańca wydatki na oświetlenie były najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (1,20 zł.), następnie w województwach południowych (0,82 zł.), we wschodnich (0,72 zł.) i centralnych (0,60 zł.). W porównaniu z grupą miast do 5 tysięcy mieszkańców, wszystkie dzielnice wykazują wyższe przeciętne wydatki na 1 mieszkańca, a tylko w województwach wschodnich takie same.

Wydatki na oświetlenie elektryczne są we wszystkich województwach najwyższe. Kilka miast posiadało wydatki na różnego rodzaju oświetlenie, tak naprzykład w województwach poznańskiem i pomorskiem na 5 miast, posiadających wydatki ogółem, wydatki na poszczególne rodzaje oświetlenia posiadało 7 miast, czyli przynajmniej 2 miasta wchodziły dwukrotnie. Wydatki na oświetlenie gazowe mamy wyłącznie w województwach poznańskiem i pomorskiem, na naftowe zaś znajdujemy we wszystkich dzielnicach, przyczem najwyższe względnie znaczenie mają one w województwach południowych.

Wydatki na oświetlenie w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Oświetlenie — Eclairage

Miasta od 10 001 — 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre des villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	3	2	6	3	5	9,0	3,4	78,9	152,5	54,1	1925
1926	3	3	6	2	5	18,6	10,3	89,2	109,4	82,5	1926
Wydatki zwyczajne 1926	3	3	7	2	5	18,6	10,3	95,4	109,4	82,5	**1926 Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .						*1,25*	*1,84*	*2,42*	*2,35*	*4,30*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Oświetlenie elektryczne	3	3	4	2	3	18,6	10,3	41,9	50,2	70,7	Eclairage électrique
„ gazowe . .	—	—	4	1	1	—	—	53,5	59,2	7,3	„ au gaz
„ naftowe . .	—	—	—	—	1	—	—	—	—	4,5	„ au pétrole
„ inne . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	„ autre
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki zwyczajne . . .	—	—	—	—	—	0,26	0,28	1,11	2,33	1,17	**Dépenses ordinaires**

Województwo śląskie różni się zasadniczo od pozostałych, mając zniżkę wydatków w porównaniu z rokiem poprzednim. W pozostałych wzrost jest dość nierównomierny, najwyższy w woj. wschodnich przeszło trzykrotny, najniższy w woj. poznańskiem i pomorskiem.

W województwach centralnych 40% miast nie posiada wydatków na oświetlenie, w województwie śląskiem 33,3%, prawdopodobnie, jak wspominaliśmy mówiąc o miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, miasta te są oświetlane bezpłatnie przez elektrownie, gdyż trudno przypuszczać aby Brzeziny, względnie Tarnowskie Góry nie były oświetlone.

W stosunku do ogółu wydatków najwyższy odsetek na oświetlenie mają województwa południowe (4,30%), następnie poznańskie i pomorskie (2,42%), śląskie (2,35%), wschodnie (1,84%) i centralne (1,25%). W porównaniu z miastami od 5 do 10 tysięcy mieszkańców zniżkę odsetka możemy stwierdzić w województwach centralnych, wschodnich, poznańskiem i pomorskiem, zwyżkę w województwach południowych.

Przeciętnie na 1 mieszkańca najwyższe wydatki mamy w województwie śląskiem (2,33 zł.), prawie dwa razy niższe w województwach południowych (1,17 zł.), następnie w województwach poznańskiem i pomorskiem (1,11 zł.) i bez porównania niższe wydatki w województwach wschodnich (0,28 zł.) i centralnych (0,26 zł.). W porównaniu z miastami poprzednio badanego typu, zniżkę wydatków przeciętnych na 1 mieszkańca możemy stwierdzić w województwach centralnych, wschodnich, poznańskiem i pomorskiem, zwyżkę natomiast w województwach południowych.

Wydatki na oświetlenie elektryczne dominują w województwach centralnych, wschodnich i południowych, natomiast w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem wyższe są wydatki na oświetlenie gazowe, co jest bardzo charakterystyczne, gdyż w miastach województw poznańskiego i pomorskiego do 5 tysięcy, a szczególnie od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, wyższe były wydatki na oświetlenie elektryczne. Można to tłumaczyć wcześniejszem urządzeniem w miastach względnie większych oświetlenia gazowego, którego następnie nie opłaca się zastępować elektrycznem, wówczas gdy miasta mniejsze, nieposiadające żadnego oświetlenia, względnie posiadające oświetlenie naftowe, wprowadzają odrazu oświetlenie elektryczne. Wydatki na oświetlenie naftowe można znaleźć tylko w jednem mieście w województwach południowych.

Uogólniając nasze uwagi co do wydatków na oświetlenie, można stwierdzić, że maksymalny odsetek wydatków na ten cel przypada na województwa wschodnie w miastach do 5 tysięcy mieszkańców (4,38%); minimalny natomiast na województwa centralne w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców (1,25%). Stałą tendencję zniżkową w związku ze wzrostem wielkości miast widzimy w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem, natomiast w województwach południowych stały

wzrost, w centralnych odsetek wydatków rośnie w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców i spada od 10 do 20 tysięcy mieszkańców.

Wielkość wydatków przeciętnie na 1 mieszkańca wzrasta w województwie śląskiem i południowych, natomiast w województwach centralnych, wschodnich, poznańskiem i pomorskiem wzrasta w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, natomiast maleje od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, co można tłumaczyć tem, że wskutek większego skupienia ludności nawet większe względnie oświetlenie w stosunku na 1 mieszkańca wymaga mniejszych kosztów.

Z pośród rodzajów oświetlenia dominuje naogół oświetlenie elektryczne. W województwach poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem i częściowo w województwach południowych jest dosyć rozpowszechnione oświetlenie gazowe.

Oświetlenie naftowe jest dość rozpowszechnione jedynie w miastach do 5 tysięcy mieszkańców i to z wyjątkiem woj. śląskiego, ma zupełnie niewielkie znaczenie w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, największe w województwach południowych, i prawie całkowicie zanika w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców.

Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych

Omawiając poszczególne działy, jak np. zdrowotność, utrzymanie ulic i dróg i t. p., dla ujęcia całokształtu wydatków na poszczególne cele uwzględnialiśmy w nich również i świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych, przedewszystkiem związków komunalnych.

Dla scharakteryzowania jednak całokształtu wzajemnych stosunków badanych przez nas miast z innemi związkami prawno-publicznemi, musimy ująć w jednem zestawieniu wszystkie świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych tak te, które omówiliśmy wyżej, jak i te, które do żadnych działów specjalnych nie wchodzą. Dane dla miast do 5 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych
Charges assumées en suppléance d'autres collectivités

Miasta do 5000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	21	12	20	1	14	29.5	13.3	73,1	1,2	6.7	1925
1926	22	12	17	2	14	56.4	24.5	33,4	1,3	6,4	1926
Ogółem 1926	**22**	**13**	**19**	**2**	**15**	**56,4**	**24,8**	**37,4**	**1,3**	**6,6**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. .						*6,23*	*3,91*	*1,80*	*0,55*	*0,52*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordinaires*
Wydatki zwyczajne . . .	**22**	**13**	**17**	**2**	**15**	**55,1**	**24,8**	**23,5**	**1,3**	**6,6**	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych . .						*97,7*	*100,0*	*62,8*	*100,0*	*100,0*	*% du total des charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales*
Zwrot kosztów powiatowi utrzymania dróg gminnych	1	—	—	—	1	0.1	—	—	—	0,0	Remboursement à l'arrondis. des frais d'entretien de routes communales
Zwrot kosztów leczenia w szpitalach obcych .	19	7	8	—	—	42,3	8,5	9,9	—	—	Remboursement des frais de traitement médical dans les hôpit. privés
Zwrot kosztów utrzymania biednych w zakładach obcych . .	2	5	10	—	—	0,2	2,6	7,7	—	—	Remboursement des frais d'entretien des indigents dans les institutions privées
Zwrot kosztów utrzym. policji państwowej .	2	2	5	—	6	0,3	0.8	0,6	--	2,4	Remboursement des frais d'entretien de la police d'Etat
Aresztanci i szupaśnicy	2	4	4	—	9	0,0	5,2	0,2	—	1,9	Détenus et personnes transportées par la gendarmerie

(dok.— fin)

Rodzaj wydatków	Liczba miast — *Nombre de villes*					Suma tys. złotych *Milliers de zlotys*					Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*										
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Kwaterunki	2	4	2	—	3	0,3	0,8	0,2	—	0,3	Cantonnements
Podwody	13	5	2	—	1	6,5	2,8	0,1	—	0,1	Charrois
Koszty poboru wojsk. .	12	12	4	1	9	0,6	1,7	0,2	0,0	1,3	Frais de recrutement
Utrzymanie sądu pokoju	4	1	1	—	—	1,8	0,1	0,1	—	—	Entretien de la justice de paix
Inne	5	2	2	1	3	3,0	2,3	4,5	1,3	0,6	Autres
Wydatki nadzwyczajne . .	**3**	—	**4**	—	—	**1.3**	—	**13,9**	—	—	**Dépenses extraordinaires**
% ogółu wydatków na świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych						*2,3*	—	*37,2*	—	—	*% du total des charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales*
Specjalne opłaty na rzecz samorządu wojewódzkiego	1	—	4	—	—	0,2	—	13,7	—	—	Taxes spéciales au profit de l'administration départementale autonome
Zwrot powiatowi kosztów budowy dróg i mostów gminnych .	1	—	1	—	—	0,6	—	0,0	—	—	Remboursement à l'arrondissement des frais de construct. de routes et ponts communaux
Inne	1	—	1	—	—	0,5	—	0,2	—	—	Autres
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	**0,83**	**0,64**	**0,56**	**0,13**	**0,11**	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	—	0,81	0,64	0,35	0,13	0,11	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	0,02	—	0,21	—	—	„ extraordinaires

Wahania zmian wydatków 1926 r. w porównaniu z rokiem poprzednim są nadzwyczaj silne: w woj. centralnych i wschodnich wzrosły prawie dwukrotnie, a w woj. poznańskiem i pomorskiem obniżyły się o połowę. Realna wartość wydatków bardzo poważnie wzrosła tylko w woj. centralnych i wschodnich, w pozostałych obniżyła się.

Z całokształtu świadczeń na rzecz innych związków prawno-publicznych możemy odróżnić zasadniczo dwa ich rodzaje, nie licząc pozycji „inne“ jako zbyt ogólnikowej, gdyż część świadczeń na rzecz związków prawno-publicznych jest zwrotem kosztów poniesionych przez inne związki prawno-publiczne niejako w zastępstwie odnośnych miast. Do tej kategorji możemy zaliczyć zwroty powiatowi kosztów utrzymania dróg gminnych zwroty kosztów leczenia w szpitalach obcych, zwroty kosztów utrzymania biednych w zakładach obcych. Odsetek wydatków tej kategorji jest najwyższy w woj. centralnych (77,3%), następnie w poznańskiem i pomorskiem (74,9%), wschodnich (44,8%), w południowych spada prawie do zera, a w śląskiem do zera.

Drugą kategorję zupełnie odrębną stanowią wydatki badanych jednostek samorządowych, dokonane przez nie bezpośrednio nie we własnym interesie, lecz wobec obowiązku nałożonego przez ustawy. Do tej kategorji musimy zaliczyć wydatki na aresztantów, szupaśników i koszty związane z kwaterunkiem, poborem wojskowym i utrzymaniem sądów pokoju. Wszystkie powyższe wydatki są dokonywane przez samorządy we własnym zarządzie i na własny rachunek, lecz w celu zaspokojenia potrzeb, które wchodzą właściwie w sferę działalności państwa. Do tej kategorji zaliczyliśmy rownież zwrot państwu kosztów utrzymania policji państwowej, które właściwie nie są wydatkowywane przez samorząd we własnym zarządzie i z tego punktu widzenia zbliżają się raczej do kategorji pierwszej, jednak przeznaczenie wydatku podlega ujęciu w drugiej kategorji. Najwyższy odsetek tych wydatków mają woj. południowe (90,9%), następnie wschodnie (46,0%), centralne (17,2%) i poznańskie i pomorskie (6,0%). Woj. śląskie ma prawie wyłącznie tylko wydatki „inne“, niezaliczane do żadnej z dwóch kategoryj.

W przecięciu na jednego mieszkańca wydatki na świadczenia są najwyższe w woj. centralnych, wynosząc 0,83 zł. Następnie idą woj. wschodnie (0,64 zł.), poznańskie i pomorskie (0,56 zł.), śląskie (0,13 zł.) i południowe (0,11 zł.). Naogół obciążenie ludności wydatkami na świadczenia innym związkom prawno-publicznych nie są wielkie.

Z pośród zwyczajnych świadczeń na rzecz

związków prawno-publicznych największe znaczenie w woj. centralnych, wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem mają zwroty kosztów leczenia w szpitalach obcych. W woj. południowych nie mamy wogóle wydatków na powyższy cel, największe natomiast kwoty przypadają na zwroty kosztów policji państwowej, wydatek, który już właściwie w samorządach zanika, wobec skasowania obowiązku zwrotu kosztów utrzymania policji przez samorządy.

Poza zwrotem kosztów za leczenie w szpitalach obcych w woj. centralnych największe sumy zostały wydatkowane na podwody, w woj. poznańskiem i pomorskiem na zwroty kosztów utrzymania biednych w zakładach obcych, a w woj. wschodnich i południowych na aresztantów i szupaśników.

Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców podaje nam poniższe zestawienie:

Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych
Charges assumées en suppléance d'autres collectivités

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Suma tys. złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	14	3	5	11	36.4	14.2	35.0	3.6	1925
1926	15	3	5	10	53.3	12.6	27.1	10.4	1926
Ogółem 1926	**15**	**3**	**6**	**10**	**53,3**	**12,6**	**27,2**	**10,4**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .					*2,18*	*2,23*	*1,54*	*0,63*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordinaires*
Wydatki zwyczajne . . .	15	3	6	10	53,3	12,0	17,1	9,6	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych . .					*100,0*	*95,2*	*62,9*	*92,3*	*% du total des charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales*
Zwrot kosztów powiatowi utrzymania dróg gminnych	—	—	—	—	—	—	—	—	Remboursement à l'arrondis. des frais d'entretien de routes communales
Zwrot kosztów leczenia w szpitalach obcych	13	2	5	2	38,0	2,2	4,3	0,3	Remboursement des frais de traitement médical dans les hôpit. privés
Zwrot kosztów utrzymania biednych w zakładach obcych . .	3	1	3	—	1,8	2,1	11,2	—	Remboursement des frais d'entretien des indigents dans les institutions privées
Zwrot kosztów utrzym. policji państwowej .	—	1	1	4	—	0,6	0,7	5,8	Remboursement des frais d'entretien de la police d'Etat
Aresztanci i szupaśnicy	2	1	3	10	0,8	1,8	0,3	1,8	Détenus et personnes transportées par la gendarmerie
Kwaterunki	—	2	—	—	—	2,1	—	—	Cantonnements
Podwody	4	1	1	—	5,2	2,4	0,0	—	Charrois
Koszty poboru wojskowego	10	2	3	6	2,4	0,6	0,6	1,7	Frais de recrutement
Utrzymanie sądu pokoju	2	—	—	—	1,6	—	—	—	Entretien de la justice de paix
Inne	4	1	—	—	3,5	0,2	—	—	Autres
Wydatki nadzwyczajne . .	—	1	1	1	—	0,6	10,1	0,8	**Dépenses extraordinaires**
% ogółu wydatków na świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych . .					—	*4,8*	*37,1*	*7,7*	*% du total des charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales*
Specjalne opłaty na rzecz samorządu wojewódzkiego	—	—	1	—	—	—	10,1	—	Taxes spéciales au profit de l'administration départementale autonome

(dok.—fin)

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Suma tys. złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Nature des depenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pómorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
Zwrot powiatowi kosztów budowy dróg i mostów gminnych . .	—	1	—	—	—	0,6	—	—	Remboursement à l'arrondissement des frais de construct. de routes et ponts communaux
Inne	—	—	—	1	—	—	—	0,8	Autres
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	**0,49**	**0,54**	**0,70**	**0,14**	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	0,49	0,51	0,44	0,13	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	0,3	0,26	0,01	„ extraordinaires

W woj. centralnych i południowych wydatki 1926 r. wzrosły realnie i to dosyć znacznie, szczególnie w południowych, w pozostałych uległy nawet nominalnie zniżce.

Jedynie w województwach południowych dwa miasta, t. j. 16,7% ogólnej liczby miast nie posiadało świadczeń na rzecz innych związków komunalnych.

W stosunku do ogółu wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych stanowią one w województwach wschodnich największy odsetek (2,23%), bardzo zbliżony mają odsetek województwa centralne (2,18%), nieco niższy województwa poznańskie i pomorskie (1,54%) i bez porównania niższy województwa południowe (0,63%). W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców zwyżkę odsetka wykazują jedynie województwa południowe, w pozostałych województwach odsetki są niższe.

Przeciętnie na 1 mieszkańca najwyższe wydatki na rzecz innych związków prawnopublicznych można stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem (0,70 zł.), następnie we wschodnich (0,54 zł.), centralnych (0,49 zł.) i w województwach południowych (0,14 zł.). W zestawieniu z grupą miast do 5 tysięcy mieszkańców zwiększenie mamy jedynie w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, w pozostałych zmniejszenie. Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych w województwach centralnych, wschodnich i południowych są prawie całkowicie wydatkami zwyczajnemi,a jedynie w województwach poznańskiem i pomorskiem dość znaczna część nosi charakter wydatków nadzwyczajnych, a wydatki zwyczajne sięgają 62,9%.

Dzieląc wszystkie wydatki zwyczajne na dwie grupy, o których mówiliśmy wyżej, t. j. na świadczenia z tytułu zwrotu kosztów, poniesionych przez inne związki prawnopubliczne w zastępstwie odnośnych miast i na świadczenia narzucone miastom na rzecz innych związków prawno-publicznych, możemy stwierdzić, że w województwach centralnych, a specjalnie w poznańskiem i pomorskiem, są znaczne wydatki na zwroty kosztów, dokonanych w zastępstwie miast, a mianowicie wydatki te w województwach poznańskiem i pomorskiem wynoszą 90,6%, centralnych—74,7%; odsetek ten znacznie obniża się w województwach wschodnich—35,8% i bardzo niski jest w województwach południowych—3,1%. Odwrotnie w województwach południowych odsetek wydatków narzuconych na rzecz innych związków prawnopublicznych wynosi 96,9%, a w województwach wschodnich—62,5%, wówczas gdy w województwach centralnych—18,7%, a w województwach poznańskiem i pomorskiem—9,4%. Inne wydatki, których nie mogliśmy wobec ich ogólnego charakteru zaliczyć do żadnych z powyższych dwóch grup wynoszą w województwach centralnych—6,6%, we wschodnich — 1,7%.

Z pośród wydatków na świadczenia w województwach centralnych wysuwają się na pierwsze miejsce zwroty kosztów leczenia w szpitalach obcych, w województwach wschodnich podwody, w województwach poznańskiem i pomorskiem zwroty kosztów utrzymania biednych, w południowych zwroty kosztów utrzymania policji państwowej. Jak widzimy, w poszczególnych grupach województw na czoło wydatków zwyczajnych wysuwają się różne wydatki. Drugie miejsce pod względem wielkości wydatków w województwach centralnych przypada na podwody, w województwach wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem zwroty kosztów leczenia w szpitalach obcych,

a w województwach południowych wydatki na aresztantów i szupaśników.

Wydatki nadzwyczajne sięgają większych kwot jedynie w województwach poznańskiem i pomorskiem, są to opłaty specjalne na rzecz samorządu wojewódzkiego (starostw krajowych). Poza tem w województwach wschodnich mamy zwroty kosztów budowy dróg i mostów gminnych.

Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców podajemy poniżej:

Świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych
Charges assumées en suppléance d'autres collectivités

Miasta od 10 001 — 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys*					Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*										
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	5	3	6	3	5	44,6	23,7	100,1	64,5	27,9	1925
1926	4	3	5	3	5	109,2	10,6	72,3	51,7	37,1	1926
Ogółem 1926	**4**	**3**	**5**	**3**	**5**	**109,2**	**10,6**	**72,3**	**51,7**	**37,1**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz.						*7,34*	*1,89*	*1,84*	*1,11*	*1,94*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordinaires*
Wydatki zwyczajne	4	3	5	3	5	109,2	10,6	72,3	51,7	37,1	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych						*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*% du total des charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales*
Zwrot kosztów powiatowi utrzymania dróg gminnych	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Remboursement à l'arrondissements des frais d'entretien de routes communales
Zwrot kosztów leczenia w szpitalach obcych	4	2	2	1	—	65,2	8,7	19,1	17,9	—	Remboursement des frais de traitement médical dans les hôpit. privés
Zwrot kosztów utrzymania biednych w zakładach obcych	1	—	1	—	—	36,5	—	2,4	—	—	Remboursement des frais d'entretien des indigents dans les institutions privées
Zwrot kosztów utrzym. policji państwowej	—	—	2	—	2	—	—	14,2	—	4,9	Remboursement des frais d'entretien de la police d'Etat
Aresztanci i szupaśnicy	1	1	5	1	5	0,7	1,5	36,5	0,1	3,5	Détenus et personnes transportées par la gendarmerie
Kwaterunki	—	—	—	1	1	—	—	—	0,1	26,0	Cantonnements
Podwody	1	—	—	1	1	0,1	—	—	0,9	0,9	Charrois
Koszty poboru wojskowego	3	1	2	—	2	1,2	0,4	0,1	—	1,8	Frais de recrutement
Utrzymanie sądu pokoju	2	—	—	—	—	5,5	—	—	—	—	Entretien de la justice de paix
Inne	—	—	—	1	—	—	—	—	32,7	—	Autres
Wydatki nadzwyczajne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych											*% du total des charges assumées en suppléance d'autres collectivités communales*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	1,55	0,29	0,84	1,10	0,53	**Total des dépenses**
„ zwyczajne	—	—	—	—	—	1,55	0,29	0,84	1,10	0,53	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	„ extraordinaires

Kwota wydatków na świadczenia zmniejszyła się w woj. wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem, natomiast wzrosła przeszło dwukrotnie w woj. centralnych i w daleko mniejszym stopniu w woj. południowych.

W województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem nie wszystkie miasta posiadają wydatki związane ze świadczeniami na rzecz innych związków prawno-publicznych.

W stosunku do ogółu wydatków najwyższy odsetek świadczeń mają województwa centralne (7,34%), w pozostałych odsetek jest daleko mniejszy, a mianowicie w południowych—1,94%, we wschodnich—1,89% i poznańskiem i pomorskiem -1,84%, a w śląskiem— 1,11%. Jak widzimy, wszystkie więc miasta, z wyjątkiem miast województw centralnych, mają dość zbliżone odsetki wydatków na świadczenia.

W porównaniu z grupą miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców wzrost odsetka możemy stwierdzić w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, zniżkę w województwach wschodnich.

Przeciętnie na 1 mieszkańca świadczenia wynoszą najwięcej w miastach województw centralnych (1,55 zł.), następnie w śląskiem (1,10 zł.), poznańskiem i pomorskiem (0,84 zł.), południowych (0,53 zł.) i we wschodnich (0,29 zł.). Przeciętne wydatki województw wschodnich, które w poprzednio badanych typach miast miały względnie duże wydatki — są dość dziwne. W porównaniu z miastami od 5 do 10 tysięcy mieszkańców wzrost przeciętnych wydatków możemy stwierdzić w miastach województw centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, natomiast zniżkę w województwach wschodnich.

Wydatki zwyczajne obejmują całokształt świadczeń na rzecz innych związków prawno-publicznych; wydatków nadzwyczajnych w miastach omawianych obecnie niema. Świadczenia jako zwroty kosztów wykonania zadań, należących do odnośnych miast, są najwyższe w województwach centralnych (93,1%), następnie w województwach wschodnich (82,1%), śląskiem (34,6%), poznańskiem i pomorskiem (29,7%), a w południowych równe zeru.

Zasadniczą zmianę odsetka, w porównaniu z typem miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, możemy stwierdzić w województwach wschodnich, które w poprzednim typie miały 35,8% wzrostu kosztów, jak również i w województwach poznańskiem i pomorskiem zmianę w kierunku odwrotnym, gdyż odnośny odsetek w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców wynosił 90,6%.

Odsetek wydatków na świadczenia narzucony był najwyższy w województwach południowych (100,0%), następnie w województwach poznańskiem i pomorskiem (70,3%), względnie niewielki odsetek posiadały województwa wschodnie (17,9%), centralne (6,9%) i śląskie (2,1%).

Poza tem w województwie śląskiem wydatki inne, niezaliczone do żadnej z powyższych dwóch grup, wynoszą 63,3%.

Największe znaczenie w województwach centralnych i wschodnich mają zwroty kosztów leczenia w szpitalach obcych, w poznańskiem i pomorskiem aresztanci i szupaśnicy, co wydaje się nam bardzo dziwnem, a w województwach południowych kwaterunki. Zwrot kosztów leczenia w szpitalach obcych zajmuje w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem drugie miejsce, brak ich zaś całkowicie w województwach południowych. Zwroty kosztów utrzymania biednych są dość duże w województwach centralnych.

Uogólniając nasze uwagi, możemy stwierdzić, że świadczenia na rzecz innych związków prawno-publicznych stanowią bardzo różnoredny odsetek ogółu wydatków — najwyższy w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców w województwach centralnych (7,34%), najniższy w miastach do 5 tysięcy mieszkańców w województwach południowych (0,52%).

Odsetek świadczeń na rzecz innych związków prawno-publicznych jest naogół najwyższy w województwach centralnych i wschodnich, minimum możemy zaobserwować w województwach południowych.

Stały wzrost odsetka w związku ze zwiększeniem się liczby mieszkańców możemy zauważyć w województwach południowych i śląskiem, natomiast systematyczną zniżkę w województwach wschodnich. W województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem odsetek świadczeń obniża się w miastach od 5 do 10 tysięcy i wzrasta w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców.

Przeciętnie na jednego mieszkańca świadczenia prawidłowo rosną w województwach południowych, poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem, systematycznie maleją w województwach wschodnich; w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców maleją w województwach centralnych, natomiast rosną w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców.

Wydatki zwyczajne na zwrot kosztów zadań wypełnionych w zastępstwie przez inne związki prawno-publiczne wykazują stałą i to dość znaczną przewagę w województwach centralnych, natomiast w województwach wschodnich z wyjątkiem miast od 10—20 tysięcy mieszkańców, w województwach poznańskiem i pomorskiem z wyjątkiem miast do 5 i od 5—10 tysięcy mieszkańców, a w województwie śląskiem z wyjątkiem miast od 10—20 tysięcy mieszkańców, wyższe są wydatki na

świadczenia narzucone samorządom, przyczem w woj. śląskiem większość wydatków przypada na nieokreślone inne świadczenia. W województwach południowych natomiast we wszystkich typach miast prawie całkowita suma lub też nawet w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców całkowita suma przypada na świadczenia narzucone na korzyść innych związków prawno-publicznych.

Z pośród świadczeń największe mają zwroty kosztów leczenia w szpitalach obcych, których prawie zupełnie niema w województwach południowych. Następnie wysuwają się zwroty kosztów utrzymania biednych, a w miastach województw centralnych i wschodnich od 5—10 tysięcy i do 5 tysięcy mieszkańców wydatki na podwody, w miastach województwa poznańskiego i pomorskiego od 10—20 tysięcy mieszkańców aresztanci i szupaśnicy i wreszcie w miastach tego samego typu w województwach południowych—kwaterunki.

Majątek komunalny

W odróżnieniu od przedsiębiorstw wydatki i dochody majątku komunalnego, który nie jest przeznaczony na potrzeby administracji ogólnej lub na poszczególne cele, jak oświata, zdrowotność i t. d., a równocześnie nie należy do przedsiębiorstw komunalnych, podawano w formularzu brutto, t. j. wszystkie wydatki i wszystkie dochody bez obliczenia zysków lub strat netto z majątku komunalnego. Do kategorji majątku zostały zaliczone domy czynszowe, grunty wydzierżawione, lasy i t. p.

Jak już wspominaliśmy przy ogólnem omawianiu wydatków miejskich do wydatków nadzwyczajnych, na majątek komunalny były czasem zaliczane wydatki, które należało właściwie zaliczyć do innych działów, jak np. wydatki na kupno domów na przytułki dla starców zaliczono w jednym formularzu do wydatków na majątek komunalny, wówczas gdy właściwie jest to wydatek nadzwyczajny na opiekę społeczną. Wobec jednak braku odpowiedniej rubryki wydatków nadzwyczajnych, szereg pozycyj, które należało uwzględnić w rubryce—opieka społeczna i bezpieczeństwo publiczne i t. p., mógł zostać zaliczony do wydatków nadzwyczajnych na majątek komunalny.

Dane o wydatkach na majątek komunalny w miastach do 5 tysięcy mieszkańców zawiera następująca tablica:

Majątek komunalny — Dépenses pour la propriété communale

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	12	11	15	3	11	67.6	15.4	274.4	29.6	34.5	1925
1926	13	12	15	2	11	79.9	18.2	203.7	74.9	43.6	1926
Ogółem 1926 . .	**13**	**12**	**18**	**2**	**12**	**79,9**	**18,2**	**256,6**	**74,9**	**47,4**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .						*8,83*	*2,87*	*12,35*	*31,82*	*3,76*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Wydatki zwyczajne . . .	**13**	**10**	**17**	**2**	**11**	**69,0**	**10,4**	**68,4**	**3,8**	**30,3**	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na majątek komunalny						*86,4*	*57,1*	*26,7*	*5,1*	*63,9*	*% du total des dépenses pour la propriété comm.*
Wydatki nadzwyczajne . .	**2**	**3**	**6**	**2**	**2**	**10,9**	**7,8**	**188,2**	**71,1**	**17,1**	**Dépenses extraordinaires**
% wydatków na majątek komunalny						*13,6*	*42,9*	*73,3*	*94,9*	*36,1*	*% du total des dépenses pour la propriété comm.*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	1,18	0,47	3,83	7,72	0,77	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	—	1,02	0,27	1,02	0,39	0,49	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	0,16	0,20	2,81	7,33	0,28	Dépenses extraordinair.

Odsetek wydatków na majątek komunalny waha się w bardzo silnym stopniu,—najwyższy ma województwo śląskie (31,82%), lecz właśnie w tem województwie stwierdziliśmy wypadek zaliczenia kupna domu na przytułek dla starców do majątku komunalnego, najniższy odsetek mają województwa wschodnie (2,87%). Skala wahań jest więc przeszło dziesięciokrotna.

Ogólna suma wydatków na majątek ko-

munalny przeciętnie na jednego mieszkańca jest najwyższa w województwie śląskiem, wynosząc 7,72 zł., przeszło o połowę niższa w województwach poznańskiem i pomorskiem (3,83 zł.), najniższa w województwach wschodnich (0,47 zł.).

Odsetek wydatków zwyczajnych jest w poszczególnych dzielnicach bardzo różny: najwyższy mają województwa centralne (86,4%), najniższy województwo śląskie (5,1%).

Wysokość kwot przeznaczanych na bieżącą administrację majątku komunalnego przeciętnie na jednego mieszkańca jest największa w województwach centralnych i poznańskiem i pomorskiem (1,02 zł.), najniższa w województwach wschodnich (0,27 zł.). W województwie śląskiem przy bardzo wysokiej ogólnie sumie wydatków, wydatki zwyczajne są dość niskie i wynoszą 0,39 zł.

Odsetek wydatków nadzwyczajnych na majątek jest najwyższy w województwie śląskiem i równa się 94,9%, najniższy w województwach centralnych — 13,6%.

Na jednego mieszkańca największą kwotę (7,33 zł.) wydatków nadzwyczajnych mamy w województwie śląskiem, co wskazuje na bardzo intensywne zwiększenie majątku komunalnego w tych miastach, najniższą w województwach centralnych (0,16 zł.), zaś w województwach wschodnich mamy kwotę nieco wyższą (0,20 zł.).

Dane dla miast od 5—10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Majątek komunalny — Dépenses pour la propriété communale
Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes*				Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*								
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	7	2	5	11	56,3	32,7	65,6	92,4	1925
1926	12	2	5	10	163,6	11,3	505,7	85,2	1926
Ogółem 1926	**12**	**2**	**6**	**10**	**163,6**	**11,3**	**541,6**	**85,2**	**Total 1926**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .					*6,70*	*2,00*	*30,67*	*5,19*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Wydatki zwyczajne . . .	**10**	**2**	**4**	**10**	**42,6**	**8,9**	**20,6**	**82,6**	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na majątek komunalny					*26,0*	*78,8*	*3,8*	*96,9*	*% du total des dépenses pour la propriété comm.*
Wydatki nadzwyczajne . .	**6**	**1**	**4**	**2**	**121,0**	**2,4**	**521,0**	**2,6**	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na majątek komunalny					*74,0*	*21,2*	*96,2*	*3,1*	*% du total des dépenses pour la propriété comm.*
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	**1,50**	**0,48**	**13,85**	**1,11**	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	0,39	0,38	0,53	1,08	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	1,11	0,10	13,32	0,03	Dépenses extraordinair.

Wydatki na majątek komunalny, w których znaczną część stanowią wydatki nadzwyczajne, uległy w 1926 r., w porównaniu z rokiem poprzednim, różnorodnym i silnym zmianom. Ogromnie wzrosły wydatki woj. centralnych oraz poznańskiego i pomorskiego, bardzo silnie zmalały wydatki woj. wschodnich i w małym stopniu w południowych.

Bardzo znaczny odsetek miast posiada wydatki przeznaczone na utrzymanie względnie powiększenie majątku komunalnego. Naogół możemy stwierdzić, że odsetek miast, posiadających powyższe wydatki w omawianym obecnie typie miast, jest wyższy niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców.

Stosunkiem kwot przeznaczanych na majątek komunalny do ogółu wydatków wyróżniają się województwa poznańskie i pomorskie, których odsetek wydatków wynosi—30,67%. Bez porównania niższą część funduszów miast absorbują wydatki na majątek w innych dzielnicach — w województwach centralnych (6,70%), południowych (5,19%) i wschodnich (2,0%). W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców odsetek wydatków na majątek zwiększył się i to bardzo znacznie w województwie poznańskiem i pomorskiem, w mniejszym stopniu w województwach południowych, natomiast w województwach centralnych i we wschodnich zmniejszył się.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki mamy w województwie poznańskiem i pomorskiem (13,85 zł.), bez porównania niższe mają pozostałe województwa,—z nich największe województwa centralne (1,50 zł.), południowe (1,11 zł.) i wschodnie (0,48 zł.). We wszystkich województwach możemy stwierdzić wzrost, czasami bardzo znaczny, jak w województwie poznańskiem i pomorskiem—przeszło trzykrotny przeciętnych wydatków na jednego mieszkańca w porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców.

Stosunek wydatków zwyczajnych do ogółu wydatków jest najwyższy w województwach południowych (96,9%), które prawie całą sumę wydatków na majątek komunalny przeznaczają na wydatki zwyczajne, drugie miejsce zajmują województwa wschodnie (78,8%), dalej centralne (26,0%), poznańskie i pomorskie (3,8%). Jak widzimy, jedynie w województwach centralnych, a szczególniej w województwach poznańskiem i pomorskiem ustosunkowanie wydatków na majątek wskazuje na przeznaczenie znacznej części kwot na wydatki nadzwyczajne, t. j. na rozszerzenie majątku komunalnego. W porównaniu z miastami poprzednio omawianego typu odsetek wydatków zwyczajnych wzrósł w województwach wschodnich i południowych, kształtuje się w tych województwach niekorzystnie dla miast od 5—10 tysięcy mieszkańców, natomiast w województwach centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem obniżył się i to bardzo znacznie w pierwszych z 86,4% do 26,0%, w drugich aż do 3,8% ze względnie niewielkiego odsetka—26,7%.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki możemy stwierdzić w województwach południowych (1,08 zł.), co wskazuje, że miasta tych województw posiadają dość znaczny majątek, którego utrzymanie wymaga większego wysiłku. W województwach poznańskiem i pomorskiem przeciętne wydatki są przeszło dwa razy mniejsze (0,53 zł.), bardzo zbliżone do siebie przeciętne mają województwa centralne (0,39 zł.) i województwa wschodnie (0,38 zł.). W porównaniu z wydatkami na jednego mieszkańca w miastach do 5 tysięcy wyższe wydatki możemy zanotować w województwach wschodnich i południowych natomiast niższe w województwach centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem.

Najwyższe wydatki nadzwyczajne w stosunku do ogółu wydatków na majątek mają województwa poznańskie i pomorskie (96,2%), najniższe województwa południowe (3,1%). Jak widzimy, skala wahań jest ogromna. W porównaniu z poprzednią grupą miast wzrost odsetka wydatków nadzwyczajnych wykazują województwa centralne oraz poznańskie i pomorskie, w pozostałych województwach odsetek wydatków nadzwyczajnych obniżył się.

Wysiłek miast w kierunku zwiększenia posiadanego majątku lepiej charakteryzują przeciętne wydatki nadzwyczajne na jednego mieszkańca. W województwach poznańskiem i pomorskiem liczba ta dosięga 13,32 zł., w województwach centralnych—1,11 zł., we wschodnich—0,10 zł. i w południowych—0,03 zł. Jak widzimy, jedynie w województwach poznańskiem i pomorskiem mamy wysoką liczbę przeciętnych wydatków, która zasadniczo różni się od przeciętnych wydatków w pozostałych miastach. W województwach poznańskiem i pomorskiem miasta dążą bardzo silnie do zwiększenia majątku, wówczas gdy w innych województwach zjawisko to nie da się zaobserwować. W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców zwiększenie przeciętnych wydatków nadzwyczajnych możemy stwierdzić w województwach centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem, natomiast zmniejszenie w województwach wschodnich i południowych.

Dane dla miast od 10 — 20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Majątek komunalny — Dépenses pour la propriété communale

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	4	3	5	3	4	101.8	8.4	574.2	1 690.3	176.6	1925
1926	5	1	5	3	5	26.5	3.2	281.7	671.8	180.4	1926
Ogółem 1926	**5**	**1**	**6**	**3**	**5**	**26,5**	**3,2**	**310,0**	**671,8**	**180,4**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .						*1,78*	*0,57*	*7,87*	*14,41*	*9,41*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*

(dok.— fin)

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Wydatki zwyczajne . . .	5	1	5	3	5	26,5	3,2	253,4	195,5	86,5	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na majątek komunalny						*100,0*	*100,0*	*81,7*	*29,1*	*47,9*	*% du total des dépenses pour la propriété comm.*
Wydatki nadzwyczajne . .	—	—	2	3	2	—	—	56,6	476,3	93,9	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na majątek komunalny						—	—	*18,3*	*70,9*	*52,1*	*% du total des dépenses pour la propriété comm.*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	0,38	0,09	3,62	14,30	2,56	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	—	0,38	0,09	2,96	4,16	1,23	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	—	—	0,66	10.14	1,33	Dépenses extraordinair.

Podobnie jak i w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców wahania wydatków dla dwóch podanych lat są bardzo duże. Naogół jednak przeważa obniżenie; wzrost nominalny wydatków i to w stopniu nieznacznym mają tylko województwa południowe.

Z wyjątkiem województw wschodnich, w których odsetek miast, posiadających wydatki na majątek, wynosi 33,3% oraz poznańskiego i pomorskiego, gdzie odnośny odsetek równa się 85,7%, wszystkie miasta pozostałych województw posiadają wydatki na majątek. Możemy więc stwierdzić, że naogół odsetek miast, posiadających wydatki na majątek dla miast od 10—20 tysięcy mieszkańców jest wyższy niż w miastach od 5 — 10 tysięcy mieszkańców.

Odsetek wydatków na majątek komunalny jest najwyższy w województwie śląskiem (14,41%), tak samo w miastach do 5 tysięcy mieszkańców województwo śląskie stało na pierwszem miejscu (danych dla miast od 5—10 tysięcy mieszkańców w województwie śląskiem nie posiadamy). Drugie miejsce według wielkości odsetka wydatków na majątek do ogółu wydatków zajmują województwa południowe (9,41%), a dopiero na trzeciem miejscu stoją województwa poznańskie i pomorskie (7,87%). Od wyżej wymienionych trzech grup województw znacznie się różni odsetek wydatków na majątek w województwach centralnych (1,78%) i województwach wschodnich (0,57%). Różnica ta w bardzo jaskrawy sposób zaznaczyła się w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców, wówczas gdy w miastach poprzednio badanych typów różnica nie była tak wielka, w szczególności nawet województwa centralne miały wyższy odsetek od województw południowych.

W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców odsetek wydatków na majątek wzrósł jedynie w województwach południowych, natomiast w województwach pozostałych bardzo się obniżył. Tak np. w województwach poznańskiem i pomorskiem z 30,67% do 7,87%, w województwach wschodnich z 2,0% do 0,57%. Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki mamy w województwie śląskiem (14,30 zł.). Kwotą tą województwo śląskie różni się bardzo znacznie od województw poznańskiego i pomorskiego (3,62 zł.) i południowych (2,56 zł.), nie mówiąc już o województwach centralnych (0,38 zł.) i wschodnich (0,09 zł.), w których przeciętne wydatki na jednego mieszkańca spadły do bardzo nieznacznej wielkości.

W porównaniu z miastami od 5—10 tysięcy mieszkańców wydatki omawianego przez nas typu miast przeciętnie na jednego mieszkańca wzrosły jedynie w województwach południowych, natomiast obniżyły się w województwach centralnych, wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem.

Stosunek wydatków zwyczajnych do nadzwyczajnych uległ zmianie naogół na niekorzyść miast od 10—20 tysięcy mieszkańców. W województwach wschodnich i centralnych odsetek wydatków zwyczajnych wynosi 100,0%, w województwach poznańskiem i pomorskiem 81,7%, gdy w poprzednio omawianym typie wynosił 3,8%. Jedynie w województwach południowych odsetek wydatków zwyczajnych zmniejszył się i to przeszło dwa razy z 96,9% na 47,9%.

Największe wydatki zwyczajne na jednego mieszkańca ma województwo śląskie (4,16 zł.), jednakże różnica pomiędzy województwami poznańskiem i pomorskiem (2,96

zł.), a nawet południowemi (1,23 zł.), jest mniejsza niż w ogólnej sumie wydatków. Tak samo różnica jest mniejsza i w stosunku do województw centralnych (0,38 zł.) i wschodnich (0,09 zł.). W porównaniu z miastami od 5—10 tysięcy mieszkańców wyższą przeciętną na jednego mieszkańca wydatków zwyczajnych mają województwa poznańskie i pomorskie oraz południowe, a województwa centralne i wschodnie—niższą.

Najwyższy odsetek wydatków nadzwyczajnych możemy stwierdzić w województwie śląskiem (70,9%) następnie w województwach południowych (52,1%), poznańskiem i pomorskiem (18,3%), które w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców zajmowały pierwsze, a w miastach do 5 tysięcy drugie miejsce po województwie śląskiem. Odsetek wydatków nadzwyczajnych wzrósł jedynie w województwach południowych, w pozostałych zaś spadł.

Najwyższą przeciętną wydatków nadzwyczajnych na jednego mieszkańca posiada województwo śląskie (10,14 zł.), daleko niższą województwa południowe (1,33 zł.), poznańskie i pomorskie (0,66 zł.). W województwach centralnych i wschodnich wogóle wydatków nadzwyczajnych niema.

Z powyższych liczb możemy wnioskować, że jedynie w województwie śląskiem miasta od 10—20 tysięcy mieszkańców czynią poważne wysiłki w kierunku zwiększenia majątku komunalnego.

Uogólniając nasze uwagi co do wydatków na majątek komunalny, musimy przedewszystkiem stwierdzić, że odsetek wydatków na powyższy cel waha się bardzo znacznie i to w miastach tego samego typu, lecz w różnych dzielnicach; przypomnijmy sobie chociażby odsetek wydatków na majątek komunalny w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców dla województw wschodnich (2,00%), poznańskiego i pomorskiego (30,67%), jak również i w miastach tych samych województw, lecz różnej przeciętnej wielkości, naprzykład w województwach poznańskiem i pomorskiem w miastach od 5—10 tysięcy odsetek wydatków na majątek wynosi 30,67%, a w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców—7,87%.

Odsetek wydatków na majątek w związku ze wzrostem przeciętnej ludności miast systematycznie wzrasta tylko w województwach południowych, natomiast systematycznie maleje w województwach centralnych, wschodnich i śląskiem. W województwach naprzykład centralnych w miastach do 5 tysięcy mieszkańców odsetek wydatków na majątek wynosił 8,83%, w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców (6,70%), a w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców—1,78%. W województwach poznańskiem i pomorskiem odsetek wydatków wzrasta w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców, maleje natomiast w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców.

Odsetek wydatków nadzwyczajnych nie wykazuje stałej tendencji w związku ze wzrostem wielkości miast: w woj. wschodnich stale maleje, w województwach centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem wzrasta w miastach od 5—10 tysięcy i maleje w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców. W województwach południowych maleje w miastach od 5—10 tysięcy, wzrasta w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców. W województwie śląskiem maleje w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców w porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców.

Również przeciętne wydatki na majątek komunalny na jednego mieszkańca nie wykazują stałej współzależności pomiędzy liczbą mieszkańców, a wielkością wydatków. W województwach śląskiem i południowych coprawda wielkość wydatków wzrasta w związku ze wzrostem miast, natomiast w województwach centralnych, wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem wzrasta w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców, a obniża się w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców.

Przedsiębiorstwa

Schemat ankiety rozesłanej do miast ujmował w myśl przepisów rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Ministra Skarbu w sprawie budżetów związków komunalnych—wydatki i dochody przedsiębiorstw netto, t. j. deficyty przedsiębiorstw miejskich względnie czysty zysk. W formularzu zostało coprawda zaznaczone w wydatkach, że należy załączać do kwestjonarjuszów zamknięcia poszczególnych przedsiębiorstw, jednakże z reguły zalecenie to nie zostało wykonane. Poza tem w wydatkach dla deficytów przedsiębiorstw eksploatowanych przez miasta została przewidziana tylko jedna rubryka, w której należało podać sumę i zaznaczyć, jakie przedsiębiorstwo poniosło deficyt, bardzo często jednak brak jest powyższej adnotacji, dlatego też otrzymanych danych o deficytach przedsiębiorstw miejskich nie mogliśmy opracować szczegółowo. Z powyższych przyczyn nie posiadamy szczegółowych materjałów do zbadania działalności przedsiębiorstw miejskich w miastach mniejszych i musimy się ograniczyć tylko do bardzo ogólnikowej charakterystyki. Przytem należy mniemać, że poszczególne miasta w rubryce deficyty przedsiębiorstw podawały sumy o różnym

charakterze, gdyż pojęcie deficytu może być rozmaicie rozumiane. W szczególności możliwem nawet jest, że w rubryce tej podawano nie ujemne wyniki działalności, lecz wydatki na przedsiębiorstwa ponoszone przez samorządy, uwzględniając w przychodach ogólną sumę dochodów. W niektórych przypadkach, gdzie były uwagi, powyższe błędy zostały poprawione przez odjęcie od ogólnej sumy dochodów—wydatków, względnie od ogólnej sumy wydatków — dochodów przedsiębiorstw. W pewnej jednak części miast prawdopodobnie błędy pozostały.

Poza deficytami i zyskami przedsiębiorstw kwestjonarjusz ujmował w oddzielnej pozycji w wydatkach nadzwyczajnych inwestycje przedsiębiorstw eksploatowanych przez gminy: na kupno maszyn, taborów i t. p. Wydatki tego rodzaju nie mogą obciążać rachunku zysków i strat i są ujmowane oddzielnie.

Dane dla miast do 5 tysięcy mieszkańców o deficytach i wydatkach nadzwyczajnych przedsiębiorstw eksploatowanych przez gminy zawiera poniższe zestawienie:

Przedsiębiorstwa komunalne — Exploitations communales

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	4	5	5	—	7	26,5	28,9	14,8	—	145,5	1925
1926	6	2	4	—	9	95,4	7,9	75,9	—	58,8	1926
Ogółem 1926	**6**	**2**	**5**	**—**	**9**	**95,4**	**7,9**	**76,8**	**—**	**58,8**	**Total 1926**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .						*10,54*	*1,24*	*3,70*	—	*4,67*	*% du total des dépenses ordin. et extraordin.*
Wydatki zwyczajne . . .	—	1	3	—	—	—	4,5	49,9	—	—	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na przedsiębiorstwa kom.						—	*57,0*	*65,0*	—	—	*% du total des dépenses pour les exploitations*
Wydatki nadzwyczajne . .	**6**	**1**	**3**	**—**	**9**	**95,4**	**3,4**	**26,9**	**—**	**58,8**	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na przedsiębiorstwa kom.						*100,0*	*43,0*	*35,0*	—	*100,0*	*% du total des dépenses pour les exploitations*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	1,40	0,21	1,15	—	0,96	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	—	—	0,12	0,75	—	—	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	1,40	0,09	0,40	—	0,96	„ extraordinair.

Jak widzimy, w województwach południowych odsetek miast (47,4%), posiadających deficyty i wydatki inwestycyjne w przedsiębiorstwach komunalnych, jest dość poważny, znacznie niższy jest w województwach centralnych (27,3%), poznańskiem i pomorskiem (20,0%) i województwach wschodnich (15,4%).

W stosunku do ogólnej sumy wydatków zwyczajnych i nadzwyczajnych deficyty i wydatki nadzwyczajne przedsiębiorstw stanowią w niektórych dzielnicach bardzo poważny odsetek, największy w województwach centralnych (10,54%), następnie w województwach południowych (4,67%), w województwach poznańskiem i pomorskiem (3,70%) oraz wschodnich (1,24%), w śląskiem brak wydatków tego rodzaju.

Przeciętnie na jednego mieszkańca największe kwoty możemy stwierdzić w województwach centralnych (1,40 zł.), nieco niższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (1,15 zł.), następnie w województwach południowych (0,96 zł.), wschodnich (0,21 zł.).

Bardzo ważnym jest podział omawianych wydatków na dwie kategorje: deficytów przedsiębiorstw, t. j. na wydatki zwyczajne i inwestycje przedsiębiorstw, t. j. wydatki nadzwyczajne. W województwach centralnych i południowych całkowita suma przypada na wydatki nadzwyczajne, t. j. na inwestycje. W województwach wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem część sumy, i to dość znaczna (w województwach poznańskiem i pomorskiem — 65,0%, we wschodnich — 57,0%) przypada na deficyty przedsiębiorstw. Coprawda liczba miast, które posiadały deficyty przedsiębiorstw jest bardzo mała, w województwach poznańskiem i pomorskiem — 3 miasta, we wschodnich—1 miasto. Możemy więc naogół powiedzieć, że przedsię-

biorstwa miejskie w badanym przez nas typie miast naogół pokrywały przynajmniej swoje wydatki dochodami, przyczem w dochodach zbadamy, w jakim stopniu przyczyniły się do zasilania kas miejskich środkami na pokrycie potrzeb miast.

Wydatki nadzwyczajne są rozpowszechnione w większej liczbie miast niż deficyty przedsiębiorstw, przyczem, jak już wspominaliśmy, w województwach centralnych i południowych możemy stwierdzić tylko wydatki nadzwyczajne.

Obciążenie mieszkańców wydatkami nadzwyczajnemi na inwestycje przedsiębiorstw jest najwyższe w województwach centralnych (1,40 zł.), następnie w południowych (0,96 zł.), województwa poznańskie i pomorskie pozostają daleko w tyle (0,40 zł.), nie mówiąc już o województwach wschodnich (0,09 zł.).

Dane dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Przedsiębiorstwa komunalne — Exploitations communales

Miasta od 5 001 — 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Suma tys. złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	9	1	1	4	75.3	3,4	16,0	128,6	1925
1926	7	3	1	3	256,7	7,6	15,4	124,2	1926
Ogółem 1926	7	3	1	3	256,7	7,6	15,4	124,2	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .					*10,51*	*1,35*	*0,87*	*7,56*	*% du total des dépenses ordin. et extraordin.*
Wydatki zwyczajne . . .	2	1	—	2	34,2	4,8	—	6,5	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na przedsiębiorstwa kom.					*13,3*	*63,2*	—	*5,2*	*% du total des dépenses pour les exploitations*
Wydatki nadzwyczajne . .	5	2	1	2	222,5	2,8	15,4	117,7	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na przedsiębiorstwa kom.					*86,7*	*36,8*	*100,0*	*94,8*	*% du total des dépenses pour les exploitations*
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	2.35	0.33	0.39	1.62	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	0,31	0,21	—	0,08	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	2,04	0,12	0,39	1,54	„ extraordinair.

Odsetek miast posiadających wydatki na przedsiębiorstwa komunalne jest w poszczególnych grupach województw bardzo różnorodny. W województwach wschodnich wszystkie miasta posiadają tego rodzaju wydatki, wówczas gdy w województwach poznańskiem i pomorskiem—16,7%. Porównywając z odsetkiem miast, posiadających wydatki na przedsiębiorstwa w poprzednio omawianym typie miast, możemy stwierdzić brak stałej tendencji. W województwach centralnych i wschodnich odsetek miast wzrósł, natomiast w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych obniżył się.

W stosunku do ogółu wydatków wydatki na przedsiębiorstwa stanowią najwyższy odsetek w województwach centralnych (10,51%), nieco mniejszy w południowych (7,56%), bez porównania niższy we wschodnich (1,35%), poznańskiem i pomorskiem (0,87%). W porównaniu z grupą miast do 5 tysięcy mieszkańców odsetek wydatków na przedsiębiorstwa wzrósł i to znacznie w województwach południowych, a w daleko mniejszym stopniu w województwach wschodnich, natomiast nieco się obniżył w województwach centralnych, pozostając jednak na wysokim poziomie, a bardzo silnie w województwach poznańskiem i pomorskiem.

Na jednego mieszkańca najwyższe wydatki na przedsiębiorstwa mają województwa centralne (2,35 zł.), znacznie mniej już województwa południowe (1,62 zł.), poznańskie i pomorskie (0,39 zł.), a jeszcze mniej województwa wschodnie (0,33 zł.). W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców przeciętny wydatek na jednego mieszkańca wzrósł w województwach centralnych, wschodnich i południowych, zmniejszył się natomiast w województwach poznańskiem i pomorskiem i to około 3 razy.

We wszystkich grupach województw, z wyjątkiem wschodnich, wydatki zwyczajne, t. j. wydatki na pokrycie deficytów przed-

siębiorstw są bez porównania niższe od wydatków na inwestycje, t. j. wydatków nadzwyczajnych. W województwach poznańskiem i pomorskiem wogóle niema wydatków na pokrycie deficytów przedsiębiorstw. Natomiast w województwach wschodnich wydatki na pokrycie deficytów przedsiębiorstw są znacznie wyższe od wydatków nadzwyczajnych i wynoszą 63,2%, coprawda suma deficytów przedsiębiorstw (4,8 tysięcy zł.) nie jest wielką.

Jednakże obciążenie jednego mieszkańca deficytami przedsiębiorstw jest najwyższe nie w województwach wschodnich, lecz w województwach centralnych (0,31 zł.), następnie w województwach wschodnich (0,21 zł.) oraz południowych (0,08 zł.), w województwach poznańskiem i pomorskiem równe zeru.

Najwyższy odsetek wydatków na inwestycje można stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem (100,0%), następnie w południowych (94,8%), w centralnych (86,7%) i we wschodnich (36,8%).

Najwyższe przeciętne wydatki nadzwyczajne na jedno miasto, możemy stwierdzić w województwach południowych—58,9 tysięcy złotych, następnie w województwach centralnych — 44,5 tysięcy, przeciętny wydatek województwa poznańskiego i pomorskiego jest bez porównania mniejszy — 15,4 tysięcy, jeszcze niższe są wydatki nadzwyczajne w województwach wschodnich — 1,4 tysięcy zł.

Na jednego mieszkańca najwyższa kwota przypada w województwach centralnych (2,04 zł.), następnie w województwach południowych (1,54 zł.), w poznańskiem i pomorskiem (0,39 zł.) i we wschodnich (0,12 zł.). Porównywając dane o inwestycjach przeciętnie na jednego mieszkańca w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców z poprzednią grupą miast, możemy stwierdzić wzrost w województwach centralnych, wschodnich i południowych, natomiast zniżkę w województwach poznańskiem i pomorskiem.

Dane dla miast od 10—20 tysięcy mieszkańców zawiera poniższa tablica:

Przedsiębiorstwa komunalne — Exploitations communales

Miasta od 10 001 do 20 0000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	2	1	1	—	2	137,2	0,1	62,9	—	83,9	1925
1926	3	2	3	2	3	175,6	7,2	59,1	1034,2	106,1	1926
Ogółem 1926	3	2	4	2	3	175,6	7,2	60,0	1034,2	106,1	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz.						*11,80*	*1,29*	*1,52*	*22,18*	*5,53*	*% du total des dépenses ordin. et extraordin.*
Wydatki zwyczajne	2	1	4	1	1	24,5	2,9	60,0	42,9	81,0	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na przedsiębiorstwa kom.						*14,0*	*40,3*	*100,0*	*4,1*	*76,3*	*% du total des dépenses pour les exploitations*
Wydatki nadzwyczajne	3	2	—	1	3	151,1	4,3	—	991,3	25,1	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na przedsiębiorstwa kom.						*86,0*	*59,7*	—	*95,9*	*23,7*	*% du total des dépenses pour les exploitations*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	2,49	0,20	0,70	22,02	1,51	Total des dépenses
„ zwyczajne	—	—	—	—	—	0,35	0,08	0,70	0,91	1,15	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	2,14	0,12	—	21,11	0,36	„ extraordinair.

Odsetek miast posiadających wydatki na przedsiębiorstwa jest w omawianem obecnie typie wyższy niż w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców w województwach: centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, natomiast niższy w województwach wschodnich.

W stosunku do ogółu wydatków wydatki na przedsiębiorstwa były najwyższe w województwie śląskiem (22,18%), prawie dwa razy niższe w województwach centralnych (11,80%), zgórą dwukrotnie niższe w południowych w stosunku do centralnych (5,53%), jeszcze daleko niższe w poznańskiem i pomorskiem

(1,52%) i we wschodnich (1,29%). W porównaniu z miastami od 5—10 tysięcy mieszkańców odsetek wydatków na przedsiębiorstwa wzrósł w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem, obniżył się natomiast we wschodnich i południowych.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki mamy w województwie śląskiem (22,02%), prawie dziewięciokrotnie niższe w województwach centralnych (2,49%), wówczas gdy odsetek wydatków w województwach centralnych był tylko dwa razy niższy, następnie w południowych (1,51 zł.), w poznańskiem i pomorskiem (0,70 zł.) i we wschodnich (0,20 zł.).

Deficyty przedsiębiorstw są wyższe od wydatków przeznaczonych na inwestycje w województwach poznańskiem i pomorskiem, w których brak wydatków na inwestycje, i w południowych, w których deficyty wynoszą 76,3%. W pozostałych województwach najwyższy stosunek deficytów możemy stwierdzić w województwach wschodnich (40,3%) ogółu wydatków na przedsiębiorstwa, następnie idą województwa centralne (14,0%) i śląskie (4,1%).

Najwyższą przeciętną deficytów na jedno miasto, posiadające wydatki tego rodzaju możemy stwierdzić w województwach południowych (81,0 tys. zł.), jest to deficyt bardzo poważny, prawie dwa razy wyższy niż w województwie śląskiem, w którem przeciętna deficytów wynosi (42,9 tys. zł.); jeszcze niższe deficyty mamy w województwach poznańskiem i pomorskiem—(15 tysięcy zł.), w centralnych (12,3 tys. zł.) i nakoniec w województwach wschodnich (2,9 tys. zł.). Z wyjątkiem województw wschodnich, a po części centralnych przeciętne deficyty przedsiębiorstw na jedno miasto są dosyć znaczne i wskazują na ujemną przynajmniej częściowo gospodarkę przedsiębiorstw miejskich.

Przeciętnie na jednego mieszkańca deficyty są najwyższe w województwach południowych (1,15 zł.), następnie w województwie śląskiem (0,91 zł.), w poznańskiem i pomorskiem (0,70 zł.), centralnych (0,35 zł.) i wschodnich (0,08 zł.).

Odsetek wydatków na inwestycje (wydatki nadzwyczajne) do ogółu wydatków na przedsiębiorstwa jest najwyższy w województwie śląskiem (95,9%), następnie w centralnych (86,0%), we wschodnich (59,7%), w południowych (23,7%), a w poznańskiem i pomorskiem brak wogóle wydatków na inwestycje.

W stosunku na jednego mieszkańca inwestycje są najwyższe w województwie śląskiem (21,11 zł.), prawie dziesięciokrotnie niższe w centralnych (2,14 zł.), jeszcze daleko niższe w województwach południowych (0,36 zł.) i we wschodnich (0,12 zł.).

Najwyższą przeciętną na jedno miasto, posiadające wydatki nadzwyczajne możemy stwierdzić w województwie śląskiem, w którem kwota inwestycyj w jednem mieście wynosiła 991,3 tysięcy zł., następnie w centralnych, w których przeciętna równa się 50,4 tysięcy; z powyższych liczb możemy się przekonać, że specjalną uwagę na rozszerzanie przedsiębiorstw zwracały miasta śląskie i po części miasta znajdujące się w województwach centralnych.

Uogólniając nasze uwagi, możemy stwierdzić, że obciążenie jednego mieszkańca deficytami przedsiębiorstw wzrasta w związku ze zwiększeniem się przeciętnego typu miast w województwach centralnych i śląskiem, w województwach poznańskiem i pomorskiem maleje w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców i wzrasta od 10—20 tysięcy mieszkańców, a w woj. wschodnich i południowych zmienia się odwrotnie.

Skala wahań obciążenia jednego mieszkańca wydatkami na pokrycie deficytów przedsiębiorstw chociaż dosyć znaczna, np. w miastach od 10—20 tys. mieszkańców przeciętny deficyt wynosi w województwach wschodnich 0,08 zł., południowych—1,15 zł., to jednakże jest daleko mniejsza niż skala wahań wydatków na inwestycje.

Wydatki przeciętnie na jednego mieszkańca na inwestycje w przedsiębiorstwach rosną w związku ze zwiększeniem się przeciętnego typu miast w województwach centralnych, wschodnich (miasta od 5—10 tysięcy mieszkańców i od 10—20 tysięcy mieszkańców wykazują tę samą liczbę 0,12 zł.) i śląskiem, natomiast w województwach poznańskiem i pomorskiem możemy zaobserwować stosunek odwrotny. Przeciętne wydatki na inwestycje w województwach południowych rosną w miastach od 5 do 10 tys. i maleją w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców.

Na czoło wśród województw, coprawda tylko w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, wysuwa się, biorąc pod uwagę wielkość wydatków na inwestycje na jednego mieszkańca, województwo śląskie, we wszystkich zaś typach województwa centralne, co wskazuje na zwracanie specjalnej uwagi w miastach województw centralnych na rozszerzenie istniejących przedsiębiorstw miejskich względnie zakładanie przedsiębiorstw nowych. Województwa poznańskie i pomorskie, które miały znaczne wydatki zwyczajne na majątek komunalny,

dają się wyprzedzić w wydatkach inwestycyjnych nietylko woj. śląskiemu lecz i centralnym oraz południowym.

D ł u g i

Kwot przeznaczanych na opłatę odsetków i spłatę długów nie można zaliczać do wydatków idących na zaspokojenie potrzeb ludności, a należy uważać je jako wydatki konieczne dla wywiązania się z przyjętych zobowiązań i umożliwienia na przyszłość korzystania z kredytu. Z tego punktu widzenia możemy uważać, że znaczniejsze obciążenie miast z tytułu odsetków i spłaty długów świadczy z jednej strony o względnym rozwoju życia miejskiego, które zostało dokonane za pomocą zaciągania pożyczek, z drugiej strony znaczne obciążenie jest dla miast niekorzystne, gdyż absorbuje poważne środki, a tem samem zmniejsza ich część, przeznaczoną na zaspokojenie potrzeb ludności.

Dane o wydatkach na oprocentowanie i spłatę długów w miastach do 5 tysięcy mieszkańców podaje nam następująca tablica:

Spłata długów — Amortissement des dettes

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	4	2	16	—	10	11,1	4,0	22,3	—	45,3	1925
1926	5	3	19	3	8	7,2	0,6	66,6	11,1	69,4	1926
Ogółem 1926	**5**	**3**	**22**	**3**	**8**	**7,2**	**0,6**	**148,1**	**11,1**	**69,4**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .						*0,80*	*0,09*	*7,13*	*4,72*	*5,51*	*% du total des dépenses ordin. et extraordin.*
Wydatki zwyczajne . . .	**3**	**3**	**21**	**2**	**8**	**5,0**	**0,6**	**127,2**	**2,1**	**69,4**	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na spłatę długów						*69,4*	*100,0*	*85,9*	*18,9*	*100,0*	*% du total des dépenses pour l'amortiss. des dettes*
Procenty	2	3	18	1	6	1,1	0,5	96,6	1,8	5,4	Intérêts
Amortyzacje	2	1	11	1	8	3,9	0,1	30,6	0,3	64,0	Annuités
Wydatki nadzwyczajne . .	**2**	—	**3**	**1**	—	**2,2**	—	**20,9**	**9,0**	—	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na spłatę długów						*30,6*	—	*14,1*	*81,1*	—	*% du total des dépenses pour l'amortiss. des dettes*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	**0.10**	**0.02**	**2.21**	**1,14**	**1,13**	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	—	0,07	0,02	1,90	0,21	1,13	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	0,03	—	0,31	0,93	—	„ extraordinair.

Bardzo różny odsetek miast ma wydatki na powyższy cel: gdy w województwie śląskiem wszystkie miasta je posiadają, a w województwach poznańskiem i pomorskiem posiada je 88,0%, odsetek w województwach południowych zniża się do 42,1%, w województwach wschodnich do 23,1%, w województwach centralnych do 22,7%. Z wyjątkiem więc województwa śląskiego oraz poznańskiego i pomorskiego w pozostałych województwach tylko nieznaczna część miast posiadała wydatki związane z długami miejskiemi.

Również odsetek wydatków na opłatę procentów i spłatę długów jest w poszczególnych miastach nadzwyczaj niejednolity— w województwach poznańskiem i pomorskiem dosięga 7,13%, t. j. dość poważnego odsetka, wówczas gdy w województwach wschodnich spada do 0,09%. Naogół jednak w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem i południowych odsetek jest dość duży, natomiast w województwach centralnych niski, a specjalnie niski w województwach wschodnich.

Na jednego mieszkańca wydatki związane z długami miejskiemi różnią się ogromnie. Maximum mamy w województwach poznańskiem i pomorskiem, w których na jednego mieszkańca przypada 2,21 zł., w województwach wschodnich odpowiednia kwota wynosi 0,02 zł.

Do wydatków zwyczajnych zostały zaliczone wszystkie odsetki oraz spłata długów w formie amortyzacji długoterminowych pożyczek. Do wydatków nadzwyczajnych— jednorazowe spłaty pożyczek, względnie większych rat.

Wydatki zwyczajne stanowią bardzo różny odsetek w poszczególnych dzielnicach, w województwach wschodnich i południowych mamy wyłącznie tylko wydatki zwyczajne, w pozostałych również i wydatki nadzwyczajne, przyczem z nich najwyższy odsetek wydatków zwyczajnych wykazują województwa poznańskie i pomorskie 85,9%, najniższy—województwo śląskie 18,9%. Niski odsetek wydatków zwyczajnych należy uważać za wskazujący na bardzo nierównomierne obciążenie miast wydatkami, związanemi z długami miejskiemi w poszczególnych latach.

Spłata jednorazowych pożyczek obciąża zbytnio budżety miejskie w latach, kiedy winna być dokonana, dlatego też daleko wygodniejszym typem dla miast są pożyczki amortyzacyjne, w których obciążenie jest jednakowe w poszczególnych latach.

Przeciętne wydatki zwyczajne zachowują tę samą kolejność, co i wydatki ogółem z wyjątkiem województwa śląskiego, które z ostatniego miejsca w ogólnych wydatkach przechodzi na trzecie miejsce po województwach południowych.

Jak już stwierdziliśmy, mówiąc o wydatkach zwyczajnych, wydatki nadzwyczajne są bardzo wysokie, w województwie śląskiem wynoszą 81,1%. Dość poważny odsetek możemy stwierdzić w województwach centralnych (30,6%). Na jednego mieszkańca wydatki nadzwyczajne na spłatę długów są największe w województwie śląskiem (0,93 zł.) najmniejsze w województwach centralnych (0,03 zł.), nie mówiąc o dzielnicach, w których niema wogóle wydatków nadzwyczajnych, związanych z długami miejskiemi.

Dane dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Spłata długów — Amortissement des dettes

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Suma tys. złotych *Milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*				Nature des depenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
1925	10	2	4	6	101,4	8,6	17,1	85,5	1925
1926	9	1	4	7	194,1	1,1	61,7	76,5	1926
Ogółem 1926	**9**	**1**	**5**	**7**	**194,1**	**1,1**	**63,0**	**76,5**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz.					*7,94*	*0,20*	*3,57*	*4,66*	*% du total des dépenses ordin. et extraordin.*
Wydatki zwyczajne	**9**	**1**	**5**	**6**	**97,1**	**1,1**	**39,5**	**61,6**	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na spłatę długów					*50,0*	*100,0*	*62,7*	*80,5*	*% du total des dépenses pour l'amortiss. de dettes*
Procenty	7	—	5	4	31,5	—	38,7	10,7	Intérêts
Amortyzacje	6	1	1	6	65,6	1,1	0,8	50,9	Annuités
Wydatki nadzwyczajne	**2**	**—**	**1**	**1**	**97,0**	**—**	**23,5**	**14,9**	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na spłatę długów					*50,0*	*—*	*37,3*	*19,5*	*% du total des dépenses pour l'amortiss. de dettes*
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	1,77	0,05	1,61	1,00	**Total des dépenses**
„ zwyczajne	—	—	—	—	0,89	0,05	1,00	0,80	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	0,88	—	0,61	0,20	„ extraordinair.

Możemy naogół stwierdzić z wyjątkiem województw poznańskiego i pomorskiego wyższy odsetek miast, posiadających wydatki związane z zadłużeniem miejskiem, niż w miastach do 5 tys. mieszkańców. Jednakże jeszcze dość poważny odsetek miast w niektórych dzielnicach nie ma wydatków związanych z długami, tak np. w województwach południowych 41,7% miast nie posiada długów, a w województwach poznańskiem i pomorskiem 16,7%.

W stosunku do ogółu wydatków wydatki związane z długami miejskiemi wynosiły w województwach centralnych 7,94%, południowych—4,66%, poznańskiem i pomorskiem—3,57% i we wschodnich—0,20%. W porównaniu z grupą miast do 5 tysięcy mieszkańców odsetek wydatków wzrósł i to bardzo znacznie, bo z 0,80% do 7,94% w województwach centralnych, a także we wschodnich, obniżył się natomiast w województwie poznańskiem i pomorskiem oraz południowych.

Przeciętnie na jednego mieszkańca obciążenie wydatkami na długi jest najwyższe w województwach centralnych (1,77 zł.), nieco niższe w województwach poznańskiem i po-

morskiem (1,61 zł.), znacznie niższe w województwach południowych (1,00 zł.) i bez porównania niższe w województwach wschodnich (0,05 zł.), które naogół nie mają większych wydatków na długi. W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców przeciętne wydatki wzrosły w województwach centralnych i wschodnich, obniżyły się natomiast w poznańskiem i pomorskiem oraz południowych.

Wydatki zwyczajne wynoszą najwyższy odsetek w miastach województw wschodnich (100,0%), następnie w południowych (80,5%), poznańskiem i pomorskiem (62,7%) i centralnych (50,0%). Jak widzimy, tylko w województwach wschodnich odsetek wydatków zwyczajnych pozostał bez zmiany na wysokości 100,0%, w pozostałych zaś, w porównaniu z miastami poprzednio badanego typu, obniżył się, co wskazuje na mniej korzystny układ wydatków na długi w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, albowiem, jak zaznaczyliśmy, wydatki nadzwyczajne na długi należy uważać za bardzo niedogodne dla samorządu.

Wydatki zwyczajne na 1 mieszkańca są najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (1,00 zł.), (ogólna suma wydatków była wyższa w województwach centralnych), następnie w województwach centralnych (0,89 zł.), południowych (0,80 zł.) i wschodnich (0,05 zł.).

Z pośród wydatków zwyczajnych amortyzacja jest wyższą od obciążeń procentami w województwach centralnych, wschodnich i południowych. W województwach wschodnich przytem podana liczba jest nieco wątpliwa, albowiem brak wydatków na oprocentowanie, co jest mało prawdopodobne. W województwach poznańskiem i pomorskiem oprocentowanie znacznie przewyższa amortyzację (38,7 i 0,8 tysięcy zł.). Przeznaczenie wyższych kwot na amortyzację możemy uważać za objaw korzystny, gdyż tą drogą miasta zmniejszają swoje zadłużenie, wówczas gdy opłata procentów nie wpływa na zmniejszenie długów.

Odsetek wydatków nadzwyczajnych na długi jest najwyższy w województwach centralnych (50,0%), następnie w województwach poznańskiem i pomorskiem (37,3%) i południowych (19,5%), a w woj. wschodnich niema wogóle wydatków nadzwyczajnych.

Najwyższe wydatki nadzwyczajne na jednego mieszkańca mamy w województwach centralnych (0,88 zł.), poznańskiem i pomorskiem (0,61 zł.), a najniższe w południowych (0,20 zł.). W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców we wszystkich województwach zwiększały się przeciętne wydatki nadzwyczajne na jednego mieszkańca, a tylko w województwach wschodnich pozostały bez zmiany równe zeru.

Dane dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Spłata długów — Amortissement des dettes

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tys. złotych *Montant en milliers de złotys*					Nature des dépenses
	Grupy województw — *Groupes de départements*										
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	4	1	6	3	3	21,4	0,6	159,7	117,4	30,5	1925
1926	5	3	6	3	5	21,6	2,2	166,8	136,3	141,2	1926
Ogółem 1926	**5**	**3**	**7**	**3**	**5**	**21,6**	**2,2**	**172,1**	**136,3**	**141,2**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz.						*1,45*	*0,39*	*4,37*	*2,92*	*7,36*	*% du total des dépenses ordin. et extraordin.*
Wydatki zwyczajne	5	2	7	2	4	21,6	2,2	172,1	136,3	141,2	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu wydatków na spłatę długów						*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*% du total des dépenses pour l'amortiss. des dettes*
Procenty	4	2	7	2	4	11,5	2,2	166,3	70,4	13,1	Intérêts
Amortyzacje	4	—	2	3	4	10,1	—	5,8	65,9	128,1	Annuités
Wydatki nadzwyczajne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu wydatków na spłatę długów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	*% du total des dépenses pour l'amortiss. des dettes*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	0,31	0,06	2,01	2,90	2,01	**Total des dépenses**
„ zwyczajne	—	—	—	—	—	0,31	0,06	2,01	2,90	2,01	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	„ extraordinair.

O ile w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców mogliśmy stwierdzić, że tylko część miast nie posiadała wcale wydatków związanych z długami miejskiemi, to w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców we wszystkich bez wyjątku miastach mamy wydatki tego rodzaju.

Odsetek wydatków jest najwyższy w województwach południowych (7,36%), następnie w województwach poznańskiem i pomorskiem (4,37%), śląskiem (2,92%), w centralnych (1,45%) i południowych (0,39%). W porównaniu z miastami od 5 do 10 tysięcy mieszkańców jedynie w województwach centralnych mamy zniżkę odsetka, w pozostałych zaś możemy stwierdzić zwyżkę.

Przeciętnie na jednego mieszkańca najwyższe wydatki ma województwo śląskie (2,90 zł.), następnie w województwach poznańskiem i pomorskiem i w województwach południowych znajdujemy jednakową kwotę (2,01 zł.), daleko niższą posiadają województwa centralne (0,31 zł.) i wschodnie (0,06 zł.). W zestawieniu z grupą miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców przeciętne wydatki na długi wzrosły we wszystkich województwach z wyjątkiem województw centralnych, w których obniżyły się.

Całkowite kwoty wydatków związanych z długami są to wydatki zwyczajne. Miasta więc od 10 do 20 tysięcy mieszkańców są w daleko korzystniejszych warunkach pod względem rodzaju swych długów, niż miasta poprzednio badanego typu.

Procenty są niższe od amortyzacji tylko w województwach południowych (13,1 tysięcy zł., a amortyzacja 128,1 tysięcy zł.). Możliwem jest również, że województwa południowe zaliczają raty od pożyczek, które zawierają procenty i amortyzację w ścisłem znaczeniu do rubryki—„amortyzacja", wskutek czego mamy takie ustosunkowanie. W pozostałych miastach oprocentowanie jest wyższe od amortyzacji, a w województwach wschodnich brak wogóle wydatków na ten cel.

Uogólniając nasze uwagi o wydatkach związanych z długami miejskiemi, możemy stwierdzić, że w związku ze wzrostem wielkości miast rośnie obciążenie wydatkami z tytułu posiadanych długów.

Odsetek kwot, przeznaczonych na wydatki związane z długami, rośnie w związku ze zwiększeniem się wielkości miast w województwach wschodnich, natomiast w centralnych wzrasta w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, a maleje w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców. W województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych maleje w miastach od 5 do 10 tysięcy i wzrasta od 10 do 20 tysięcy mieszkańców. W województwie śląskiem maleje w miastach od 10 do 20 tysięcy w porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców.

Przeciętne obciążenie jednego mieszkańca długami wzrasta w 3 badanych typach miast stale w województwach wschodnich i śląskiem, w województwach centralnych silnie wzrasta w miastach od 5 do 10 tysięcy i spada w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, w poznańskiem i pomorskiem oraz w południowych odwrotnie — maleje w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców i wzrasta w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców.

Inne wydatki

Pozostałe wydatki składają się z kwoty przeznaczonej na bardzo różnorodne cele.

Wyszczególnienie ważniejszych wydatków z pośród innych dla miast do 5 tysięcy mieszkańców przedstawia się, jak następuje:

Inne wydatki — Autres dépenses

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habtiants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	20	11	22	2	16	29,3	24,9	135,4	18,7	37,0	1925
1926	17	11	19	2	13	18,6	20,2	45,3	1,4	20,1	1926
Ogółem 1926	17	12	22	2	14	18,6	21,6	104,3	1,4	31,9	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .						*2,05*	*3,40*	*5,02*	*0,59*	*2,53*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Wydatki zwyczajne . . .	17	12	22	2	14	15,0	21,6	92,1	1,4	22,7	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu innych wydatków						*81,1*	*100,0*	*88,3*	*100,0*	*71,2*	*% du total des autres dépenses*

(dok.— fin)

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*: centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys* — centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	Nature des dépenses
Składki do towarzystw związku miast i t. p.	8	7	19	1	8	0,9	0,6	3.3	0,0	1.4	Cotisations à la fédération des villes
Na cele religijne . . .	2	—	6	—	3	0,6	—	0.2	—	2,1	Pour buts religieux
Koszty utrzymania urzędów stanu cywilnego	—	—	5	—	1	—	—	1.0	—	0,3	Frais d'entretien des offices de l'état civil
Koszty utrzymania urzędów rozjemczych . .	—	—	3	—	—	—	—	0,4	—	—	Frais d'entretien des offices d'arbitrage
Różne	15	12	13	2	13	13,5	21,0	87,2	1,4	18,9	Divers
Wydatki nadzwyczajne .	1	—	3	—	3	3,5	—	12.2	—	9.2	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu innych wydatków						*18,9*	—	*11,7*	—	*28,8*	*% du total des autres dépenses*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	0,27	0.56	1.56	0.14	0.52	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	—	0,22	0,56	1,38	0.14	0,37	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	0,05	—	0,18	—	0,15	Dépenses extraordinair.

Największy odsetek wydatków innych mają woj. poznańskie i pomorskie (5,02%), najniższy woj. śląskie (0,59%). Niektóre z nich, jak np. koszty utrzymania urzędów stanu cywilnego, znajdujemy jedynie w miastach woj. poznańskiego, pomorskiego oraz południowych i to we względnie bardzo nieznacznym odsetku miast, co prawdopodobnie należy tłumaczyć tem, że wydatki związane z utrzymaniem urzędów stanu cywilnego nie były w pozostałych miastach wyodrębnione w specjalne pozycje, lecz zostały ujęte w ogólnej kwocie wydatków administracyjnych.

Największe sumy wśród wydatków ogólnych przypadają na inne, bliżej nie wyszczególnione.

Wydatki inne w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Inne wydatki — Autres dépenses

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*: centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	Suma tys. złotych *Milliers de zlotys* — centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	Nature des dépenses
1925	15	3	5	11	49.0	7.0	25.9	124.0	1925
1926	14	3	5	11	64.2	25.1	88.5	42.3	1926
Ogółem 1926	**14**	**3**	**6**	**11**	**64,2**	**25,1**	**89,9**	**42,3**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .					*2,63*	*4,44*	*5,09*	*2,58*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Wydatki zwyczajne . . .	14	3	6	11	57,5	20,7	14.6	38,2	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu innych wydatków					*89,6*	*82,5*	*16,2*	*90,3*	*% du total des autres dépenses*
Składki do towarzystw związku miast i t. p.	11	3	6	7	2.0	0,5	2,5	1,0	Cotisations à la fédération des villes
Na cele religijne . . .	2	1	2	1	15,1	1,5	2,2	0,5	Pour buts religieux
Koszty utrzymania urzędów stanu cywilnego	—	—	3	—	—	—	1,3	—	Frais d'entretien des offices de l'état civil
Koszty utrzymania urzędów rozjemczych . .	1	2	1	—	0,0	1,1	0,1	—	Frais d'entretien des offices d'arbitrage
Różne	13	3	3	10	40,4	17,6	8,5	36,7	Divers
Wydatki nadzwyczajne . .	2	1	1	2	6,7	4,4	75,3	4,1	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu innych wydatków					*10,4*	*17,5*	*83,8*	*9,7*	*% du total des autres dépenses*
Na 1 mieszkańca									**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	0,59	1,08	2,30	0,55	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	0,53	0,89	0,37	0,50	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	0,06	0,19	1,93	0,05	Dépenses extraordinair.

Odsetek wydatków innych jest dość jednolity, maximum można stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem (5,09%), minimum w województwach południowych (2,58%). Różnica pomiędzy minimum a maximum jest nieco mniej niż dwukrotna. Wydatki inne są to przeważnie wydatki zwyczajne, w województwach poznańskiem i pomorskiem jedynie wydatki nadzwyczajne przeważają, wynosząc 83,8%. Najwyższy odsetek wydatków nie został bliżej sprecyzowany i został ujęty w rubryce—„różne".

Dane dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców podaje poniższe zestawienie:

Inne wydatki — Autres dépenses

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	3	3	6	3	5	21,3	18 5	310,3	79,5	35,0	1925
1926	4	3	5	3	5	67,4	17,5	134,6	98,1	95,7	1926
Ogółem 1926	**4**	**3**	**6**	**3**	**5**	**67,4**	**17,5**	**147,4**	**98,1**	**95,7**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .						*4,53*	*3,13*	*3,74*	*2,10*	*4,99*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Wydatki zwyczajne . . .	4	3	6	3	5	16,1	17,5	121,4	96,0	34,3	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu innych wydatków						*23,9*	*100,0*	*82,4*	*97,9*	*35,8*	*% du total des autres dépenses*
Składki do towarzystw związku miast i t. p.	4	3	4	2	4	1,7	0,7	1,7	4,6	1,0	Cotisations à la fédérations des villes .
Na cele religijne . . .	—	2	3	2	3	—	9,3	15,7	3,4	3,7	Pour buts religieux
Koszty utrzymania urzędów stanu cywilnego	—	—	3	—	—	—	—	28,2	—	—	Frais d'entretien des offices de l'état civil
Koszty utrzymania urzędów rozjemczych . .	1	1	2	2	—	1,2	0,0	0,2	13,5	—	Frais d'entretien des offices d'arbitrage
Różne	4	2	4	3	5	13,2	7,5	75,6	74,5	29,6	Divers
Wydatki nadzwyczajne . .	2	—	2	2	3	51,3	—	26,0	2,1	61,4	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu innych wydatków						*76,1*	—	*17,6*	*2,1*	*64,2*	*% du total des autres dépenses*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	0,96	0,48	1,72	2,09	1,36	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	—	0,23	0,48	1,42	2,05	0,49	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	0,73	—	0,30	0,04	0,87	Dépenses extraordinair.

Odsetek wydatków również w miastach obecnie omawianych nie jest zbyt znaczny, maximum można stwierdzić w województwach południowych (4,99%), minimum w śląskiem (2,10%). Wydatki nadzwyczajne przeważają w województwach centralnych (76,1%) i województwach południowych (64,2%), poza wydatkami nadzwyczajnemi, które również nie są bliżej sprecyzowane, przeważają wydatki inne.

Dochody

Po omówieniu wydatków na zaspakajanie potrzeb z możliwie dokładnem wyszczególnieniem rodzajów i wysokości kwot przeznaczonych na poszczególne cele, musimy obecnie zastanowić się nad tem, skąd miasta czerpią środki niezbędne do pokrycia swych wydatków.

Kwestja dochodów miejskich jest nie mniej ważna, chociaż z innego punktu widzenia niż kwestja wydatków, bo jeżeli w skarbowości utrzymało się twierdzenie, że dochody winny być w związkach prawno-publicznych przystosowane do wydatków koniecznych, to jednakże takie przystosowanie ma swe granice, których nie należy przekraczać, aby nie spowodować zahamowania rozwoju, względnie nawet upadku miast. Poza tem polityka miast w kierunku zdobywania niezbędnych środków może być skierowana na różne rodzaje dochodów.

Od prawidłowego ustosunkowania poszczególnych typów dochodów, takiego ustosunkowania, które przy najmniejszym względnie wysiłku i obciążeniu ludności dawałoby maximum środków niezbędnych dla miast, zależy pomyślny rozwój życia miejskiego.

Zbadanie wszystkich dochodów miejskich, ich ustosunkowanie oraz obciążenie ludności będzie przedmiotem naszych dalszych uwag.

Ustosunkowanie dochodów 1926 roku do dochodów z roku 1925

Przedewszystkiem musimy się zastanowić nad kwestją, jakim zmianom uległy dochody miast w roku 1926 w porównaniu z rokiem 1925, co jest szczególnie ważne wobec tego, że w roku 1925 nastąpiło załamanie się kursu złotego, wskutek czego wartość nabywcza złotego nominalnego w roku 1926 w porównaniu z rokiem poprzednim uległa zniżce, co nie mogło być skompensowane automatycznym wzrostem dochodów, które prawie wyłącznie były ustalane w złotych, jak naprzykład stawki wielu podatków. Miasta musiały więc w roku 1926 zwrócić specjalną uwagę na zwiększenie swych dochodów w tym celu, aby utrzymać je przynajmniej na poziomie roku 1925 nie w nominalnej liczbie złotych, lecz w realnej wartości otrzymanych sum.

Dane o zmianach dochodów za rok 1926 w porównaniu z rokiem poprzednim, obliczone dla tej samej liczby miast w obydwu latach, przedstawiają się, jak następuje:

Wzrost względnie zmniejszenie dochodów rzeczywistych miast niewydzielonych w 1926 r. w stosunku do 1925 r.
Accroissement ou diminution des recettes effectives des villes faisant partie des arrondissements en 1926 par rapport à l'année 1925

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	W odsetkach — *En pourcentages*					
Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*						
Dochody ogółem	**+ 23,4**	**+ 17,9**	**+ 3,3**	**+ 22,4**	**+ 5,4**	**Total des dépenses**
Zwyczajne	+ 19,5	+ 11,7	+ 3,2	+ 32,3	+ 14,0	Ordinaires
Nadzwyczajne	+289,8	+ 11,6	— 3,0	— 26,1	— 35,3	Extraordinaires
Zaległe	+ 17,8	+ 77,7	+ 46,1	— 63,5	— 12,3	Arriérées
Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*						
Dochody ogółem	**+ 19,1**	**+ 19,0**	**+ 57,4**	**—**	**+ 21,8**	**Total des dépenses**
Zwyczajne	+ 14,4	+ 25,2	+ 4,7	—	+ 17,6	Ordinaires
Nadzwyczajne	+ 37,5	100,0	+ 1485,8	—	+ 58,6	Extraordinaires
Zaległe	+ 77,5	— 5,4	+ 116,1	—	+ 789,4	Arriérées
Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*						
Dochody ogółem	**+ 15,1**	**+ 13,5**	**+ 10,3**	**+ 20,2**	**+ 12,3**	**Total des dépenses**
Zwyczajne	+ 6,6	+ 19,3	+ 6,3	+ 1,6	+ 6,3	Ordinaires
Nadzwyczajne	+ 127,6	+ 64,3	+ 127,9	+ 148,8	+ 164,3	Extraordinaires
Zaległe	+ 1,6	— 38,5	— 64,8	— 54,7	— 16,4	Arriérées

Przypomnijmy sobie, że, mówiąc o zmianie wydatków, stwierdziliśmy, że kurs dolara przeciętnie w roku 1926 w stosunku do roku 1925 wzrósł o 54,8%, koszty utrzymania w Warszawie wzrosły o 22,3%, ceny hurtowe w Polsce o 31,9%. Nominalna suma dochodów w złotych w roku 1926 musiała wzrosnąć w stosunku do roku 1925 o 20—30%, aby wartość nabywcza otrzymanych kwot nie uległa zmianie.

W miastach do 5 tysięcy mieszkańców największy wzrost ogólnej sumy dochodów możemy stwierdzić w województwach centralnych (23,4%), następnie w woj. śląskiem (22,4%) i wschodnich (17,9%). Pozostałe województwa są daleko poza wyżej wspomnianemi grupami województw, w południowych wzrost wynosi 5,4%, a w poznańskiem i pomorskiem 3,3%. Możemy uważać, że jedynie w województwach centralnych i śląskiem dochody pozostały, biorąc pod uwagę ich realną wartość nabywczą, na poziomie z roku 1925, nieznacznie obniżyły się w województwach wschodnich, natomiast w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych znacznie spadły.

W miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców ogólna suma dochodów rzeczywistych wzrosła najwięcej w województwach poznańskiem i pomorskiem (57,4%), następnie w południowych (21,8%), centralnych (19,1%) i we wschodnich (19,0%). Rzeczywista wartość dochodów wzrosła więc i to dość znacznie w województwach poznańskiem i pomorskiem, w

Odsetek wydatków innych jest dość jednolity, maximum można stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem (5,09%), minimum w województwach południowych (2,58%). Różnica pomiędzy minimum a maximum jest nieco mniej niż dwukrotna. Wydatki inne są to przeważnie wydatki zwyczajne, w województwach poznańskiem i pomorskiem jedynie wydatki nadzwyczajne przeważają, wynosząc 83,8%. Najwyższy odsetek wydatków nie został bliżej sprecyzowany i został ujęty w rubryce—„różne".

Dane dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców podaje poniższe zestawienie:

Inne wydatki — Autres dépenses

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj wydatków	Liczba miast *Nombre de villes* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Suma tys. złotych *Montant en milliers de zlotys* — Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des dépenses
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
1925	3	3	6	3	5	21,3	18 5	310,3	79,5	35,0	1925
1926	4	3	5	3	5	67,4	17,5	134,6	98,1	95,7	1926
Ogółem 1926	**4**	**3**	**6**	**3**	**5**	**67,4**	**17,5**	**147,4**	**98,1**	**95,7**	**1926 Total**
% do ogółu wydatków zwycz. i nadzwycz. . .						*4,53*	*3,13*	*3,74*	*2,10*	*4,99*	*% du total des dépenses ordinaires et extraordin.*
Wydatki zwyczajne . . .	**4**	**3**	**6**	**3**	**5**	**16,1**	**17,5**	**121,4**	**96,0**	**34,3**	**Dépenses ordinaires**
% do ogółu innych wydatków						*23,9*	*100,0*	*82,4*	*97,9*	*35,8*	*% du total des autres dépenses*
Składki do towarzystw związku miast i t. p.	4	3	4	2	4	1,7	0,7	1,7	4,6	1,0	Cotisations à la fédérations des villes .
Na cele religijne . . .	—	2	3	2	3	—	9,3	15,7	3,4	3 7	Pour buts religieux
Koszty utrzymania urzędów stanu cywilnego	—	—	3	—	—	—	—	28,2	—	—	Frais d'entretien des offices de l'état civil
Koszty utrzymania urzędów rozjemczych . .	1	1	2	2	—	1,2	0,0	0,2	13,5	—	Frais d'entretien des offices d'arbitrage
Różne	4	2	4	3	5	13,2	7,5	75,6	74,5	29,6	Divers
Wydatki nadzwyczajne . .	**2**	**—**	**2**	**2**	**3**	**51,3**	**—**	**26,0**	**2,1**	**61,4**	**Dépenses extraordinaires**
% do ogółu innych wydatków						*76,1*	*—*	*17,6*	*2,1*	*64,2*	*% du total des autres dépenses*
Na 1 mieszkańca											**Par habitant**
Wydatki ogółem	—	—	—	—	—	0,96	0,48	1,72	2,09	1,36	**Total des dépenses**
„ zwyczajne . .	—	—	—	—	—	0,23	0,48	1,42	2,05	0,49	Dépenses ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	0,73	—	0,30	0,04	0,87	Dépenses extraordinair.

Odsetek wydatków również w miastach obecnie omawianych nie jest zbyt znaczny, maximum można stwierdzić w województwach południowych (4,99%), minimum w śląskiem (2,10%). Wydatki nadzwyczajne przeważają w województwach centralnych (76,1%) i województwach południowych (64,2%), poza wydatkami nadzwyczajnemi, które również nie są bliżej sprecyzowane, przeważają wydatki inne.

Dochody

Po omówieniu wydatków na zaspakajanie potrzeb z możliwie dokładnem wyszczególnieniem rodzajów i wysokości kwot przeznaczonych na poszczególne cele, musimy obecnie zastanowić się nad tem, skąd miasta czerpią środki niezbędne do pokrycia swych wydatków.

Kwestja dochodów miejskich jest nie mniej ważna, chociaż z innego punktu widzenia niż kwestja wydatków, bo jeżeli w skarbowości utrzymało się twierdzenie, że dochody winny być w związkach prawno-publicznych przystosowane do wydatków koniecznych, to jednakże takie przystosowanie ma swe granice, których nie należy przekraczać, aby nie spowodować zahamowania rozwoju, względnie nawet upadku miast. Poza tem polityka miast w kierunku zdobywania niezbędnych środków może być skierowana na różne rodzaje dochodów.

Od prawidłowego ustosunkowania poszczególnych typów dochodów, takiego ustosunkowania, które przy najmniejszym względnie wysiłku i obciążeniu ludności dawałoby maximum środków niezbędnych dla miast, zależy pomyślny rozwój życia miejskiego.

Zbadanie wszystkich dochodów miejskich, ich ustosunkowanie oraz obciążenie ludności będzie przedmiotem naszych dalszych uwag.

Ustosunkowanie dochodów 1926 roku do dochodów z roku 1925

Przedewszystkiem musimy się zastanowić nad kwestją, jakim zmianom uległy dochody miast w roku 1926 w porównaniu z rokiem 1925, co jest szczególnie ważne wobec tego, że w roku 1925 nastąpiło załamanie się kursu złotego, wskutek czego wartość nabywcza złotego nominalnego w roku 1926 w porównaniu z rokiem poprzednim uległa zniżce, co nie mogło być skompensowane automatycznym wzrostem dochodów, które prawie wyłącznie były ustalane w złotych, jak naprzykład stawki wielu podatków. Miasta musiały więc w roku 1926 zwrócić specjalną uwagę na zwiększenie swych dochodów w tym celu, aby utrzymać je przynajmniej na poziomie roku 1925 nie w nominalnej liczbie złotych, lecz w realnej wartości otrzymanych sum.

Dane o zmianach dochodów za rok 1926 w porównaniu z rokiem poprzednim, obliczone dla tej samej liczby miast w obydwu latach, przedstawiają się, jak następuje:

Wzrost względnie zmniejszenie dochodów rzeczywistych miast niewydzielonych w 1926 r. w stosunku do 1925 r.

Accroissement ou diminution des recettes effectives des villes faisant partie des arrondissements en 1926 par rapport à l'année 1925

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	W odsetkach — *En pourcentages*					
Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*						
Dochody ogółem	**+ 23,4**	**+ 17,9**	**+ 3,3**	**+ 22,4**	**+ 5,4**	**Total des dépenses**
Zwyczajne	+ 19,5	+ 11,7	+ 3,2	+ 32,3	+ 14,0	Ordinaires
Nadzwyczajne	+ 289,8	+ 11,6	— 3,0	— 26,1	— 35,3	Extraordinaires
Zaległe	+ 17,8	+ 77,7	+ 46,1	— 63,5	— 12,3	Arriérées
Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*						
Dochody ogółem	**+ 19,1**	**+ 19,0**	**+ 57,4**	**—**	**+ 21,8**	**Total des dépenses**
Zwyczajne	+ 14,4	+ 25,2	+ 4,7	—	+ 17,6	Ordinaires
Nadzwyczajne	+ 37,5	100,0	+ 1485,8	—	+ 58,6	Extraordinaires
Zaległe	+ 77,5	— 5,4	+ 116,1	—	+ 789,4	Arriérées
Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*						
Dochody ogółem	**+ 15,1**	**+ 13,5**	**+ 10,3**	**+ 20,2**	**+ 12,3**	**Total des dépenses**
Zwyczajne	+ 6,6	+ 19,3	+ 6,3	+ 1,6	+ 6,3	Ordinaires
Nadzwyczajne	+ 127,6	+ 64,3	+ 127,9	+ 148,8	+ 164,3	Extraordinaires
Zaległe	+ 1,6	— 38,5	— 64,8	— 54,7	— 16,4	Arriérées

Przypomnijmy sobie, że, mówiąc o zmianie wydatków, stwierdziliśmy, że kurs dolara przeciętnie w roku 1926 w stosunku do roku 1925 wzrósł o 54,8%, koszty utrzymania w Warszawie wzrosły o 22,3%, ceny hurtowe w Polsce o 31,9%. Nominalna suma dochodów w złotych w roku 1926 musiała wzrosnąć w stosunku do roku 1925 o 20—30%, aby wartość nabywcza otrzymanych kwot nie uległa zmianie.

W miastach do 5 tysięcy mieszkańców największy wzrost ogólnej sumy dochodów możemy stwierdzić w województwach centralnych (23,4%), następnie w woj. śląskiem (22,4%) i wschodnich (17,9%). Pozostałe województwa są daleko poza wyżej wspomnianemi grupami województw, w południowych wzrost wynosi 5,4%, a w poznańskiem i pomorskiem 3,3%. Możemy uważać, że jedynie w województwach centralnych i śląskiem dochody pozostały, biorąc pod uwagę ich realną wartość nabywczą, na poziomie z roku 1925, nieznacznie obniżyły się w województwach wschodnich, natomiast w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych znacznie spadły.

W miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców ogólna suma dochodów rzeczywistych wzrosła najwięcej w województwach poznańskiem i pomorskiem (57,4%), następnie w południowych (21,8%), centralnych (19,1%) i we wschodnich (19,0%). Rzeczywista wartość dochodów wzrosła więc i to dość znacznie w województwach poznańskiem i pomorskiem, w

pozostałych zaś województwach utrzymała się mniej więcej na tym samym poziomie, co w roku 1925. W porównaniu z grupą miast do 5 tysięcy mieszkańców wyższy odsetek wzrostu możemy stwierdzić w miastach województw wschodnich, bez porównania wyższy w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, niższy natomiast w województwach centralnych.

W miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców dochody ogółem wzrosły najbardziej w województwie śląskiem (20,2%), następnie w centralnych (15,1%), wschodnich (13,5%), południowych (12,3%), poznańskiem i pomorskiem (10,3%). Z wyjątkiem więc województwa śląskiego realna wartość dochodów wszystkich pozostałych miast uległa zniżce. W porównaniu z miastami poprzednio omawianego typu, we wszystkich miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców odsetek wzrostu jest niższy.

Porównywając dane dla poszczególnych typów miast, możemy stwierdzić, że naogół najlepiej dały sobie radę miasta od 5—10 tysięcy mieszkańców, w których realna wartość dochodów nie uległa zniżce, lecz nawet w województwach poznańskiem i pomorskiem wzrosła. Następnie idą miasta od 10—20 tysięcy mieszkańców, w których odsetek wzrostu nie wyrównywa naogół całkowicie spadku wartości nabywczej złotego, jednakże w żadnej grupie województw nie spada poniżej 10%. W miastach do 5 tysięcy mieszkańców obok dzielnic, w których odsetek wzrostu dochodów jest bardzo poważny, mamy dzielnice, w których wzrost jest minimalny.

Przy porównaniu miast poszczególnych typów tej samej dzielnicy, możemy stwierdzić, że w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych odsetek rośnie w miastach od 5—10 tysięcy, a spada od 10—20 tysięcy mieszkańców, przyczem w miastach województw poznańskiego i pomorskiego i południowych pozostaje jednak na wyższym poziomie, niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, natomiast w województwach wschodnich jest niższy niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W województwie śląskiem, dla którego brak danych dla miast od 5—10 tysięcy mieszkańców odsetek wzrostu w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców jest niższy niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W woj. centralnych odsetek wzrostu stale maleje w związku ze wzrostem wielkości miast, coprawda niezbyt silnie.

Najlepiej z miast poszczególnych dzielnic kształtowały się dochody miast w województwie śląskiem, gdyż pozostały na poziomie realnych dochodów z roku 1925, następnie idą województwa centralne, w których minimum wzrostu wynosi 15,1%, w województwach poznańskiem i pomorskiem możemy stwierdzić bardzo duże wahania, maximum wzrostu (57,4%), minimum (3,3%), nieco mniejsze wahania mamy w województwach południowych (21,8% i 5,4%).

Dochody zwyczajne są podstawą finansów miejskich, głównie może nawet wskutek swego bardziej stałego charakteru niż dochody nadzwyczajne, dlatego też zmiany dochodów zwyczajnych są szczególnie ważne.

W miastach do 5 tysięcy mieszkańców najwyższy odsetek wzrostu dochodów zwyczajnych możemy stwierdzić w województwie śląskiem (32,3%), następnie w województwach centralnych (19,5%), południowych (14,0%), wschodnich (11,7%), poznańskiem i pomorskiem (3,2%).

Jak widzimy, skala wahań jest większa niż dochodów ogółem, co wskazuje, że w stosunku do dochodów zwyczajnych polityka miast i starania w kierunku zwiększenia dochodów różniły się bardziej niż w stosunku do ogółu dochodów. Jest to rzeczą zresztą zrozumiałą, gdyż ta sama suma dochodów może być otrzymana albo drogą zwiększenia zwyczajnych dochodów albo też nadzwyczajnych, przyczem i miasta różnych dzielnic w różnym stopniu stosowały oba środki.

W porównaniu z ogółem dochodów, niższy wzrost dochodów zwyczajnych możemy stwierdzić w województwach centralnych, wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem. Miasta te więc kładły mniejszy nacisk na zwiększenie dochodów zwyczajnych, natomiast w miastach województw śląskiego i południowych, dochody zwyczajne wzrastały silniej, szczególniej w województwach południowych.

W miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców najwyższy wzrost dochodów zwyczajnych możemy stwierdzić w województwach wschodnich (25,2%), następnie południowych (17,6%), centralnych (14,4%), poznańskiem i pomorskiem (4,7%). Skala wahań w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców jest niższa, wahania są mniejsze niż sześciokrotne, gdy w miastach poprzednich przeszło dziesięciokrotne. W porównaniu ze wzrostem dochodów ogólnych dochody zwyczajne wzrosły w stopniu wyższym tylko w województwach wschodnich, natomiast we wszystkich innych wzrosły w stopniu mniejszym, tak samo więc, a nawet w stopniu nieco silniejszym niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, miasta od 5 do 10 tysięcy mieszkańców zwracały głównie uwagę na zwiększenie dochodów nadzwyczaj-

nych. W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców wzrost dochodów zwyczajnych jest wyższy w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, niższy w województwach centralnych.

W miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców wyróżniają się pod względem wielkości wzrostu dochodów zwyczajnych miasta województw wschodnich, w których wzrost wynosi 19,3%, następnie idą województwa centralne (6,6%), poznańskie i pomorskie oraz południowe (6,3%) i na ostatniem miejscu województwo śląskie (1,6%). Różnica więc pomiędzy minimum, a maximum jest nawet wyższa niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W porównaniu ze wzrostem dochodów ogółem dochody zwyczajne wzrosły w stopniu mniejszym w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem, śląskiem i południowych, w stopniu zaś większym w województwach wschodnich. Takie same ukształtowanie się wzrostu dochodów ogółem i zwyczajnych mieliśmy już w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców.

Wahania zmian dochodów nadzwyczajnych w miastach do 5 tysięcy mieszkańców są nadzwyczaj silne. Maximum wzrostu mamy w województwach centralnych (289,8%), wówczas gdy minimum w województwach południowych wykazuje nawet spadek o 35,3%. Jak widzimy, skala wahań jest nadzwyczaj rozległa, przyczem w 3 grupach województw: południowych, śląskiem oraz poznańskiem i pomorskiem mamy zniżkę dochodów nadzwyczajnych, w województwach zaś centralnych i w nieznacznym stopniu wschodnich mamy zwyżkę.

W miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców skala wahań jest jeszcze większa, maximum wzrostu wykazują województwa poznańskie i pomorskie (1 485,8%), minimum województwa wschodnie—spadek do zera, t. j. zmiejszenie o 100,0%. W województwach centralnych i południowych mamy zwiększenie, przekraczające wzrost kosztów utrzymania i cen hurtowych.

Ciekawem jest, że w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców wszystkie grupy województw wykazują znaczny wzrost dochodów nadzwyczajnych, minimum wzrostu mamy w województwach wschodnich (64,3%), maximum w województwach południowych (164,3%). Wahania więc odsetka wzrostu są w porównaniu z poprzedniemi typami miast nieznaczne. We wszystkich miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców wzrost jest znacznie większy niż wzrost kosztów utrzymania, względnie cen hurtowych. Miasta tego typu dążyły do wyrównania strat w sumie wartości nabywczej dochodów zwyczajnych drogą zwiększania sum dochodów nadzwyczajnych, przyczem należy przypuszczać, że miastom względnie większym łatwiej było uzyskać nowe źródła dochodów nadzwyczajnych niż miastom mniejszym.

Zupełnie specjalne znaczenia mają zmiany dochodów zaległych; wzrost wpływów zaległych nie zawsze jest zjawiskiem dodatniem, jak również zmniejszenie się nie zawsze jest objawem wskazującym na polepszenie się stosunków. Dochody zaległe, przekraczające pewne minimalne kwoty należy uważać wogóle za objaw nienormalny. Miarodajnemi jednak liczbami dla analizy zaległości byłyby właściwie nie wpływy dochodów zaległych, lecz kwoty zaległe na początku okresu budżetowego, przytem, ma się rozumieć, zwiększenie sumy zaległości uważalibyśmy za objaw nienormalny. Wpływy zaś zaległości mogą stanowić różny odsetek dochodów zaległych na początku roku, dlatego też zwiększenie się wpływów dochodów zaległych mogą być spowodowane jedynie zwiększeniem odsetka wpływów zaległych, ściąganych w roku sprawozdawczym, co jest objawem dodatnim, jak również może powstać na skutek zwiększenia się sumy zaległej na początku roku przy zmniejszeniu się odsetka wpływów w roku sprawozdawczym. Z tego punktu widzenia samą liczbę zmian wpływów zaległych nie można uważać za zupełnie miarodajną dla scharakteryzowania interesującego nas zagadnienia, jednakże ponieważ danych o sumach zaległości na początku roku nie posiadamy, musimy korzystać wyłącznie z ustosunkowania się wpływów zaległych w obydwu latach.

Wpływy zaległe w miastach do 5 tysięcy mieszkańców wzrosły najwięcej w województwach wschodnich (77,7%), następnie w poznańskiem i pomorskiem (46,1%) oraz centralnych (17,8%), natomiast w województwach południowych obniżyły się o 12,3%, a w śląskiem o 63,5%.

W miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców najwyższy odsetek wzrostu wykazują miasta województw południowych, a mianowicie 789,4%, następnie idą województwa poznańskie i pomorskie (116,1%), centralne (77,5%), natomiast województwa wschodnie wykazują zmniejszenie wpływów zaległych o 5,4%. W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców dochody zaległe wzrosły w stopniu silniejszym w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, obniżyły się natomiast w województwach wschodnich, dając wzrost negatywny, t. j. zniżkę.

W miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców najwyższy wzrost dochodów zaległych mamy w województwach centralnych (1,6%), wszystkie pozostałe grupy województw wykazują zniżkę wpływów zaległych, najsilniejsze w miastach województw poznańskiego i pomorskiego—o 64,8%.

Jak widzimy, stopień, a nawet kierunek wahań w miastach różnej wielkości jest bardzo niejednolity,—w miastach do 5 tysięcy mieszkańców przeważa wzrost dochodów zaległych, jak również w stopniu nawet silniejszym w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, natomiast w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców przeważają grupy województw, w których dochody zaległe obniżyły się i to w stopniu bardzo poważnym.

Dochody zwyczajne, nadzwyczajne i zaległe

Wysokość dochodów zwyczajnych, nadzwyczajnych i zaległych i ich ustosunkowanie w ogólnej sumie dochodów miast ma nadzwyczaj ważne znaczenie, albowiem wskazuje nam, w jakim stopniu miasta opierają sie na normalnych, zwyczajnych wpływach, w jakim stopniu pokrywają swe wydatki wpływami nadzwyczajnemi, na które nie zawsze można liczyć, poza tem jakie znaczenie mają dochody zaległe, które naogół należy uważać za zjawisko nienormalne, po przekroczeniu pewnej minimalnej granicy.

Dane o podziale dochodów miejskich na powyższe 3 kategorje podaje nam następująca tablica:

Dochody rzeczywiste miast niewydzielonych
Recettes effectives des villes faisant partie des arrondissements 1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					W %% dochodów rzeczywistych *Pour cent des recettes effectives*					
Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*											
Dochody zwyczajne . . .	861,0	609,0	2154,8	215,8	1175,9	89,8	80,5	89,8	91,5	90,0	**Recetes ordinaires**
„ nadzwyczajne	45,5	43,9	215,0	18,5	129,4	4,7	5,8	9,0	7,8	9,9	„ extraordinaires
„ zaległe . . .	52,4	103,5	28,2	1,7	1,2	5,5	13,7	1,2	0,7	0,1	„ arriérées
Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*											
Dochody zwyczajne . . .	2196,7	636,3	1169,5	—	1578,2	83,1	95,6	64,1	—	89,3	**Recetes ordinaires**
„ nadzwyczajne	282,7	—	626,2	—	170,1	10,7	—	34,3	—	9,6	„ extraordinaires
„ zaległe . . .	163,6	29,6	28,7	—	19,4	6,2	4,4	1,6	—	1,1	„ arriérées
Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*											
Dochody zwyczajne . . .	1245,1	551,0	3872,8	3550,2	1794,7	80,4	86,6	91,7	71,0	88,2	**Recetes ordinaires**
„ nadzwyczajne	232,8	39,3	330,4	1401,8	199,5	15,0	6,2	7,8	28,1	9,8	„ extraordinaires
„ zaległe . . .	71,7	46,2	19,0	45,4	39,6	4,6	7,2	0,5	0,9	2,0	„ arriérées

Jak widzimy, dochody zwyczajne w miastach do 5 tysięcy mieszkańców stanowią przeważającą część ogółu dochodów i wahają się nawet dość znacznie, maximum posiadają miasta województwa śląskiego (91,5%), minimum—województw wschodnich (80,5%).

W miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców skala wahań jest znacznie większa, maximum przypada na województwa wschodnie (95,6%), minimum na poznańskie i pomorskie (64,1%). W województwach poznańskiem i pomorskiem bardzo poważny odsetek stanowią wpływy dochodów nadzwyczajnych.

W miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców skala wahań jest mniejsza, maximum możemy stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem (91,7%), minimum w województwie śląskiem (71,0%).

Przy porównaniu danych dla miast tych samych województw, lecz różnej wielkości, możemy zauważyć, że odsetek dochodów zwyczajnych w związku ze wzrostem wielkości miast stale zmniejsza się w województwach centralnych i południowych, również w województwie śląskiem odsetek dochodów zwyczajnych w miastach od 10 do 20 tysięcy jest niższy, niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W województwach poznańskiem i pomorskiem odsetek zmniejsza się w miastach od 5 do 10 tysięcy i wzrasta w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, odwrotnie w województwach wschodnich od-

setek zwiększa się w miastach od 5 do 10 tysięcy i zmniejsza się w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, przyczem w obydwu dzielnicach, tak w województwach wschodnich, jak i w poznańskiem i pomorskiem, odsetek dochodów zwyczajnych w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców jest wyższy, niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. Naogół jednak możemy stwierdzić istnienie pewnej tendencji do zmniejszania się odsetka dochodów zwyczajnych w związku ze wzrostem wielkości miast, co może się tłumaczyć tem, że miasta względnie większe łatwiej mogą uzyskać dochody nadzwyczajne drogą pożyczek, sprzedaży majątku, i t. p., niż miasta mniejsze.

Dochody nadzwyczajne w miastach do 5 tysięcy mieszkańców są najwyższe w województwach południowych (9,9%), najniższe w województwach centralnych (4,7%). Skala wahań jest więc znacznie większa niż dla dochodów zwyczajnych.

Miasta od 5 do 10 tysięcy mieszkańców województwa poznańskie i pomorskie posiadają najwyższy odsetek dochodów nadzwyczajnych ze wszystkich omawianych typów miast, a mianowicie 34,3%, wówczas gdy w województwach wschodnich niema wogóle dochodów nadzwyczajnych. W porównaniu do poprzedniego typu miast odsetek dochodów nadzwyczajnych jest wyższy w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem, natomiast w województwach wschodnich i południowych niższy.

W miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, najwyższy odsetek dochodów nadzwyczajnych ma województwo śląskie (28,1%), najniższy województwa wschodnie (6,2%). W porównaniu z miastami od 5 do 10 tysięcy mieszkańców wyższy odsetek mają województwa centralne, wschodnie i południowe.

Naogół odsetek dochodów nadzwyczajnych w miastach większych ma tendencję do zwyżki.

Dochody zaległe w miastach do 5 tysięcy mieszkańców wahają się dość silnie, maximum mamy w województwach wschodnich (13,7%), minimum w województwach południowych (0,1%). Różnica więc pomiędzy minimum i maximum jest 137 krotna.

W miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców maximum odsetka dochodów zaległych możemy stwierdzić w województwach centralnych (6,2%), minimum w województwach południowych (1,1%). Skala wahań jest więc w miastach tego typu mniejsza niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców.

W miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców najwyższy odsetek dochodów zaległych mamy w województwach wschodnich, tak samo jak i w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. Drugie miejsce zajmują województwa centralne, które zajmują również drugie miejsce w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, a w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców wysunęły się na czoło. Minimum dochodów zaległych w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców mają województwa poznańskie i pomorskie (0,5%).

Przeglądając odsetki wydatków zaległych w miastach różnej wielkości tych samych województw, nie możemy stwierdzić zbyt ścisłej współzależności między wielkością miast, a odsetkiem dochodów zaległych. Jedynie w województwach południowych odsetek wydatków zaległych rośnie prawidłowo w związku ze zwiększeniem się wielkości miast, tak samo w województwie śląskiem odsetek w miastach od 10—20 tysięcy jest wyższy niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem odsetek rośnie w miastach od 5—10 tysięcy, a maleje w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców. W województwach wschodnich natomiast maleje w miastach od 5 do 10 tysięcy, a rośnie w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców.

Z poszczególnych grup województw jedynie województwa wschodnie posiadają dość znaczny odsetek dochodów zaległych, a nawet niewspółmiernie wysoki w porównaniu ze znaczeniem , które normalnie powinny mieć dochody zaległe; w miastach województw wschodnich do 5 tysięcy mieszkańców odsetek wynosi 13,7%, zresztą i w innych miastach województw wschodnich odsetek ten jest wysoki, najniższy w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców (4,4%). W województwach centralnych odsetek dochodów zaległych jest naogół niższy, jednakże również względnie bardzo wysoki, minimum w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców wynosi 4,6%.

Rodzaje dochodów

Dochody miast możemy podzielić na dwie zasadnicze kategorje: wpływy o charakterze publiczno-prawnym oraz o charakterze prywatno-prawnym. Niektóre rodzaje dochodów stanowią jednak grupę przejściową pomiędzy publiczno-prawnemi i prywatno-prawnemi. Do dochodów publiczno-prawnych zaliczamy wszystkie daniny publiczne, t. j. przymusowe świadczenia w gotowiźnie obywateli na rzecz samorządów, dalej zwroty przez związki prawno-publiczne kosztów, poniesionych przez odnośne miasta, oraz

subwencje i zasiłki. Do dochodów prywatno-prawnych zaliczamy dochody z majątku i przedsiębiorstw oraz pożyczki. Kategorję przejściową stanowią zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów gminnych. Dochody te mają cechy wspólne z dochodami publiczno-prawnemi, jednakże przeważają w nich cechy prywatno-prawne.

Dane o dochodach dla miast do 5 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Dochody — Recettes

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants* 1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Suma tysięcy złotych *Milliers de slotys*					W %% dochodów rzeczywistych *Pour cent des recettes effectives*					
Ogółem . . .	**958,9**	**756,4**	**2398,0**	**236,0**	**1306,5**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Daniny publiczne . .	541,9	410,5	1425,3	156,5	699,0	56,5	54,3	59,4	66,4	53,5	Contributions publiques
Zwrot kosztów przez związki prawno-publ.	6,3	6,4	12,7	3,5	7,2	0,7	0,8	0,5	1,5	0,5	Remboursem. des frais par d'autres collectiv.
Zwrot kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów gminnych	100,8	106,6	156,5	27,4	173,3	10,5	14,1	6,5	11,6	13,3	Remboursement des frais par des particuliers
Majątek i przedsięb. .	201,6	74,4	440,4	39,1	316,0	21,0	9,8	18,4	16,5	24,2	Propriété et exploitat.
Pożyczki	18,0	21,0	159,1	—	10,3	1,9	2,8	6,6	—	0,8	Emprunts
Subwencje i zasiłki .	15,1	11,4	48,6	3,2	65,9	1,6	1,5	2,1	1,4	5,1	Subventions et subsid.
Różne	75,2	126,1	155,4	6,3	34,8	7,8	16,7	6,5	2,6	2,6	Divers
Dochody zwyczajne . . .	**861,0**	**609,0**	**2154,8**	**215,8**	**1175,9**	**89,8**	**80,5**	**89,8**	**91,5**	**90,0**	**Recettes ordinaires**
Daniny publiczne . .	541,9	398,9	1425,3	148,1	677,9	56,5	52,8	59,4	62,8	51,9	Contributions publiques
Zwrot kosztów przez związki prawno-publ.	6,3	6,3	12,7	3,5	7,0	0,7	0,8	0,5	1,5	0,5	Remboursem. des frais par d'autres collectiv.
Zwrot kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów gminnych	100,8	106,6	156,5	27,4	173,3	10,5	14,1	6,5	11,6	13,3	Remboursement des frais par des particuliers
Majątek i przedsięb. .	198,6	74,4	435,9	30,5	291,2	20,7	9,8	18,2	12,9	22,3	Propriété et exploitat.
Subwencje i zasiłki . .	0,6	0,2	10,9	3,2	5,0	0,1	0,0	0,5	1,4	0,4	Subventions et subsid.
Różne	12,8	22,6	113,5	3,1	21,5	1,3	3,0	4,7	1,3	1,6	Divers
Dochody nadzwyczajne .	**45,5**	**43,9**	**215,0**	**18,5**	**129,4**	**4,7**	**5,8**	**9,0**	**7,8**	**9,9**	**Recettes extraordinaires**
Daniny publiczne . . .	—	11,6	—	8,4	21,1	—	1,5	—	3,6	1,6	Contributions publiques
Majątek komunalny .	3,0	—	4,5	8,6	24,8	0,3	—	0,2	3,6	1,9	Propriété communale
Zwrot kosztów przez związki prawno-publ.	—	0,1	—	—	0,2	—	0,0	—	—	0,0	Remboursem. des frais par d'autres collectiv.
Pożyczki	18,0	21,0	159,1	—	10,3	1,9	2,8	6,6	—	0,8	Emprunts
Zapomogi	14,5	11,2	37,7	—	60,9	1,5	1,5	1,6	—	4,7	Subventions
Inne	10,0	—	13,7	1,5	12,1	1,0	—	0,6	0,6	0,9	Autres
Zaległe	**52,4**	**103,5**	**28,2**	**1,7**	**1,2**	**5,5**	**13,7**	**1,2**	**0,7**	**0,1**	**Recettes arriérées**

We wszystkich dzielnicach największe znaczenie mają daniny publiczne, które wszędzie przekraczają połowę ogólnej sumy dochodów. Najniższy odsetek mają województwa południowe (53,5%), najwyższy województwo śląskie (66,4%). Naogół odsetki danin publicznych są do siebie we wszystkich dzielnicach dość zbliżone.

Dwie pozostałe kategorje dochodów prawno-publicznych nie mają większego znaczenia. Zwroty kosztów przez związki prawno-publiczne stanowią bardzo niewielki odsetek dochodów, najwyższy w województwie śląskiem (1,5%), najniższy w poznańskiem i pomorskiem oraz południowych (0,5%). Subwencje i zasiłki również nie są zbyt wielkie, chociaż ich odsetek jest z wyjątkiem woj. śląskiego wszędzie wyższy niż zwroty kosztów przez związki prawno-publiczne. Maximum subwencyj posiadają województwa południowe (5,1%), minimum województwo śląskie (1,4%). Niski odsetek subwencyj i zasiłków wskazuje na to, że miasta badanej przez nas grupy są pod względem finansowym samowystarczalne i prawie całkowitą sumę swych dochodów zdobywają samodzielnie.

Kategorja przejściowa dochodów—zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń zakładów gminnych ma już poważniejsze znaczenie, najwyższe kwoty posiadają województwa wschodnie (14,1%), najniższe województwa poznańskie i pomorskie (6,5%).

Dochody prywatno-prawne—wpływy z majątku i przedsiębiorstw mają po daninach największe znaczenie, z wyjątkiem woj. wschodnich, jednak dość niejednolite w poszczególnych dzielnicach: maximum posiadają województwa południowe (24,2%), minimum województwa wschodnie (9,8%), różnica dwa i półkrotna odsetka jest bardzo duża. Z wyjątkiem województw wschodnich dochody z majątku i przedsiębiorstw wahają się w daleko mniejszym stopniu, gdyż następny minimalny odsetek posiada województwo śląskie w wysokości 16,5%. Pożyczki mają bardzo małe znaczenie w poszczególnych dzielnicach, maximum (6,6%) posiadają województwa poznańskie i pomorskie, minimum—zero—województwo śląskie. Nawet maksymalny odsetek jest względnie nieznaczny, możemy więc powiedzieć, że miasta do 5 tysięcy mieszkańców nie udawały się na drogę pożyczek, znajdując pokrycie wydatków w pozostałych dochodach.

W dochodach zwyczajnych przewaga danin publicznych jest jeszcze silniejsza, gdyż z małemi wyjątkami wszystkie daniny publiczne są dochodami zwyczajnemi. Drugie miejsce zajmują dochody z majątku i przedsiębiorstw z wyjątkiem województw wschodnich, w których wyższe są zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów miejskich. Ostatni rodzaj dochodów we wszystkich grupach województw ma dość poważne znaczenie.

Z pośród dochodów nadzwyczajnych największe znaczenie mają w województwach centralnych, wschodnich, poznańskiem i pomorskiem pożyczki, w województwie śląskiem jednakowo daniny publiczne i dochody z majątku, a w województwach południowych zapomogi.

Dane dla miast od 5—10 tysięcy mieszkańców podajemy poniżej:

Dochody — Recettes

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*								Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
	Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				W % dochodów rzeczywistych *Pour cent des recettes effectives*				
Ogółem	**2643,0**	**665.9**	**1824,4**	**1767,7**	**100,0**	**100.0**	**100.0**	**100.0**	**Total**
Daniny publiczne	1244,1	416,4	746,3	841,7	47,1	62,6	40,9	47,7	Contributions publiques
Zwrot kosztów przez związki prawno-publiczne .	17,5	5,8	—	2,2	0,7	0,9	—	0,2	Remboursement des frais par d'autres collectivités
Zwrot kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów gminnych . . .	349,4	99,9	224,1	210,2	13,2	15,0	12,3	11,9	Remboursement des frais par des particuliers
Majątek i przedsiębiorstwa	484,0	87,8	137.5	507,7	18,3	13,2	7.5	28,6	Propriété et exploitations
Pożyczki	272,8	—	610,8	95,4	10,3	—	33.5	5.4	Emprunts
Subwencje i zasiłki . . .	42,7	10,2	9,3	4,8	1.6	1,5	0,5	0,2	Subventions et subsides
Różne	232,5	45,8	96,4	105,7	8,8	6,8	5.3	6,0	Divers
Dochody zwyczajne	**2196,7**	**636,3**	**1169,5**	**1578,2**	**83,1**	**95,6**	**64.1**	**89.3**	**Recettes ordinaires**
Daniny publiczne	1241,5	416,4	746,3	831,1	47.0	62,6	40.9	47,1	Contributions publiques
Zwrot kosztów przez związki prawno-publiczne .	16,1	5,8	—	1.2	0.6	0.9	—	0,1	Remboursement des frais par d'autres collectivités
Zwrot kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów gminnych . . .	349,4	99,9	224,1	210,2	13.2	15,0	12,3	11.9	Remboursement des frais par des particuliers
Majątek i przedsiębiorstwa	483,8	87,8	131.2	505,2	18,3	13,2	7.2	28,5	Propriété et exploitations
Subwencje i zasiłki . . .	40,0	10,2	4,0	2,8	1,5	1,5	0.2	0,1	Subventions et subsides
Różne	65,9	16,2	63,9	27,7	2,5	2,4	3.5	1,6	Divers
Dochody nadzwyczajne . . .	**282,7**	—	**626,2**	**170,1**	**10.7**	—	**34.3**	**9,6**	**Recettes extraordinaires**
Daniny publiczne	2,6	—	—	10,6	0,1	—	—	0,6	Contributions publiques
Majątek komunalny . . .	0,2	—	6,3	2,5	0,0	—	0,3	0.1	Propriété communale
Zwrot kosztów przez związki prawno-publiczne .	1,4	—	—	1,0	0,1	—	—	0,1	Remboursement des frais par d'autres collectivités
Pożyczki	272.8	—	610,8	95,4	10,3	—	33,5	5,4	Emprunts
Zapomogi	2,7	—	5,3	2,0	0,1	—	0,3	0,1	Subventions
Inne	3,0	—	3,8	58,6	0,1	—	0,2	3,3	Autres
Zaległe	**163,6**	**29.6**	**28,7**	**19,4**	**6,2**	**4,4**	**1,6**	**1,1**	**Recettes arriérées**

Odsetek danin publicznych w ogólnej sumie dochodów przekracza połowę tylko w województwach wschodnich, w pozostałych jest niższy od połowy. Minimum odsetka mamy w województwach poznańskiem i pomorskiem (40,9%), maximum w województwach wschodnich (62,6%). Różnica w odsetkach jest w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców wyższa niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców odsetek danin publicznych zmniejszył się w województwach centralnych, w poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, wzrósł natomiast w województwach wschodnich.

Zwroty kosztów przez związki prawnopubliczne mają, jak i w miastach poprzednio badanego typu, bardzo niewielkie znaczenie: maximum w województwach wschodnich (0,9%), minimum w południowych (0,2%). Subwencje i zasiłki wahają się od 0,2% w województwach południowych do 1,6% w centralnych.

Zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów gminnych są względnie najwyższe w województwach wschodnich (15,0%), najniższe w województwach południowych (11,9%). Wysokość odsetka waha się względnie nieznacznie. W porównaniu z poprzednią grupą miast wzrósł odsetek w województwach centralnych, wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem, zmniejszył się w południowych.

Wpływy z majątku i przedsiębiorstw są najwyższe w województwach południowych (28,6%), najniższe w poznańskiem i pomorskiem (7,5%).

Znaczenie pożyczek jest nadzwyczaj niejednolite. W województwach poznańskiem i pomorskiem przypada na pożyczki 33,5%, wówczas gdy w województwach wschodnich wogóle niema wpływów z pożyczek.

Z pośród dochodów zwyczajnych dominujące znaczenie mają wpływy z danin publicznych, następnie idą w województwach wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów gminnych, a w województwach centralnych i południowych dochody z majątku i przedsiębiorstw gminnych, większe znaczenie ponadto mają zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów gminnych w woj. centralnych i południowych, a dochody z majątku i przedsiębiorstw we wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem.

Z pośród dochodów nadzwyczajnych we wszystkich województwach, w których są dochody nadzwyczajne, dominujące znaczenie mają wpływy z pożyczek. Pozostałe dochody nadzwyczajne nie mają już większego znaczenia.

Dane o dochodach dla miast od 10—20 tysięcy mieszkańców zawiera poniższa tablica:

Dochody — Recettes

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					W %% dochodów rzeczywistych *Pour cent des recettes effectives*					
Ogółem . . .	**1549,6**	**636,5**	**4222,2**	**4997,4**	**2033,8**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Daniny publiczne . . .	906,2	359,4	2175,4	1705,8	1157,4	58,5	56,5	51,5	34,1	56,8	Contributions publiques
Zwroty kosztów przez związki prawno-publ.	5,8	0,5	150,8	82,4	18,8	0,4	0,1	3,6	1,7	0,9	Remboursem. des frais par d'autres collectiv.
Zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów gminnych	89,7	95,1	447,4	333,3	215,0	5,8	15,0	10,6	6,7	10,6	Remboursement des frais par des particuliers
Majątek i przedsięb. .	177,4	96,4	970,0	1449,3	349,9	11,5	15,1	22,9	28,9	17,3	Propriété et exploitat.
Pożyczki	106,6	25,0	330,4	1265,0	187,4	6,9	3,9	7,8	25,3	9,2	Emprunts
Subwencje i zasiłki . .	26,9	1,6	3,1	32,4	12,6	1,7	0,3	0,1	0,6	0,6	Subventions et subsides
Różne	237,0	58,5	145,1	129,2	92,7	15,2	9,1	3,5	2,7	4,6	Divers
Dochody zwyczajne . . .	**1245,1**	**551,0**	**3872,8**	**3550,2**	**1794,7**	**80,4**	**86,6**	**91,7**	**71,0**	**88,2**	**Recettes ordinaires**
Daniny publiczne . .	906,2	359,4	2175,4	1585,7	1149,3	58,5	56,5	51,5	31,7	56,4	Contributions publiques
Zwroty kosztów przez związki prawno-publ.	5,8	0,5	150,8	82,4	18,8	0,4	0,1	3,6	1,7	0,9	Remboursem. des frais par d'autres collectiv.
Zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów gminnych	89,7	95,1	447,4	333,3	215,0	5,8	15,0	10,6	6,7	10,6	Remboursement des frais par des particuliers

(dok.— fin)

Rodzaj dochodów	Grupy województw — Groupes de départements										Nature des recettes
	centralne du centre	wschodnie de l'est	poznańskie i pomorskie de Poznań et de Pomorze	śląskie de Silésie	południowe du sud	centralne du centre	wschodnie de l'est	poznańskie i pomorskie de Poznań et de Pomorze	śląskie de Silésie	południowe du sud	
	Suma tysięcy złotych Milliers de zlotys					W % dochodów rzeczywistych Pour cent des recettes effectives					
Majątek i przedsięb. .	177,4	83,7	970,0	1442,2	349,9	11,5	13,1	22,9	28,8	17,3	Propriété communale
Subwencje i zasiłki .	16,0	—	3,1	32,4	8,6	1,0	—	0,1	0,6	0,4	Subventions et subsid.
Różne	50,0	12,3	126,1	74,2	53,1	3,2	1,9	3,0	1,5	2,6	Divers
Dochody nadzwyczajne .	232,8	39,3	330,4	1401,8	199,5	15,0	6,2	7,8	28,1	9,8	**Recettes extraordinaires**
Daniny publiczne . .	—	—	—	120,1	8,1	—	—	—	2,4	0,4	Contributions publiques
Majątek komunalny . .	—	12,7	—	7,1	—	—	2,0	—	0,1	—	Propriété communale
Zwroty kosztów przez związki prawno-publ.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Remboursem. des frais par d'autres collectiv.
Pożyczki	106,6	25,0	330,4	1265,0	187,4	6,9	3,9	7,8	25,3	9,2	Emprunts
Zapomogi	10,9	1,6	—	—	4,0	0,7	0,3	—	—	0,2	Subventions
Inne	115,3	—	—	9,6	—	7,4	—	—	0,3	—	Autres
Zaległe	71,7	46,2	19,0	45,4	39,6	4,6	7,2	0,5	0,9	2,0	**Recettes arriérées**

Odsetek danin publicznych w ogólnej sumie dochodów jest bardzo do siebie zbliżony w województwach centralnych, wschodnich w poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, natomiast odbiega od powyższych województw dość znacznie w województwie śląskiem. Maximum wpływów z danin publicznych w stosunku do ogółu dochodów możemy stwierdzić w województwach centralnych (58,5%), minimum w województwie śląskiem (34,1%).

Zwroty kosztów przez związki prawnopubliczne są względnie znaczne w województwach poznańskiem i pomorskiem (3,6%), natomiast najniższe w województwach wschodnich (0,1%). Subwencje i zasiłki są najwyższe w województwach centralnych (1,7%), najniższe w poznańskiem i pomorskiem (0,1%).

Zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów gminnych są najwyższe w województwach wschodnich (15,0%) i najniższe w województwach centralnych (5,8%).

Majątek i przedsiębiorstwa dają niejednakową część dochodów, najwyższą w województwie śląskiem (28,9%), najniższą w województwach centralnych (11,5%). Wpływy z pożyczek również wahają się daleko więcej, maximum mamy w województwie śląskiem (25,3%), minimum w województwach wschodnich (3,9%).

Uogólniając nasze uwagi, możemy stwierdzić, że wpływy z danin publicznych stanowią dominującą część dochodów miast, najniższy odsetek mają miasta od 10 do 20 tysięcy mieszkańców w województwie śląskiem (34,1%), najwyższy również w województwie śląskiem (66,4%) miasta do 5 tysięcy mieszkańców.

Ścisłej współzależności pomiędzy odsetkiem danin publicznych, a wielkością miast nie można stwierdzić, odsetek maleje w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców w województwach: centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych i rośnie w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców, natomiast w województwach wschodnich rośnie w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców, a maleje w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców. W województwie śląskiem odsetek w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców jest prawie o połowę niższy, niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców odsetek w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców w województwach centralnych, wschodnich i południowych jest wyższy, natomiast w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem niższy. Odsetek zwrotów kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów gminnych jest najwyższy w miastach od 5—10 i od 10—20 tysięcy mieszkańców w woj. wschodnich (15,0%), a najniższy w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców w woj. centralnych (5,8%).

W związku ze wzrostem wielkości miast odsetek maleje stale w woj. południowych, a w woj. centralnych, wschodnich, poznańskiem i pomorskiem rośnie w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców, w woj. centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem maleje w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców, a we wschodnich pozostaje bez zmiany. W woj. śląskiem maleje w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców w porównaniu z pierwszą grupą miast. Naogół więc istnieje pewna zależność ujemna pomiędzy wysokoś-

cią odsetka zwrotu kosztów za korzystanie z zakładów i urządzeń gminnych, a wielkością miast.

Poważne znaczenie mają wpływy z majątku i przedsiębiorstw, które wahają się od 7,5% w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców województwa poznańskiego i pomorskiego do 28,9% w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców województwa śląskiego. Współzależność pomiędzy odsetkiem dochodów z majątku a wielkością miast jest niejednolita: w województwach wschodnich odsetek dochodów z majątku i przedsiębiorstw prawidłowo rośnie, wówczas gdy w województwach centralnych prawidłowo maleje; w województwach poznańskiem i pomorskiem maleje w miastach od 5—10 i rośnie w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców, odwrotnie w województwach południowych rośnie w miastach od 5—10 i maleje w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców. W województwie śląskiem odsetek wpływów z majątku w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców jest bez porównania wyższy niż w miastach pierwszej grupy.

Znaczenie pożyczek jest bardzo niejednolite, w województwie śląskiem w miastach do 5 tysięcy mieszkańców wogóle niema wpływów z pożyczek. Maximum wpływów możemy stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców (33,5%).

Daniny publiczne

Po przedstawieniu głównych rodzajów dochodów miast obecnie musimy przejść do szczegółowego omówienia główniejszych źródeł dochodów, zaczynając od danin publicznych, o których będziemy mówili najpierw ogólnie, a następnie o każdym rodzaju zosobna.

Ogólny podział danin publicznych na ważniejsze rodzaje w miastach do 5 tysięcy mieszkańców podaje nam następująca tablica:

Daniny publiczne — Contributions publiques

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach — *Proportions*					
Ogółem	**541,9**	**398,9**	**1 425,3**	**156,5**	**698,3**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Total**
Podatki bezpośrednie .	207,1	184,5	1 008,3	123,4	367,1	38,2	46,3	70,7	78,8	52,6	Impôts directs
„ pośrednie . .	271,2	185,8	316,5	21,6	275,9	50,1	46,6	22,2	13,8	39,5	„ indirects
Podatki inwestycyjne bezpośrednie	—	—	—	—	20,4	—	—	—	—	2,9	Impôts directs pour investissements
Podatki inwestycyjne pośrednie	—	—	—	8,4	—	—	—	—	5,4	—	Impôts indirects pour investissements
Specjalne składki . .	27,7	6,1	24,9	—	8,0	5,1	1,5	1,8	—	1,1	Cotisations spéciales
Opłaty	35,9	22,5	75,6	3,1	26,9	6,6	5,6	5,3	2,0	3,9	Droits de timbre
Dodatki i udziały . . .	**459,3**	**327,5**	**1 227,2**	**125,6**	**629,4**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Taxes additionnelles et quotes-parts**
Podatki bezpośrednie .	170,9	150,5	880,0	103,8	321,0	37,2	46,0	71,7	82,7	51,0	Impôts directs
„ pośrednie . .	270,4	173,0	302,9	20,9	273,3	58,9	52,8	24,7	16,6	43,4	„ indirects
Podatki inwestycyjne bezpośrednie	—	—	—	—	20,4	—	—	—	—	3,3	Impôts directs pour investissements
Podatki inwestycyjne pośrednie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts indirects pour investissements
Opłaty	18,0	4,0	44,3	0,9	14,7	3,9	1,2	3,6	0,7	2,3	Droits de timbre
Samoistne	**82,6**	**71,4**	**198,1**	**30,9**	**68,9**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Impôts communaux**
Podatki bezpośrednie	36,2	34,0	128,3	19,6	46,1	43,8	47,6	64,8	63,4	66,9	Impôts directs
„ pośrednie . .	0,8	12,8	13,6	0,7	2,6	1,0	17,9	6,9	2,3	3,8	„ indirects
Podatki inwestycyjne bezpośrednie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts directs pour investissements
Podatki inwestycyjne pośrednie	—	—	—	8,4	—	—	—	—	27,2	—	Impôts indirects pour investissements
Specjalne składki . .	27,7	6,1	24,9	—	8,0	33,5	8,6	12,5	—	11,6	Cotisations spéciales
Opłaty	17,9	18,5	31,3	2,2	12,2	21,7	25,9	15,8	7,1	17,7	Droits de timbre

Jedną z podstawowych cech systemu podatkowego związków prawno-publicznych jest stosunek podatków bezpośrednich do ogółu wpływów z danin publicznych.

W badanych przez nas miastach możemy stwierdzić dwa zasadniczo różne typy. W jednym z nich (województwa centralne i wschodnie) odsetek podatków bezpośrednich nie sięga połowy wpływów, natomiast w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem zbliża się, a w województwie śląskiem przekracza nawet $^3/_4$ wpływów z danin publicznych. Jeżeli nawet weźmiemy pod uwagę inwestycyjne podatki bezpośrednie oraz specjalne składki, które są do podatków bezpośrednich bardzo zbliżone, to otrzymamy, że w województwach centralnych wszystkie te podatki wynoszą 43,3%, w województwach wschodnich—47,8%, w województwach natomiast poznańskiem i pomorskiem—72,5% i w śląskiem—84,2%. Województwa południowe zajmują pośrednie miejsce—53,7%.

Odsetek podatków pośrednich waha się mniej więcej w odwrotnym stosunku. Niski odsetek mamy w województwach śląskiem (13,8%), poznańskiem i pomorskiem (22,2%), wysoki w województwach centralnych (50,1%) i wschodnich (46,6%), województwa południowe zajmują miejsce środkowe (39,5%).

Dwa powyższe rodzaje podatków—podatki bezpośrednie i pośrednie obejmują ogromną większość dochodów miast.

Podatki inwestycyjne tak bezpośrednie, jak i pośrednie nie mają większego znaczenia, przyczem pierwsze znajdujemy wyłącznie w województwach południowych, a drugie w śląskiem.

Specjalne składki są to daniny publiczne, pobierane w zasadzie od osób, otrzymujących jakieś specjalne korzyści wskutek działalności samorządu, tak naprzykład wskutek przeprowadzenia nowej ulicy, wodociągów i t. d., w praktyce jednak specjalne składki nie mają tego charakteru, lecz są podatkami o charakterze podatków celowych, t. j. wymiar nie zależy od wielkości otrzymywanych korzyści, a wpływy z tych składek są przeznaczane na specjalne cele.

Największe znaczenie specjalnych składek w stosunku do ogółu możemy zaobserwować w województwach centralnych (5,1%), następnie w województwach poznańskiem i pomorskiem (1,8%), wschodnich (1,5%), południowych (1,1%), w województwie śląskiem wogóle niema wpływów ze specjalnych składek.

Opłaty stanowią względnie dość równomierny odsetek danin publicznych, jedynie w województwie śląskiem odchylają się w stopniu silniejszym do 2,0%, najniższy po tem województwie odsetek mają województwa południowe (3,9%), maximum zaś województwa centralne (6,6%).

Zbadawszy układ ważniejszych źródeł dochodów w ogólnej sumie danin publicznych, musimy obecnie zaznajomić się z ukształtowaniem tychże źródeł w dodatkach i udziałach do podatków państwowych, oraz w podatkach samoistnych.

Przy dodatkach do podatków państwowych i udziałach samorząd jest w bardzo silny sposób skrępowany. Statuty poszczególnych podatków nie mogą być zmienione przez samorządy, ich wymiar i pobór z reguły są dokonywane przez władze państwowe, a samorządy mają jedynie prawo w granicach określonych ustawami ustalać wysokość dodatków lub też w niektórych kategorjach, jak naprzykład przy podatkach pośrednich, nie uchwalają nawet wysokości dodatków a kwoty otrzymywane przez miasta wynikają z ogólnych przepisów o podziale odpowiednich dodatków. W tej więc grupie danin publicznych wpływy samorządów są bardzo nieznaczne, i ustosunkowanie poszczególnych rodzajów dochodów wynika prawie automatycznie z istniejących przepisów.

Z pośród dodatków i udziałów podatki bezpośrednie stanowią ogromną większość w województwach poznańskiem i pomorskiem (71,7%) i śląskiem (82,7%), względnie daleko mniejsze znaczenie mają województwa centralne (37,2%), wschodnie (46,0%), a południowe (51,0%) zajmują pośrednie miejsce.

Podatki pośrednie odwrotnie dominują w województwach centralnych (58,9%) i wschodnich (52,8%), natomiast niewielkie znaczenie mają w województwach poznańskiem i pomorskiem (24,7%) oraz śląskiem (16,6%). Pośrednie miejsce zajmują województwa południowe (43,4%). Odsetek dodatków do opłat waha się bardzo silnie, maximum (3,9%) znajdujemy w województwach centralnych, minimum (0,7%) w śląskiem. Naogół znaczenie opłat nie jest więc wielkie.

W województwach południowych istnieją ponadto podatki inwestycyjne w postaci dodatków do bezpośrednich podatków państwowych, odsetek jednak tych wpływów jest nieznaczny i stanowi 3,3%.

Przy ustalaniu podatków samoistnych samorząd jest daleko mniej skrępowany, niż przy dodatkach i udziałach, przepisy ustawowe[1] ograniczają coprawda zakres objektów, mogących podlegać podatkom samoistnym, w szczególności przez wykluczenie wszystkich źródeł, obciążonych podatkami wymienionemi w ustawie o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych, jednakże w

1 Art. 21 Ustawy (Dz. Ust. R. P. z 1923 r. № 94 poz. 747.)

określonych granicach samorządy mają prawo ustalać tak objekty opodatkowania, jak i zasady opodatkowania, stawki, okresy płatności i t. p., które coprawda podlegają zatwierdzeniu władzy nadzorczej. Wobec tego, że samorząd przy podatkach samoistnych ma szersze pole do inicjatywy, ciekawem jest w jakim kierunku została ona zwrócona.

Stosunek podatków samoistnych bezpośrednich do ogółu podatków samoistnych różni się bardzo znacznie w woj. centralnych (43,8%) i wschodnich (47,6%) od pozostałych województw, w których odsetek jest bez porównania wyższy i wynosi w województwie śląskiem 63,4%, w poznańskiem i pomorskiem 64,8%, a południowych 66,9%.

Jak widzimy, województwa południowe w podatkach samoistnych stanęły w jednym szeregu z województwami poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem, wówczas gdy odrębność pomiędzy temi województwami a centralnemi i wschodniemi została nadal utrzymana.

Samoistne podatki pośrednie nie mają większego znaczenia z wyjątkiem województw wschodnich, w których wynoszą 17,9%.

Drugie z kolei miejsce w woj. wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych w sumie danin samoistnych zajmują opłaty, które wahają się z wyjątkiem województwa śląskiego dość nieznacznie, maximum przypada na województwa wschodnie (25,9%), minimum na poznańskie i pomorskie (15,8%). W województwie śląskiem natomiast odnośny odsetek wynosi 7,1%.

Specjalne składki są wyższe od opłat jedynie w woj centralnych, w których wynoszą 33,5%, najniższe we wschodnich (8,6%), nie licząc woj. śląskiego, w którem wogóle niema specjalnych składek. W woj. śląskiem natomiast poważne znaczenie ma podatek inwestycyjny pośredni, który wynosi 27,2% ogółu wpływów z podatków samoistnych.

Dane dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Daniny publiczne — Contributions publiques

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*								Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
	Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				W odsetkach *Proportions*				
Ogółem	1 241,5	416,4	746,3	831,1	100,0	100,0	100,0	100,0	**Total**
Podatki bezpośrednie	597,3	203,5	476,2	464,3	48,1	48,9	63,8	55,9	Impôts directs
„ pośrednie	492,9	157,1	204,7	327,4	39,7	37,7	27,4	39,4	„ indirects
Podatki inwestycyjne bezpośrednie	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts directs pour investissements
Podatki inwestycyjne pośrednie	—	—	—	—	—	—	—	—	Impots indirects pour investissements
Specjalne składki	39,3	27,2	27,7	1,0	3,2	6,5	3,7	0,1	Cotisations spéciales
Opłaty	112,0	28,6	37,7	38,4	9,0	6,9	5,1	4,6	Droits de timbre
Dodatki i udziały	962,3	279.1	613,3	737.5	100.0	100,0	100,0	100,0	**Taxes additionaelles et quotes-parts**
Podatki bezpośrednie	436,3	149.2	398,6	402.8	45,4	53,5	65,0	54,7	Impôts directs
„ pośrednie	482,4	118,2	188,6	318,9	50,1	42,3	30,7	43,2	„ indirects
Podatki inwestycyjne bezpośrednie	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts directs pour investissements
Podatki inwestycyjne pośrednie	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts indirects pour investissements
Opłaty	43,6	11,7	26,1	15,8	4,5	4,2	4,3	2,1	Droits de timbre
Samoistne	279,2	137.3	133.0	93.6	100,0	100,0	100,0	100,0	**Impôts communaux**
Podatki bezpośrednie	161,0	54,3	78,2	61,5	57,7	39,6	58,8	65,7	Impôts directs
„ pośrednie	10,5	38,9	15,5	8,5	3,8	28,3	11,7	9,1	„ indirects
Podatki inwestycyjne bezpośrednie	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts directs pour investissements
Podatki inwestycyjne pośrednie	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts indirects pour investissements
Specjalne składki	39,3	27,2	27,7	1,0	14,0	19,8	20,8	1,1	Cotisations spéciales
Opłaty	68,4	16,9	11,6	22,6	24,5	12,3	8,7	24,1	Droits de timbre

Różnica w odsetku podatków bezpośrednich w ogólnych wpływach z danin publicznych w miastach omawianych obecnie nieco się wyrównywa drogą wzrostu znaczenia podatków bezpośrednich w woj. centralnych, wschodnich i południowych i zmniejszenia się odsetka w woj. poznańskiem i pomorskiem. Jednakże różnica pozostaje jeszcze dość wielka: odsetek podatków bezpośrednich w województwach centralnych wynosi 48,1%, a we wschodnich—48,9%, wówczas gdy w woj. poznańskiem i pomorskiem—63,8%, a w południowych, które zajmują stanowisko pośrednie—55,9%.

Odsetek podatków pośrednich, z wyjątkiem województw poznańskiego i pomorskiego, waha się dość słabo, maximum mają województwa centralne (39,7%), następnie południowe (39,4%), wschodnie (37,7%), wówczas gdy województwa poznańskie i pomorskie—27,4%. W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców obniżył się odsetek podatków pośrednich w województwach centralnych, wschodnich i południowych, a coprawda bardzo nieznacznie wzrósł w województwach poznańskiem i pomorskiem.

Podatki inwestycyjne w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców wcale nie istnieją.

Specjalne składki są najwyższe w województwach wschodnich, wówczas gdy w typie poprzednim wschodnie zajmowały trzecie miejsce, następnie idą województwa poznańskie i pomorskie (3,7%), centralne (3,2%) i południowe (0,1%). W porównaniu z grupą miast do 5 tysięcy mieszkańców wzrósł odsetek w województwach wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem, obniżył się natomiast w województwach centralnych i południowych.

Wahania odsetka opłat są jeszcze mniejsze niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, maximum w województwach centralnych wynosi 9,0%, minimum w południowych —4,6%. W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców wzrósł odsetek opłat w województwach centralnych, wschodnich i południowych, obniżył się w poznańskiem i pomorskiem.

W stosunku do ogólnej sumy dodatków i udziałów podatki bezpośrednie wynoszą najwięcej w województwach poznańskiem i pomorskiem (65,0%), następnie w południowych (54,7%), we wschodnich (53,5%) i w centralnych (45,4%). W porównaniu z miastami poprzedniego typu znaczenie podatków bezpośrednich zwiększyło się w województwach centralnych, wschodnich i południowych, zmniejszyło się w poznańskiem i pomorskiem tak, że rozpiętość pomiędzy województwami poznańskiem i pomorskiem a pozostałemi zmniejszyła się, pozostała jednak dość znaczną.

Podatki pośrednie mają najwyższy odsetek w województwach centralnych (50,1%), następnie w województwach południowych (43,2%), wschodnich (42,3%), poznańskiem i pomorskiem (30,7%). Jak widzimy, różnica pomiędzy województwami poznańskiem i pomorskiem a pozostałemi pozostaje dość duża, natomiast województwa południowe zbliżają się do województw centralnych i wschodnich, mając nawet odsetek pośredni pomiędzy temi dwoma grupami województw.

Dodatki do opłat wahają się bardzo nieznacznie, wynosząc najwięcej w województwach centralnych (4,5%), najmniej w południowych (2,1%). W porównaniu z miastami do 5 tysięcy wzrósł odsetek w województwach centralnych, wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem, zmniejszył się natomiast w województwach południowych.

Ustosunkowanie podatków samoistnych bezpośrednich do ogółu danin samoistnych jest nieco inne niż w typie poprzednim, maximum odsetka podatków bezpośrednich przypada na województwa południowe (65,7%), następnie dopiero idą województwa poznańskie i pomorskie (58,8%), dalej centralne (57,7%) i wschodnie (39,6%). W porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców wzrósł odsetek w województwach centralnych, w pozostałych zaś województwach zmniejszył się.

Podatki pośrednie samoistne wykazują bardzo poważne wahania, maximum (28,3%) przypada na województwa wschodnie, minimum (3,8%) na województwa centralne.

Specjalne składki są najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (20,8%), najniższe w południowych (1,1%). Jak widzimy, skala wahań znaczenia specjalnych składek jest nadzwyczaj wielka. W porównaniu z grupą miast do 5 tysięcy mieszkańców obniżył się odsetek w województwach centralnych i południowych, natomiast w pozostałych bardzo wzrósł.

Opłaty samoistne stanowią najwyższy odsetek w województwach centralnych (24,5%), najniższy w poznańskiem i pomorskiem (8,7%). W porównaniu z miastami poprzedniego typu odsetek wzrósł w województwach centralnych i południowych, a obniżył się we wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem.

Dane dla miast od 10—20 tysięcy mieszkańców podaje nam następujące zestawienie

Daniny publiczne — Contributions publiques

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					W odsetkach *Proportions*					
Ogółem	906,2	359,4	2 175,4	1705,8	1149,3	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Total**
Podatki bezpośrednie .	506,7	183,5	1 501,8	1369,7	712,9	55,9	51,1	69,0	80,3	62,0	Impôts directs
„ pośrednie . .	333,3	148,8	524,7	156,8	378,8	36,8	41,4	24,1	9,2	33,0	„ indirects
Podatki inwestycyjne bezpośrednie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts directs pour investissements
Podatki inwestycyjne pośrednie	—	—	—	120,1	—	—	—	—	7,0	—	Impôts indirects pour investissements
Specjalne składki . . .	17,5	10,1	39,9	—	7,8	1,9	2,8	1,9	—	0,7	Cotisations spéciales
Opłaty	48,7	17,0	109,0	59,2	49,8	5,4	4,7	5,0	3,5	4,3	Droits de timbre
Dodatki i udziały . . .	750,1	285,9	1 827,0	1055,0	917,4	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Taxes additionnelles et quotes-parts**
Podatki bezpośrednie .	400,5	147,8	1 323,3	919,8	568,1	53,4	51,7	72,4	87,2	62,0	Impôts directs
„ pośrednie . .	327,3	133,3	434,8	99,3	319,5	43,6	46,6	23,8	9,4	34,8	„ indirects
Podatki inwestycyjne bezpośrednie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts directs pour investissements
Podatki inwestycyjne pośrednie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts indirects pour investissement
Opłaty	22,3	4,8	68,9	35,9	29,8	3,0	1,7	3,8	3,4	3,2	Droits de timbre
Samoistne	156,1	73,5	348,4	650,8	231,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Impôts communaux**
Podatki bezpośrednie	106,2	35,7	178,5	449,9	144,8	68,0	48,6	51,2	69,1	62,4	Impôts directs
„ pośrednie . .	6,0	15,5	89,9	57,5	59,3	3,9	21,1	25,8	8,8	25,6	„ indirects
Podatki inwestycyjne bezpośrednie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts directs pour investissements
Podatki inwestycyjne pośrednie	—	—	—	120,1	—	—	—	—	18,5	—	Impôts indirects pour investissements
Specjalne składki . . .	17,5	10,1	39,9	—	7,8	11,2	13,7	11,5	—	3,4	Cotisations spéciales
Opłaty	26,4	12,2	40,1	23,3	20,0	16,9	16,6	11,5	3,6	8,6	Droits de timbre

Wahania odsetka podatków bezpośrednich do ogólnej sumy wpływów z danin publicznych, nie biorąc nawet pod uwagę województwa śląskiego, są wyższe niż w miastach poprzedniego typu, znowu bardziej wyraźnie uwypukla się różnica pomiędzy województwami centralnemi (55,9%) i wschodniemi (51,1%) a poznańskiem i pomorskiem (69,0%) oraz śląskiem (80,3%). Województwa południowe zajmują miejsce pośrednie (62,0%). We wszystkich grupach województw odsetek podatków bezpośrednich wzrósł w porównaniu z miastami od 5 do 10 tysięcy.

Odsetek podatków pośrednich w województwach wschodnich wynosi 41,4%, w centralnych—36,8%, w poznańskiem i pomorskiem —24,1% i śląskiem—9,2%; południowe zbliżają się bardzo do centralnych, mając—33,0%. W porównaniu z miastami poprzedniej grupy spadł odsetek podatków pośrednich w województwach centralnych, w poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, wzrósł natomiast we wschodnich.

Inwestycyjne podatki pośrednie mamy jedynie w województwie śląskiem, specjalne składki wahają się od 2,8% do zera. Skala wahań odsetka opłat jest nieznaczna, maximum przypada na województwa centralne (5,4%), minimum na śląskie (3,5%).

Z ogólnej sumy dodatków i udziałów podatki bezpośrednie wynoszą w województwach centralnych 53,4%, w województwach wschodnich—51,7%, wówczas gdy w województwach poznańskiem i pomorskiem—72,4%, w województwie śląskiem—87,2%, województwa południowe zajmują miejsce pośrednie (62,0%). W porównaniu z miastami poprzedniego typu odsetek wzrósł w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, zmniejszył się natomiast w województwach wschodnich.

Odsetek dodatków do podatków pośrednich jest najwyższy w województwach wschodnich (46,6%), następnie w centralnych (43,6%), które różnią się bardzo od województw poznańskiego i pomorskiego (23,8%) i śląskiego (9,4%), województwa południowe zajmują miejsce pośrednie (34,8%).

Odsetek opłat jest najwyższy w województwach poznańskiem i pomorskiem (3,8%), najniższy we wschodnich (1,7%).

Z pośród podatków samoistnych podatki bezpośrednie wynoszą w województwach centralnych 68,0%, we wschodnich—48,6%, w poznańskiem i pomorskiem—51,2%, śląskiem —69,1%, a w południowych—62,4%.

Tak samo jak w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców nie możemy stwierdzić tak wielkiej różnicy w odsetku podatków bezpośrednich samoistnych do ogólnej sumy podatków samoistnych, jak dla wszystkich typów stwierdziliśmy w ogólnych sumach danin publicznych oraz dla dodatków i udziałów w podatkach bezpośrednich. Z tego możemy wnioskować, że tam, gdzie samorząd jest mniej skrępowany, niema zasadniczych różnic w jego polityce podatkowej, różnice zaś w dodatkach wypływają w znacznej mierze z różnic istniejących w przepisach.

Podatki pośrednie samoistne wynoszą najwięcej w województwach poznańskiem i pomorskiem (25,8%), południowych (25,6%), wschodnich (21,1%), śląskiem (8,8%), centralnych (3,9%). I w podatkach pośrednich niema więc rozgraniczenia na województwa poznańskie i pomorskie z jednej, a centralne i wschodnie z drugiej strony. Podatki inwestycyjne pośrednie znajdujemy wyłącznie w województwie śląskiem. Specjalne składki w województwach centralnych, wschodnich, poznańskiem i pomorskiem mają dosyć zbliżone odsetki, różni się natomiast odsetek województw południowych (3,4%) i województwa śląskiego, w którem wogóle niema wpływów ze specjalnych składek. Wpływy z opłat samoistnych wahają się w stopniu silniejszym, niż w miastach poprzedniego typu, maximum (16,9%) przypada na województwa centralne, minimum (3,6%) na śląskie.

Jakież ogólne wnioski możemy wyciągnąć z naszych rozważań przedewszystkiem co do ogólnego ukształtowania się danin publicznych, następnie co do dodatków i udziałów, a nakoniec co do podatków samoistnych?

Według znaczenia podatków bezpośrednich w ogólnej sumie wpływów z danin publicznych mamy dwa zupełnie różne typy województw—centralne i wschodnie z jednej i poznańskie i pomorskie oraz śląskie z drugiej strony, w których odsetek wpływów z podatków bezpośrednich jest bez porównania wyższy niż w województwach poprzednich, wynika to ze specjalnych przepisów, a szczególnie z nadanych tym województwom praw pobierania dodatków do podatku dochodowego, wówczas gdy województwa centralne i wschodnie muszą się ograniczyć jedynie do udziałów w podatku dochodowym. Województwa południowe zajmują stanowisko pośrednie.

Maximum odsetka wpływów podatków bezpośrednich w stosunku do ogólnej sumy danin publicznych możemy stwierdzić w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców w województwie śląskiem (80,3%), minimum w miastach do 5 tysięcy mieszkańców w województwach centralnych (38,2%). Jak widzimy, różnica jest przeszło dwukrotna.

Odsetek podatków bezpośrednich w stosunku do ogółu danin publicznych w związku ze wzrostem wielkości miast systematycznie zwiększa się w województwach centralnych, wschodnich i południowych, również w województwie śląskiem odsetek podatków bezpośrednich jest wyższy w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W województwach poznańskiem i pomorskiem odsetek podatków bezpośrednich zmniejsza się w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców i wzrasta w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców, pozostając jednak niższy, coprawda nieznacznie, od odsetka w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. Możemy więc stwierdzić dodatnią współzależność pomiędzy odsetkiem podatków bezpośrednich, a wielkością miast.

Odsetek podatków pośrednich waha się od 9,2% w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców w województwie śląskiem do 50,1% w miastach do 5 tysięcy mieszkańców woj. centralnych. Specjalnie w województwach centralnych i wschodnich odsetek podatków pośrednich jest wysoki, najniższy w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców w woj. centralnych (36,8%). Natomiast maximum odsetka podatków pośrednich w województwach poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem znajduje się w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców w poznańskiem i pomorskiem— 27,4%.

Tak różnorodne ukształtowanie się podatków pośrednich w województwach centralnych i wschodnich z jednej, a w poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem z drugiej strony, tłumaczy się tem, że istniejące przepisy podziału podatków pośrednich opierają się na ogólnej liczbie mieszkańców i przypisie podatku przemysłowego, co nie jest, naszem zdaniem, zupełnie uzasadnionem, gdyż nie bierze się pod uwagę ogólnego obciążenia podatkowego miast poszczególnych dzielnic, wskutek czego wpływy z podatków pośrednich w bardzo różnorodny sposób przyczyniają się do sumy dochodów z danin publicznych, zmuszając jednocześnie

samorządy województw poznańskiego i pomorskiego oraz śląskiego do bardziej intensywnego opodatkowania ludności.

Województwa południowe, które w stosunku do podatków bezpośrednich zajmują miejsce pośrednie pomiędzy województwami centralnemi i wschodniemi, a województwami poznańskiem, pomorskiem i śląskiem w podatkach pośrednich zbliżają się bardzo silnie do województw centralnych i wschodnich, a w jednym przypadku przekraczają woj. wschodnie.

Porównywając odsetek podatków pośrednich w miastach różnej wielkości, możemy stwierdzić, że w województwach centralnych i południowych odsetek ten systematycznie maleje, w województwie śląskiem również jest mniejszy w miastach od 10—20 tysięcy w porównaniu z miastami do 5 tysięcy mieszkańców. W województwach poznańskiem i pomorskiem odsetek podatków pośrednich rośnie w miastach od 5—10 tysięcy, a maleje w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców, pozostając jednak wyższym od odsetka w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W województwach wschodnich odsetek maleje w miastach od 5—10 tysięcy i rośnie w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców, pozostając jednak niższy od odsetka w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. Możemy więc powiedzieć, że istnieje ujemna współzależność, mniej ścisła i odwrotna niż przy podatkach bezpośrednich, pomiędzy wielkością miast a wysokością odsetka podatków pośrednich. Możemy więc uważać, że dotychczasowy sposób podziału podatków pośrednich, nie biorący pod uwagę wielkości miast, intensywności spożycia i wielkości obciążenia daninami publicznemi, jest dla miast większych niekorzystny.

Podatki inwestycyjne nie są zupełnie stosowane z wyjątkiem tylko województwa śląskiego w obydwu typach badanych miast i miast do 5 tysięcy mieszkańców woj. południowych.

Specjalne składki wahają się od 6,5% w miastach od 5 — 10 tysięcy mieszkańców województw wschodnich do zera w miastach województwa śląskiego obydwu typów. Specjalne składki są dość rozpowszechnione w województwach centralnych, wschodnich, poznańskiem i pomorskiem, natomiast w południowych są bardzo nieznaczne, minimum w tych województwach w miastach do 5 tys. mieszkańców wynosi 1,1%, wówczas gdy w województwie śląskiem niema wogóle takich składek, które prawdopodobnie są zastąpione podatkami inwestycyjnemi. W zależności od wielkości miast specjalne składki nie wykazują ścisłej współzależności: w województwach centralnych systematycznie maleją, w województwach wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem rosną w miastach od 5 do 10 tysięcy i maleją w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców. W województwach południowych, w których wogóle składki nie mają większego znaczenia, ich odsetek zmieniał się odwrotnie niż w poznańskiem i pomorskiem.

Opłaty wahają się względnie nieznacznie— od 2,0% w miastach do 5 tysięcy mieszkańców woj. śląskiego do 9,0% w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców w województwach centralnych. Wyraźnej współzależności stwierdzić nie można, w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców opłaty rosną z wyjątkiem województw poznańskiego i pomorskiego, natomiast w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców wszędzie maleją. Systematycznie we wszystkich typach odsetek maleje w województwach poznańskiem i pomorskiem.

Z ogólnej sumy dodatków największe znaczenie naogół mają dodatki do podatków bezpośrednich, których odsetek waha się od 37,2% w miastach do 5 tysięcy mieszkańców w województwach centralnych do 87,2% w województwie śląskiem w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców.

Odsetek dodatków do podatków pośrednich w stosunku do ogółu dodatków i udziałów waha się od 9,4% w miastach województwa śląskiego od 10 do 20 tysięcy mieszkańców do 58,9% w miastach do 5 tysięcy mieszkańców województw centralnych.

W podatkach samoistnych odsetek podatków bezpośrednich waha się od 39,6% w miastach od 5 do 10 tys. w województwach wschodnich do 69,1% w miastach od 10 do 20 tys. mieszkańców w województwie śląskiem. W stosunku do ogółu podatków samoistnych dla podatków bezpośrednich samoistnych nie możemy przeprowadzić z wyjątkiem miast do 5 tysięcy mieszkańców tak wyraźnej granicy pomiędzy województwami centralnemi i wschodniemi z jednej, a województwami poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem z drugiej strony.

W zależności od wielkości miast odsetek podatków bezpośrednich samoistnych nie wykazuje jednolitej tendencji: w miastach województw centralnych systematycznie wzrasta, w miastach województw poznańskiego i pomorskiego oraz południowych systematycznie maleje. W województwach wschodnich maleje w miastach od 5 do 10 tys. i rośnie w miastach od 10 do 20 tys. mieszkańców. W województwie śląskiem odsetek w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców jest wyższy niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców.

Podatki pośrednie samoistne stanowią najwyższą część wpływów z danin samoistnych w województwach wschodnich w miastach od 5 do 10 tys. mieszkańców (28,3%), minimum mają województwa centralne w miastach do 5 tysięcy mieszkańców (1,0%). Jak widzimy, skala wahań jest nadzwyczaj wysoka.

W zależności od wielkości miast odsetek podatków samoistnych pośrednich systematycznie rośnie w województwach centralnych, w poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, w województwie śląskiem również jest wyższy w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W województwach wschodnich rośnie w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców i maleje w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, pozostając jednak wyższym niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. Możemy więc stwierdzić dodatnią zależność pomiędzy odsetkiem podatków pośrednich samoistnych, a wielkością miast, co jest rzeczą zupełnie zrozumiałą, albowiem w miastach większych więcej jest objektów do opodatkowania szczególnie różnych widowisk i rozrywek, które mają bardzo poważne znaczenie przy podatkach samoistnych pośrednich.

Wpływy inwestycyjnych podatków nie mają większego znaczenia.

Specjalne składki są najwyższe w miastach województw centralnych do 5 tysięcy mieszkańców (33,5%), najniższe w województwie śląskiem w obydwu typach miast, w których wogóle niema specjalnych składek. Specjalne składki są względnie rozpowszechnione w województwach centralnych, wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem, daleko mniej zaś w województwach południowych. O znaczeniu specjalnych składek w poszczególnych typach miast mówiliśmy już wyżej, przy omówieniu ogólnego ukształtowania się danin publicznych.

Odsetek opłat waha się od 3,6% w województwie śląskiem w miastach od 10 do 20 tysięcy do 25,9% w miastach do 5 tysięcy mieszkańców w województwach wschodnich. Scisłej współzależności pomiędzy wielkością miast, a odsetkiem wpływów z opłat stwierdzić nie można, w województwach centralnych i południowych rośnie odsetek w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców i maleje w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców poniżej nawet poziomu miast do 5 tysięcy mieszkańców, w województwach wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem maleje w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców i rośnie w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, pozostając jednak niższym, niż odsetek do 5 tysięcy mieszkańców. W województwie śląskiem odsetek opłat w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców jest niższy niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. Naogół więc przeważa tendecja zniżki znaczenia samoistnych opłat w ogólnej sumie danin samoistnych.

Dla wyczerpania analizy ogólnego ukształtowania się poszczególnych rodzajów danin publicznych, musimy zwrócić jeszcze specjalną uwagę na znaczenie dodatków i udziałów z jednej, a danin samoistnych z drugiej strony tak w ogólnej sumie danin publicznych, jako też we wpływach z poszczególnych ich rodzajów. Zestawienie odsetków nas obecnie interesujących podajemy poniżej:

Ustosunkowanie danin komunalnych — Proportionnalité des contributions communales

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw *Groupes de départements*					Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*						
Daniny komunalne ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Total des contributions communales
Dodatki i udziały	89,9	83,6	87,8	84,8	91,0	Taxes additionnel. et quotes-parts
Samoistne	10,1	16,4	12,2	15,2	9,0	Impôts communaux
Podatki bezpośrednie ogółem . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Total des impôts directs
Dodatki i udziały	82,5	81,6	87,3	84,1	87,4	Taxes additionnel. et quotes-parts
Samoistne	17,5	18,4	12,7	15,9	12,6	Impôts communaux
Podatki pośrednie ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Total des impôts indirects
Dodatki i udziały	99,7	93,1	95,7	96,8	99,1	Taxes additionnel. et quotes-parts
Samoistne	0,3	6,9	4,3	3,2	0,9	Impôts communaux
Specjalne składki ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Total des cotisations spéciales
Opłaty ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Total des droits de timbre
Dodatki i udziały	50,1	17,8	58,6	29,0	54,6	Taxes additionnel. et quotes-parts
Samoistne	49,9	82,2	41,4	71,0	45,4	Impôts communaux

(dok.—fin)

Rodzaj dochodów	Grupy województw *Groupes de départements*					Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*						
Daniny komunalne ogółem	100,0	100,0	100,0	—	100,0	Total des contributions communales
Dodatki i udziały	80,7	73,6	85,9	—	88,9	Taxes additionnel. et quotes-parts
Samoistne	19,3	26,4	14,1	—	11,1	Impôts communaux
Podatki bezpośrednie ogółem . . .	100,0	100,0	100,0	—	100,0	Total des impôts directs
Dodatki i udziały	73,0	73,3	83,6	—	86,8	Taxes additionnel. et quotes-parts
Samoistne	27,0	26,7	16,4	—	13,2	Impôts communaux
Podatki pośrednie ogółem	100 0	100,0	100,0	—	100,0	Total des impôts indirects
Dodatki i udziały	97,9	75,2	92,4	—	97,4	Taxes additionnel. et quotes-parts
Samoistne	2,1	24,8	7,6	—	2,6	Impôts communaux
Specjalne składki ogółem	100.0	100,0	100,0	—	100,0	Total des cotisations spéciales
Opłaty ogółem	100,0	100,0	100,0	—	100,0	Total des droits de timbre
Dodatki i udziały	38,9	40,9	69,2	—	41,1	Taxes additionnel. et quotes-parts
Samoistne	61,1	59,1	30,8	—	58,9	Impôts communaux
Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*						
Daniny komunalne ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Total des contributions communales
Dodatki i udziały	84,7	82,4	85,8	66,5	80,5	Taxes additionnel. et quotes-parts
Samoistne	15,3	17,6	14,2	33,5	19,5	Impôts communaux
Podatki bezpośrednie ogółem . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Total des impôts directs
Dodatki i udziały	79,0	80,5	88,1	67,2	79,7	Taxes additionnel. et quotes-parts
Samoistne	21,0	19,5	11,9	32,8	20,3	Impôts communaux
Podatki pośrednie ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Total des impôts indirects
Dodatki i udziały	98,2	89,6	82,9	63,3	84,3	Taxes additionnel. et quotes-parts
Samoistne	1,8	10,4	17,1	36,7	15,7	Impôts communaux
Specjalne składki ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Total des cotisations spéciales
Opłaty ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Total des droits de timbre
Dodatki i udziały	45,8	28,2	63,2	60,6	59,8	Taxes additionnel. et quotes-parts
Samoistne	54,2	71,8	36,8	39,4	40,2	Impôts communaux

Odsetek dodatków i udziałów w ogólnej sumie wpływów z danin publicznych w miastach do 5 tys. mieszkańców waha się względnie bardzo nieznacznie. Minimum możemy stwierdzić w woj. wschodnich (83,6%), maximum w południowych (91,0%).

W miastach od 5 do 10 tys. mieszkańców wahania odsetka dodatków i udziałów są już znacznie wyższe, minimum w dalszym ciągu w woj. wschodnich wynosi 73,6%, maximum, tak jak i w poprzednim typie, w południowych—88,9%.

Jeszcze większe różnice możemy stwierdzić w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców: minimum przypada na woj. śląskie (66,5%), maximum na woj. poznańskie i pomorskie (85,8%).

Możemy więc powiedzieć, że odsetek samoistnych podatków jest naogół względnie nieznaczny, minimum wynosi w woj. południowych w miastach do 5 tys. mieszkańców (9,0%), maximum w śląskiem w miastach od 10 do 20 tys. mieszkańców (33,5%), ten jednak procent jest wyjątkowo wysoki i następny z kolei według wysokości w woj. wschodnich w miastach od 5 do 10 tys. mieszkańców wynosi 26,4%.

W zależności od wielkości miast odsetek podatków samoistnych prawidłowo rośnie w woj. poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, rośnie w miastach od 5 do 10 tys. mieszkańców w woj. centralnych i wschodnich, natomiast maleje w miastach od 10 do 20 tys. mieszkańców, pozostając jednak na poziomie wyższym, niż w miastach do 5 tys. mieszkańców. W woj. śląskiem odsetek w miastach od 10 do 20 tys. jest przeszło dwukrotnie wyższy niż w miastach do 5 tys. mieszkańców. Możemy więc powiedzieć, że pomiędzy odsetkiem danin samoistnych, a wielkością miast istnieje współzależność dodatnia, co wskazuje na większą inicjatywę miast względnie większych w wyszukiwaniu źródeł dochodowych.

W podatkach bezpośrednich wszędzie przeważają i to w silnym stopniu dodatki

i udziały. Przewaga dodatków w podatkach pośrednich jest jeszcze silniejszą, szczególnie w miastach do 5 i od 5 do 10 tys. mieszkańców. Natomiast w woj. poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem w miastach od 10 do 20 tys. mieszkańców dodatki mają względnie mniejsze znaczenie, niż dodatki i udziały w podatkach bezpośrednich. Wogóle w miastach od 10 do 20 tys. mieszkańców odsetek samoistnych podatków pośrednich z wyjątkiem woj. centralnych jest dość wysoki, specjalnie w woj. śląskiem, naskutek istniejących tam podatków od wydobycia węgla i rud. Specjalne składki są wyłącznie podatkami samoistnemi. Stosunek dodatków i udziałów oraz podatków samoistnych w opłatach jest dość różnorodny. W każdym razie naogół opłaty samoistne zajmują bez porównania wyższy odsetek w stosunku do ogółu opłat, niż samoistne podatki bezpośrednie i pośrednie w stosunku do odpowiednich wpływów.

Obciążenie daninami komunalnemi

Zbadawszy ustosunkowanie poszczególnych danin komunalnych, poznawszy system podatkowy, musimy obecnie zwrócić uwagę na obciążenie ludności daninami komunalnemi. W tym celu zanalizujemy przeciętne obciążenie 1 mieszkańca głównemi rodzajami danin komunalnych. Obciążenia tego, niestety, nie możemy porównać z przeciętnym dochodem 1 mieszkańca, a tylko takie porównanie odpowiedziałoby właściwie na interesujące nas zagadnienie, albowiem stopień obciążenia podatkowego nie można mierzyć wysokością pobieranych danin, lecz ich stosunkiem do dochodów, który właściwie charakteryzuje nam rzeczywiste obciążenie podatkowe. Dotychczas jednak nie posiadamy obliczeń nietylko dla dochodów ludności poszczególnych miast i dzielnic, lecz i dla ogółu ludności w Polsce, dlatego musimy się ograniczyć do liczb obciążenia podatkowego 1 mieszkańca. Zdajemy jednak sobie sprawę, że przy pewnych różnicach, istniejących w różnych częściach Polski co do wysokości dochodów otrzymywanych przez ludność, liczby obciążenia na jednego mieszkańca nie są całkowicie miarodajne. Obliczenia obciążenia daninami publicznemi ogółem i poszczególnemi rodzajami podajemy niżej:

Dochody z danin publicznych przypadające na 1 mieszkańca
Produit des contributions publiques par habitant

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*					Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*						
Daniny publiczne						**Contributions publiques**
Ogółem	**7,97**	**10,35**	**21,29**	**16,13**	**11,39**	**Total**
Podatki bezpośrednie . . .	3,04	4,79	15,06	12,72	5,99	Impôts directs
„ pośrednie	3,99	4,82	4,73	2,22	4,50	„ indirects
„ inwestycyjne . . .	—	—	—	0,87	0,33	„ pour investissements
Specjalne składki	0,41	0,16	0,37	—	0,13	Cotisations spéciales
Opłaty	0,53	0,58	1,13	0,32	0,44	Droits de timbre
Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*						
Ogółem	**11,35**	**17,87**	**19,09**	—	**10,84**	**Total**
Podatki bezpośrednie . . .	5,46	8,73	12,18	—	6,06	Impôts directs
„ pośrednie	4,51	6,74	5,24	—	4,27	„ indirects
„ inwestycyjne . . .	—	—	—	—	—	„ pour investissements
Specjalne składki	0,36	1,17	0,71	—	0,01	Cotisations spéciales
Opłaty	1,02	1,23	0,96	—	0,50	Droits de timbre
Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*						
Ogółem	**12,86**	**9,83**	**25,38**	**36,32**	**16,32**	**Total**
Podatki bezpośrednie . . .	7,19	5,02	17,52	29,16	10,12	Impôts directs
„ pośrednie	4,73	4,07	6,12	3,34	5,38	„ indirects
„ inwestycyjne . . .	—	—	—	2,56	—	„ pour investissements
Specjalne składki	0,25	0,28	0,47	—	0,11	Cotisations spéciales
Opłaty	0,69	0,46	1,27	1,26	0,71	Droits de timbre

W miastach do 5 tysięcy mieszkańców najniższe kwoty danin komunalnych ogółem możemy stwierdzić w województwach centralnych (7,97 zł.), następnie w woj. wschodnich (10,35 zł.), południowych (11,39 zł.), śląskiem (16,13 zł.), a najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (21,29 zł.). Skala wahań jest bardzo duża prawie 3—krotna pomiędzy obciążeniem w woj. centralnych a poznańskiem i pomorskiem.

W miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców najniższe obciążenie mamy w woj. południowych (10,84 zł.), następnie w woj. centralnych (11,35 zł.), wschodnich (17,87 zł.), a najwyższe w poznańskiem i pomorskiem (19,09 zł.). Wahania są znacznie mniejsze niż w miastach poprzedniego typu, niema nawet dwukrotnej rozpiętości pomiędzy minimum, a maximum.

W miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców najniższe obciążenie mamy w woj. wschodnich (9,83 zł.), następnie w centralnych (12,86 zł.), południowych (16,32 zł.), poznańskiem i pomorskiem (25,38 zł.), a najwyższe w śląskiem (36,32 zł.). Skala wahań jest w tym typie najwyższą prawie 4-krotną.

W związku z wielkością miast obciążenie systematycznie rośnie tylko w województwach centralnych, w województwach wschodnich wzrasta w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców i obniża się w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców poniżej nawet poziomu miast do 5 tysięcy mieszkańców. W woj. poznańskiem i pomorskiem oraz w południowych obciążenie zmniejsza się w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców i rośnie w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców znacznie ponad poziom obciążenia miast do 5 tysięcy mieszkańców. W woj. śląskiem obciążenie w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców jest przeszło dwa razy wyższe niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. Naogół więc możemy stwierdzić pewną współzależność dodatnią, niezbyt wyraźną, pomiędzy wysokością obciążenia, a wielkością miast.

Woj. poznańskie i pomorskie oraz śląskie odróżniają się wysokiem obciążeniem ludności od pozostałych województw. Województwa południowe zajmują naogół stanowisko pośrednie i tylko w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców mają obciążenie niższe niż województwa centralne i wschodnie. Zwraca uwagę, iż obciążenie woj. wschodnich w miastach do 5 i od 5 do 10 tysięcy mieszkańców jest znacznie wyższe niż w województwach centralnych, a jedynie niższe w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców.

Obciążenie poszczególnemi rodzajami podatków w różnym stopniu jest odczuwane przez ludność. Podatki bezpośrednie najbardziej są uzależnione od zdolności płatniczej podatników. Podatki pośrednie nie biorą pod uwagę prawie zupełnie zdolności płatniczej osób je ponoszących, jednakże wobec pobierania ich w cenie przedmiotów opodatkowanych bez nakazów płatniczych i określonych terminów nie są odczuwane jako świadczenia na rzecz związków prawnopublicznych. Podatki inwestycyjne w zależności od sposobu ich pobierania możemy zaliczyć do podatków bezpośrednich lub pośrednich. Specjalne składki, jak o tem się przekonamy niżej, naogół mają charakter bardzo zbliżony do podatków bezpośrednich.

Opłaty są uiszczane przez ludność przy korzystaniu ze specjalnych usług zarządów miejskich, nie liczą się naogół ze zdolnością płatniczą ludności i wywołują dość dużo narzekań wobec konieczności ich uiszczenia w formie wyraźnych świadczeń na rzecz związków prawno-publicznych.

Obciążenie podatkami bezpośredniemi waha się w miastach do 5 tysięcy mieszkańców od 3,04 zł. w województwach centralnych, do 15,06 zł. w województwach poznańskiem i pomorskiem. Skala wahań jest więc bardzo wysoka, prawie pięciokrotna, znaczniejsza niż skala wahań obciążenia ogólnego w tymże samym typie miast.

Podatki bezpośrednie w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców są najwyższe w województwach poznańskiem i pomorskiem (12,18 zł.), najniższe w województwach centralnych (5,46 zł.); wahanie obciążenia jest większe niż dwukrotnie, jednak najniższe ze wszystkich trzech typów miast.

W miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców najniższe obciążenie podatkami bezpośredniemi możemy stwierdzić w województwach wschodnich (5,02 zł.), najwyższe w województwie śląskiem (29,16 zł.). Skala wahań jest prawie sześciokrotna, bardzo zbliżona do wahań pierwszej grupy miast.

Najmniejsze ze wszystkich obciążenie podatkami bezpośredniemi mamy w miastach do 5 tysięcy mieszkańców (3,04 zł.) woj. centralnych, najwyższe w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców w województwie śląskiem (29,16 zł.). Skala wahań obciążenia ludności w badanych przez nas miastach jest więc nadzwyczaj wysoka, prawie dziesięciokrotna.

W zależności od wielkości miast obciążenie podatkami bezpośredniemi prawidłowo rośnie w województwach centralnych i południowych, w województwach wschodnich zwiększa się w miastach od 5—10 tysięcy i zmniejsza się w miastach od 10—20 tysięcy

mieszkańców, przyczem jednakże pozostaje na poziomie wyższym niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. Odwrotne wahania możemy stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem, w których również jednak obciążenie ludności w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców jest wyższe niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W województwie śląskiem obciążenie ludności w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców jest przeszło dwukrotnie wyższe niż w pierwszej grupie miast. Dodatnia współzależność więc pomiędzy wielkością miast, a obciążeniem podatkami bezpośredniemi jest silniejsza niż dla danin publicznych ogółem.

Obciążenie podatkami pośredniemi w miastach do 5 tysięcy mieszkańców jest najniższe w województwie śląskiem (2,22 zł.), najwyższe we wschodnich (4,82 zł.). Skala wahań jest więc względnie nieznaczna, daleko mniejsza niż przy podatkach bezpośrednich.

W miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców skala wahań jest jeszcze mniejsza, minimum przypada na województwa południowe (4,27 zł.), maximum na województwa wschodnie (6,74 zł.). Nieco silniejsze wahania możemy stwierdzić w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców, minimum przypada na województwo śląskie (3,34 zł.) tak jak i w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, maximum na poznańskie i pomorskie (6,12 zł.).

W zależności od wielkości miast kwoty obciążenia podatkami pośredniemi rosną systematycznie w województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem, również w województwie śląskiem obciążenie miast od 10—20 tysięcy mieszkańców jest znacznie wyższe niż miast do 5 tysięcy mieszkańców. W miastach województw wschodnich nie mamy równomiernego przebiegu przeciętnej: w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców przeciętne obciążenie podatkami pośredniemi rośnie, w miastach zaś od 10—20 tysięcy mieszkańców obniża się, poniżej nawet poziomu miast do 5 tysięcy mieszkańców. W woj. południowych możemy stwierdzić zmiany odwrotne, przyczem przeciętna trzeciej grupy jest wyższa od pierwszej. Możemy jednakże stwierdzić, że dodatnia współzależność pomiędzy wielkością miast, a wysokością obciążenia podatkami pośredniemi jest dość wyraźna.

Podatki inwestycyjne obciążają ludność względnie nieznacznie jedynie w województwie śląskiem w obu typach miast i w województwach południowych w miastach do 5 tysięcy mieszkańców.

Specjalne składki wahają się w miastach do 5 tysięcy mieszkańców od zera w województwie śląskiem do 0,41 zł. w województwach centralnych, a w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców od 0,01 zł. w województwach południowych do 1,17 zł. we wschodnich, w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców od zera w śląskiem do 0,47 zł. w województwach poznańskiem i pomorskiem. Wahania więc obciążeń specjalnemi składkami we wszystkich badanych miastach wynoszą od zera do 1,17 zł. w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców województw wschodnich.

Ścisłej współzależności pomiędzy wielkością miast, a wysokością obciążeń specjalnemi składkami stwierdzić nie można. W województwach centralnych obciążenie systematycznie maleje, we wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem rośnie w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców i maleje w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców, odwrotnie w województwach południowych.

Obciążenie opłatami w miastach do 5 tysięcy mieszkańców waha się od 0,32 zł. w województwie śląskiem do 1,13 zł. w poznańskiem i pomorskiem, skala wahań jest więc dość duża. W miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców wahania są mniejsze, minimum przypada na województwa południowe (0,50 zł.), maximum na województwa wschodnie (1,23 zł.). W miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców wahania są prawie takie same, minimum w województwach wschodnich (0,46 zł.), maximum w województwach poznańskiem i pomorskiem (1,27 zł.).

Obciążenie opłatami stale wzrasta w związku ze zwiększeniem się liczby ludności w miastach województw południowych, zaś w centralnych i wschodnich wzrasta w miastach od 5—10 tysięcy i zmniejsza się w miastach do 10—20 tysięcy mieszkańców, w województwach wschodnich nawet poniżej poziomu miast do 5 tysięcy mieszkańców, w województwach poznańskiem i pomorskiem obniża się w miastach od 5—10 tysięcy i rośnie w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców. W woj. śląskiem w miastach od 10—20 tysięcy obciążenie jest daleko wyższe niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców.

Podatki bezpośrednie

Po omówieniu ogólnem główniejszych kategoryj danin publicznych przejdziemy obecnie do szczegółowszej analizy, zaczynając od podatków bezpośrednich.

Dane o podatkach bezpośrednich w miastach do 5 tys. mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Podatki bezpośrednie — Impôts directs

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants* 1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Ogółem	**22**	**13**	**24**	**3**	**19**	**207,1**	**184,5**	**1008,3**	**123,4**	**367,1**	**Total**
Dodatki do państwowych podatków bezpośrednich	**21**	**13**	**24**	**3**	**19**	**170,9**	**150,5**	**880,0**	**103,8**	**321,0**	**Taxes additionelles aux impôts directs d'Etat**
Dodatki do podatku gruntowego	18	8	19	2	17	12,8	2,5	24,7	10,5	46,7	à l'impôt foncier
Dodatki do podatku przemysłowego . . .	21	13	22	3	17	136,0	132,6	418,6	—	186,7	à l'impôt industriel
Dodatki do podatku dochodowego[a]	17	11	23	3	18	22,1	15,4	436,7	93,3	87,6	à l'impôt sur le revenu[a]
Samoistne	**22**	**13**	**23**	**3**	**15**	**36,2**	**34,0**	**128,3**	**19,6**	**46,1**	**Impôts communaux**
Podatek od gruntów wolnych od państw. podatku gruntowego .	—	1	1	—	1	—	0,0	1,9	—	1,4	Impôt sur les terrains exempts de l'impôt foncier
Podatek od placów i gruntów, które uzyskały charakter budowlany	1	2	1	—	2	0,1	0,2	0,8	—	2,9	Impôt sur les places et les terrains classifiés comme terrains à bâtir
Podatek od budynków	12	9	6	2	7	8,7	6,9	15,3	15,6	9,8	Impôt sur les bâtiments
Podatek od lokali . . .	17	12	19	1	13	15,9	17,5	63,4	3,2	22,6	Impôt sur les logements
Podatek od zbytku mieszkaniowego . . .	1	—	4	—	—	0,7	—	3,4	—	—	Impôt sur les logements de luxe
Podatek hotelowy . .	—	6	7	1	4	—	1,4	8,0	0,0	0,2	Impôt sur les hôtels
Podatek od przedmiotów zbytku	5	9	9	—	3	2,1	1,0	7,7	—	0,6	Impôt sur les objets de luxe
Podatek od psów . . .	6	2	23	—	8	1,2	0,0	14,9	—	0,4	Impôt sur les chiens
Podatek od plakatów, szyldów i anonsów .	13	11	3	—	2	4,0	5,8	2,2	—	0,0	Impôt sur les réclames, enseignes et annonces
Podatek od prawa polowania	2	2	7	—	1	0,2	0,3	2,2	—	0,0	Impôt sur le droit de chasse
Inne	5	2	1	1	4	3,3	0,9	8,5	0,8	8,2	Autres
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Ogółem . . .	**100,0**	**100,0**	**96,0**	**100,0**	**100,0**						**Total**
Dodatki do państwowych podatków bezpośrednich	**95,4**	**100,0**	**96,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Taxes additionnelles aux impôts directs d'Etat**
Dodatki do podatku gruntowego	81,8	61,5	79,2	66,7	89,5	7,5	1,7	2,8	10,1	14,5	à l'impôt foncier
Dodatki do podatku przemysłowego . . .	95,4	100,0	91,7	100,0	89,5	79,6	88,1	47,6	—	58,2	á l'impôt industriel
Dodatki do podatku dochodowego[a] . . .	77,3	84,6	95,8	100,0	94,7	12,9	10,2	49,6	89,9	27,3	à l'impôt sur le revenu[a]
Samoistne	**100,0**	**100,0**	**95,8**	**100,0**	**78,9**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Impôts communaux**
Podatek od gruntów wolnych od państw. podatku gruntowego	—	7,7	4,2	—	5,3	—	0,0	1,5	—	3,0	Impôt sur les terrains exempts de l'impôt foncier
Podatek od placów i gruntów, które uzyskały charakter budowlany	4,5	15,4	4,2	—	10,5	0,3	0,6	0,6	—	6,3	Impôt sur les places et les terrains classifiés comme terrains à bâtir
Podatek od budynków	54,5	69,2	25,0	66,7	36,8	24,0	20,3	11,9	79,6	21,3	Impôt sur les bâtiments
Podatek od lokali . . .	77,3	92,3	79,2	33,3	68,4	43,9	51,5	49,4	16,3	49,0	Impôt sur les logements
Podatek od zbytku mieszkaniowego . . .	4,5	—	16,7	—	—	1,9	—	2,7	—	—	Impôt sur les logements de luxe
Podatek hotelowy . .	—	46,2	29,2	33,3	21,0	—	4,1	6,3	0,0	0,4	Impôt sur les hôtels
Podatek od przedmiotów zbytku	22,7	69,2	37,5	—	15,8	5,8	2,9	6,0	—	1,3	Impôt sur les objets de luxe
Podatek od psów . . .	27,3	15,4	95,8	—	42,1	3,3	0,0	11,6	—	0,9	Impôt sur les chiens
Podatek od plakatów, szyldów i anonsów .	59,1	84,6	12,5	—	10,5	11,1	17,1	1,7	—	0,0	Impôt sur les réclames, enseignes et annonces
Podatek od prawa polowania	9,1	15,4	29,2	—	5,3	0,6	0,9	1,7	—	0,0	Impôt sur le droit de chasse
Inne	22,7	15,4	4,2	33,3	21,1	9,1	2,6	6,6	4,1	17,8	Autres

[a] Łącznie z udziałem w państwowym podatku dochodowym. [a] Y compris la quote-part dans l'impôt sur le revenu.

Z pośród dodatków dominujące znaczenie w woj. centralnych, wschodnich, a w mniejszym stopniu w południowych mają dodatki do podatku przemysłowego. W woj. poznańskiem i pomorskiem natomiast nieco wyższe są wpływy dodatków i udziałów w podatku dochodowym. Woj. śląskie zasadniczo różni się od wszystkich pozostałych dzielnic kompletnym brakiem dodatków do podatku przemysłowego i nadzwyczaj wysokim odsetkiem dodatków i udziałów w podatku dochodowym (89,9%).

Z pośród podatków samoistnych największe znaczenie, z wyjątkiem woj. śląskiego, ma podatek od lokali, który w woj. centralnych, wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych ma odsetki—w stosunku do ogółu podatków samoistnych—dosyć zbliżone. Pierwsze miejsce w woj. śląskiem zajmuje podatek od budynków, który w pozostałych województwach jest drugim z kolei. Z innych podatków samoistnych w województwach centralnych i wschodnich większe znaczenie ma podatek od plakatów, szyldów i anonsów, a w poznańskiem i pomorskiem podatek od psów.

Dane dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Podatki bezpośrednie — Impôts directs

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*								Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*				Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				
Ogółem	15	3	6	12	597,3	203,5	476,8	464,3	**Total**
Dodatki do państwowych podatków bezpośrednich .	15	3	6	12	436,3	149,2	398,6	402,8	**Taxes additionnelles aux impôts directs d'État**
Dodatki do podatku gruntowego	14	2	5	11	28,8	1,8	4,5	29,7	à l'impôt foncier
Dodatki do podatku przemysłowego	15	3	6	12	346,1	116,4	199,3	285,2	à l'impôt industriel
Dodatki do podatku dochodowego [a]	15	3	6	10	61,4	31,0	194,8	87,9	à l'impôt sur le revenu [a]
Samoistne	15	3	6	10	161,0	54,3	78,2	61,5	**Impôts communaux**
Podatek od gruntów wolnych od państwowego podatku gruntowego . .	2	—	—	—	0,6	—	—	—	Impôt sur les terrains exempts de l'impôt foncier
Podatek od placów i gruntów, które uzyskały charakter budowlany . . .	5	1	—	—	1,4	0,0	—	—	Impôt sur les places et les terrains classifiés comme terrains à bâtir
Podatek od budynków . .	11	2	1	6	19,4	14,5	9,7	26,9	Impôt sur les bâtiments
Podatek od lokali	15	3	6	7	74,2	27,1	53,3	24,6	Impôt sur les logements
Podatek od zbytku mieszkaniowego	—	—	4	1	—	—	3,8	2,1	Impôt sur les logements de luxe
Podatek hotelowy	6	2	4	5	54,1	3,6	1,4	1,3	Impôt sur les hôtels
Podatek od przedmiotów zbytku	8	3	3	4	1,3	1,7	3,7	4,3	Impôt sur les objets de luxe
Podatek od psów	5	2	6	6	0,8	0,5	5,7	1,4	Impot sur les chiens
Podatek od plakatów, szyldów i anonsów . .	8	2	—	3	8,5	6,9	—	0,7	Impôt sur les réclames, enseignes et annonces
Podatek od prawa polowania	1	—	2	3	0,1	—	0,6	0,2	Impôt sur le droit de chasse
Inne	2	—	—	—	0,6	—	—	—	Autres
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*				% do sumy *% du montant total*				
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0					**Total**
Dodatki do państwowych podatków bezpośrednich .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Taxes additionnelles aux impôts directs d'État**
Dodatki do podatku gruntowego	93,3	66,7	83,3	91,7	6,6	1,2	1,1	7,4	à l'impôt foncier

[a] Obacz uwagę na str. 1076. [a] Voir la note à la page 1076.

(dok. — fin)

Rodzaj dochodów	Grupy województw—*Groupes de départements*								Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
Dodatki do podatku przemysłowego	100,0	100,0	100,0	100,0	79,3	78,0	50,0	70,8	à l'impôt industriel
Dodatki do podatku dochodowego [a]	100,0	100,0	100,0	91,7	14,1	20,8	48,9	21,8	à l'impôt sur le revenu [a]
Samoistne	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**83,3**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Impôts communaux**
Podatek od gruntów wolnych od państwowego podatku gruntowego .	13,3	—	—	—	0,4	—	—	—	Impôt sur les terrains exempts de l'impôt foncier
Podatek od placów i gruntów, które uzyskały charakter budowlany . . .	33,3	33,3	—	—	0,9	—	—	—	Impôt sur les places et les terrains classifiés comme terrains à bâtir
Podatek od budynków . .	73,3	66,7	16,7	50,0	12,0	26,7	12,4	43,8	Impôt sur les bâtiments
Podatek od lokali	100,0	100,0	100,0	58,3	46,1	50,0	68,1	40,0	Impôt sur les logements
Podatek od zbytku mieszkaniowego	—	—	66,7	8,3	—	—	4,9	3,4	Impôt sur les logements de luxe
Podatek hotelowy	40,0	66,7	66,7	41,7	33,5	6,6	1,8	2,1	Impôt sur les hôtels
Podatek od przedmiotów zbytku	53,3	100,0	50,0	33,3	0,8	3,1	4,7	7,0	Impôt sur les objets de luxe
Podatek od psów	33,3	66,7	100,0	50,0	0,5	0,9	7,3	2,3	Impôt sur les chiens
Podatek od plakatów, szyldów i anonsów . .	53,3	66,7	—	25,0	5,3	12,7	—	1,1	Impôt sur les réclames, enseignes et annonces
Podatek od prawa polowania	6,7	—	33,3	25,0	0,1	—	0,8	0,3	Impôt sur le droit de chasse
Inne	13,3	—	—	—	0,4	—	—	—	Autres

a Obacz uwagę na str. 1076. *a* Voir la note à la page 1076.

Dodatki do podatku przemysłowego stanowią największe wpływy we wszystkich dzielnicach (woj. śląskiego brak w miastach od 5 do 10 tys. mieszkańców), drugie miejsce zajmują dodatki do podatku dochodowego i udziały w tym podatku.

Wszystkie miasta mają bezpośrednie samoistne podatki, z wyjątkiem woj. południowych, w których odsetek miast bez podatków samoistnych wynosi 16,7%. Największe znaczenie co do wielkości wpływów w woj. centralnych, wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem ma podatek od lokali, w woj. południowych zaś podatek od budynków, który daje nieco więcej niż podatek od lokali. Na drugie miejsce w woj. centralnych wysuwa się podatek hotelowy, w woj. wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem podatek od budynków, a w południowych od lokali, większe znaczenie poza tem ma w woj. wschodnich podatek od szyldów i anonsów.

Dane dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców ujęliśmy w następującej tablicy:

Podatki bezpośrednie — Impôts directs

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants* 1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de złotys*					
Ogółem . . .	**5**	**3**	**7**	**3**	**5**	**506,7**	**183,5**	**1 501,8**	**1369,7**	**712,9**	**Total**
Dodatki do państwowych podatków bezpośrednich	**5**	**3**	**7**	**3**	**5**	**400,5**	**147,8**	**1 323,3**	**919,8**	**568,1**	**Taxes additionnelles aux impôts directs d'Etat**
Dodatki do podatku gruntowego	5	2	5	1	5	7,4	0,4	39,0	2,2	21,5	à l'impôt foncier

a Obacz uwagę na str. 1076. *a* Voir la note à la page 1076.

(dok. — fin)

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements* centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	Nature des recettes
Dodatki do podatku przemysłowego . . .	5	3	7	3	5	260,9	112,9	579,9	335,9	423,1	à l'impôt industriel
Dodatki do podatku dochodowego [a] . . .	5	3	7	3	5	132,2	34,5	704,4	581,7	123,5	à l'impôt sur le revenu [a]
Samoistne	**5**	**3**	**7**	**3**	**5**	**106,2**	**35,7**	**178,5**	**449,9**	**144,8**	**Impôts communaux**
Podatek od gruntów wolnych od państw. podatku gruntowego	—	1	—	1	—	—	0,4	—	0,0	—	Impôt sur les terrains exempts de l'impôt foncier
Podatek od placów i gruntów, które uzyskały charakter budowlany	3	1	1	—	—	8,9	0,0	0,0	—	—	Impôt sur les places et terrains classifiés comme terrains à bâtir
Podatek od budynków .	3	1	—	2	2	19,1	12,3	—	179,5	20,3	Impôt sur les bâtiments
Podatek od lokali . . .	5	3	6	1	5	63,2	18,2	123,8	214,9	93,6	Impôt sur les logements
Podatek od zbytku mieszkaniowego . . .	—	1	4	—	—	—	0,4	24,4	—	—	Impôt sur les logements de luxe
Podatek hotelowy . . .	3	1	5	2	4	1,0	0,6	12,6	0,7	3,2	Impôt sur les hôtels
Podatek od przedmiotów zbytku	3	1	4	3	2	3,2	0,2	5,0	12,6	0,1	Impôt sur les objets de luxe
Podatek od psów . . .	3	1	6	3	4	3,0	0,1	12,2	16,0	5,4	Impôt sur les chiens
Podatek od plakatów, szyldów i anonsów .	3	2	—	2	3	4,0	3,5	—	1,5	4,0	Impôt sur les réclames, enseignes et annonces
Podatek od prawa polowania	2	—	1	—	2	2,5	—	0,5	—	0,2	Impôt sur le droit de chasse
Inne	1	—	1	2	2	1,3	—	0,0	24,7	18,0	Autres
	% do ogólnej liczby miast % *du nombre total des villes*					% do sumy % *du montant total*					
Ogółem . . .	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**						**Total**
Dodatki do państwowych podatków bezpośrednich	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Taxes additionnelles aux impôts directs d'Etat**
Dodatki do podatku gruntowego	100,0	66,7	71,4	33,3	100,0	1,8	0,3	3,0	0,2	3,8	à l'impot foncier
Dodatki do podatku przemysłowego . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	65,2	76,4	43,8	36,5	74,5	à l'impôt industriel
Dodatki do podatku dochodowego [a] . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	33,0	23,3	53,2	63,3	21,7	à l'impôt sur le revenu [a]
Samoistne	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Impôts communaux**
Podatek od gruntów wolnych od państw. podatku gruntowego .	—	33,3	—	33,3	—	—	1,1	—	0,0	—	Impôt sur les terrains exempts de l'impôt foncier
Podatek od placów i gruntów, które uzyskały charakter budowlany	60,0	33,3	14,3	—	—	8,4	0,0	0,0	—	—	Impôt sur les places et terrains classifiés comme terrains à bâtir
Podatek od budynków .	60,0	33,3	—	66,7	40,0	18,0	34,4	—	39,9	14,0	Impôt sur les bâtiments
Podatek od lokali . . .	100,0	100,0	85,7	33,3	100,0	59,5	51,0	69,3	47,8	64,7	Impôt sur les logements
Podatek od zbytku mieszkaniowego . . .	—	33,3	57,1	—	—	—	1,1	13,7	—	—	Impôt sur les logements de luxe
Podatek hotelowy . . .	60,0	33,3	71,4	66,7	80,0	0,9	1,7	7,1	0,2	2,2	Impôt sur les hôtels
Podatek od przedmiotów zbytku	60,0	33,3	57,1	100,0	40,0	3,0	0,6	2,8	2,8	0,1	Impôt sur les objects de luxe
Podatek od psów . . .	60,0	33,3	85,7	100,0	80,0	2,8	0,3	6,8	3,6	3,7	Impôt sur les chiens
Podatek od plakatów, szyldów i anonsów .	60,0	66,7	—	66,7	60,0	3,8	9,8	—	0,2	2,8	Impôt sur les réclames, enseignes et annonces
Podatki od prawa polowania	40,0	—	14,3	—	40,0	2,4	—	0,3	—	0,1	Impôt sur le droit de chasse
Inne	20,0	—	14,3	66,7	40,0	1,2	—	0,0	5,5	12,4	Autres

[a] Obacz uwagę na str. 1076. [a] Voir la note à la page 1076.

Dodatki do podatku przemysłowego stanowią przeważającą część dochodów z dodatków w woj. centralnych, wschodnich i południowych. Większe natomiast znaczenie w woj. poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem mają dodatki do podatku dochodowego i udział w tym podatku. Drugie miejsce zajmują w woj. centralnych, wschodnich

i południowych dodatki do podatku dochodowego, a w woj. poznańskiem, pomorskiem oraz śląskiem dodatki do podatku przemysłowego, przyczem w odróżnieniu od miast do 5 tysięcy mieszkańców, wpływy z dodatków do podatku przemysłowego znajdujemy również i w woj. śląskiem. Dodatki do podatków gruntowych mają jeszcze mniejsze znaczenie niż w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców.

Wszystkie bez wyjątku miasta posiadają samoistne podatki bezpośrednie, największe znaczenie ma podatek od lokali, następne miejsce we wszystkich dzielnicach, z wyjątkiem poznańskiego i pomorskiego, zajmuje podatek od budynków, w woj. zaś poznańskiem i pomorskiem podatek od zbytku mieszkaniowego.

Uogólniając nasze uwagi, możemy powiedzieć, że z pośród dodatków w woj. centralnych, wschodnich i południowych dominują dodatki do podatku przemysłowego, w woj. poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem dodatki do podatku dochodowego i udział w tym podatku. Dodatek do podatku gruntowego stanowi dosyć znaczną część w ogólnej sumie dodatków w miastach do 5 tysięcy mieszkańców w województwach centralnych, śląskiem i południowych, w pozostałych zaś nie ma większego znaczenia, przyczem wielkość tego dodatku naogół maleje w związku ze wzrostem wielkości miast.

Podatki samoistne są naogół bardzo rozpowszechnione, w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców nawet powszechnie.

Z pośród objektów, podlegających opodatkowaniu, wysuwa się podatek od lokali, oraz budynków, a w woj. centralnych i wschodnich podatek od szyldów i anonsów, w poznańskiem i pomorskiem podatek od psów i hotelowy, pozostałe podatki samoistne z punktu widzenia ich wydajności finansowej nie mają większego znaczenia.

Podatki pośrednie

Dane o podatkach pośrednich dla miast do 5 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Podatki pośrednie — Impôts indirects

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'a de 5 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Ogółem . . .	**22**	**13**	**25**	**3**	**18**	**271,2**	**185,9**	**316,5**	**21,6**	**275,9**	**Total**
Dodatki do państwowych podatków pośrednich .	22	13	25	3	18	270,4	173,1	302,9	20,9	273,3	**Taxes additionnelles aux impôts indirects d'État**
Dodatki do podatku od patentu na wyrób i sprzedaż trunków .	17	12	14	3	12	4,6	7,9	10,1	6,2	27,9	à l'impôt sur les patentes pour la fabrication et le débit de boissons alcooliques
Dodatki do podatku od spożycia, zużycia, wzgl. produkcji . . .	22	13	25	3	18	265,8	165,2	292,8	14,7	245,4	à l'impôt de consommation resp. de production
Samoistne	**9**	**8**	**23**	**2**	**7**	**0,8**	**12,8**	**13,6**	**0,7**	**2,6**	**Impôts communaux**
Podatek od oświetlenia elektrycznego i gazowego	1	1	3	—	1	0,1	0,0	0,9	—	0,2	Impôt sur l'éclairage électrique et au gaz
Podatek od publicznych zabaw, rozrywek i widowisk	8	6	20	2	5	0,7	1,3	12,7	0,7	1,7	Impôt sur les divertissements et spectacles publics
Podatek od towarów przywożonych drogami żelaznemi lub wodnemi	—	4	—	—	1	—	11,5	—	—	0,7	Impôt sur les marchandises exportées par les voies ferrées ou les voies navigables

(dok. — fin)

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Ogółem . . .	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**94,7**						**Total**
Dodatki do państwowych podatków pośrednich .	100,0	100,0	100,0	100,0	94,7	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Taxes additionnelles aux impôts indirects d'État**
Dodatki do podatku od patentu na wyrób i sprzedaż trunków .	77,3	92,3	56,0	100,0	63,2	1,7	4,6	3,3	29,7	10,2	à l'impôt sur les patentes pour la fabrication et le débit de boissons alcooliques
Dodatki do podatku od spożycia, zużycia, wzgl. produkcji . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	94,7	98,3	95,4	96,7	70,3	89,8	à l'impôt de consommation resp. de production
Samoistne	**40,9**	**61,5**	**92,0**	**66,6**	**36,9**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Impôts communaux**
Podatek od oświetlenia elektrycznego i gazowego	4,5	7,7	12,0	—	5,3	12,5	0,0	6,6	—	7,7	Impôt sur l'éclairage électrique et au gaz
Podatek od publicznych zabaw, rozrywek i widowisk	36,4	46,1	80,0	66,6	26,3	87,5	10,2	93,4	100,0	65,4	Impôt sur les divertissements et spectacles publics
Podatek od towarów przywożonych drogami żelaznemi lub wodnemi	—	30,8	—	—	5,3	—	89,8	—	—	26,9	Impôt sur les marchandises exportées par les voies ferées ou les voies navigables

Z pośród dodatków dominujące znaczenie ma dodatek do podatków od spożycia, zużycia, względnie produkcji. Jest to podatek rozdzielany pomiędzy samorządy bez jakichkolwiek bądź uchwał samorządu nawet co do wysokości dodatku. Najniższy odsetek powyższych dodatków możemy stwierdzić w woj. śląskiem (70,3%).

Samoistne podatki pośrednie posiadają nie wszystkie miasta, minimum woj. południowe (36,9%), a maximum (92,0%)—woj. poznańskie i pomorskie. Dominujące znaczenie w woj. centralnych, poznańskiem i pomorskiem, śląskiem i południowych ma podatek od publicznych zabaw, rozrywek i widowisk, w woj. wschodnich natomiast podatek od towarów, przywożonych drogami żelaznemi lub wodnemi.

Dane dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców zawiera następująca tablica:

Podatki pośrednie — Impôts indirects

Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*								Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*				Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				
Ogółem . . .	**15**	**3**	**6**	**12**	**492,9**	**157,1**	**204,1**	**327,4**	**Total**
Dodatki do państwowych podatków pośrednich .	15	3	6	12	482,4	118,2	188,6	318,9	**Taxes additionnelles aux impôts indirects d'État**
Dodatki do podatku od patentu na wyrób i sprzedaż trunków . .	15	3	5	6	25,6	8,3	36,8	8,0	à l'impôt sur les patentes pour la fabrication et le débit de boissons alcooliques
Dodatki do podatku od spożycia, zużycia, wzgl. produkcji. . . .	15	3	5	12	456,8	109,9	151,8	310,9	à l'impôt de consommation resp. de production

(dok.—fin)

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes des départements*								Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
Samoistne	14	3	6	8	10,5	38,9	15,5	8,5	**Impôts communaux**
Podatek od oświetlenia elektrycznego i gazowego	—	—	1	—	—	—	3,7	—	Impôt sur l'éclairage électrique et au gaz
Podatek od publicznych zabaw, rozrywek i widowisk	14	3	5	8	10,5	12,1	11,8	8,5	Impôt sur les divertissements et spectacles publics
Podatek od towarów przywożonych drogami żelaznemi lub wodnemi	—	3	—	—	—	26,8	—	—	Impôt sur les marchandises exportées par les voies ferrées ou les voies navigables
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*				% do sumy *% du montant total*				
Ogółem . . .	100,0	100,0	100,0	100,0					**Total**
Dodatki do państwowych podatków pośrednich .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Taxes additionnelles aux impôts indirects d'État**
Dodatki do podatku od patentu na wyrób i sprzedaż trunków . .	100,0	100,0	83,3	50,0	5,3	7,0	19,5	2,5	à l'impôt sur les patentes pour la fabrication et le débit de boissons alcooliques
Dodatki do podatku od spożycia, zużycia, wzgl. produkcji . . .	100,0	100,0	83,3	100,0	94,7	93,0	80,5	97,5	à l'impôt de consommation resp. de production
Samoistne	93,3	100,0	100,0	66,7	100,0	100,0	100,0	100,0	**Impôts communaux**
Podatek od oświetlenia elektrycznego i gazowego	—	—	16,7	—	—	—	23,9	—	Impôt sur l'éclairage électrique et au gaz
Podatek od publicznych zabaw, rozrywek i widowisk	93,3	100,0	83,3	66,7	100,0	31,1	76,1	100,0	Impôt sur les divertissements et spectacles publics
Podatek od towarów przywożonych drogami żelaznemi lub wodnemi	—	100,0	—	—	—	68,9	—	—	Impôt sur les marchandises exportées par les voies ferrées ou les voies navigables

Znaczenie dodatków do podatków od spożycia, zużycia, względnie produkcji jest nadal bardzo wysokie, chociaż we wszystkich województwach z wyjątkiem południowych nieco niższe niż w poprzedniej grupie miast.

Odsetek miast, posiadających samoistne podatki, wzrósł we wszystkich dzielnicach w porównaniu z miastami do 5 tys. mieszkańców, i w woj. wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem równa się 100,0%. Największe znaczenie w woj. centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych ma podatek od publicznych zabaw, rozrywek i widowisk, w woj. zaś wschodnich od towarów, przywożonych drogami żelaznemi lub wodnemi.

Dane dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Podatki pośrednie — Impôts indirects

Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants* 1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Ogółem . . .	**5**	**3**	**7**	**3**	**5**	**333,3**	**148,8**	**524,7**	**156,8**	**478,8**	**Total**
Dodatki do państwowych podatków pośrednich .	**5**	**3**	**7**	**3**	**5**	**327,3**	**133,3**	**434,8**	**99,3**	**319,5**	**Taxes additionnelles aux impôts indirects d'État**
Dodatki do podatku od patentu na wyrób i sprzedaż trunków . .	4	3	7	3	4	14,2	8,1	51,8	17,5	23,7	à l'impôt sur les patentes pour la fabrication et le débit de boissons alcooliques
Dodatki do podatku od spożycia, zużycia, wzgl. produkcji . . .	5	3	7	3	5	313,1	125,2	383,0	81,8	295,8	à l'impôt de consommation resp. de production
Samoistne	**4**	**3**	**7**	**3**	**5**	**6,0**	**15,5**	**89,9**	**57,5**	**59,3**	**Impôts communaux**
Podatek od oświetlenia elektrycznego i gazowego	1	—	2	—	—	2,1	—	21,1	—	—	Impôt sur l'éclairage électrique et au gaz
Podatek od publicznych zabaw, rozrywek i widowisk	4	3	5	3	5	3,9	9,2	68,8	57,5	59,3	Impôts sur les divertissements et spectacles publics
Podatek od towarów przywożonych drogami żelaznemi lub wodnemi	—	1	—	—	—	—	6,3	—	—	—	Impôt sur les marchandises exportées par les voies ferrées ou les voies navigables
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Ogółem . . .	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**						**Total**
Dodatki do państwowych podatków pośrednich .	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Taxes additionnelles aux impôts indirects d'État**
Dodatki do podatku od patentu na wyrób i sprzedaż trunków . .	80,0	100,0	100,0	100,0	80,0	4,3	6,1	11,9	17,6	7,4	à l'impôt sur les patentes pour la fabrication et le débit de boissons alcooliques
Dodatki do podatku od spożycia, zużycia, wzgl. produkcji . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	95,7	93,9	88,1	82,4	92,6	à l'impôt de consommation resp. de production
Samoistne	**80,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Impôts communaux**
Podatek od oświetlenia elektrycznego i gazowego	20,0	—	28,6	—	—	35,0	—	23,5	—	—	Impôt sur l'éclairage électrique et au gaz
Podatek od publicznych zabaw, rozrywek i widowisk	80,0	100,0	71,4	100,0	100,0	65,0	59,4	76,5	100,0	100,0	Impôts sur les divertissements et spectacles publics
Podatek od towarów przywożonych drogami żelaznemi lub wodnemi	—	33,3	—	—	—	—	40,6	—	—	—	Impôt sur les marchandises exportées par les voies ferrées ou les voies navigables

Dodatki od spożycia, zużycia, względnie produkcji zachowują nadal swe dominujące stanowisko.

Samoistne podatki posiadają wszystkie miasta z wyjątkiem woj. centralnych, w których część miast (20%) takich podatków nie posiada. We wszystkich miastach, nawet w woj. wschodnich największe znaczenie ma podatek od publicznych zabaw, rozrywek i widowisk. W woj. wschodnich jednak podatek od towarów, przywożonych drogami żelaznemi lub wodnemi, stanowi poważny odsetek.

Jakie wnioski możemy wyciągnąć z naszych rozważań?

Pomiędzy dodatkami dominujące znaczenie mają dodatki do podatków od spożycia, zużycia, względnie produkcji. Ciekawem jest, że w miastach do 5 tys. mieszkańców woj. południowych i w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców województw poznańskiego i pomorskiego nie wszystkie miasta wykazały wpływy z tego tytułu, co wskazuje na zalegania w przekazywaniu wpływów z powyższego dodatku.

Podatki samoistne stają się bardziej rozpowszechnione w miastach większych, największe znaczenie finansowe naogół ma podatek od publicznych zabaw, rozrywek i widowisk, który wszystkie gminy miejskie w myśl art. 18 ustawy o tymczasowem uregulowaniu finansów komunalnych winny pobierać. W woj. wschodnich natomiast w miastach do 5 tys. i od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, dominuje podatek od towarów, przywożonych drogami żelaznemi lub wodnemi. Tego ostatniego podatku wcale nie spotykamy w pozostałych województwach, z wyjątkiem miast do 5 tys. mieszkańców woj. południowych. Podatek od oświetlenia elektrycznego nie ma naogół większego znaczenia, chociaż w niektórych dzielnicach i typach miast daje względnie znaczne wpływy.

Specjalne składki

Specjalne składki o charakterze nadzwyczajnym ułatwiają miastom przeprowadzenie inwestycyj, mogłyby więc w naszych miastach, tak zaniedbanych w kilku dzielnicach, odegrać poważniejsze znaczenie, w rzeczywistości jednak źródło to nie jest należycie wykorzystane, jak o tem przekonamy się z poniższych uwag.

Dane dla miast do 5 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Specjalne składki — Cotisations spéciales
Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Ogółem . . .	**5**	**6**	**6**	**—**	**6**	**27,7**	**17,7**	**24,9**	**—**	**8,7**	**Total**
Składki zwyczajne . . .	5	5	6	—	6	27,7	6,1	24,9	—	8,0	**Cotisations ordinaires**
Na utrzymanie ulic i dróg	5	4	3	—	4	27,7	5,1	17,1	—	5,5	Pour l'entretien des rues et des routes
Inne	—	1	3	—	3	—	1,0	7,8	—	2,5	Autres
Składki nadzwyczajne . .	—	2	—	—	1	—	11,6	—	—	0,7	**Cotisations extraordinaires**
Na budowę dróg i mostów	—	1	—	—	—	—	7,7	—	—	—	Pour la construction des routes et des ponts
Inne	—	2	—	—	1	—	3,9	—	—	0,7	Autres
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Ogółem . . .	**22,7**	**46,2**	**24,0**	**—**	**31,6**						**Total**
Składki zwyczajne . . .	22,7	38,5	24,0	—	31,6	100,0	100,0	100,0	—	100,0	**Cotisations ordinaires**
Na utrzymanie ulic i dróg	22,7	30,8	12,0	—	21,1	100,0	83,6	68,7	—	68,8	Pour l'entretien des rues et des routes
Inne	—	7,7	12,0	—	15,8	—	16,4	31,3	—	31,2	Autres
Składki nadzwyczajne . .	—	15,4	—	—	5,3	—	100,0	—	—	100,0	**Cotisations extraordinaires**
Na budowę dróg i mostów	—	7,7	—	—	—	—	66,4	—	—	—	Pour la construction des routes et des ponts
Inne	—	15,4	—	—	5,3	—	33,6	—	—	100,0	Autres

Najwyższy odsetek miast korzystających ze specjalnych składek możemy stwierdzić w województwach wschodnich (46,2%), najniższy w województwie śląskiem, w którem wogóle niema specjalnych składek. Odsetek miast jest względnie nieznaczny, w żadnem województwie nie sięga połowy, w trzech jest niższy od $^1/_4$.

Składki zwyczajne są więcej rozpowszechnione niż składki nadzwyczajne. W województwach centralnych, w poznańskiem i pomorskiem wogóle niema miast posiadających

składki nadzwyczajne, a we wschodnich i południowych odsetek miast pobierających powyższe składki nadzwyczajne jest daleko niższy. Wysokość wpływów nadzwyczajnych jest wyższa tylko w województwach wschodnich, w których składki nadzwyczajne przekraczają prawie dwukrotnie składki zwyczajne.

Już z tych uwag możemy się przekonać, że specjalne składki mają zupełnie inne znaczenie, niż w zasadzie powinny byłyby mieć. Składki te są przeważnie pobierane na utrzymanie różnych urządzeń, a nie na ich budowę.

Z pośród składek zwyczajnych dominujące znaczenie mają składki na utrzymanie ulic i dróg, w województwach centralnych innych wpływów niema, a w pozostałych województwach przekraczają one $^2/_3$ wpływów.

Ze składek nadzwyczajnych w województwach wschodnich $^2/_3$ jest przeznaczona na budowę dróg i mostów, a $^1/_3$ na inne cele. W województwach południowych całkowita suma specjalnych składek nadzwyczajnych jest zaliczona do grupy „inne".

Dane dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców zawiera poniższa tablica:

Specjalne składki — Cotisations spéciales

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*								Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*				Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				
Ogółem . . .	**6**	**1**	**4**	**3**	**41,9**	**27,2**	**27,7**	**11,6**	**Total**
Składki zwyczajne . . .	**5**	**1**	**4**	**1**	**39,3**	**27,2**	**27,7**	**1.0**	**Cotisations ordinaires**
Na utrzymanie ulic i dróg	5	1	4	1	26,4	27,2	18,1	1,0	Pour l'entretien des rues et des routes
Inne	3	—	2	—	12,9	—	9,6	—	Autres
Składki nadzwyczajne . .	**1**	**—**	**—**	**3**	**2,6**	**—**	**—**	**10,6**	**Cotisations extraordinaires**
Na budowę dróg i mostów	1	—	—	2	2,6	—	—	10,2	Pour la construction des routes et des ponts
Inne	—	—	—	1	—	—	—	0,4	Autres
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*				% do sumy *% du montant total*				
Ogółem . . .	**40,0**	**33,3**	**66,7**	**25,0**					**Total**
Składki zwyczajne . . .	**33,3**	**33,3**	**66,7**	**8,3**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Cotisations ordinaires**
Na utrzymanie ulic i dróg	33,3	33,3	66,7	8,3	67,2	100,0	65,3	100,0	Pour l'entretien des rues et des routes
Inne	20,0	—	33,3	—	32,8	—	34,7	—	Autres
Składki nadzwyczajne . .	**6.7**	**—**	**—**	**25,0**	**100.0**	**—**	**—**	**100.0**	**Cotisations extraordinaires**
Na budowę dróg i mostów	6,7	—	—	16,7	100,0	—	—	96,2	Pour la construction des routes et des ponts
Inne	—	—	—	8,3	—	—	—	3.8	Autres

Również i w miastach tego typu nieznaczna naogół liczba miast pobiera specjalne składki. Jedynie w województwach poznańskiem i pomorskiem odsetek miast korzystających ze specjalnych składek wynosi 66,7%, w pozostałych jest niższy, najmniejszy w województwach południowych —25,0%.

Liczba miast pobierających składki nadzwyczajne jest wyższa niż dla składek zwyczajnych jedynie w województwach południowych. Suma wpływów ze specjalnych składek również tylko w województwach południowych przekracza zgórą dziesięciokrotnie wpływy ze składek zwyczajnych.

Z pośród zwyczajnych składek dominujące znaczenie mają składki na utrzymanie ulic i dróg: w województwach wschodnich i południowych mamy tylko tego rodzaju składki, a w województwach centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem około $^2/_3$ wpływów z tego źródła.

Ze składek nadzwyczajnych bardzo poważny odsetek przypada na budowę dróg i mostów.

Dane dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Specjalne składki — Cotisations spéciales

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Ogółem . . .	**2**	**2**	**2**	**—**	**2**	**17,5**	**10,1**	**39,9**	**—**	**15,9**	**Total**
Składki zwyczajne . . .	2	2	2	—	1	17,5	10,1	39,9	—	7,8	**Cotisations ordinaires**
Na utrzymanie ulic i dróg	1	2	1	—	1	16,7	10,1	38,7	—	7,8	Pour l'entretien des rues et des routes
Inne	1	—	1	—	—	0,8	—	1,2	—	—	Autres
Składki nadzwyczajne . .	—	—	—	—	1	—	—	—	—	8,1	**Cotisations extraordinaires**
Na budowę dróg i mostów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Pour la construction des routes et des ponts
Inne	—	—	—	—	1	—	—	—	—	8,1	Autres
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Ogółem . . .	**40,0**	**66,7**	**28,6**	**—**	**40,0**						**Total**
Składki zwyczajne . . .	40,0	66,7	28,6	—	20,0	100,0	100,0	100,0	—	100,0	**Cotisations ordinaires**
Na utrzymanie ulic i dróg	20,0	66,7	14,3	—	20,0	95,4	100,0	97,0	—	100,0	Pour l'entretien des rues et des routes
Inne	20,0	—	14,3	—	—	4,6	—	3,0	—	—	Autres
Składki nadzwyczajne . .	—	—	—	—	20,0	—	—	—	—	100,0	**Cotisations extraordinaires**
Na budowę dróg i mostów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Pour la construction des routes et des ponts
Inne	—	—	—	—	20,0	—	—	—	—	100,0	Autres

Jak widzimy, w miastach największych, badanych obecnie, składki są naogół słabo rozpowszechnione, jedynie w województwach wschodnich wynoszą 66,7%. W pozostałych województwach odsetek jest znacznie niższy. Bardzo charakterystyczne jest dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, że tylko w województwach południowych mamy składki nadzwyczajne i to w takiej samej liczbie miast jak składki zwyczajne. Wpływy ze składek nadzwyczajnych są nieco wyższe w województwach południowych niż ze składek zwyczajnych. Z pośród składek zwyczajnych prawie całkowita suma przypada na składki na utrzymanie ulic i dróg. Składki nadzwyczajne są przeznaczone na inne cele.

Uogólniając nasze uwagi, możemy stwierdzić, że specjalne składki są naogół bardzo słabo rozpowszechnione. W województwie śląskiem miasta wogóle takich wpływów nie mają. Nie możemy przytem zauważyć, żeby w miastach większych specjalne składki były z reguły szerzej rozpowszechnione niż w miastach mniejszych. Ustosunkowanie składek zwyczajnych i nadzwyczajnych jest nienormalne. Składki nadzwyczajne są wyższe jedynie w województwach wschodnich w miastach do 5 tysięcy mieszkańców oraz w województwach południowych w miastach od 5 do 10 tysięcy i w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców. Zasadniczo cel składek specjalnych—ułatwianie przeprowadzenia inwestycyj miejskich—został całkowicie spaczony, składki specjalne są przeważnie pobierane na utrzymanie urządzeń, a nie na ich budowę. Z pośród składek największe znaczenie mają składki na utrzymanie dróg i ulic.

Opłaty

Bliższe scharakteryzowanie opłat w miastach do 5 tysięcy mieszkańców przedstawia nam następująca tablica:

Opłaty — Taxes et droits de timbre

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Ogółem . . .	**21**	**13**	**24**	**3**	**18**	**35,9**	**22,5**	**75,6**	**3,1**	**26,9**	**Total**
Dodatki do opłat państwowych	**15**	**9**	**24**	**3**	**11**	**18,0**	**4,0**	**44,3**	**0,9**	**14,7**	**Taxes additionnelles aux droits d'État**
Podatek od spadku i darowizn	2	—	1	—	2	0,2	—	0,0	—	1,2	Droits sur les successions et les donations
Podatek stemplowy od obrotów nieruchom. .	15	8	24	1	9	16,6	2,4	41,9	0,2	12,8	Droits de mutation à titre onéreux
Podatek od zaprotestowanych weksli . . .	4	4	11	2	4	1,2	1,6	2,4	0,7	0,7	Droits sur les lettres de change protestées
Samoistne	**21**	**13**	**22**	**2**	**18**	**17,9**	**18,5**	**31,3**	**2,2**	**12,2**	**Taxes communales**
Opłaty za czynności i poświadczenia urzędowe	20	11	22	2	13	11,9	13,2	28,0	2,2	4,8	Taxes administratives
Opłaty za przyjęcie do gminy	3	1	2	—	4	0,6	0,1	0,4	—	0,2	Taxes sur l'admission dans la commune
Opłaty za paszporty bydlęce	12	6	5	—	13	5,1	4,3	0,3	—	4,3	Taxes sur les cartes d'origine de bestiaux
Inne	4	2	6	—	7	0,3	0,9	2,6	—	2,9	Autres
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Ogółem . . .	**95,5**	**100,0**	**96,0**	**100,0**	**94,7**						**Total**
Dodatki do opłat państwowych	68,2	69,2	96,0	100,0	57,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Taxes additionnelles aux droits d'État**
Podatek od spadku i darowizn	9,1	—	4,0	—	10,5	1,1	—	0,0	—	8,2	Droits sur les successions et les donations
Podatek stemplowy od obrotów nieruchom. .	68,2	61,5	96,0	33,3	47,4	92,2	60,0	94,6	22,2	87,1	Droits de mutation à titre onéreux
Podatek od zaprotestowanych weksli . . .	18,2	30,8	44,0	66,7	21,1	6,7	40,0	5,4	77,8	4,7	Droits sur les lettres de change protestées
Samoistne	**95,5**	**100,0**	**88,0**	**66,7**	**94,7**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Taxes communales**
Opłaty za czynności i poświadczenia urzędowe	90,9	84,6	88,0	66,7	68,4	66,5	71,4	89,5	100,0	39,4	Taxes administratives
Opłaty za przyjęcie do gminy	13,6	7,7	8,0	—	21,1	3,3	0,5	1,3	—	1,6	Taxes sur l'admission dans la commune
Opłaty za paszporty bydlęce	54,5	46,2	20,0	—	68,4	28,5	23,2	0,9	—	35,2	Taxes sur les cartes d'origine des bestiaux
Inne	18,2	15,4	24,0	—	36,8	1,7	4,9	8,3	—	23,8	Autres

W województwach centralnych, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych nie wszystkie miasta mają wpływy z opłat, coprawda brak ich w niewielkim odsetku miast, najwyższym w województwach południowych (5,3%).

Z pośród dodatków do opłat państwowych największe znaczenie mają w województwach centralnych, wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych dodatki do podatku od obrotów nieruchomościami, których odsetek waha się we wszystkich województwach od 22,2% w województwie śląskiem do 94,6% w województwach poznańskiem i pomorskiem. W województwie śląskiem przeważają i to znacznie wpływy od zaprotestowanych weksli, które stanowią 77,8%. Wpływy od weksli zaprotestowanych mają ponadto większe znaczenie w województwach wschodnich (40,0%), a w pozostałych odsetek ich jest względnie nieznaczny.

Z opłat samoistnych korzystają nie wszystkie miasta, tylko w województwach wschodnich mamy 100% miast posiadających takowe. Zwraca przytem uwagę, że opłaty za czynności i poświadczenia urzędowe (opłaty administracyjne) nie są stosowane przez wszystkie miasta, najwyższy odsetek miast posiadających powyższe opłaty możemy stwierdzić w województwach centralnych (90,9%), najniższy w województwie śląskiem (66,7%). Co do wysokości wpływów—opłaty za czynności i poświadczenia urzędowe we wszystkich województwach zajmują pierwsze miejsce, przyczem w województwie śląskiem mamy tylko tego rodzaju opłaty samoistne, minimum zaś wpływów z opłat za czynności i poświadczenia urzędowe mają województwa południowe (39,4%). W województwach centralnych, wschodnich i południowych dość poważne znaczenie mają również opłaty za paszporty bydlęce. Ze wspomnianych trzech województw najwyższy odsetek tych opłat miały województwa południowe (35,2%), najniższy wschodnie (0,9%).

Dane dla miast od 5—10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Opłaty — Taxes et drotis de timbre

Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*								Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*				Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				
Ogółem	15	3	6	12	112,0	28,6	37,7	38,4	**Total**
Dodatki do opłat państwowych	15	3	5	8	43,6	11,7	26,1	15,8	**Taxes additionnelles aux droits d'État**
Podatek od spadku i darowizn	3	1	1	—	0,4	0,1	0,1	—	Droits sur les successions et les donations
Podatek stemplowy od obrotów nieruchom.	14	3	5	7	32,9	6,3	22,1	11,9	Droits de mutation à titre onéreux
Podatek od zaprotestowanych weksli	11	2	5	3	10,3	5,3	3,9	3,9	Droits sur les lettres de change protestées
Samoistne	15	3	6	10	68,4	16,9	11,6	22,6	**Taxes communales**
Opłaty za czynności i poświadczenia urzędowe	15	3	6	8	62,4	11,6	10,3	17,9	Taxes administratives
Opłaty za przyjęcie do gminy	2	1	—	5	0,5	0,6	—	1,4	Taxes sur l'admission dans la commune
Opłaty za paszporty bydlęce	4	2	1	7	4,3	3,8	0,0	3,3	Taxes sur les cartes d'origine de bestiaux
Inne	2	2	2	—	1,2	0,9	1,3	—	Autres
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*				% do sumy *% du montant total*				
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0					**Total**
Dodatki do opłat państwowych	100,0	100,0	83,3	66,7	100,0	100,0	100,0	100,0	**Taxes additionnelles aux droits d'État**
Podatek od spadku i darowizn	20,0	33,3	20,0	—	0,9	0,9	0,4	—	Droits sur les successions et les donations
Podatek stemplowy od obrotów nieruchom.	93,3	100,0	100,0	87,5	75,5	53,8	84,7	75,3	Droits de mutation à titre onéreux
Podatek od zaprotestowanych weksli	73,3	66,7	100,0	25,0	23,6	45,3	14,9	24,7	Droits sur les lettres de change protestées
Samoistne	100,0	100,0	100,0	83,3	100,0	100,0	100,0	100,0	**Taxes communales**
Opłaty za czynności i poświadczenia urzędowe	100,0	100,0	100,0	66,7	91,2	68,6	88,8	79,2	Taxes administratives
Opłaty za przyjęcie do gminy	13,3	33,3	—	41,7	0,7	3,6	—	6,2	Taxes sur l'admission dans la commune
Opłaty za paszporty bydlęce	26,6	66,7	16,7	38,3	6,3	22,5	0,0	14,6	Taxes sur les cartes d'origine des bestiaux
Inne	13,3	66,7	33,3	—	1,8	5,3	11,2	—	Autres

W miastach tej grupy wszystkie miasta mają wpływy z opłat.

Z pośród dodatków do opłat państwowych we wszystkich województwach przeszło połowa wpływów przypada na dodatki do podatku od obrotów nieruchomościami, najwyższy odsetek wpływów tego rodzaju możemy stwierdzić w województwach poznańskiem i pomorskiem (84,7%), najniższy w województwach wschodnich (53,8%).

Opłaty od zaprotestowanych weksli mają największe znaczenie w województwach wschodnich (45,3%), co jest dość dziwne, najmniejsze w województwach poznańskiem i pomorskiem (14,9%).

Opłaty samoistne są bardziej rozpowszechnione niż dodatki do opłat państwowych i większy odsetek miast je posiada. Z opłat za czynności i poświadczenia urzędowe korzystały prawie wszystkie miasta, jedyny wyjątek stanowią województwa południowe (66,7%).

Opłaty za czynności i poświadczenia urzędowe zajmują dominujące stanowisko wśród wpływów z opłat samoistnych, najniższy odsetek przypada na województwa wschodnie (68,6%), najwyższy na centralne (91,2%). Opłaty za paszporty bydlęce posiadają najwyższy odsetek w województwach wschodnich (22,5%), najniższy w poznańskiem i pomorskiem (0,0%).

Dane dla miast od 10—20 tysięcy mieszkańców podaje następująca tablica:

Opłaty — Taxes et droits de timbre

Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Ogółem . . .	5	3	7	3	5	48,7	17,0	109,0	59,2	49,8	**Total**
Dodatki do opłat państwowych	5	3	7	3	5	22,3	4,8	68,9	35,9	29,8	**Taxes additionnelles aux droits d'État**
Podatek od spadku i darowizn	—	—	7	1	—	—	—	0,8	0,1	—	Droits sur les successions et les donations
Podatek stemplowy od obrotów nieruchom. .	5	3	7	2	4	17,6	1,8	55,5	26,4	25,2	Droits de mutation à titre onéreux
Podatek od zaprotestowanych weksli . . .	3	2	7	3	3	4,7	3,0	12,6	9,4	4,6	Droits sur les lettres de change protestées
Samoistne	5	3	7	3	5	26,4	12,2	40,1	23,3	20,0	**Taxes communales**
Opłaty za czynności i poświadczenia urzędowe	5	3	7	3	5	23,3	10,9	37,2	23,1	12,0	Taxes administratives
Opłaty za przyjęcie do gminy	—	—	—	1	1	—	—	—	0,2	0,2	Taxes sur l'admission dans la commune
Opłaty za paszporty bydlęce	2	—	—	—	3	1,0	—	—	0,0	5,0	Taxes sur les cartes d'origine de bestiaux
Inne	3	1	3	—	3	2,1	1,3	2,9	—	2,8	Autres
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Ogółem . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0						**Total**
Dodatki do opłat państwowych	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Taxes additionnelles aux droits d'État**
Podatek od spadku i darowizn	—	—	100,0	33,3	—	—	—	1,2	0,3	—	Droits sur les successions et les donations
Podatek stemplowy od obrotów nieruchom. .	100,0	100,0	100,0	66,7	80,0	78,9	37,5	80,5	73,5	84,6	Droits de mutation à titre onéreux
Podatek od zaprotestowanych weksli . . .	60,0	20,0	100,0	100,0	60,0	21,1	62,5	18,3	26,2	15,4	Droits sur les lettres de change protestées
Samoistne	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Taxes communales**
Opłaty za czynności i poświadczenia urzędowe	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	88,3	89,3	92,8	99,1	60,0	Taxes administratives
Opłaty za przyjęcie do gminy	—	—	—	33,0	20,0	—	—	—	0,9	1,0	Taxes sur l'admission dans la commune
Opłaty za paszporty bydlęce	40,0	—	—	—	60,0	3,8	—	—	—	25,0	Taxes sur les cartes d'origine des bestiaux
Inne	60,0	33,3	42,9	—	60,0	7,9	10,7	7,2	—	14,0	Autres

Wszystkie bez wyjątku miasta tej grupy korzystały z opłat i to tak z dodatków do opłat państwowych, jak i z opłat samoistnych.

Wśród wpływów z dodatków do opłat państwowych opłaty od obrotów nieruchomościami dają najwyższy odsetek wpływów w województwach południowych (84,6%), a najniższy we wschodnich (37,5%). Z wyjątkiem tych ostatnich województw we wszystkich pozostałych odsetek przekracza 70,0%. Opłaty od zaprotestowanych weksli mają największe znaczenie w województwach wschodnich (62,5%), które wyróżniają się pod tym względem od pozostałych województw, następny według wysokości odsetek przypada na województwo śląskie (26,2%), najmniejszy odsetek wpływów od zaprotestowanych weksli mają województwa południowe (15,4%). Dość dziwnem jest, że odsetek wpływów od zaprotestowanych weksli w porównaniu z grupą miast od 5—10 tysięcy mieszkańców obniżył się w województwach centralnych i południowych.

Z pośród samoistnych opłat największe znaczenie mają opłaty za czynności i poświadczenia urzędowe, z których korzystają wszystkie bez wyjątku miasta, największy odsetek tych wpływów mamy w województwie śląskiem (99,1%), najniższy w województwach południowych (60,0%), w województwach południowych ponadto większe znaczenie mają opłaty za paszporty bydlęce, które wynoszą 25,0%.

Uogólniając nasze uwagi, musimy stwierdzić, że dopiero miasta od 10—20 tysięcy mieszkańców wszystkie bez wyjątku korzystały z opłat. W miastach poprzednich typów pewien odsetek miast nie miał wpływów z opłat tak o charakterze dodatków, jako też i z opłat samoistnych.

Z pośród dodatków dominujące znaczenie mają opłaty od obrotów nieruchomościami. Jedynie w województwie śląskiem w miastach do 5 tysięcy mieszkańców i w województwach wschodnich w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców większy odsetek przypada na opłaty od zaprotestowanych weksli. Opłaty od zaprotestowanych weksli mają szczególnie wielkie względnie znaczenie w województwach wschodnich, co jest dziwne.

Co do opłat samoistnych to przeważająca część wpływów stanowią opłaty za czynności i poświadczenia urzędowe, jednakże w miastach do 5 tysięcy a nawet w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców nie wszystkie miasta korzystają z powyższych opłat. Z pośród pozostałych opłat większe znaczenie mają jedynie opłaty za paszporty bydlęce.

Podatki inwęstycyjne

Zestawienie wpływów z podatków inwestycyjnych podajemy poniżej:

Podatki inwestycyjne — Impôts pour investissements

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*											
Ogółem	—	—	—	3	2	—	—	—	8,4	20,4	**Total**
Podatki zwyczajne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	3	2	—	—	—	8,4	20,4	„ extraordinaires
Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*											
Ogółem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	**Total**
Podatki zwyczajne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	„ extraordinaires
Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*											
Ogółem	—	—	—	1	—	—	—	—	120,1	—	**Total**
Podatki zwyczajne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	1	—	—	—	—	120,1	—	„ extraordinaires

(dok.—fin)

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*											
Ogółem	—	—	—	100,0	10,5						**Total**
Podatki zwyczajne . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	100,0	10,5	—	—	—	100,0	100,0	„ extraordinaires
Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*											
Ogółem	—	—	—	—	—						**Total**
Podatki zwyczajne . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	„ extraordinaires
Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*											
Ogółem	—	—	—	33,3	—						**Total**
Podatki zwyczajne . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Impôts ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	33,3	—	—	—	—	100,0	—	„ extraordinaires

W miastach do 5 tysięcy mieszkańców tylko 3 miasta w woj. śląskiem i 2 w woj. południowych posiadają podatki inwestycyjne, coprawda w woj. śląskiem wszystkie bez wyjątku uwzględnione miasta mają wpływy z podatków inwestycyjnych. W miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców niema ani jednego miasta, któreby miało wpływy z podatków inwestycyjnych. W miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców jedynie 1 miasto woj. śląskiego ma interesujące nas obecnie wpływy. Możemy więc powiedzieć, że z wyjątkiem woj. śląskiego podatki inwestycyjne nie mają prawie żadnego znaczenia w finansach miejskich. Miasta nie wykorzystują źródła, któreby ułatwiło im dokonanie często tak niezbędnych inwestycyj.

Charakter podatków inwestycyjnych w woj. południowych i śląskiem różni się zasadniczo: w woj. południowych podatki inwestycyjne są pobierane w charakterze dodatku do państwowego podatku od nieruchomości, w woj. zaś śląskiem w formie samoistnego podatku pośredniego od wydobycia w kopalniach. Jedynie w woj. śląskiem w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców wpływy z podatku inwestycyjnego są dosyć poważne i wynoszą 120,1 tysięcy złotych.

Zwroty kosztów przez związki prawnopubliczne

W formularzach ankiety, na podstawie których opracowano zamknięcia miast do 20 tysięcy mieszkańców, umieszczono w dochodach zwyczajnych obok rubryki: „zwroty" dopisek „(wymienić zwroty wydatków zwyczajnych oddzielnie przez Skarb Państwa, oddzielnie przez Powiatowy Związek Komunalny)" i taką samę rubrykę podano również w dochodach nadzwyczajnych. Jednakże przy wypełnianiu ankiety miasta nie wyszczególniały w dostatecznym stopniu pochodzenia zwrotów kosztów od Państwa czy też od powiatu i bliżej nie określały z jakiego tytułu powyższe zwroty wpływały. Dlatego też nie możemy dostatecznie dokładnie scharakteryzować rodzaju zwrotów i musimy się ograniczyć wyłącznie do ich podziału na zwyczajne i nadzwyczajne, które podajemy poniżej:

Zwroty kosztów przez związki prawno-publiczne — Remboursements des frais par d'autres collectivités

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*: centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	Nature des recettes
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de złotys*					
Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'a 5 000 habitants*											
Ogółem	**11**	**6**	**8**	**1**	**5**	**6,3**	**6,4**	**12,7**	**3,5**	**7,2**	**Total**
Dochody zwyczajne	11	5	8	1	4	6,3	6,3	12,7	3,5	7,0	Recettes ordinaires
„ nadzwyczajne	—	1	—	—	1	—	0,1	—	—	0,2	„ extraordinaires
Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*											
Ogółem	**9**	**2**	—	—	**6**	**17,5**	**5,8**	—	—	**2,3**	**Total**
Dochody zwyczajne	7	2	—	—	5	16,1	5,8	—	—	1,2	Recettes ordinaires
„ nadzwyczajne	2	—	—	—	1	1,4	—	—	—	1,1	„ extraordinaires
Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*											
Ogółem	**2**	**1**	**4**	**2**	**5**	**5,8**	**0,5**	**150,8**	**82,4**	**18,8**	**Total**
Dochody zwyczajne	2	1	4	2	5	5,8	0,5	150,8	82,4	18,8	Recettes ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	„ extraordinaires
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'a 5 000 habitants*											
Ogółem	**50,0**	**46,2**	**32,0**	**33,3**	**26,4**						**Total**
Dochody zwyczajne	50,0	38,5	32,0	33,3	21,1	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Recettes ordinaires
„ nadzwyczajne	—	7,7	—	—	5,3	—	100,0	—	—	100,0	„ extraordinaires
Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*											
Ogółem	**60,0**	**66,7**	—	—	**50,0**						**Total**
Dochody zwyczajne	46,7	66,7	—	—	41,7	100,0	100,0	—	—	100,0	Recettes ordinaires
„ nadzwyczajne	13,3	—	—	—	8,3	100,0	—	—	—	100,0	„ extraordinaires
Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*											
Ogółem	**40,0**	**33,3**	**57,1**	**66,7**	**100,0**						**Total**
Dochody zwyczajne	40,0	33,3	57,1	66,7	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Recettes ordinaires
„ nadzwyczajne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	„ extraordinaires

W miastach do 5 tysięcy mieszkańców najwyższy odsetek miast, posiadających zwroty kosztów, możemy stwierdzić w woj. centralnych (50,0%), najniższy zaś w woj. południowych (26,4%). Wahania odsetka są więc naogół dosyć nieznaczne. Zwroty kosztów mają przeważnie charakter dochodów zwyczajnych, jedynie tylko w woj. wschodnich i południowych, i to po jednem mieście w każdej grupie, możemy stwierdzić nadzwyczajne zwroty kosztów, przyczem jednak ich suma jest daleko niższa, niż suma zwyczajnych wpływów.

W miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców odsetek miast, posiadających zwroty kosztów, jest najwyższy w województwach wschodnich (66,7%), w województwach poznańskiem i pomorskiem wogóle niema zwrotów kosztów. Dochody nadzwyczajne ma mniejsza liczba miast i to tylko w woj. centralnych i południowych, przyczem kwoty są niższe od zwrotów zwyczajnych.

W miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców odsetek miast, posiadających zwroty kosztów jest naogół wyższy niż w miastach poprzednich, maximum przypada na woj. południowe (100,0%), minimum na woj. wschodnie (33,3%). Zwrotów nadzwyczajnych żadne miasto od 10 do 20 tysięcy mieszkańców nie posiadało.

Uogólniając nasze uwagi, możemy stwierdzić, że zwroty kosztów przez związki prawno-publiczne nie są zbyt rozpowszechnione, jedynie w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców mamy nieco wyższe odsetki miast, posiadających odnośne dochody. Zwroty zwyczajne są bardziej rozpowszechnione, przyczem sumy takowych są wyższe niż sumy zwrotów nadzwyczajnych.

Zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów miejskich

Zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów miejskich mają charakter pośredni pomiędzy dochodami publiczno-prawnemi, a dochodami prywatno-prawnemi. Ich wielkość oraz rodzaj charakteryzują nam stopień rozwoju urządzeń i zakładów miejskich, dając jednocześnie obraz polityki miast co do tych urządzeń, które nie powinny mieć na celu dawania miastom czystych dochodów, lecz winny zaspakajać potrzeby ludności w różnych dziedzinach, najwyżej zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów miejskich powinny równać się sumie wydatków na utrzymanie odpowiednich zakładów i urządzeń.

Dane dla miast do 5 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Opłaty za korzystanie z urządzeń i zakładów dobra publicznego
Versements des personnes jouissant des installations et des établissements municipaux
Miasta do 5000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants* 1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Dochody zwyczajne . . .	18	13	20	2	18	100,8	106,6	156,5	27,4	173,3	**Recettes ordinaires**
Zwroty kosztów utrzymania w przytułkach	—	—	3	—	3	—	—	1,8	—	1,1	Recouvrements des frais d'entretien dans les hospices et asiles
Zwroty kosztów leczenia w szpitalach	2	—	4	—	—	5,6	—	16,2	—	—	Recouvrements des frais du traitement médical dans les hôpitaux
Wpływy z ambulatorjów, izb położniczych, zakładów dezynfekc. i t. p.	1	—	—	1	—	1,0	—	—	2,9	—	Recettes des dispensair. salles d'accouchement, services de désinf. etc.
Wpływy z lecznic dla zwierząt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Recettes des cliniques zoothérapiques
Wpływy szkolne . . .	2	—	7	2	2	1,4	—	53,7	2,4	0,2	Recettes des écoles
Wpływy za korzystanie z urządzeń kanalizacyjnych	—	—	4	—	—	—	—	0,6	—	—	Recettes des installations de conduites d'eau et d'égouts
Za korzystanie z kąpielisk	2	—	5	—	—	0,4	—	4,4	—	—	Recettes des bains publics
Opłaty rogatkowe . . .	10	10	3	1	2	48,1	47,0	34,2	0,2	13,4	Droits de péage
Opłaty od oględzin mięsa i zwierząt . . .	2	3	1	—	8	3,4	14,9	2,3	—	13,0	Recettes de l'analyse des viandes et de l'examen des bêtes
Opłaty za wpęd zwierząt na targowisko .	16	9	12	2	13	40,6	44,5	38,2	15,7	141,4	Droits de contrôle des bestiaux au marché
Dochód z taboru gminnego	—	1	4	—	1	—	0,1	4,7	—	0,2	Recettes du matériel de traction
Inne	2	1	3	1	6	0,3	0,1	0,4	6,2	4,0	Autres
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Dochody zwyczajne . . .	81,8	100,0	80,0	66,7	94,7	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Recettes ordinaires**
Zwroty kosztów utrzymania w przytułkach	—	—	12,0	—	15,8	—	—	1,1	—	0,7	Recouvrements des raifs d'entretien dans les hospices et asiles
Zwroty kosztów leczenia w szpitalach	9,1	—	16,0	—	—	5,5	—	10,4	—	—	Recouvrements des frais du traitement médical dans les hôpitaux
Wpływy z ambulatorjów, izb położniczych, zakładów dezynfekc. i t. p.	4,5	—	—	33,3	—	1,0	—	—	10,6	—	Recettes des dispensair. salles d'accouchement, services de désinf. etc.

(dok.—fin)

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Wpływy z lecznic dla zwierząt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Recettes des cliniques zoothérapiques
Wpływy szkolne . . .	9,1	—	28,0	66,7	10,5	1,4	—	34,3	8,8	0,1	Recettes des écoles
Wpływy za korzystanie z urządzeń kanalizacyjnych	—	—	16,0	—	—	—	—	0,4	—	—	Recettes des installations de conduites d'eau et d'égouts
Za korzystanie z kąpielisk	9,1	—	20,0	—	—	0,4	—	2,8	—	—	Recettes des bains publics
Opłaty rogatkowe . . .	45,5	76,9	12,0	33,3	10,5	47,7	44,1	21,9	0,7	7,7	Droits de péage
Opłaty od oględzin mięsa i zwierząt	9,1	23,1	4,0	—	42,1	3,4	14,0	1,5	—	7,5	Recettes de l'analyse des viandes et de l'examen des bêtes
Opłaty za wpęd zwierząt na targowisko . .	72,7	69,2	48,0	66,7	68,4	40,3	41,7	24,4	57,3	81,6	Droits de contrôle des bestiaux au marché
Dochód z taboru gminnego	—	7,7	16,0	—	5,3	—	0,1	3,0	—	0,1	Recettes du matériel de traction
Inne	9,1	7,7	12,0	33,3	31,6	0,3	0,1	0,2	22,6	2,3	Autres

Jak widzimy, tylko w województwach wschodnich wszystkie bez wyjątku miasta posiadają zwroty kosztów za korzystanie z zakładów i urządzeń miejskich. Na pierwszy rzut oka świadczy to o najwyższym rozwoju urządzeń i zakładów miejskich w województwach wschodnich, jednak bliższe wejrzenie w liczby wskazuje, że w rzeczywistości tak nie jest. Województwa wschodnie nie mają wcale zwrotów kosztów z urządzeń i zakładów gminnych dobra publicznego w ścisłem znaczeniu, posiadają jedynie opłaty rogatkowe, opłaty od oględzin mięsa i zwierząt, opłaty za wpęd zwierząt na targowisko i inne, brak zaś kompletny pozostałych zwrotów kosztów za korzystanie z zakładów i urządzeń miejskich. W pozostałych województwach odsetek miast, posiadających zwroty kosztów, jest najwyższy w województwach południowych (94,7%), najniższy w województwie śląskiem (66,7%), jednakże w województwie śląskiem mamy takie zwroty kosztów, jak wpływy z ambulatorjów, izb położniczych, zakładów dezynfekcyjnych i t. p. oraz wpływy szkolne.

Z pośród ogólnej sumy wpływów tytułem zwrotów kosztów wysuwają się na czoło opłaty rogatkowe i opłaty za wpęd bydła na targowisko. Zwroty kosztów tego rodzaju mają w znacznej mierze charakter podatków, gdyż naogół opłaty są wyższe, niż faktyczne koszty utrzymania targowisk.

Co do opłat rogatkowych można uważać, że są to specjalnego rodzaju podatki zbliżone do ceł, chociaż motywują się tem, że wjazd do miasta powoduje zużycie bruków miejskich. Opłaty rogatkowe województw centralnych (47,7%) i wschodnich (44,1%) zajmują pierwsze miejsce z pośród wpływów ze zwrotów, mniejsze znaczenie mają w województwach poznańskiem i pomorskiem (21,9%), jeszcze mniejsze w województwach południowych (7,7%), a w województwie śląskiem są minimalne, wynosząc 0,7%. Opłaty za wpęd zwierząt na targowisko mają najwyższy odsetek w województwach południowych (81,6%), następnie w śląskiem (57,3%), we wschodnich (41,7%), centralnych (40,3%), a w poznańskiem i pomorskiem najmniej (24,4%).

Z pośród pozostałych opłat największy odsetek przypada w województwach poznańskiem i pomorskiem na opłaty szkolne (34,3%), które zajmują w tych województwach pierwsze miejsce co do względnej wielkości wpływów.

Dane dla miast od 5—10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Opłaty za korzystanie z urządzeń i zakładów dobra publicznego
Versements des personnes jouissant des installations et des établissements municipaux

Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*								Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*				Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				
Dochody zwyczajne . . .	15	3	6	12	349,4	99,9	224,1	210,2	**Recettes ordinaires**
Zwroty kosztów utrzymania w przytułkach	3	—	2	—	1,1	—	2,0	—	Recouvrements des frais d'entretien dans les hospices et asiles
Zwroty kosztów leczenia w szpitalach	2	—	1	—	13,1	—	0.6	—	Recouvrements des frais du traitement médical dans les hôpitaux
Wpływy z ambulatorjów, izb położniczych, zakładów dezynfekc. i t. p.	2	—	1	—	1,0	—	0,1	—	Recettes des despensaires, salles d'accouchement, services de désinfection etc.
Wpływy z lecznic dla zwierząt	—	—	—	—	—	—	—	—	Recettes des cliniques zoothérapiques
Wpływy szkolne . . .	3	—	4	1	57,1	—	88,0	3,1	Recettes des écoles
Wpływy za korzystanie z urządzeń kanalizacyjnych	—	—	4	—	—	—	31,7	—	Recettes des installations de conduites d'eau et d'égouts
Za korzystanie z kąpielisk	5	—	3	—	3,8	—	0,6	—	Recettes des bains publics
Opłaty rogatkowe . . .	11	3	1	5	144,6	61,5	4,2	49,2	Droits de péage
Opłaty od oględzin mięsa i zwierząt	—	1	2	4	—	12,5	30,2	4,9	Recettes de l'analyse des viandes et de l'examen des bêtes
Opłaty za wpęd zwierząt na targowisko	14	3	6	8	102,7	16,0	36,3	142,5	Droits de contrôle des bestiau au marché
Dochod z taboru gminnego	1	—	3	2	0,7	—	12.3	1.4	Recettes du matériel de traction
Inne	5	2	3	4	25,3	9,9	18,1	9,1	Autres
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*				% do sumy *% du montant total*				
Dochody zwyczajne . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100.0	100.0	**Recettes ordinaires**
Zwroty kosztów utrzymania w przytułkach	20,0	—	33,3	—	0,3	—	0,9	—	Recouvrements des frais d'entretien dans les hospices et asiles
Zwroty kosztów leczenia w szpitalach	13,3	—	16,7	—	3,8	—	0,3	—	Recouvrements des frais du traitement médical dans les hôpitaux
Wpływy z ambulatorjów, izb położniczych, zakładów dezynfekc. i t. p.	13,3	—	16,7	—	0,3	—	0,0	—	Recettes des dispensaires, salles d'accouchement, services de désinfection etc.
Wpływy z lecznic dla zwierząt	—	—	—	—	—	—	—	—	Recettes des cliniques zoothérapiques
Wpływy szkolne . . .	20,0	—	66,7	8,3	16,3	—	39,2	1,5	Recettes des écoles
Wpływy za korzystanie z urządzeń kanalizacyjnych	—	—	66,7	—	—	—	14,1	—	Recettes des installations de conduites d'eau et d'égouts
Za korzystanie z kąpielisk	33,3	—	50,0	—	1,1	—	0.3	—	Recettes des bains publics
Opłaty rogatkowe . . .	73,3	100,0	16,7	41,7	41,4	61,6	1,9	23,4	Droits de péage
Opłaty od oględzin mięsa i zwierząt	—	33,3	33,3	33,3	—	12,5	13,5	2,3	Recettes de l'analyse des viandes et de l'examen des bêtes
Opłaty za wpęd zwierząt na targowisko	93,3	100,0	100,0	66,7	29,4	16.0	16,2	67,8	Droits de contrôle des bestiaux au marché
Dochód z taboru gminnego	6,7	—	50,0	16,7	0,2	—	5,5	0,7	Recettes du matériel de traction
Inne	33,3	66,7	50,0	33,3	7,2	9,9	8,1	4,3	Autres

Wszystkie bez wyjątku miasta posiadają zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów miejskich. W województwach wschodnich, jak i w poprzednim typie miast, mamy tylko opłaty rogatkowe, opłaty od oględzin mięsa i zwierząt, za wpęd zwierząt na targowisko oraz inne, niema zaś żadnych pozostałych zwrotów kosztów.

Opłaty rogatkowe wahają się od 61,6% w województwach wschodnich do 1,9% w województwach poznańskiem i pomorskiem. Odsetek ten jest wyjątkowo niski, gdyż następny najniższy wynosi 23,4%. Opłaty za wpęd zwierząt na targowisko przynoszą najwyższy odsetek wpływów w województwach południowych (67,8%), najniższy w województwach wschodnich (16,0%).

Z pozostałych opłat największe znaczenie mają wpływy szkolne w województwach poznańskiem i pomorskiem (39,2%) i centralnych (16,3%). Poza tem w województwach poznańskiem i pomorskiem dosyć znaczny odsetek (14,1%) przypada na wpływy z urządzeń kanalizacyjnych, których brak w województwach pozostałych. Wogóle w województwach poznańskiem i pomorskiem mamy najbardziej różnorodne zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów dobra publicznego, największą ilość wpływów w różnych pozycjach, co świadczy o największym rozwoju zakładów i urządzeń miejskich tych miast.

Dane dla miast od 10—20 tysięcy mieszkańców podaje nam poniższe zestawienie:

Opłaty za korzystanie z urządzeń i zakładów dobra publicznego

Versements des personnes jouissant des installations et des établissements municipaux

Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Dochody zwyczajne . . .	5	3	7	3	5	89,7	95,1	447,4	333,3	215,0	**Recettes ordinaires**
Zwroty kosztów utrzymania w przytułkach	2	—	3	—	—	1,6	—	3,0	—	—	Recouvrements des frais d'entretien dans les hôspices et asiles
Zwroty kosztów leczenia w szpitalach	4	—	5	2	—	15,1	—	111.4	102,6	—	Recouvrements des frais du traitement médical dans les hôpitaux
Wpływy z ambulatorjów, izb położniczych, zakładów dezynfekc. i t. p.	—	—	2	1	1	—	—	8,5	8,8	0,9	Recettes des dispensair., salles d'accouchement, services de désinf. etc.
Wpływy z lecznic dla zwierząt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Recettes des cliniques zoothérapiques
Wpływy szkolne . . .	2	1	7	2	1	0,9	24,6	96,5	20,1	6,2	Recettes des écoles
Wpływy za korzystanie z urządzeń kanalizacyjnych	—	—	5	2	1	—	—	70,2	8,2	0,5	Recettes des installations de conduites d'eau et d'égouts
Za korzystanie z kąpielisk	—	—	3	2	1	—	—	2,1	5,4	21,5	Recettes des bains publics
Opłaty rogatkowe . . .	3	1	1	1	2	15,8	28,7	0,7	25,6	87,5	Droits de péage
Opłaty od oględzin mięsa i zwierząt	1	3	2	1	2	17,0	8,5	118,5	0,5	20,3	Recettes de l'analyse des viandes et de l'examen des bêtes
Opłaty za wpęd zwierząt na targowisko .	4	1	4	3	4	33,1	16.5	19,6	43,6	68,8	Droits de contrôle des bestiaux au marché
Dochód z taboru gminnego	2	—	3	2	2	1,2	—	6.3	34,7	6,6	Recettes du matériel de traction
Inne	3	1	6	3	4	5,0	16.8	10,6	83.8*a*	2,7	Autres

a W tem 74.7 tys. zł., dla których rodzaj dochodów jest niepodany.
a Y compris 74.7 milliers de zlotys, sans indication de la nature des recettes.

(dok.—fin)

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Dochody zwyczajne . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Recettes ordinaires**
Zwroty kosztów utrzymania w przytułkach	40,0	—	42,9	—	—	1,8	—	0,7	—	—	Recouvrements des frais d'entretien dans les hôspices et asiles
Zwroty kosztów leczenia w szpitalach	80,0	—	71,4	66,7	—	16,8	—	24,9	30,8	—	Recouvrements des frais du traitement médical dans les hôpitaux
Wpływy z ambulatorjów, izb położniczych, zakładów dezynfekc. i t. p.	—	—	28,6	33,3	20,0	—	—	1,9	2,6	0,4	Recettes des dispensair., salles d'accouchement, services de désinf. etc.
Wpływy z lecznic dla zwierząt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Recettes des cliniques zoothérapiques
Wpływy szkolne . . .	40,0	33,3	100,0	66,7	20,0	1,0	25,9	21,6	6,0	2,9	Recettes des écoles
Wpływy za korzystanie z urządzeń kanalizacyjnych	—	—	71,4	66,7	20,0	—	—	15,7	2,5	0,2	Recettes des installations de conduites d'eau et d'égouts
Za korzystanie z kąpielisk	—	—	42,9	66,7	20,0	—	—	0,5	1,6	10,0	Recettes des bains publics
Opłaty rogatkowe . . .	60,0	33,3	14,3	33,3	40,0	17,6	30,2	0,1	7,7	40,7	Droits de péage
Opłaty od oględzin mięsa i zwierząt	20,0	100,0	28,6	33,3	40,0	19,0	8,9	26,5	0,2	9,4	Recettes de l'analyse des viandes et de l'examen des bêtes
Opłaty za wpęd zwierząt na targowisko .	80,0	33,3	57,1	100,0	80,0	36,9	17,3	4,4	13,1	32,0	Droits de contrôle des bestiaux au marché
Dochód z taboru gminnego	40,0	—	42,9	66,7	40,0	1,3	—	1,4	10,4	3,1	Recettes du matériel de traction
Inne	60,0	33,3	85,7	100,0	80,0	5,6	17,7	2,3	25,1	1,3	Autres

I w tej grupie wszystkie bez wyjątku miasta posiadają zwroty kosztów za korzystanie z urządzeń i zakładów dobra publicznego.

Opłaty rogatkowe wykazują najwyższy odsetek w województwach południowych (40,7%), następnie wschodnich (30,2%), centralnych (17,6%), śląskiem (7,7%), poznańskiem i pomorskiem (0,1%). Naogół znaczenie opłat rogatkowych w porównaniu z miastami poprzedniego typu obniżyło się. Opłaty za wpęd zwierząt na targowisko są najwyższe w województwach centralnych (36,9%), najniższe w poznańskiem i pomorskiem (4,4%). Dość poważne znaczenie mają również opłaty od oględzin mięsa i zwierząt, szczególnie w województwach poznańskiem i pomorskiem (26,5%), najmniejsze w województwie śląskiem (0,2%).

Wpływy szkolne dają dość poważne odsetki w województwach wschodnich (25,9%), poznańskiem i pomorskiem (21,6%). W miastach poprzednich typów zwroty kosztów leczenia w szpitalach nie miały większego znaczenia, w omawianem obecnie województwie śląskiem wynoszą 30,8%, poznańskiem i pomorskiem—24,9%, w województwach centralnych—16,8%, a we wschodnich i południowych wcale niema tych pozycyj.

Uogólniając nasze uwagi, możemy stwierdzić, że największe znaczenie wśród zwrotów kosztów za korzystanie z zakładów i urządzeń miejskich mają wpływy bardzo zbliżone do danin publicznych, a mianowicie opłaty rogatkowe i opłaty za wpęd bydła na targowisko. W miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców naogół maleją, natomiast zwiększają się wpływy nieco do powyższych zbliżone—opłaty od oględzin mięsa i bydła.

W województwach poznańskiem i pomorskiem we wszystkich typach miast dość poważne znaczenie mają wpływy szkolne, w miastach do 5 tysięcy mieszkańców i od 5—10 tysięcy mieszkańców stanowią one

najwyższy odsetek ze wszystkich wpływów, a w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców zajmują trzecie miejsce. Zwroty kosztów leczenia w szpitalach w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, a szczególnie w miastach od 5—10 tysięcy mieszkańców mają bardzo niewielkie znaczenie, natomiast w miastach od 10—20 tysięcy mieszkańców stanowią bardzo poważny odsetek, jednakże nie we wszystkich województwach, brak ich w województwach wschodnich i południowych.

Majątek komunalny

Jak już wspominaliśmy, w kwestjonarjuszach podawano całkowite dochody z majątku bez potrącenia wydatków oraz dochody nadzwyczajne. Dane o dochodach z majątku komunalnego w miastach do 5 tysięcy mieszkańców podajemy poniżej:

Majątek komunalny — Propriété communale

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Ogółem . . .	**19**	**11**	**25**	**3**	**19**	**161,3**	**32,2**	**281,7**	**24,2**	**246,0**	**Total**
Dochody zwyczajne . . .	**19**	**11**	**25**	**3**	**19**	**158,3**	**32,2**	**277,2**	**15,6**	**221,2**	**Recettes ordinaires**
Czynsze dzierżawne za grunta i łąki	13	4	23	1	12	32,7	9,6	82,6	1,6	56,4	Fermages pour terres et prairies
Opłata za paszenie bydła (z pastwisk)	4	1	4	—	6	1,5	0,1	1,2	—	7,4	Droit de pacage
Czynsze dzierżawne za prawo polowania . .	4	1	16	1	8	0,8	0,0	8,2	3,0	1,1	Fermages pour droits de chasse
Czynsze dzierżawne za prawo rybołówstwa .	8	1	9	—	5	2,1	0,1	13,3	—	0,4	Fermages pour droits de pêche
Dochód z lasu gminnego	6	1	4	1	6	87,5	0,6	39,0	2,8	25,3	Revenu des forêts communales
Czynsze i dzierżawy domów, lokali i parceli niezabudowanych . .	6	5	23	3	18	8,2	4,7	54,4	4,5	40,1	Bail des maisons, locaux et parcelles de terrains non bâtis
Odsetki od kapitałów .	3	3	14	1	6	0,4	0,3	11,1	0,5	1,9	Intérêts des capitaux
Odsetki od papierów wartościowych . . .	2	—	14	2	1	0,0	—	2,4	0,7	0,2	Intérêts des titres
Ze sprzedaży starych materjałów, narzędzi, drzew, kamieni, piasku, gliny, szutru i t. p.	7	—	11	1	6	2,8	—	7,6	0,0	1,3	Vente de vieux matériaux, gravats, outils, arbres, pierres, sable, argile, etc.
Dochody z majątku publicznego (z jatek, hal targowych, kiosków, straganów, z eksploatacji placów, ze studzien, wag i t. p.)	9	9	11	2	16	18,6	13,6	37,2	1,9	85,6	Recettes de la propriété publique (boucheries halles, kiosques, étaux, places, puits, poids et mesures etc.)
Dochód z fundacyj i legatów	1	1	8	—	1	1,8	3,2	6,5	—	0,4	Revenu des fondations et des legs
Inne	5	—	9	2	3	1,9	—	13,7	0,6	1,1	Autres
Dochody nadzwyczajne . .	**1**	**—**	**3**	**1**	**4**	**3,0**	**—**	**4,5**	**8,6**	**24,8**	**Recettes extraordinaires**
Ze sprzedaży własnego majątku (gruntów i innych nieruchomości)	1	—	3	1	3	3,0	—	4,5	8,6	24,7	Provenant de la vente des propriétés municipales (terrains et autres immeubles)
Inne	—	—	—	1	1	—	—	—	—	0,1	Autres

(dok.—fin)

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Ogółem . . .	**86,4**	**84,6**	**100,0**	**100,0**	**100,0**						**Total**
Dochody zwyczajne . . .	86,4	84,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Recettes ordinaires**
Czynsze dzierżawne za grunta i łąki	59,1	30,8	92,0	33,3	63,2	20,7	29,8	29,8	10,3	25,5	Fermages pour terres et prairies
Opłata za paszenie bydła (z pastwisk)	18,2	7,7	16,0	—	31,6	0,9	0,3	0,4	—	3,3	Droit de pacage
Czynsze dzierżawne za prawo polowania . .	18,2	7,7	64,0	33,3	42,1	0,5	0,0	3,0	19,2	0,5	Fermages pour droits de chasse
Czynsze dzierżawne za prawo rybołówstwa .	36,4	7,7	36,0	—	26,3	1,3	0,3	4,8	—	0,2	Fermages pour droits de pêche
Dochód z lasu gminnego	27,3	7,7	16,0	33,3	31,6	55,3	1,9	14,1	17,9	11,4	Revenu des forêts communales
Czynsze i dzierżawy domów, lokali i parceli niezabudowanych . .	27,3	38,5	92,0	100,0	94,7	5,2	14,6	19,6	28,9	18,1	Bail des maisons, locaux et parcelles de terrains non bâtis
Odsetki od kapitałów .	13,6	23,1	56,0	33,3	31,6	0,3	0,9	4,0	3,2	0,9	Intérêts des capitaux
Odsetki od papierów wartościowych . . .	9,1	—	56,0	66,7	5,3	0,0	—	0,9	4,5	0,1	Intérêts des titres
Ze sprzedaży starych materjałów, narzędzi, drzew, kamieni, piasku, gliny, szutru i t. p.	31,8	—	44,0	33,3	31,6	1,8	—	2,8	0,0	0,6	Vente de vieux matériaux, gravats, outils, arbres, pierres, sable, argile etc.
Dochody z majątku publicznego (z jatek, hal targowych, kiosków, straganów, z eksploatacji placów, ze studzien, wag i t. p.) . .	40,9	69,2	44,0	66,7	84,2	11,7	42,2	13,4	12,2	38,7	Recettes de la propriété publique (boucheries, halles, kiosques, étaux, places, puits, poids et mesures etc.)
Dochód z fundacyj i legatów	4,5	7,7	32,0	—	5,3	1,1	10,0	2,3	—	0,2	Revenu des fondations et des legs
Inne	22,7	—	36,0	66,7	15,8	1,2	—	4,9	3,8	0,5	Autres
Dochody nadzwyczajne . .	4,5	—	12,0	33,3	21,1	100,0	—	100,0	100,0	100,0	**Recettes extraordinaires**
Ze sprzedaży własnego majątku (gruntów i innych nieruchomości)	4,5	—	12,0	33,3	15,8	100,0	—	100,0	100,0	99,6	Provenant de la vente des propriétés municipales (terrains et autres immeubles)
Inne	—	—	—	33,3	5,3	—	—	—	—	0,4	Autres

Bardzo duża liczba miast posiada wpływy z majątku, jedynie w woj. centralnych i wschodnich około 15% miast nie ma żadnych dochodów z tego źródła. Liczba miast, posiadających wpływy zwyczajne, jest bez porównania większa, niż posiadających wpływy nadzwyczajne, conajmniej trzykrotnie w woj. śląskiem. Dochody zwyczajne są wyższe we wszystkich bez wyjątku dzielnicach od nadzwyczajnych, przyczem najwyższy odsetek dochodów nadzwyczajnych możemy stwierdzić w woj. południowych, najniższy w woj. centralnych. Takie ukształtowanie się dochodów zwyczajnych i nadzwyczajnych należy uważać za bardzo korzystne i wskazujące na normalną eksploatację majątków, a nie na jego pozbywanie się.

Dla ogólnego scharakteryzowania w jakim stosunku wpływy z majątków przyczyniają się do zasilania kasy miejskiej, musimy porównać wielkość dochodów zwyczajnych z sumą wydatków zwyczajnych, gdyż tylko różnica pomiędzy wydatkami, a dochodami wskazuje nam na zysk, względnie stratę. Wobec tego jednak, że w kwestjonarjuszu wydatki na majątek zostały ujęte w jednej rubryce, nie możemy powyższych obliczeń dokonać dla każdego rodzaju majątków, lecz jedynie dla ogólnych sum.

Dane o wydatkach i dochodach zwyczajnych dla miast do 5 tys. mieszkańców zawiera następująca tablica:

Ustosunkowanie wydatków i dochodów zwyczajnych — Relation entre les dépenses et les recettes ordinaires

Miasta od 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*

1926

Wyszczególnienie	Grupy województw — *Groupes de départements*					Spécification
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Suma tysięcy złotych — *Milliers de zlotys*					
Wydatki zwyczajne . . .	69,0	10,4	68,4	3,8	30,3	Dépenses ordinaires
Dochody zwyczajne . . .	158,3	32,2	277,2	15,6	221,2	Recettes ordinaires
Przewyżka dochodów w odsetkach wydatków . .	*+129,4*	*+209,6*	*+305,3*	*+310,5*	*+630,0*	Excédent des recettes en % des dépenses

Jak widzimy, we wszystkich bez wyjątku województwach ogólne sumy dochodów są wyższe niż sumy wydatków[1]. Nie mając danych o wartości majątku, nie możemy stwierdzić, w jakim stosunku do wartości majątku znajduje się otrzymany czysty dochód. W stosunku zaś do wydatków najwyższe względnie kwoty możemy zaobserwować w woj. południowych, następnie śląskiem, poznańskiem i pomorskiem, wschodnich i centralnych.

Przechodząc obecnie do omówienia wpływów poszczególnych rodzajów majątków, możemy stwierdzić, że czynsze dzierżawne za grunta i łąki wynoszą dosyć równomierny odsetek ogólnych wpływów: najniższy i najbardziej się różniący od pozostałych województw ma woj. śląskie (10,3%), najwyższy jednakowej wysokości w woj. wschodnich oraz poznańskiem i pomorskiem (29,8%). Odsetek dochodów z lasów gminnych waha się bez porównania silniej, najwyższy możemy stwierdzić w woj. centralnych (55,3%), najniższy w woj. wschodnich (1,9%), co jest dosyć dziwne przy względnie wysokiem zalesieniu Kresów Wschodnich. Czynsze i dzierżawy z domów i parcel niezabudowanych są względnie najwyższe w woj. śląskiem (28,9%), najniższe w centralnych (5,2%).

Dochody z majątku publicznego, t. j. z jatek, hal targowych, kiosków, z eksploatacji placów, ze studzien, wag i t. p., stanowią bardzo poważny odsetek w woj. wschodnich (42,2%) i południowych (38,7%), daleko mniejszy w pozostałych województwach i najniższy w woj. centralnych (11,7%).

Pozostałe dochody nie mają naogół większego znaczenia.

Dochody nadzwyczajne z majątku powstają wskutek sprzedaży majątku, lub też z innych zbliżonych do tego operacyj, dlatego też wskazują na zmniejszenie się majątku miejskiego. Równocześnie jednak miasta dokonywują wydatków nadzwyczajnych, które wpływają na zwiększenie wartości majątku. Dla ustalenia, jaki w ostatecznym wyniku wpływ ma gospodarka miejska na wartość majątku, musimy porównać kwoty wydatków nadzwyczajnych z sumą dochodów nadzwyczajnych. Powyższe dane dla miast obecnie omawianych przedstawiają się, jak następuje:

Ustosunkowanie wydatków i dochodów nadzwyczajnych
Relation entre les dépenses et les recettes extraordinaires

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*

1926

Wyszczególnienie	Grupy województw — *Groupes de départements*					Spécification
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	Śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Suma tysięcy złotych — *Milliers de zlotys*					
Wydatki nadzwyczajne .	10,9	7,8	188,2	71,1	17,1	Dépenses extraordinaires
Dochody nadzwyczajne .	3,0	—	4,5	8,6	24,8	Recettes extraordinaires
Przewyżka dochodów w odsetkach wydatków .	*—72,5*	*—100,0*	*—97,6*	*—87,9*	*+45,0*	Excédent des recettes en % des dépenses

1 W poszczególnych miastach, ma się rozumieć, wydatki mogą być wyższe.

Jak widzimy, jedynie w woj. południowych suma dochodów jest wyższą od sumy wydatków nadzwyczajnych, tylko więc te miasta zmniejszają swój majątek, wówczas gdy pozostałe drogą inwestycji dążą do jego powiększenia. Z pośród wydatków nadzwyczajnych prawie całkowita suma przypada na sprzedaż majątku komunalnego.

Dane o wpływach z majątku dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Majątek komunalny — Propriété communale

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*								Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*				Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				
Ogółem	15	3	6	12	184,7	14,7	71,4	331,8	**Total**
Dochody zwyczajne	15	3	6	12	184,5	14,7	65,1	329,4	**Recettes ordinaires**
Czynsze dzierżawne za grunta i łąki	9	1	6	9	19,3	1,2	12,9	27,4	Fermages pour terres et prairies
Opłata za paszenie bydła (z pastwisk)	4	—	1	7	1,3	—	0,1	12,7	Droit de pacage
Czynsze dzierżawne za prawo polowania . . .	3	—	4	6	0,9	—	0,8	0,7	Fermages pour droits de chasse
Czynsze dzierżawne za prawo rybołówstwa . .	5	—	3	3	0,9	—	2,8	0,2	Fermages pour droits de pêche
Dochód z lasu gminnego	2	—	1	4	80,4	—	0,5	78,6	Revenu des forêts communales
Czynsze i dzierżawy domów, lokali i parceli niezabudowanych . . .	9	2	6	10	15,9	0,4	35,3	112,6	Bail des maisons, locaux et parcelles de terrains non bâtis
Odsetki od kapitałów . .	4	1	4	2	6,6	1,7	1,4	1,8	Intérêts des capitaux
Odsetki od papierów wartościowych	1	1	3	4	0,0	0,2	0,9	0.1	Intérêts des titres
Ze sprzedaży starych materjałów, narzędzi, drzew, kamieni, piasku, gliny, szutru i t. p. . .	4	1	2	7	1,5	0,5	1,6	2.5	Vente de vieux matériaux, gravats, outils, arbres, pierres, sable, argile etc.
Dochody z majątku publicznego (z jatek, hal targowych, kiosków, straganów, z eksploatacji placów ze studzien, wag i t. p.)	11	3	1	10	57,4	8,7	2,0	61,5	Recettes de la propriété publique (boucheries, halles, kiosques, étaux, places, puits, poids et mesures etc.)
Dochód z fundacyj i legatów	—	—	3	2	—	—	5,7	28.0	Revenu des fondations et des legs
Inne	1	2	2	4	0,3	2,0	1,1	3,3	Autres
Dochody nadzwyczajne . . .	1	—	1	3	0.2	—	6.3	2.4	**Recettes extraordinaires**
Ze sprzedaży własnego majątku (gruntów i innych nieruchomości) .	—	—	1	3	—	—	6,3	2.1	Provenant de la vente des propriétés municipales (terrains et autres immeubles)
Inne	1	—	—	1	0,2	—	—	0,3	Autres
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*				% do sumy *% du montant total*				
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0					**Total**
Dochody zwyczajne	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Recettes ordinaires**
Czynsze dzierżawne za grunta i łąki	60,0	33,3	100,0	75,0	10,5	8,2	19,8	8.3	Fermages pour terres et prairies
Opłata za paszenie bydła (z pastwisk)	26,7	—	16,7	58,3	0,7	—	0.1	3,9	Droit de pacage

(dok.—fin)

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*								Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
Czynsze dzierżawne za prawo polowania . . .	20,0	—	66,7	50,0	0,5	—	1,2	0,2	Fermages pour droits de chasse
Czynsze dzierżawne za prawo rybołówstwa . .	33,3	—	50,0	25 0	0,5	—	4,3	0,1	Fermages pour droits de pêche
Dochód z lasu gminnego	13,3	—	16,7	33,3	43,6	—	0,8	23,8	Revenu des forêts communales
Czynsze i dzierżawy domów, lokali i parceli niezabudowanych . . .	60,0	66,7	100,0	83,3	8,6	2,7	54,2	34,2	Bail des maisons, locaux et parcelles de terrains non bâtis
Odsetki od kapitałów . .	26,7	33,3	66,7	16,7	3,6	11,6	2,1	0,5	Intérêts des capitaux
Odsetki od papierów wartościowych	6,7	33,3	50,0	33,3	0,0	1,3	1.4	0,0	Intérêts des titres
Ze sprzedaży starych materjałów, narzędzi, drzew, kamieni, piasku, gliny, szutru i t. p. . .	26,7	33,3	33,3	58,3	0,8	3,4	2,5	0,8	Vente de vieux matériaux, gravats, outils, arbres, pierres, sable, argile etc.
Dochody z majątku publicznego (z jatek, hal targowych, kiosków, straganów, z eksploatacji placów, ze studzien, wag i t. p.)	73,3	100,0	16,7	83,3	31,1	59,2	3,1	18,7	Recettes de la propriété publique (boucheries, halles, kiosques, étaux, places, puits, poids et mesures etc.)
Dochód z fundacyj i legatów	—	—	50.0	16,7	—	—	8,8	8.5	Revenu des fondations et des legs
Inne	6,7	66,7	33,3	33,3	0,1	13,6	1,7	1,0	Autres
Dochody nadzwyczajne . . .	6,7	—	16,7	25,0	100,0	—	100,0	100,0	**Recettes extraordinaires**
Ze sprzedaży własnego majątku (gruntów i innych nieruchomości) .	—	—	16,7	25,0	—	—	84,0	100,0	Provenant de la vente des propriétés municipales (terrains et autres immeubles)
Inne	6,7	—	—	8,3	100,0	—	16,0	—	Autres

Wszystkie bez wyjątku miasta posiadają ogółem wpływy z majątku a także zwyczajne, wówczas gdy miasta poprzednio omawianego typu w woj. centralnych i wschodnich nie wszystkie miały odnośne dochody. Liczba miast posiadających dochody nadzwyczajne jest daleko mniejsza, niż liczba miast posiadających dochody zwyczajne. Sumy dochodów nadzwyczajnych są minimalne. Najwyższy stosunek dochodów zwyczajnych do nadzwyczajnych możemy stwierdzić w woj. poznańskiem i pomorskiem, najniższy—równy zeru w woj. wschodnich.

Dane o ustosunkowaniu wydatków zwyczajnych i dochodów zwyczajnych podajemy poniżej:

Ustosunkowanie wydatków i dochodów zwyczajnych
Relation entre les dépenses et les recettes ordinaires

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Wyszczególnienie	Grupy województw — *Groupes de départements*				Spécification
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
Suma tysięcy złotych — *Milliers de zlotys*					
Wydatki zwyczajne	42,6	8,9	20,6	82,6	Dépenses ordinaires
Dochody zwyczajne	184,4	14,7	65,1	329,4	Recettes ordinaires
Przewyżka dochodów w odsetkach wydatków	*+332,9*	*+65,2*	*+216,0*	*+298,8*	Excédent des recettes en % des dépenses

Jak widzimy, dochody przekraczają wydatki we wszystkich województwach, najsilniej w woj. centralnych, najmniej w woj. wschodnich.

Czynsze dzierżawne za grunta i łąki wynoszą najwyższy odsetek w woj. poznańskiem i pomorskiem (19,8%), najniższy w woj. wschodnich (8,2%). We wszystkich bez wyjątku dzielnicach odsetek czynszów za grunta i łąki jest niższy niż w miastach poprzedniego typu. Dochody z lasów są nadal względnie najwyższe w woj. centralnych (43,6%), a najniższe we wschodnich—równe zeru. Odsetek dochodów z lasów znacznie wzrósł w woj. południowych, natomiast obniżył się w woj. centralnych, wschodnich i jeszcze w silniejszym stopniu w woj. poznańskiem i pomorskiem. Dochody z kapitałów mają większe znaczenie jedynie w woj. wschodnich (11,6%). Dochody z majątku publicznego są najwyższe w woj. wschodnich (59,2%), najniższe w woj. poznańskiem i pomorskiem (3,1%).

Dane o ustosunkowaniu wydatków nadzwyczajnych i dochodów nadzwyczajnych są następujące:

Ustosunkowanie wydatków i dochodów nadzwyczajnych
Relation entre les dépenses et les recettes extraordinaires

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1926

Wyszczególnienie	Grupy województw — *Groupes de départements*				Spécification
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
	Suma tysięcy złotych — *Milliers de zlotys*				
Wydatki nadzwyczajne	121,0	2,4	521,0	2,6	Dépenses extraordinaires
Dochody nadzwyczajne	0,2	—	6,3	2,4	Recettes extraordinaires
Przewyżka dochodów w odsetkach wydatków	— 99,8	— 100,0	— 98,8	— 7,7	Excédent des recettes en % des dépenses

We wszystkich bez wyjątku województwach wydatki są daleko wyższe od dochodów. Jedynie w woj. południowych nadwyżka wydatków nie jest znaczna. Wpływy nadzwyczajne pochodzą w woj. południowych wyłącznie, a w woj. poznańskiem i pomorskiem przeważnie ze sprzedaży majątku, a w woj. centralnych z innych źródeł.

Dane dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Majątek komunalny — Propriété communale

Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants* 1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Ogółem . . .	**5**	**3**	**7**	**3**	**5**	**34,9**	**33,1**	**661,4**	**713,7**	**182,1**	**Total**
Dochody zwyczajne . . .	**5**	**3**	**7**	**3**	**5**	**34,9**	**20,4**	**661,4**	**706,6**	**182,1**	**Recettes ordinaires**
Czynsze dzierżawne za grunta i łąki	4	2	6	2	5	5,5	11,4	194,9	6,4	39,3	Fermages pour terres et prairies
Opłaty za paszenie bydła (z pastwisk)	1	1	1	—	2	0,4	0,4	15,1	—	1,2	Droit de pacage
Czynsze dzierżawne za prawo polowania . .	3	—	3	1	3	1,0	—	3,5	0,3	0,4	Fermages pour droits de chasse
Czynsze dzierżawne za prawo rybołówstwa .	2	—	2	—	1	0,3	—	0,6	—	0,0	Fermages pour droits de pêche
Dochód z lasu gminnego	1	—	3	—	3	0,0	—	87,6	—	32,9	Revenu des forêts communales
Czynsze i dzierżawy domów, lokali i parceli niezabudowanych . .	1	8	6	3	4	1,0	5,6	311,4	337,4	80,6	Bail des maisons, locaux et parcelles de terrains non bâtis

(dok.—fin)

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Odsetki od kapitałów .	1	1	6	3	2	0,1	0,5	14,7	21,8	1,4	Intérêts des capitaux
Odsetki od papierów wartościowych . . .	2	1	—	2	2	0,4	0,5	—	4,6	0,9	Intérêts des titres
Ze sprzedaży starych materjałów, narzędzi, drzew, kamieni, piasku, gliny, szutru i t. p.	1	1	3	1	2	0,1	1,1	12,4	0,3	1,7	Vente de vieux matériaux, gravats, outils, arbres, pierres, sable, argile etc.
Dochody z majątku publicznego (z jatek, hal targowych, kiosków, straganów, z eksploatacji placów, ze studzien, wag i t. p.)	4	1	4	2	4	15,4	0,9	13,1	333,3	16,6	Recettes de la propriété publique (boucheries, halles, kiosques, étaux, places, puits, poids et mesures etc.)
Dochód z fundacyj i legatów	1	—	2	1	—	10,7	—	0,1	0,1	—	Revenu des fondations et des legs
Inne	—	—	5	3	2	—	—	8,0	2,4	7,1	Autres
Dochody nadzwyczajne . .	—	1	—	1	—	—	12,7	—	7,1	—	**Recettes extraordinaires**
Ze sprzedaży własnego majątku (gruntów i innych nieruchomości)	—	1	—	1	—	—	12,7	—	7,1	—	Provenant de la vente des propriétés municipales (terrains et autres immeubles)
Inne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Autres
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Ogółem . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0						**Total**
Dochody zwyczajne . . .	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Recettes ordinaires**
Czynsze dzierżawne za grunta i łąki	80,0	66,7	85,7	66,7	100,0	15,7	55,9	29,5	0,9	21,6	Fermages pour terres et prairies
Opłaty za paszenie bydła (z pastwisk)	20,0	33,3	14,3	—	40,0	1,1	2,0	2,3	—	0,6	Droit de pacage
Czynsze dzierżawne za prawo polowania . .	60,0	—	42,9	33,3	60,0	2,9	—	0,5	0.0	0,2	Fermages pour droits de chasse
Czynsze dzierżawne za prawo rybołówstwa .	40,0	—	28,6	—	20,0	0,9	—	0,1	—	0,0	Fermages pour droits de pêche
Dochód z lasu gminnego	20,0	—	42,9	—	60,0	0,0	—	13,2	—	18,1	Revenu des forêts communales
Czynsze i dzierżawy domów, lokali i parceli niezabudowanych . .	20,0	100,0	85,7	100,0	80,0	2,9	27,5	47,1	47,8	44.3	Bail des maisons, locaux et parcelles de terrains non bâtis
Odsetki od kapitałów .	20,0	33,3	85,7	100,0	40,0	0,3	2,4	2,2	3,1	0,8	Intérêts des capitaux
Odsetki od papierów wartościowych . . .	40,0	33,3	—	66,7	40,0	1,1	2,4	—	0,7	0,5	Intérêts des titres
Ze sprzedaży starych materjałów, narzędzi, drzew, kamieni, piasku, gliny, szutru i t. p.	20,0	33,3	42,9	33,3	40,0	0,3	5,4	1,9	0,0	0,9	Vente de vieux matériaux, gravats, outils, arbres, pierres, sable, argile etc.
Dochody z majątku publicznego (z jatek, hal targowych, kiosków, straganów, z eksploatacji placów, ze studzien, wag i t. p.)	80,0	33,3	57,1	66,7	80,0	44,1	4,4	2,0	47,2	9,1	Recettes de la propriété publique (boucheries, halles, kiosques, étaux, places, puits, poids et mesures etc.)
Dochód z fundacyj i legatów	20,0	—	28,6	33,3	—	—	—	0,0	0,0	—	Revenu des fondations et des legs
Inne	—	—	71,4	100,0	40,0	30,7	—	1,2	0,3	3,9	Autres
Dochody nadzwyczajne . .	—	33,3	—	33,3	—	—	100,0	—	100,0	—	**Recettes extraordinaires**
Ze sprzedaży własnego majątku (gruntów i innych nieruchomości)	—	33,3	—	33.3	—	—	100,0	—	100,0	—	Provenant de la vente des propriétés municipales (terrains et autres immeubles)
Inne	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Autres

Analogicznie jak i w miastach poprzedniego typu wszystkie bez wyjątku miasta posiadają dochody z majątku ogółem, a także dochody zwyczajne. Dochody nadzwyczajne są wszędzie niższe od zwyczajnych, najwyższy stosunek dochodów nadzwyczajnych do zwyczajnych mamy w woj. wschodnich, następnie w woj. śląskiem, zaś w woj. centralnych. poznańskiem i pomorskiem oraz południowych wogóle niema dochodów nadzwyczajnych.

Porównanie wydatków zwyczajnych i dochodów zwyczajnych przedstawia się, jak następuje:

Ustosunkowanie wydatków i dochodów zwyczajnych

Relation entre les dépenses et les recettes ordinaires

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Wyszczególnienie	Grupy województw — *Groupes de départements*					Spécification
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Suma tysięcy złotych — *Milliers de zlotys*					
Wydatki zwyczajne	26,5	3,2	253,4	195,5	86,5	Dépenses ordinaires
Dochody zwyczajne	34,9	20,4	661,4	706,6	182,1	Recettes ordinaires
Przewyżka dochodów w odsetkach wydatków	+31,7	+537,5	+161,0	+261,4	+110,5	Excédent des recettes en % des dépenses

We wszystkich województwach dochody są wyższe od wydatków, względnie najwięcej w woj. wschodnich, najmniej w woj. centralnych. Czynsze dzierżawne za grunta i łąki dają najwyższy odsetek w woj. wschodnich (55,9%), najniższy w śląskiem (0,9%). We wszystkich miastach odsetek za grunta i łąki jest wyższy niż w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, co jest dość dziwne, należałoby się raczej spodziewać zmniejszenia odsetka. Dochody z lasu gminnego są względnie najwyższe w miastach woj. południowych (18,1%), najniższe w centralnych (0,0%), nie biorąc pod uwagę woj. wschodnich i śląskiego, gdzie niema dochodów z lasów. Zwraca uwagę niski odsetek w woj. centralnych, wówczas gdy w poprzedniej grupie miast dochody z lasów zajmowały pierwsze miejsce. Czynsze dzierżawne z domów, lokali i parcel niezabudowanych są najwyższe w woj. śląskiem (47,8%), bardzo zbliżone do woj. śląskiego są woj. poznańskie i pomorskie oraz południowe, znacznie niższy natomiast odsetek posiadają woj. wschodnie, a najniższy woj. centralne (2,9%). Charakterystycznem jest, że czynsze z domów i lokali dają wyższe kwoty niż czynsze z gruntów i łąk w woj. śląskiem, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych, natomiast niższe w woj. centralnych i wschodnich.

Dochody z majątku publicznego są najwyższe w woj. śląskiem (47,2%), następnie w woj. centralnych (44,1%). Pozostałe województwa różnią się zasadniczo od dwóch wyżej wymienionych, następny z kolei według wysokości odsetek w woj. południowych wynosi 9,1%, a najniższy w woj. poznańskiem i pomorskiem—2,0%.

Dochody z kapitałów są i w tym typie miast nieznaczne, najwyższy odsetek możemy stwierdzić w woj. śląskiem (3,1%), najniższy w woj. centralnych (0,3%). Tak samo odsetki od papierów wartościowych grają niewielką rolę, najwyższy odsetek mają województwa wschodnie (2,4%), najniższy woj. poznańskie i pomorskie—zero.

Ustosunkowanie wydatków nadzwyczajnych i dochodów nadzwyczajnych przedstawia się, jak następuje:

Ustosunkowanie wydatków i dochodów nadzwyczajnych
Relation entre les dépenses et les recettes extraordinaires
Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants* 1926

Wyszczególnienie	Grupy województw — *Groupes de départements*					Spécification
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Suma tysięcy złotych — *Milliers de złotys*					
Wydatki nadzwyczajne . . .	—	—	56,6	476,3	93,9	Dépenses extraordinaires
Dochody nadzwyczajne . . .	—	12,7	—	7,1	—	Recettes extraordinaires
Przewyżka dochodów w odsetkach wydatków	—	.	— *100,0*	— *98,5*	— *100,0*	Excédent des recettes en % des dépenses

Jedynie woj. wschodnie mają dochody nadzwyczajne, nie posiadając wydatków nadzwyczajnych, w pozostałych województwach wydatki nadzwyczajne są bez porównania wyższe z wyjątkiem centralnych, które nie mają ani dochodów, ani wydatków. W poznańskiem i pomorskiem oraz południowych wogóle niema dochodów nadzwyczajnych.

Uogólniając nasze uwagi, możemy stwierdzić, że o ile w miastach do 5 tysięcy mieszkańców nie wszystkie samorządy posiadały wpływy z majątku, to w miastach następnych typów wyjątków takich niema. Dochody nadzwyczajne są naogół bez porównania niższe od dochodów zwyczajnych i znajdujemy je w mniejszej liczbie miast.

Ustosunkowanie dochodów zwyczajnych i wydatków zwyczajnych we wszystkich dzielnicach i typach miast wykazuje przewyżkę dochodów, to znaczy, że majątek w jego całości nie obciąża miast, lecz daje środki na zaspokojenie potrzeb miejskich. W poszczególnych rodzajach majątku i miastach mogą być, ma się rozumieć, pewne odchylenia, lecz my, operując liczbami ogólnemi, nie zdołaliśmy ich stwierdzić. Z pośród poszczególnych kategoryj dochodów zwyczajnych bardzo poważne znaczenie i to prawie powszechnie mają czynsze dzierżawne z gruntów i łąk. Ciekawem jest, że w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców odsetek dochodów z gruntów jest niższy, niż w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców. Bardzo poważne znaczenie, jednakże bardzo nierównomierne nietylko w poszczególnych dzielnicach, lecz również w poszczególnych typach miast tej samej dzielnicy, weźmy chociaż naprzykład woj. centralne, ma odsetek dochodów z lasu gminnego. Duże znaczenie, chociaż również dosyć niejednolite, mają czynsze dzierżawne od domów, lokali i parcel niezabudowanych. Dochody z kapitałów i papierów wartościowych naogół wykazują niski odsetek. Wyjątek stanowią miasta województw wschodnich od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, których odsetek dochodów z kapitałów wynosi 11,6%. Tak niskie znaczenie dochodów z kapitałów jest zrozumiałe, gdyż nagromadzone w ciągu szeregu lat kapitały miejskie w ciągu inflacji doszły do zera, a po stabilizacji waluty nie zdążono jeszcze ich nagromadzić. Duże znaczenie natomiast mają dochody z majątku publicznego, których właściwie nie można zaliczać do wpływu z majątku w ścisłem znaczeniu, gdyż mają one pewien odcień dochodów publiczno-prawnych.

Dochody nadzwyczajne, z wyjątkiem miast do 5 tysięcy mieszkańców woj. południowych i miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców województw wschodnich, są wszędzie niższe, i to przeważnie w bardzo dużym stopniu, od wydatków nadzwyczajnych. Z tego możemy wnioskować, że miasta naogół drogą inwestycji dążą do zwiększenia wartości majątku gminnego.

Przedsiębiorstwa

Dochody i wydatki przedsiębiorstw były podawane w ankiecie netto, t. j. uwzględniano wyłącznie tylko straty, względnie czysty zysk przedsiębiorstw, pomijano zaś ogólne rozchody i przychody. O deficytach przedsiębiorstw mówiliśmy już w wydatkach, obecnie zatrzymamy się nad zyskami netto przedsiębiorstw, przyczem musimy zaznaczyć, że pojęcie zysku netto może być różnie rozumiane i wskutek tego dane o jego wysokości w poszczególnych dzielnicach i typach miast mogą być niecałkowicie porównywalne. Możliwem też jest, że niektóre miasta podawały w kwestjonarjuszach nie zysk netto, lecz wpływy brutto. W przypadkach gdzie dało się to stwierdzić, obliczano zysk netto przez potrącenie wydatków, gdzie zaś odpowiednich uwag nie było, musiano przyjąć podane liczby, nie wiedząc o tem, że obejmują one wpływy brutto.

Dane o zyskach przedsiębiorstw miejskich w miastach do 5 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Dochody z przedsiębiorstw miejskich — Recettes des exploitations municipales

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Dochody zwyczajne . . .	**11**	**9**	**10**	**2**	**17**	**40,3**	**42,2**	**158,7**	**14,9**	**70,0**	**Recettes ordinaires**
Gazownie	—	—	5	1	—	—	—	91,1	0,9	—	Usines à gaz
Elektrownie	3	1	5	—	2	15,1	1,5	26,5	—	1,6	Usines électriques
Wodociągi	—	1	3	—	—	—	0,0	5,7	—	—	Distribution d'eau
Tramwaje, kolejki podmiejskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Tramways
Rzeźnie	10	9	5	1	17	25,1	40,7	12,3	11,8	63,7	Abbattoirs
Kasy pożyczkowo-oszczędnościowe . . .	—	—	1	—	—	—	—	21,2	—	—	Caisses d'épargne et de prêts
Przedsiębiorstwa handlowo-przemysłowe (cegielnie, kamieniołomy, sklepy i t. p.)	—	—	—	1	3	—	—	—	1,3	4,7	Entreprises commerciales et industrielles (briqueteries, carrières, magasins, etc.)
Inne	1	—	3	1	1	0,1	—	1,9	0,9	0,0	Autres
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Dochody zwyczajne . . .	**54,5**	**69,2**	**40,0**	**66,7**	**89,5**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Recettes ordinaires**
Gazownie	—	—	20,0	33,3	—	—	—	57,4	6,0	—	Usines à gaz
Elektrownie	13,6	7,7	20,0	—	10,5	37,5	3,6	16,7	—	2,3	Usines électriques
Wodociągi	—	7,7	12,0	—	—	—	0,0	3,6	—	—	Distribution d'eau
Tramwaje, kolejki podmiejskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Tramways
Rzeźnie	45,5	69,2	20,0	33,3	89,5	62,3	96,4	7,8	79,2	91,0	Abbattoirs
Kasy pożyczkowo-oszczędnościowe . .	—	—	4,0	—	—	—	—	13,3	—	—	Caisses d'épargne et de prêts
Przedsiębiorstwa handlowo-przemysłowe (cegielnie, kamieniołomy, sklepy i t. p.)	—	—	—	33,3	15,8	—	—	—	8,7	6,7	Entreprises commerciales et industrielles (briqueteries, carrières, magasins etc.)
Inne	4,5	—	12,0	33,3	5,3	0,2	—	1,2	6,1	0,0	Autres

Jak widzimy, odsetek miast, posiadających zyski z przedsiębiorstw, jest naogół dosyć wysoki, minimum odsetka możemy stwierdzić w woj. poznańskiem i pomorskiem (40,0%), maximum w woj. południowych (89,5%). Niski odsetek miast województw poznańskiego i pomorskiego został spowodowany w znacznej mierze niskim odsetkiem miast, posiadających wpływy z rzeźni, albowiem odsetek miast, posiadających wpływy z elektrowni, z wodociągów, z kas oszczędności jest najwyższy w woj. poznańskiem i pomorskiem, a z gazowni niższy jedynie od odsetka woj. śląskiego.

Wpływy z rzeźni posiada największa liczba miast w woj. centralnych, wschodnich i południowych, w woj. śląskiem odsetek przypadający na rzeźnie jest taki sam jak na gazownie i na przedsiębiorstwa przemysłowo-handlowe, a w województwach poznańskiem i pomorskiem taki sam jak na gazownie i elektrownie.

W województwach centralnych, wschodnich, śląskiem i południowych pierwsze miejsce zajmują wpływy z rzeźni, przyczem odsetek ich waha się od 62,3% w woj. centralnych do 96,4% w woj. wschodnich, natomiast wpływy z rzeźni stanowią bardzo nieznaczny odsetek ogółu wpływów (7,8%) w województwach poznańskiem i pomorskiem, w których dominują wpływy z gazowni wynoszące 57,4%. Poważniejsze ponadto znaczenie mają wpływy z elektrowni szczególnie w woj. centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem, a w ostatnich ponadto zyski z kas pożyczkowo-oszczędnościowych.

Dane dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców zawiera następująca tablica;

Dochody z przedsiębiorstw miejskich — Recettes des exploitations municipales

Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw—*Groupes de départements*								Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*				Suma tysięcy złotych *Milliers de złotys*				
Dochody zwyczajne . . .	**15**	**3**	**4**	**12**	**299,3**	**73,1**	**66,1**	**175,8**	**Recettes ordinaires**
Gazownie	—	—	1	—	—	—	20,6	—	Usines à gaz
Elektrownie	6	1	3	1	81,7	31,1	24,9	8,9	Usines électriques
Wodociągi	—	—	2	1	—	—	7,5	19,4	Distribution d'eau
Tramwaje, kolejki podmiejskie	—	—	—	—	—	—	—	—	Tramways
Rzeźnie	15	2	4	12	213,5	35,6	9,7	144,1	Abbattoirs
Kasy pożyczkowo-oszczędnościowe . .	—	—	2	1	—	—	3,0	1,0	Caisses d'épargne et de prêts
Przedsiębiorstwa handlowo-przemysłowe (cegielnie, kamieniołomy, sklepy i t. p.)	3	—	—	3	3,6	—	—	2,1	Entreprises commerciales et industrielles (briqueteries, carrières, magasins, etc.)
Inne	1	1	1	1	0,5	6,4	0,4	0,3	Autres
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*				% do sumy *% du montant total*				
Dochody zwyczajne . . .	**100,0**	**100,0**	**66,7**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Recettes ordinaires**
Gazownie	—	—	16,7	—	—	—	31,2	—	Usines à gaz
Elektrownie	40,0	33,3	50,0	8,3	27,3	42,5	37,7	5,1	Usines électriques
Wodociągi	—	—	33,3	8,3	—	—	11,3	11,0	Distribution d'eau
Tramwaje, kolejki podmiejskie	—	—	—	—	—	—	—	—	Tramways
Rzeźnie	100,0	66,7	66,7	100,0	71,3	48,7	14,7	82,0	Abbattoirs
Kasy pożyczkowo-oszczędnościowe . . .	—	—	33,3	8,3	—	—	4,5	0,5	Caisses d'épargne et de prêts
Przedsiębiorstwa handlowo-przemysłowe (cegielnie, kamieniołomy, sklepy i t. p.)	20,0	—	—	25,0	1,2	—	—	1,2	Entreprises commerciales et industrielles (briqueteries, carrières, magasins, etc.)
Inne	6,7	33,3	16,7	8,3	0,2	8,8	0,6	0,2	Autres

Liczba miast, posiadających wpływy z przedsiębiorstw jest względnie naogół wyższa, niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców, tylko w woj. poznańskiem i pomorskiem $^1/_3$ liczby miast nie posiada wogóle wpływów z przedsiębiorstw.

Najbardziej są rozpowszechnione wpływy z rzeźni, które w woj. centralnych i południowych posiadają wszystkie miasta, w woj. wschodnich oraz w poznańskiem i pomorskiem $^2/_3$ miast. Również wpływy z rzeźni wykazują najwyższy odsetek w miastach woj. centralnych, wschodnich i południowych, najwyższy w tych ostatnich (82,0%). W woj. poznańskiem i pomorskiem natomiast największe znaczenie mają wpływy z elektrowni (37,7%), które również w woj. centralnych i wschodnich stanowią poważny odsetek wpływów z przedsiębiorstw. W woj. poznańskiem i pomorskiem znaczny odsetek wynoszą również wpływy z gazowni (31,2%).

Dane dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Dochody z przedsiębiorstw miejskich — Recettes des exploitations municipales

Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Dochody zwyczajne . . .	5	3	6	2	5	142,5	63,3	308,6	735,6	167,8	**Recettes ordinaires**
Gazownie	—	—	6	2	—	—	—	219,5	182,6	—	Usines à gaz
Elektrownie	2	1	3	2	2	33,3	—	59,1	166,9	73,0	Usines électriques
Wodociągi	—	—	2	1	2	—	—	10,8	112,0	28,8	Distribution d'eau
Tramwaje, kolejki podmiejskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Tramways
Rzeźnie	5	3	3	1	4	78,2	53,6	7,8	7,0	66,0	Abbattoirs
Kasy pożyczkowo-oszczędnościowe . .	—	—	3	—	—	—	—	6,8	—	—	Caisses d'épargne et de prêts
Przedsiębiorstwa handlowo-przemysłowe (cegielnie, kamieniołomy, sklepy i t. p.)	1	1	1	—	—	0,5	9,7	1,1	—	—	Entreprises commerciales et industrielles (briqueteries, carrières, magasins, etc.)
Inne	1	—	1	—	—	30,5	—	3,5	267,1	—	Autres
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Dochody zwyczajne . . .	100,0	100,0	85,7	66,7	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Recettes ordinaires**
Gazownie	—	—	85,7	66,7	—	—	—	71,1	24,8	—	Usines à gaz
Elektrownie	40,0	33,3	42,9	66,7	40,0	23,4	—	19,2	22,7	43,5	Usines électriques
Wodociągi	—	—	28,6	33,3	40,0	—	—	3,5	15,2	17,2	Distribution d'eau
Tramwaje, kolejki podmiejskie	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Tramways
Rzeźnie	100,0	100,0	42,9	33,3	80,0	54,9	84,7	2,5	1,0	39,3	Abbattoirs
Kasy pożyczkowo-oszczędnościowe . .	—	—	42,9	—	—	—	—	2,2	—	—	Caisses d'épargne et de prêts
Przedsiębiorstwa handlowo-przemysłowe (cegielnie, kamieniołomy, sklepy i t. p.)	20,0	33,3	14,3	—	—	0,3	15,3	0,4	—	—	Entreprises commerciales et industrielles (briqueteries, carrières, magasins, etc.)
Inne	20,0	—	14,3	—	—	21,4	—	1,1	36,3	—	Autres

Miasta woj. centralnych, wschodnich i południowych, tak samo jak w poprzednim typie miast, wszystkie posiadają wpływy z przedsiębiorstw, w woj. poznańskiem i pomorskiem odsetek jest wyższy (85,7%) niż w poprzednim typie miast, najniższy natomiast możemy stwierdzić w woj. śląskiem (66,7%).

Wpływy z rzeźni posiadają wszystkie miasta woj. centralnych i wschodnich. W woj. poznańskiem i pomorskiem oraz południowych odsetek uległ zniżce, w woj. poznańskiem i pomorskiem mniej niż połowa miast (42,9%) posiada wpływy z rzeźni. Najniższy jednak odsetek miast posiadających wpływy z rzeźni wykazuje woj. śląskie (33,3%).

Dochody z rzeźni stanowią najwyższy odsetek wpływów w woj. centralnych i wschodnich, natomiast w woj. poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem największe znaczenie mają wpływy z gazowni, a w woj. południowych wpływy z elektrowni. Wpływy z elektrowni mają poważne znaczenie we wszystkich województwach z wyjątkiem województw wschodnich. Dochody z gazowni wynoszą znaczny odsetek również w woj. śląskiem—24,8%. Ponadto w woj. śląskiem i południowych wpływy z wodociągów są dość znaczne, w woj. poznańskiem i pomorskiem daleko mniejsze, w pozostałych wogóle niema wpływów z wodociągów.

Uogólniając nasze uwagi, możemy stwierdzić, że nawet w miastach największych (od 10 do 20 tysięcy mieszkańców) nie wszystkie miasta posiadają wpływy z przedsiębiorstw, przyczem w związku ze wzrostem liczby mieszkańców rośnie odsetek miast, posiadających dochody z przedsiębiorstw. Z pośród poszczególnych przedsiębiorstw najbardziej są rozpowszechnione wpływy z rzeźni z wyjątkiem woj. poznańskiego i pomorskiego oraz grupy miast w woj. śląskiem od 10 do 20 tysięcy mieszkańców. Naogół dochody z rzeźni mają dominujące znaczenie wśród ogółu dochodów. Na drugie miejsce wysuwają się elektrownie tak pod względem rozpowszechnienia, jak i pod względem wysokości dochodów. W woj. poznańskiem i pomorskiem oraz śląskiem dość poważną rolę odgrywają również gazownie. Wpływy z wodociągów możemy stwierdzić w miastach woj. poznańskiego i pomorskiego oraz południowych, a także w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców woj. śląskiego.

Subwencje i zapomogi

W celu ułatwienia miastom wykonania ich zadań, państwo i inne związki samorządowe, instytucje oraz osoby prywatne udzielają miastom subwencji i zapomóg na różnego rodzaju cele. W kwestjonarjuszu, który służył za podstawę do opracowań danych dla miast mniejszych, subwencje i zapomogi były podzielone na zwyczajne i nadzwyczajne, a w każdej z tych kategoryj według tego od kogo odnośne subwencje zostały otrzymane — od Państwa, samorządów, względnie z innych źródeł—nie było jednak podziału subwencyj według celu, na który poszczególne kwoty zostały przeznaczone. Dlatego też nie możemy bliżej scharakteryzować subwencyj i dotacyj z tego punktu widzenia.

Dane dla miast do 5 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Zapomogi — Subventions

Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre des villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Ogółem . . .	4	3	11	2	7	15,1	11,4	48,6	3,2	65,9	**Total**
Zapomogi zwyczajne . . .	2	1	8	2	3	0,6	0,2	10,9	3,2	5,0	**Subventions ordinaires**
Państwowe	1	1	1	1	1	0,3	0,2	3,2	0,7	1,5	Subventions de l'État
Powiatowe	1	—	4	—	1	0,1	—	3,6	—	0,1	Subventions des arrondissements
Inne	1	—	4	1	2	0,2	—	4,1	2,5	3,4	Autres
Zapomogi nadzwyczajne .	3	2	4	—	5	14,5	11,2	37,7	—	60,9	**Subventions extraordinaires**
Od Państwa	—	1	2	—	1	—	9,4	32,4	—	56,7	Subventions de l'État
Od samorządów	3	1	2	—	4	8,8	1,8	1,8	—	4,2	Subventions d'autres collectivités commun.
Od instytucyj prywatnych	2	—	3	—	—	5,7	—	3,5	—	—	Subventions des institutions privées
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Ogółem . . .	18,2	23,1	44,0	66,7	36,8						**Total**
Zapomogi zwyczajne . . .	9,1	7,7	32,0	66,7	15,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Subventions ordinaires**
Państwowe	4,5	7,7	4,0	33,3	5,3	50,0	100,0	29,4	21,9	30,0	Subventions de l'État
Powiatowe	4,5	—	32,0	—	5,3	16,7	—	33,0	—	2,0	Subventions des arrondissements
Inne	4,5	—	32,0	33,3	10,5	33,3	—	37,6	78,1	68,0	Autres
Zapomogi nadzwyczajne .	13,6	15,4	16,0	—	26,3	100,0	100,0	100,0	—	100,0	**Subventions extraordinaires**
Od Państwa	—	7,7	8,0	—	5,3	—	83,9	85,9	—	93,1	Subventions de l'État
Od samorządów	13,6	7,7	8,0	—	21,1	60,7	16,1	4,8	—	6,9	Subventions d'autres collectivités commun.
Od instytucyj prywatnych	9,1	—	12,0	—	—	39,3	—	9,3	—	—	Subventions des institutions privées

Odsetek samorządów korzystających z subwencyj jest najwyższy w woj. śląskiem (66,7%), natomiast najniższy w woj. centralnych (18,2%). Porównywując liczbę miast, które otrzymały subwencje zwyczajne i nadzwyczajne, możemy stwierdzić, że liczba miast, otrzymujących subwencje nadzwyczajne jest większą w woj. centralnych, wschodnich i południowych, w pozostałych natomiast województwach większa liczba przypada na subwencje zwyczajne. Co do wysokości kwot subwencyj, to we wszystkich województwach, z wyjątkiem śląskiego, w którem wogóle niema subwencyj nadzwyczajnych, kwoty subwencyj nadzwyczajnych są znacznie wyższe od subwencyj zwyczajnych.

Z ogólnej sumy subwencyj zwyczajnych, subwencje otrzymane od Państwa wynoszą od 21,9% w woj. śląskiem do 100% w województwach wschodnich, przyczem we wszystkich grupach województw mamy subwencje tego rodzaju. Subwencje od powiatów samorządowych wahają się od 2,0% w woj. południowych do 33,0% w województwach poznańskiem i pomorskiem, poza tem subwencje powiatowe znajdujemy jeszcze w woj. centralnych. Inne subwencje są najwyższe w woj. śląskiem (78,1%), zaś w województwach wschodnich wogóle niema subwencyj innych.

Z ogólnej sumy subwencyj nadzwyczajnych subwencje państwowe przekraczają 80,0% w województwach wschodnich, poznańskiem i pomorskiem oraz południowych. Jedynie w woj. centralnych brak subwencyj państwowych, pierwsze miejsce natomiast zajmują subwencje samorządów, które w daleko mniejszym odsetku możemy stwierdzić w pozostałych województwach z wyjątkiem, ma się rozumieć, woj. śląskiego, gdzie wogóle niema subwencyj nadzwyczajnych. Subwencje od instytucyj prywatnych znajdujemy jedynie w woj. centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem.

Dane dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców podajemy poniżej.

Zapomogi — Subventions

Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1026

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*								Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*				Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				
Ogółem . . .	6	1	3	2	42,7	10,2	9,3	4,8	**Total**
Zapomogi zwyczajne . .	5	1	2	1	40,0	10,2	4,0	2,8	**Subventions ordinaires**
Państwowe	2	1	—	—	5,4	10,2	—	—	Subventions de l'État
Powiatowe	2	—	2	1	32,5	—	4,0	2,8	Subventions des arrondissements
Inne	1	—	1	—	2,1	—	0,0	—	Autres
Zapomogi nadzwyczajne .	1	—	1	1	2,7	—	5,3	2,0	**Subventions extraordinaires**
Od Państwa	1	—	—	1	2,6	—	—	2,0	Subventions de l'État
Od samorządów	1	—	1	—	0,1	—	5,3	—	Subventions d'autres collectivités commun.
Od instytucyj prywatnych	—	—	—	—	—	—	—	—	Subventions des institutions privées
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*				% do sumy *% du montant total*				
Ogółem . . .	40,0	33,3	50,0	16,7					**Total**
Zapomogi zwyczajne . .	33,3	33,3	33,3	8,3	100,0	100,0	100,0	100,0	**Subventions ordinaires**
Państwowe	13,3	33,3	—	—	13,5	100,0	—	—	Subventions de l'État
Powiatowe	13,3	—	33,3	8,3	81,3	—	100,0	100,0	Subventions des arrondissements
Inne	6,7	—	16,7	—	5,2	—	0,0	—	Autres
Zapomogi nadzwyczajne .	6,7	—	16,7	8,3	100,0	—	100,0	100,0	**Subventions extraordinaires**
Od Państwa	6,7	—	—	8,3	96,3	—	—	100,0	Subventions de l'État
Od samorządów	6,7	—	16,7	—	3,7	—	100,0	—	Subventions d'autres collectivités commun.
Od instytucyj prywatnych	—	—	—	—	—	—	—	—	Subventions des institutions privées

Liczba miast, posiadających subwencje nadzwyczajne, w odróżnieniu od poprzedniego typu miast, jest we wszystkich grupach województw niższa. Kwoty subwencyj nadzwyczajnych są również niższe od zwyczajnych z wyjątkiem woj. poznańskiego i pomorskiego, w których subwencje nadzwyczajne przewyższają nieco zwyczajne.

Subwencje państwowe zwyczajne możemy stwierdzić tylko w województwach centralnych (13,5%) i wschodnich (100%). Subwencje powiatowe w województwach centralnych (81,3%), w województwach poznańskiem i pomorskiem (100,0%) oraz południowych (100,0%). Subwencje inne znajdujemy tylko w woj. centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem z nieznacznym jednak odsetkiem.

Subwencje nadzwyczajne w województwach centralnych są przeważnie państwowe (96,3%), w województwach południowych wyłącznie państwowe, a w woj. poznańskiem i pomorskiem wyłącznie samorządowe. Województwa centralne również posiadają nieznaczny odsetek subwencyj samorządowych (3,7%).

Dane dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Zapomogi — Subventions

Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Ogółem . . .	2	2	2	2	2	26,9	1,6	3,1	32,4	12,6	**Total**
Zapomogi zwyczajne . .	1	—	2	2	2	16,0	—	3,1	32,4	8,6	**Subventions ordinaires**
Państwowe	—	—	—	2	2	—	—	—	31,9	8,0	Subventions de l'État
Powiatowe	1	—	2	—	—	16,0	—	3,0	—	—	Subventions des arrondissements
Inne	—	—	1	1	1	—	—	0,1	0,5	0,6	Autres
Zapomogi nadzwyczajne .	1	2	—	—	1	10,9	1,6	—	—	4,0	**Subventions extraordinaires**
Od Państwa	1	—	—	—	—	10,9	—	—	—	—	Subventions de l'État
Od samorządów	—	1	—	—	1	—	1,5	—	—	4,0	Subventions d'autres collectivités commun.
Od instytucyj prywatnych	—	1	—	—	—	—	0,1	—	—	—	Subventions des institutions privées
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Ogółem . . .	40,0	66,7	28,6	66,7	40,0						**Total**
Zapomogi zwyczajne . .	20,0	—	28,6	66,7	40,0	100,0	—	100,0	100,0	100,0	**Subventions ordinaires**
Państwowe	—	—	—	66,7	40,0	—	—	—	98,4	93,0	Subventions de l'État
Powiatowe	20,0	—	28,6	—	—	100,0	—	96,8	—	—	Subventions des arrondissements
Inne	—	—	14,3	33,3	20,0	—	—	3,2	1,6	7,0	Autres
Zapomogi nadzwyczajne .	20,0	66,7	—	—	20,0	100,0	100,0	—	—	100,0	**Subventions extraordinaires**
Od Państwa	20,0	—	—	—	—	100,0	—	—	—	—	Subventions de l'État
Od samorządów	—	33,3	—	—	20,0	—	93,8	—	—	100,0	Subventions d'autres collectivités commun.
Od instytucyj prywatnych	—	33,3	—	—	—	—	6,2	—	—	—	Subventions des institutions privées

Odsetek miast posiadających subwencje waha się od 28,6% w woj. poznańskiem i pomorskiem do 66,7% w województwie śląskiem. Liczba miast, posiadających subwencje zwyczajne, jest wyższa niż nadzwyczajne w woj. poznańskiem i pomorskiem, śląskiem oraz południowych, w województwach centralnych równa, a w województwach wschodnich niższa. Sumy otrzymane są wyższe dla subwencyj nadzwyczajnych tylko w woj. wschodnich, w których wogóle niema subwencyj zwyczajnych, w pozostałych zaś wyższemi są kwoty subwencyj zwyczajnych.

Subwencje zwyczajne od Państwa otrzymały jedynie woj. śląskie i południowe, w których subwencje te zajmują ponad 90%, na-

tomiast w woj. centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem dominują subwencje powiatowe.

Subwencje nadzwyczajne w województwach centralnych otrzymano wyłącznie od Państwa, wówczas gdy w pozostałych województwach takowych wogóle niema. W woj. wschodnich i południowych dominują subwencje od samorządu, w woj. wschodnich ponadto nieznaczny odsetek przypada na subwencje instytucyj prywatnych.

Uogólniając nasze uwagi, możemy stwierdzić, że subwencje państwowe mają największe naogół znaczenie. W subwencjach zwyczajnych subwencje państwowe nie mają tak wielkiego znaczenia jak w subwencjach nadzwyczajnych. W subwencjach zwyczajnych subwencje państwowe z 14 możliwych przypadków zajmują pierwsze miejsce 5 razy, natomiast z dochodów nadzwyczajnych z 14 —6. Znaczenie subwencyj powiatowych jest również dość wielkie, szczególnie w woj. centralnych oraz poznańskiem i pomorskiem. Subwencje zwyczajne są naogół bardziej rozpowszechnione niż nadzwyczajne, jedynie w miastach do 5 tysięcy mieszkańców przeważają subwencje nadzwyczajne.

Pożyczki

W kwestjonarjuszu, który służył za podstawę do opracowania danych o wydatkach i dochodach miast, pożyczki zostały podzielone według charakteru wierzycieli, u których zostały zaciągnięte, przyczem zupełnie nie żądano podania celu, w jakim pożyczka została zaciągnięta. Takie ograniczenie zakresu badań wynikało z tego, że dane o pożyczkach wszystkich bez wyjątku miast są opracowywane na podstawie specjalnej ankiety, w której kwestja pożyczek jest szczegółowo ujęta. W ankiecie więc o wydatkach i dochodach nie należało powtarzać otrzymywanych na podstawie specjalnej ankiety danych.

Zestawienie o pożyczkach, zaciągniętych przez miasta do 5 tysięcy mieszkańców, podajemy poniżej:

Pożyczki — Emprunts

Miasta do 5000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants* 1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*								Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*				Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*				
Pożyczki ogółem	3	2	6	1	18,0	21,0	159,1	10,3	**Emprunts total**
Od Państwa	1	1	1	1	5,0	20,0	10,0	9,9	Emprunts contractés envers l'État
Od samorządu	2	—	1	1	13,0	—	40,5	0,4	Emprunts contractés envers les institutions communales
Od instytucyj kredytowych samorządowych .	—	—	3	—	—	—	48,3	—	Emprunts contractés envers les institutions de crédit communales
Od instytucyj kredytowych prywatnych . .	—	1	3	—	—	1,0	51,6	—	Emprunts contractés envers les instit. de crédit privées
Od osób prywatnych . .	—	—	2	—	—	—	8,7	—	Emprunts contractés envers les personnes privées
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*				% do sumy *% du montant total*				
Pożyczki ogółem	13,6	15,4	24,0	5,3	100,0	100,0	100,0	100,0	**Emprunts total**
Od Państwa	4,5	7,7	4,0	5,3	27,8	95,2	6,3	96,1	Emprunts contractés envers l'État
Od samorządu	9,1	—	4,0	5,3	72,2	—	25,4	3,9	Emprunts contractés envers les institutions communales
Od instytucyj kredytowych samorządowych .	—	—	12,0	—	—	—	30,4	—	Emprunts contractés envers les institutions de crédit communales
Od instytucyj kredytowych prywatnych . .	—	7,7	12,0	—	—	4,8	32,4	—	Emprunts contractés envers les instit. de crédit privées
Od osób prywatnych . .	—	—	8,0	—	—	—	5,5	—	Emprunts contractés envers les personnes privées

Uwaga. W woj. śląskiem żadne miasto nie zaciągało pożyczek.
Note. Dans le dép. de Silésie aucune des villes n'a contracté des emprunts.

Jak widzimy, odsetek miast korzystających z pożyczek jest naogół nieznaczny, najwyższy w woj. poznańskiem i pomorskiem (24,0%), najniższy w województwie śląskiem, w którem żadne miasto nie zaciągało pożyczek. Liczba samorządów, zaciągających pożyczki od państwa jest względnie najwyższą w woj. wschodnich—7,7% ogólnej ich liczby, najniższą w województwach poznańskiem i pomorskiem—4,0%. Pożyczki od samorządu zaciągały najwięcej miasta województw centralnych, w województwach wschodnich wogóle niema pożyczek zaciągniętych od samorządów. W instytucjach kredytowych samorządowych zaciągały pożyczki wyłącznie miasta woj. poznańskiego i pomorskiego, a w prywatnych również i woj. wschodnich. Pożyczki od osób prywatnych mamy wyłącznie w woj. poznańskiem i pomorskiem.

Pożyczki zaciągnięte od Państwa stanowią największą część sumy pożyczek zaciągniętych w woj. wschodnich i południowych, w centralnych wyższe są kwoty zaciągnięte u samorządów, a w woj. poznańskiem i pomorskiem—w prywatnych instytucjach kredytowych. W tych ostatnich województwach mamy największą różnorodność instytucyj, w których zaciągano pożyczki, a mianowicie we wszystkich kategorjach przez nas uwzględnionych, wówczas gdy w pozostałych mamy tylko z 2 źródeł: od Państwa, i samorządów w woj. centralnych i południowych, od Państwa i w prywatnych instytucjach kredytowych w woj. wschodnich.

Dane dla miast od 5 do 10 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Pożyczki — Emprunts

Miasta od 5 001 do 10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants* 1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*						Nature des recettes
	centralne *du centre*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*			Suma tysięcy złotych *Milliers de złotys*			
Pożyczki ogółem	**4**	**5**	**6**	**272,8**	**610,8**	**95,4**	**Emprunts total**
Od Państwa	2	3	1	21,9	75,0	20,0	Emprunts contractés envers l'État
Od samorządu	—	1	1	—	12,0	15,0	Emprunts contractés envers les institutions communales
Od instytucyj kredytowych samorządowych	1	2	1	78,0	523,8	5,7	Emprunts contractés envers les institutions de crédit communales
Od instytucyj kredytowych prywatnych . .	3	—	3	169,6	—	54,6	Emprunts contractés envers les instit. de crédit privées
Od osób prywatnych .	2	—	1	3,3	—	0,1	Emprunts contractés envers les personnes privées
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*			% do sumy *% du montant total*			
Pożyczki ogółem . . .	**26,7**	**83,3**	**50,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**Emprunts total**
Od Państwa	13,3	50,0	8,3	8,0	12,3	20,9	Emprunts contractés envers l'État
Od samorządu	—	16,7	8,3	—	2,0	15,8	Emprunts contractés enver les institutions communales
Od instytucyj kredytowych samorządowych	6,7	33,3	8,3	28,6	85,7	6,0	Emprunts contractés envers les institutions de crédit communales
Od instytucyj kredytowych prywatnych . .	20,0	—	25,0	62,2	—	57,2	Emprunts contractés envers les instit. de crédit privées
Od osób prywatnych .	13,3	—	8,3	1,2	—	0,1	Emprunts contractés envers les personnes privées

U w a g a. W woj. wschodnich żadne miasto nie zaciągało pożyczek.
N o t e. Dans le dép. de l'est aucune des villes n'a contracté des emprunts.

Odsetek miast, zaciągających pożyczki, jest najwyższy w woj. poznańskiem i pomorskiem (83,3%), najniższy w woj. wschodnich, w których wogóle niema pożyczek. Od Państwa względnie najwięcej zapożyczały woj. poznańskie i pomorskie, jak również największy odsetek miast tych województw zaciągał pożyczki od samorządów i w instytucjach kredytowych samorządowych. Natomiast od instytucyj kredytowych prywatnych miasta woj. poznańskiego i pomorskiego pożyczek nie zaciągały, możemy natomiast je stwierdzić w woj. centralnych i południowych, gdzie mamy również pożyczki od osób prywatnych.

W odróżnieniu od miast do 5 tysięcy mieszkańców, w żadnej grupie województw suma otrzymana od Państwa nie stanowi najwyższej kwoty. Najwięcej pożyczek samorządy województw centralnych i południowych zaciągały od instytucyj kredytowych prywatnych, a w woj. poznańskiem i pomorskiem od samorządowych. Największą rozmaitość źródeł znajdujemy w woj. południowych, w których wszystkie typy pożyczek są reprezentowane, najmniejszą w woj. poznańskiem i pomorskiem, w których brak pożyczek zaciągniętych od kredytowych instytucyj i od osób prywatnych, co wyróżnia miasta od 5 do 10 tysięcy od miast do 5 tysięcy, które w woj. poznańskiem i pomorskiem miały najwięcej rodzajów pożyczek.

Liczby dla miast od 10 do 20 tysięcy mieszkańców przedstawiają się, jak następuje:

Pożyczki — Emprunts

Miasta od 10 001 do 20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*

1926

Rodzaj dochodów	Grupy województw — *Groupes de départements*										Nature des recettes
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Liczba miast *Nombre de villes*					Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					
Pożyczki ogółem	4	2	4	3	2	106,6	25,0	330,4	1265,0	187,4	**Emprunts total**
Od Państwa	3	1	4	2	1	45,5	20,0	327,3	245,0	100,0	Emprunts contractés envers l'État
Od samorządu	1	—	—	—	—	46,1	—	—	—	—	Emprunts contractés envers les institutions communales
Od instytucyj kredytowych samorządowych	1	1	1	—	1	15,0	5,0	1,3	—	34,4	Emprunts contractés envers les institutions de crédit communales
Od instytucyj kredytowych prywatnych . .	—	—	1	1	1	—	—	1,8	800,0	53,0	Emprunts contractés envers les instit. de crédit privées
Od osób prywatnych .	—	—	—	1	—	—	—	—	220,0	—	Emprunts contractés envers les personnes privées
	% do ogólnej liczby miast *% du nombre total des villes*					% do sumy *% du montant total*					
Pożyczki ogółem	80,0	66,7	57,1	100,0	40,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	**Emprunts total**
Od Państwa	60,0	33,3	57,1	66,7	20,0	42,7	80,0	99,1	19,4	53,4	Emprunts contractés envers l'État
Od samorządu	20,0	—	—	—	—	43,2	—	—	—	—	Emprunts contractés envers les institutions communales
Od instytucyj kredytowych samorządowych	20,0	33,3	14,3	—	20,0	14,1	20,0	0,4	—	18,3	Emprunts contractés envers les institutions de crédit communales
Od instytucyj kredytowych prywatnych . .	—	—	14,3	33,3	20,0	—	—	0,5	63,2	28,3	Emprunts contractés envers les instit. de crédit privées
Od osób prywatnych .	—	—	—	33,3	—	—	—	—	17,4	—	Emprunts contractés envers les personnes privées

W porównaniu z poprzednim typem odsetek miast, posiadających pożyczki, jest wyższy w woj. centralnych i wschodnich, natomiast niższy w woj. poznańskiem i pomorskiem oraz południowych. Pożyczki od Państwa zaciągał największy odsetek miast w woj. śląskiem, jednakże i we wszystkich pozostałych województwach odsetek pożyczek państwowych jest dość znaczny, przyczem od samorządu zaciągnęły je jedynie miasta województw centralnych. Najwyższy odsetek miast, które pożyczały od instytucyj kredytowych samorządowych, możemy stwierdzić w woj. wschodnich, w pozostałych województwach, z wyjątkiem śląskiego, również możemy znaleźć pożyczki w instytucjach kredytowych samorządowych. Pożyczki w instytucjach kredytowych prywatnych miało największy odsetek miast w województwie śląskiem. We wszystkich województwach mamy dosyć różnorodne źródła pożyczek, jednakże w żadnem z nich niema wszystkich rodzajów pożyczek, jak to mogliśmy zaobserwować w miastach województw południowych od 5 do 10 tysięcy mieszkańców i w miastach do 5 tysięcy mieszkańców woj. poznańskiego i pomorskiego.

Sumy pożyczek otrzymanych od Państwa są najwyższe w woj. poznańskiem i pomorskiem oraz południowych. W województwach centralnych pożyczki samorządowe są nieco wyższe, a w woj. śląskiem około 2/3 pożyczek zaciągnięto w instytucjach kredytowych prywatnych.

Uogólniając, możemy stwierdzić, że pierwsze miejsce w województwach centralnych zajmują w dwóch typach miast pożyczki samorządowe, a w jednym typie pożyczki w prywatnych instytucjach kredytowych. W województwach wschodnich w obu typach miast, które posiadają pożyczki, pierwsze miejsce przypada na pożyczki państwowe. W województwach południowych dwa razy pierwsze miejsce przypada na pożyczki państwowe, a raz na prywatne instytucje kredytowe. W woj. poznańskiem i pomorskiem w najmniejszych miastach dominują pożyczki w prywatnych instytucjach kredytowych, w drugim typie w instytucjach kredytowych samorządowych, w trzecim pożyczki państwowe. W woj. śląskiem w jednym typie, który ma pożyczki, dominują pożyczki w instytucjach prywatnych kredytowych. Możemy więc powiedzieć, że w województwach wschodnich i południowych głównem źródłem kredytu jest Państwo, w centralnych samorządy, a w poznańskiem i pomorskiem żaden rodzaj pożyczek nie ma dominującego charakteru. Pożyczki państwowe zajmują pierwsze miejsce 5 razy, pożyczki w prywatnych instytucjach kredytowych—4 razy, a w samorządach—2 razy. W dwóch zaś typach samorządu niema wogóle pożyczek.

Ustosunkowanie wydatków i dochodów

Dotychczas mówiliśmy zupełnie odrębnie o wydatkach i dochodach miast, obecnie musimy się zastanowić nad kwestją ustosunkowania wydatków i dochodów, nad problemem równowagi budżetowej badanych przez nas miast. Pewne dane dla wyświetlenia powyższej kwestji podaliśmy w dochodach, mówiąc o pożyczkach i ich znaczeniu w ogólnym układzie dochodów rzeczywistych, jednakże dane o pożyczkach nie charakteryzują nam jeszcze w dostatecznym stopniu problematu równowagi budżetowej, który ujęliśmy w następującem zestawieniu:

Ustosunkowanie wydatków i dochodów — Relation entre les dépenses et les recettes 1926

Wyszczególnienie	Grupy województw — *Groupes de départements*										Spécification
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznan et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznan et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
	Suma tysięcy złotych *Milliers de zlotys*					W %% wydatków *En %% des dépenses*					
Miasta do 5 000 mieszkańców — *Villes jusqu'à 5 000 habitants*											
Przewyżka dochodów rzeczywistych nad wydatkami rzeczywist.	+ 25,0	+ 47,8	+306,7	— 1,7	+ 45,0	+ 2,7	+ 6,7	+ 14,7	— 0,7	+ 3,6	Excédent des recettes effectives sur les dépenses effectives
Przewyżka dochodów zwyczajnych nad wydatkami zwyczajnemi . .	+190,8	+ 77,4	+436,0	+ 60,5	+318,1	+ 28,5	+ 14,5	+ 25.4	+ 39,0	+ 37,1	Excédent des recettes ordinaires sur les dépenses ordinaires
Przewyżka dochodów nadzwyczajnych nad wydatkami nadzwycz.	—189,4	— 59,1	—144,0	— 61,6	—272,8	— 80,6	— 57,4	— 40,1	— 76,9	— 67,8	Excédent des recettes extraordinaires sur les dépenses extraordin.

(dok.—fin)

Wyszczególnienie	Grupy województw — *Groupes de départements*										Spécification
	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	centralne *du centre*	wschodnie *de l'est*	poznańskie i pomorskie *de Poznań et de Pomorze*	śląskie *de Silésie*	południowe *du sud*	
Miasta od 5 001—10 000 mieszkańców — *Villes de 5 001 à 10 000 habitants*											
Przewyżka dochodów rzeczywistych nad wydatkami rzeczywist.	+ 41,7	+ 65,5	+ 58,2	—	+ 71,3	+ 1,6	+ 10,9	+ 3,3	—	+ 4,2	Excédent des recettes effectives sur les dépenses effectives
Przewyżka dochodów zwyczajnych nad wydatkami zwyczajnemi . .	+581,5	+166,3	+141,8	—	+336,5	+ 36,0	+ 35,4	+ 13,8	—	+ 27,1	Excédent des recettes ordinaires sur les recettes ordinaires
Przewyżka dochodów nadzwyczajnych nad wydatkami nadzwycz.	—543,9	— 95,0	—112,3	—	—230,2	— 65,8	—100,0	— 15,2	—	— 57,5	Excédent des recettes extraordinaires sur les recettes extraordin.
Miasta od 10 001—20 000 mieszkańców — *Villes de 10 001 à 20 000 habitants*											
Przewyżka dochodów rzeczywistych nad wydatkami rzeczywist.	+ 2,7	+ 27,7	+203,2	+328,3	+ 63,3	+ 0,2	+ 4,5	+ 5,1	+ 7,0	+ 3,2	Excédent des recettes effectives sur les dépenses effectives
Przewyżka dochodów zwyczajnych nad wydatkami zwyczajnemi . .	+241,2	+ 65,7	+516,3	+658,1	+ 79,4	+ 24,0	+ 13,5	+ 15,4	+ 22,8	+ 4,6	Excédent des recettes ordinaires sur les recettes ordinaires
Przewyżka dochodów nadzwyczajnych nad wydatkami nadzwycz.	—251,2	— 34,8	—250,0	—369,6	— 2,1	— 51,9	— 47,0	— 43,1	— 20,9	— 1,0	Excédent des recettes extraordinaires sur les dépenses extraordin.

Dochody rzeczywiste przewyższają wydatki rzeczywiste we wszystkich miastach z wyjątkiem grupy miast do 5 tysięcy mieszkańców woj. śląskiego, przewyżka jednak wydatków rzeczywistych w tym typie miast nad dochodami rzeczywistemi jest bardzo nieznaczna—1,7 tys. zł., co stanowi 0,7% wydatków rzeczywistych. Kwota ta mogła być z łatwością pokryta z sum obrotowych, dlatego też nie należy jej uważać za cechę ujemną.

Przewyżka dochodów rzeczywistych nad wydatkami rzeczywistemi we wszystkich miastach wskazuje nam na zwiększenie się funduszów, będących w rozporządzeniu związków, na zwiększenie się pozostałości kasowej czasem w stopniu bardzo znacznym, najwyższym w woj. poznańskiem i pomorskiem w miastach do 5 tysięcy mieszkańców—14,7% wydatków rzeczywistych. Przewyżki te posłużą do wzmocnienia pozycji finansowej w roku następnym.

Najważniejsze jednak jest ustosunkowanie wydatków zwyczajnych i dochodów zwyczajnych, albowiem wskazuje w jakim stopniu normalne dochody pokrywały bieżące potrzeby.

W miastach do 5 tysięcy mieszkańców we wszystkich grupach województw możemy stwierdzić przewyżkę dochodów zwyczajnych nad wydatkami zwyczajnemi i to nawet bardzo znaczną, albowiem minimum przewyżki wynosi w woj. wschodnich 14,5% wydatków zwyczajnych, maximum zaś w woj. śląskiem—39,0%. Naogół odsetek przewyżki waha się dosyć równomiernie.

W miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców również wszędzie mamy przewyżkę dochodów zwyczajnych nad wydatkami, najniższą w woj. poznańskiem i pomorskiem (13,8%), najwyższą w woj. centralnych (36,0%), skala wahań jest więc nieco większą, niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. W porównaniu z poprzednim typem miast w woj. centralnych i wschodnich odsetek przewyżki wzrósł, natomiast w woj. poznańskiem i pomorskiem oraz południowych obniżył się.

W miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców minimum przewyżki możemy stwierdzić w woj. południowych (4,6%), maximum—w woj. centralnych (24,0%). Wahania więc są bez porównania wyższe niż w poprzednich typach miast. Zestawiając odsetek omawianego typu miast z miastami od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, możemy zauważyć zniżkę odsetka w woj. centralnych, wschodnich i południowych, zwyżkę zaś tylko w woj. poznańskiem i pomorskiem.

We wszystkich typach miast i dzielnicach dochody zwyczajne są wyższe od wydatków zwyczajnych, minimum przewyżki możemy stwierdzić w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców woj. południowych (4,6%), maximum w miastach do 5 tysięcy mieszkańców woj. śląskiego (39,0%).

Wyraźnej współzależności pomiędzy wielkością dochodów zwyczajnych, a wielkością miast stwierdzić nie można. W miastach woj. południowych odsetek nadwyżki maleje w związku ze wzrostem miast. W woj. centralnych i wschodnich rośnie w miastach od 5 do 10 tysięcy i maleje w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, poniżej nawet poziomu miast do 5 tysięcy mieszkańców. W woj. poznańskiem i pomorskiem odwrotnie, odsetek maleje w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców, rośnie natomiast w miastach od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, nie dosięgając jednak odsetka miast do 5 tysięcy mieszkańców. W woj. śląskiem odsetek w miastach od 10 do 20 tysięcy jest niższy niż w miastach do 5 tysięcy mieszkańców. Naogół więc istnieje raczej współzależność ujemna pomiędzy wysokością odsetka, a wielkością miast.

W poszczególnych dzielnicach najwyższe naogół odsetki posiadają województwa centralne, w których w dwóch typach miast odsetek jest najwyższy, a w trzecim zajmuje trzecie miejsce. Woj. śląskie również ma dość wysokie odsetki: w jednym typie zajmują one pierwsze, w drugim zaś drugie miejsce. Najgorzej przedstawiają się odsetki woj. poznańskiego i pomorskiego: w grupie drugiej przypada im ostatnie miejsce, w pierwszej przedostatnie, a w trzeciej—trzecie. Największą skalę wahań możemy stwierdzić w woj. południowych od 4,6% do 37,1%, najmniejszą w woj. centralnych od 24,0% do 36,0%.

We wszystkich bez wyjątku typach i dzielnicach miast dochody nadzwyczajne są niższe od wydatków nadzwyczajnych, przyczem skala wahań jest nadzwyczaj wielka, minimum możemy stwierdzić w miastach woj. południowych od 10 do 20 tysięcy mieszkańców, w których 1,0% wydatków nadzwyczajnych nie został pokryty dochodami nadzwyczajnemi, lecz dochodami zwyczajnemi, względnie, zresztą w bardzo nieznacznym stopniu przewyżką dochodów zaległych nad wydatkami zaległemi, natomiast w miastach od 5 do 10 tysięcy mieszkańców w województwach wschodnich całkowita suma wydatków nadzwyczajnych została pokryta innemi dochodami, a nie dochodami nadzwyczajnemi.

Na podstawie powyższych uwag możemy stwierdzić, że wyniki finansowe gospodarki naszych miast w roku 1926 były pomyślne. Dochody zwyczajne pokryły nietylko wszystkie wydatki zwyczajne, lecz również przeznaczane były na pokrycie wydatków nadzwyczajnych i to z małemi wyjątkami w bardzo poważnym stopniu.

Czy jednak pokrywanie wydatków nadzwyczajnych dochodami zwyczajnemi jest celowe? Jak przekonaliśmy się, mówiąc o dochodach, daniny publiczne stanowią bardzo znaczny odsetek wpływów miejskich, wskutek czego pokrywanie dochodami zwyczajnemi wydatków nadzwyczajnych można uważać za dokonywanie inwestycyj drogą dodatkowego obciążenia podatkowego ludności. Czy celowem jest zrzucanie ciężarów inwestycyj, z których będą korzystały również przyszłe pokolenia, na barki obecnej ludności?

W zasadzie uważamy, że wydatki nadzwyczajne powinny być pokrywane dochodami nadzwyczajnemi—pożyczkami, aby pociągnąć do niesienia ciężarów—również i przyszłe pokolenie, a nietylko obecne, dosyć wyczerpane wojną, inflacją i kryzysem gospodarczym, który dopiero w połowie 1926 roku zaczął ustępować poprawie.

Jednakże w naszych obecnych warunkach, szczególnie zaś w warunkach roku 1926, gdy o kredyt było dość trudno, miasta musiały albo zaniechać na szerszą skalę inwestycyj, albo dokonywać je z dochodów zwyczajnych.

To, że wybrały drogę ostatnią świadczy o należytem zrozumieniu, że inwestycje są konieczne dla rozwoju naszych miast.

Dépenses et recettes des villes comptant jusqu'à 20 000 habitants

Resumé

Les villes jusqu'à 20 000 habitants ont une grande importance en Pologne. Elles constituent 92,6% de la totalité des villes et leur population s'élève à 44% du nombre total de la population urbaine (v. p. 951).

En distinction de la méthode appliquée à l'élaboration des statistiques sur les villes au-dessus de 20 000 habitants, les statistiques relatives aux villes comptant jusqu'à 20 000 habitants ne sont pas élaborées par l'Office Central de Statistique sur la base des clôtures de comptes mais au moyen d'une enquête spéciale remplie par les différentes villes et dont les résultats ont été dressés en relevés sommaires par l'Office Central de Statistique.

L'enquête portant sur les dépenses et les recettes des villes au-dessous de 20 000 habitants n'a pas été envoyée à toutes les villes sans exception, mais environ à $^1/_5$ des villes situées dans différentes provinces et de type différent. Une comparaison du nombre total des villes avec le nombre des villes envisagées est insérée à la page 952.

La comparaison du nombre total des villes avec le nombre des villes envisagées démontre, que le nombre moyen de la population des villes envisagées approche le nombre moyen de la population de la totalité des villes (v. p. 954).

Toutes les villes ayant jusqu'à 20 000 habitants sont réparties en trois groupes: villes comptant jusqu'à 5 000, villes de 5 000 à 10 000 et villes de 10 000 à 20 000 habitants.

Pour chacun de ces groupes envisagé dans les limites des différentes provinces: 1) départements du centre (dép. de Varsovie, de Łódź, de Kielce, de Lublin et de Białystok); 2) départements de l'est (dép. de Wilno, de Nowogródek, de Polésie et de Wołyń); 3) départements du sud (dép. de Cracovie, de Lwów, de Tarnopol et de Stanisławów); 4) départements de Poznań et de Pomorze; 5) département de Silésie—on a déterminé: le montant des dépenses moyennes par ville et par habitant, la comparaison des dépenses de l'année 1926 avec celles de 1925, les principales catégories de dépenses avec le calcul des proportions, ainsi que des dépenses moyennes par habitant (v. p. 956—1054).

Les recettes sont traitées d'une manière analogue. Elles sont réparties par catégories principales avec une analyse détaillée suivie des proportions et des chiffres moyen par habitant (p. v. 1055—1116).

Ensuite on a analysé le rapport du total des dépenses effectives aux recettes effectives, des dépenses ordinaires aux recettes ordinaires, et, enfin, des dépenses extraordinaires aux recettes extraordinaires (v. p. 1116).

L'analyse ainsi conçue nous a permis de constater qu'en général en Pologne les résultats financiers de 1926 ont été favorables pour les villes jusqu'à 20 000 habitants.

Non seulement les recettes ordinaires ont couvert toutes les dépenses ordinaires, mais encore elles ont servi en bonne partie à couvrir les dépenses extraordinaires à quelques exceptions près. Mais la politique de couvrir les dépenses extraordinaires par les recettes ordinaires est-elle rationnelle? Comme nous l'avons constaté en parlant des recet-

tes, les contributions publiques constituent un pourcentage considérable des revenus municipaux, en raison de quoi la couverture des dépenses extraordinaires par les recettes ordinaires pourrait être considérée comme investissements effectués par voie d'imposition des charges additionnelles à la population. Il reste à résoudre la question de savoir s'il est justifié de grever la génération actuelle des investissements dont profiteront aussi les générations futures. Nous sommes d'avis, qu'en principe les dépenses extraordinaires devraient être couvertes par les recettes extraordinaires afin de faire supporter le fardeau des charges aussi par les générations futures et non uniquement par celle d'à présent, qui est déjà suffisamment épuisée par la guerre, l'inflation et la crise économique, qui n'a commencé à s'effacer que vers la moitié de 1926. Cependant, dans nos conditions actuelles et surtout dans celles de 1926, lorsque le crédit était difficile à obtenir, les villes étaient contraintes à renoncer aux investissements sur une plus vaste échelle ou bien à les réaliser au moyen de recettes ordinaires. Le fait que les villes ont choisi cette dernière voie atteste une bonne compréhension de la nécessité de contribuer au développement de nos villes et d'en améliorer les aménagements et les institutions.